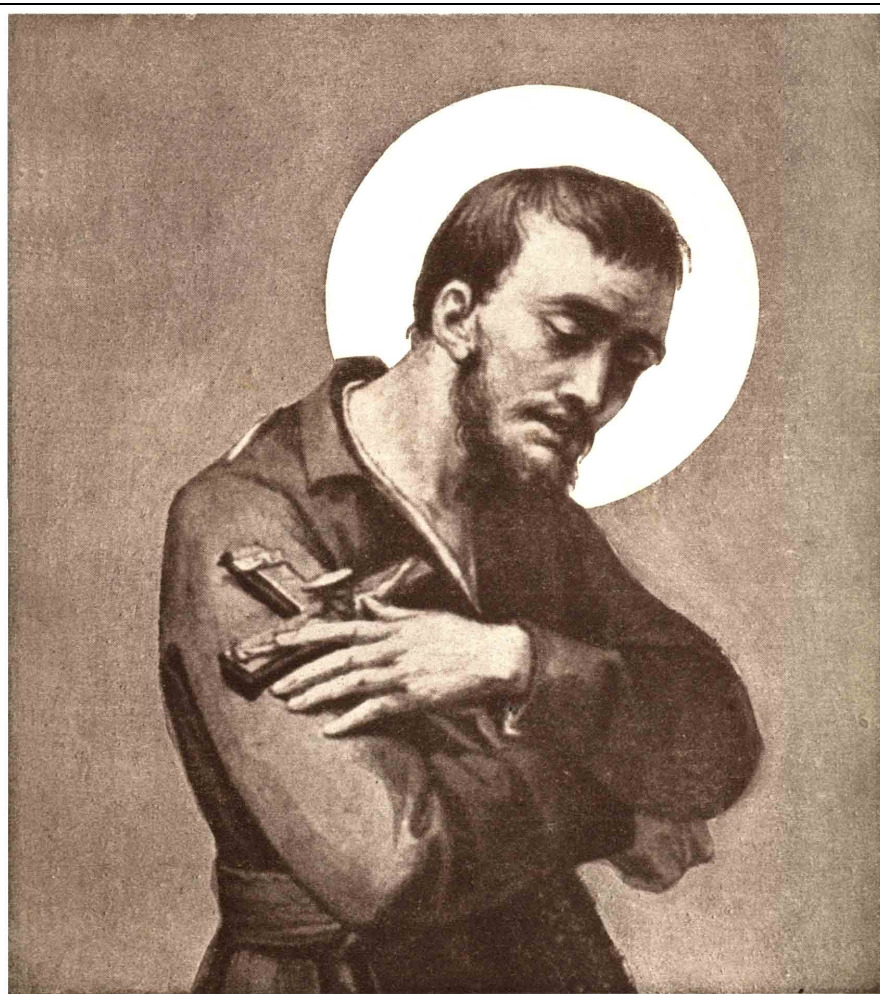

Gyenis András Brito Szent János, Madura hithirdető vértanúja

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

P. GYENIS ANDRÁS S. J.

BRITO SZENT JÁNOS

MADURA HITHIRDETŐ VÉRTANUJA

Impresszum

P. Gyenis András S. J.
Brito Szent János,
Madura hithirdető vértanúja

Döring Henrik S. J. punai érsek-püspök műve alapján

191/1947. Imprimi potest.
Budapestini 15 mail 1947.
Stephanus Borbély S. J.
Praep. Prov.

Nihil obstat.
Dr. Michael Marczell
censor dioecesanus.

Nr. 5971/1947. Imprimatur.
Strigonii, die 9. Septembris 1947.
Dr. Joannes Drahos,
vicarius generalis.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv a Szent István Társulat kiadásában jelent meg Budapesten, 1947-ben. Az elektronikus kiadás a Jézus Társasága magyarországi tartományfőnöke és a Szent István Társulat engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Jézus Társasága Magyarországi Tartományáé.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
Bevezetés	6
I. Családi kör és királyi udvar	9
II. Jézus seregében	14
III. India felé	20
IV. Az első jezsuita vértanú	26
V. A madurai misszióban.....	30
VI. Madura földje és népe.....	33
VII. A madurai misszió történeti képe	37
VIII. Kolej és környéke apostola	45
IX. A bátor úttörő.....	52
X. A misszió előjárója	62
XI. Maravában	67
XII. Újra Európában.....	75
XIII. Vissza Elő-Indiába	82
XIV. Keresztúton	85
XV. Dicső befejezés.....	94
XVI. A vértanú jelleme es lelkiisége	97
XVII. Megdicsőülése	101
XVIII. Apostoli távlatok	111
Irodalom.....	116
Térképek	119

Előszó

A délkelet-indiai Halászpárt és környéke Jézus Társasága legrégebbi misszióterülete. A rend első és legnagyobb hithirdetőjének, magának Xavier Szent Ferencnek (1506–52) nagyarányú apostoli működése és lendülettel folytatott térítő munkája szentelte meg ezt a vidéket, és térítette lakosságát. Hamarosan a Társaság megalapítása után, első vértanújának, a fiatal P. Criminale Antalnak (1520–49) vére áztatta ugyanezt a földet. A következő évtizedekben innen haladt fokozatosan előre a hatalmas félsziget belseje felé a katolikus hitelesítés buzgó élcsapata. Továbbá Madurában telepedett le 1606-ban a kiváló úttörő hithirdető, P. Nobili Róbert (1577–1656), hogy mint keresztény vezeklő szigorú életmódjával és alapos tudásával híveket toborozzon és a délkelet-indiai bramánizmus fellegvárát bevegje. Munkatársai és még inkább térítő módszerének későbbi követői ezen a területen szervezték vagy alapították meg egyik keresztény községet a másik után. Annyira meghonosodott itt a katolikus vallás, hogy 1700 és 1765 közötti időből 400 ezer pogány megkereszteléséről szólnak a hitelesítés előhaladásáról szóló évi jelentések. Elő-Indiában ekkor már csak egyedül itt folyt térítő munka a pogányok között, mert másutt jóformán csak a megtértek gondozására szűkölt a hithirdetők lelkipásztori tevékenysége. Itt írta a kitűnő nyelvérzékű és tehetséges P. Beschi Konstantin (1680–1747) remek tamil költeményeit, melyek alapján ma is a tamil nyelvű irodalom legkitűnőbb írói közé sorolják őt. Madurában halt végül dicső vértanúhalált 1693. február 4-én Brito János, e vidék szegény és szenvedő népének valóban lángelkű apostola.

Brito János 1647-ben született. Tehát 1947-ben tért vissza ennek az egyetemeres katolikus hitelesítés történetében is jelentőssé vált eseménynek immár háromszázadik évfordulója. A vértanút boldoggá IX. Pius pápa avatta 1853-ban, míg a szentek közé XII. Pius iktatta a közelmúlt világháborújának viharai között. Ám, az ünnepélyes szenttéavatás több külső körülmény folytán csak 1947. június 22-én történt meg a római Szent Péter-templomban. A háromszázados emléknap és a szenttéavatás kettős örömmünnepe jelenik meg az új szent életrajzának jelen magyar átdolgozása, mégpedig helyenként hosszabb-rövidebb kiegészítésekkel, több új fejezet csatolásával és lényeges javításokkal. A csatolt jegyzeteket szabott kereteink között röviden foglalmaztuk vagy vettük át a szerző művéből, hogy az építő tartalmú könyv kiadóját és olvasóit meg ne terheljük.

A magyarul megjelenő műnek szerzője Döring Henrik (1859), aki már 1895-től kezdve maga is mint hithirdető működött a német jezsuiták lelkipásztori gondjaira bízott punai missziósegyházmegyében, Elő-India nyugati részén. Majd 1907-től az előbbi világháború kitöréséig mint püspök kormányozta ugyanezt az egyházmegyét. Kényszerű távolléte árthatott volna hívei lelki érdekeinek, azért önként XV. Benedek pápa rendelkezésére bocsátotta állását, aki a lemondás kánoni elfogadása után érseki címmel tisztelte meg a hivatalától visszalépő főpásztort. Ebben a gondterhes időben készült a jelen életrajz és 1920-ban jelent meg Herder kiadásában, Freiburgban. Ez a mű még ma is a legsikerültebbnek mondható az e tárgyúak közül. Ezért adjuk ki ezt magyarul sok bővítéssel és kiegészítéssel. Döring érsek önkéntes visszavonulása után néhány évre új apostoli munkakört kapott a Szentszék bizalmából. Mikor rendtársai átvették az újonnan szervezett japán hirosimai apostoli helytartóságot, ugyanekkor az érsek ennek a misszióknak lett első főpásztora (1921–28). Szervező gondjai között megírta és közzétette két kisebb műben új működési helyének missziótörténetét. Időközben az angol kormány újra megnyitotta gyarmatait a német hithirdetők előtt, s az egykor száműzött főpásztor visszatérhetett előkelet-indiai egyházmegyéjébe 1929-ben.

Szentünk nevét a portugálok ma Brito alakjában írják. Mi is követjük ezt a gyakorlatot. Az előkelet-indiai személyek, városok, országok és tartományok nevét igyekeztünk kiejtésük szerint átírva közölni. Kiadványunk nemcsak a régebbi vonatkozó irodalom adatait használja

fel, hanem sokat köszön az újabbkeletű írásoknak is. Száznál több címet sorakoztatunk fel, melyek nagyjából a szerző művének kiadása után jelentek meg. Hisszük, hogy a bőséges irodalom közlése hatékonyan segíti mindazokat, akik a tárgyalat, vagy csak röviden megemlített kérdésekben alapos és megbízható tájékozódást akarnak szerezni. Elő-India nemcsak sejtelmes titkok birodalma, hanem egyúttal nagyraihivatott és értékes népfajok hazája. Ezért mutatunk rá több ízben jelentőségére a jövő korszak lelki, szellemi és anyagi kibontakozása és haladása terén. A Gondviselés is feléje irányítja figyelmünket, mikor éppen korunkban Elő-India egyik leghősibb régi hithirdetőjét megdicsőíti és példaul elénk állítja.

Azzal a hő óhajjal bocsátjuk útjára a vértanú hithirdető első magyar életrajzát, hogy szolgáljon lelkesítő buzdításul Isten országának áldozatos építésére, a halhatatlan lelkek üdvösségének előmozdítására, és az új szent erényeinek bátor követésére.

Budapest, 1947. február 4., Brito Szent János ünnepén.

P. Gyenis András S. J.

Bevezetés

Kimutathatóan az első európai, aki a Jóremény-fokot körülhajózta, Diaz Bertalan volt 1486-ban. A következő évben történt visszautazásakor erre a fölfedezésre már maga is ráeszmélt. A spanyol-portugál történelemben és gyarmatpolitikában fontos határmegállapítást VI. Sándor pápa 1493-ban hajtotta végre, hogy a két versengő állam között helyreálljon a béke, és egymás mellett nyugodtan folytathassák hiterjesztő, gyarmatosító és a nemzeti vagyont gyarapító tevékenységüket.¹ Vasco de Gama 1498. május 17-én kötött ki két kis hajójával az előindiai Kalikut közelében és a rákövetkező év szeptemberében értékes indiai árukkal megrakodva tért vissza Lisszabonba. Ez a fölfedezés és sikeres út új kor beköszöntését jelentette az élet minden vonalán. Európa és Ázsia között ettől kezdve a kereskedelem új ösvényre tért, és új irányt vett. Lassanként az arabok közvetítő kereskedelmi szerepe immár háttérbe szorult, mely Malakka – Kalikut – Aden – Alexandria vonalon bonyolította le a forgalmat. Perzsia, Velence, Genua és más kereskedő államok örökébe Portugália, Spanyolország, később Hollandia, Anglia és Franciaország lépett.

Portugália száz éven át zavartalanul uralkodott a keletfelé vezető tengeri utakon. Katonai fölénye, a tengerpartok mentén épült erődített támaszpontjai és akkor még hatalmas hajóhada révén sikerült hatalmi fölényét és befolyását sokáig megtartania. Katonai teljesítményei a XVI. században megérdemlik elismerésünket, ám kiterjedt gyarmatbirtokát mégsem tudta tartósan megvédeni. Brazília, Afrika, Elő-India, Hátsó-India és a szigetvilág partjain épült támaszpontjait a szaporodó ellenfelekkel szemben nem volt képes sokáig tartani. A kis európai állam később minden erőfeszítése ellenére sem adhatott elég hazai katonát birtokai védelmére, a gyarmatokban élő keverék lakosság sem bizonyult kitartóan harcképesnek. A kereskedelem a kialakult hatalmi versenyben már nem jövedelmezett eleget, hogy a költséges fegyverkezést mindig fenntartsák vagy még tovább fejlesszék. A rosszul fizetett hivatalnokok az állam és a köz kárára igyekeztek megszédni magukat. A mindenkori gyarmati kormány sem tudott barátokat szerezni önmagának, mert a mohamedánokat forrongásba kergette, a hindukat elidegenítette magától, a hódító ellenség meg nyugatról veszedelmesen közeledett. Portugália erőszakolt egyesítése Spanyolországgal (1580), idézte elő, hogy a fejlődő Németalföld az elnyomó spanyol hatalmat a portugál gyarmatokban kezdte gyengíteni. A hollandok mellé szegődtek nemsokára a hódító franciák, angolok és a nyugtalankodó bennszülöttek. Így aztán a kiterjedt gyarmatbirodalom meglehetősen gyorsan néhány szigetre és tengerparti városra zsugorodott össze.

Portugália hatalmi törekvései ellanyhultak, féltékenyen őrzött főkegyúri jogaival járó kötelezettségeket teljesíteni már nem tudta, s nem is akarta.² Maga Goa, melynek lakossága 200 ezerre növekedett a virágzás korában, később a pusztító járványok miatt és a beállott gazdasági pangás következtében nemcsak teljesen elnéptelenedett, hanem ki is halt és egészségesebb helyen települt újra. Ettől kezdve a város már jóval szerényebb keretek között töltötte be egykori fényes szerepét, és sohasem tudott újra régi jelentőségére emelkedni.

A két Goa egymás mellett, a mai élő és a régi kihalt város, minden szónál hangosabban és érthetően hirdeti a földi lét változásait és elmúlását ott, ahol az emberiségnek majd egyhatoda él és hal, fölemelkedik és újra elbukik: az előindiai félszigeten. Ez a nagy néptömeg, melyet közös összefogó néven hinduknak, vagy indiaiaknak neveznek, mind a mai napig nem tudott felmutatni jelentős és tartós államalkotó képességet. Ám mint vallási és művelődési hatalom, hosszú évezredek át vezetőszerepet töltött be ennek a sokféle és soknyelvű népnek egyik

¹ Váth, Die Inder 157 kk. – Moerschini 103 kk.

² Schnürer 563 k.

vagy másik rétege. India a szellemi és művészi alkotások minden terén kitermelt magából igazi remekműveket. Évezredek óta úgy tekintett nem egy környező vagy távolabbi ország Indiára, mint a csodák és titkok sejtelmes birodalmára. Az újkor anyagi embere is sokáig inkább azt hitte, hogy hallatlanul gazdag, kiaknázható területet hódított meg benne. Csak jóval később eszméltek rá a kormányférfiak e kiterjedt államszövetség hatalmi és gyarmatpolitikai jelentőségére.³

Míg a többi régi kultúra, amilyen a sumer, asszír, hellén, egyiptomi és római, teljesen vagy jórészt a föld alá került, az indiai állandóan fejlődött és izmosodott, mert az idegen hatásokat és elemeket könnyedén önmagába olvasztotta. Így azután erőteljes, egyedülálló és különös sajátosságaival máig továbbél. Ennek mélyebb oka megtalálható a birodalom és népe földrajzi és éghajlati helyzetében, melyek a folytonos ezirányú fejlődést és kibontakozást előmozdították. Elő-Indiát tengerek és magas hegyláncok zárják el a környező külső világtól. Ezek a természetes határok egyúttal biztos védelmet is nyújtanak minden külső behatás vagy tartós támadó erő kifejtés ellen. A tenger az utolsó évszázadig, míg a gőzhajózás ki nem fejlődött, egyaránt védelmet nyújtott kelet és nyugat felé. Indiát északon a Himalája magasbatoró sziklafalával veszi körül. Sokáig csak a vakmerő és elszánt hódítók, jámbor zarándokok és vállalkozó szellemű kereskedők kísérelték meg rajta az átkelést. Benn a hosszan elnyúló félszigeten áthatolhatatlan őserdők, hatalmas folyamok, keresztül-kasul húzódó hegyláncok zárták el az utat a népvándorlás folyton megújuló nagyobb hullámai elől. Ennyi természetadta védelem mögött csaknem változatlanul és sértetlenül maradt meg az indiai népi jelleg és életforma, különösen délen, ahova az északról elinduló mozgalmak hullámai alig értek el. Viszont ezek a föltételek, melyek Elő-India külön életét nemcsak védtek, hanem azt is előmozdították, hogy ami idegen elem oda behatolt, annak nem igen nyílt visszaáramló útja a hegyeken és tengeren túlra. Mindez a már meglevővel egybeolvadt és önállóan fejlődött tovább.

Így vált az újkori Elő-India faj, vallás és művelődés szempontjából keverékké, mely a mai napig hosszú évezredek alatt alakult ki. Csodálatos keveredésben, majdnem összevisszaságban éltek és élnek ma is egymás mellett a különféle fajok. Kialakult itt olyan keverék nép, mely magába zárt nemes és rút adottságokat, s egyúttal kiváló vonásokat és jellemtulajdonságokat mutat fel. De ott húzódik meg a nagyvonalúság árnyékában a kicsinyes is. India népi, művelődési és vallási képe az ellentétesség és zagyvaság benyomását kelti a szemlélőben. Egyik oldalon található az áthatolhatatlan őserdő lakója kőkorszakbeli műveltségével, legalacsonyabbfokú hatványozásával. A másik oldalon ott vannak a haladottabb társadalmi osztályok bölcselkedő és elmélyülő lelkes hajlamokkal és remek irodalmi alkotásokkal. Köztük helyezkednek el a legváltozatosabb összetételű fajok, vallások és kultúrák. Mennyire hasonlít mindez az indiai délszaki természet tarka világára, ahol magas hegyek, termékeny síkságok, sivár homoksivatagok és sűrű őserdők váltakoznak, ugyanabban a talajban időnként gazdag tenyészet és vigasztalan kopárság követik egymást. Ahol a népiség egymástól annyira különböző alkotórészeket zár magába, érthető, hogy az egyes csoportok szorosan összetartanak, míg a náluk alacsonyabb csoportok elől mereven elzárkóznak, és egyéni életüket élik kötelező társadalmi és vallási szokásokkal s megkülönböztető jelekkel.

Így alakultak ki és maradtak fenn mindmáig az Indiára annyira jellemző kasztok. E kasztok és társadalmi csoportok száma áttekinthetetlen. Még ma is háttérbe szorul a népiség eszméje és laza fogalma a hindu gondolatvilágában. Ezért nem is alakult ki soha egységes állam ott, ahol 220 féle nyelven beszélnek. Csak egy-egy erőteljes személyiség vagy

³ Váth i. m. 2 kk.

uralkodócsalád, harcias törzs vagy idegen hatalom tudott itt rendet és egységet teremteni és tartósan nagyobb államot alapítani.

Ez a jellemző különlegesség rányomta bélyegét a vallási életre is. Ahol akkora az életerőt és munkakedvet elbágyasztó hőség, ott a szellem hajlik az álmodozásra. A természetben átmenet nélkül váltakozó ellentét könnyen világfájdalmas életszemléletre szoktat egész nemzedéksorokat. Mindez azt eredményezte, hogy egészen zavaros felfogás alakult ki az isteni és természeti életről, a világ keletkezéséről és elmúlásáról, az élet értelméről és céljáról a töprengő emberi lélekben és tudatban.⁴

Ebben a sejtelmes és távoli vadidegen világban bontakozik ki P. Brito János hősi élete, önfeláldozása és hithirdető tevékenysége. Mivel Szent Pállal mindenkinek mindene akart lenni, azért egészen otthonosan mozgott mindenütt apostoli működése területén.

Nem idegenítette el önként és nagylelkűen vállalt hivatásától sem az indiai arcok színe, sem a pogány lélek durva megnyilatkozása, sem a portugál király kecségető ajánlata, de a bennszülött uralkodók részéről megújuló üldözés sem.⁵ A régi és mai előindiai társadalmi, lelki, szellemi, gazdasági és politikai élet nagy ellentétekben gazdag, feszülő erőkkel duzzadó, sokszor nemtörődöm világának komor háttéréből tündöklő sugárzásban és vonzó megdicsőülésben emelkedik ki immár történelemmé vált és történeteket alakító, hősi élete. Ez az élet ragyog fel, világít fényesen és mutat irányt a következő fejezetekben.

⁴ Lásd az idézeti művek között elsősorban Váth könyveit, aki hosszú éveken át működött Bombay-ban mint főiskolai tanár. Thurston és Senart műveikben a kasztok keletkezését és életét mutatják be. Hassinger Elő-India földrajzi leírását, Schmidt történetét, Schmidlin és Wolkenberg, Lévay és Váth a hithirdetés főbb kérdéseit, Hull a portugál főkegyúri jog hatásait nyújtják. Veit IV., 1: 139, 185, IV., 2: 418 Portugália és Elő-India egyházi életéről közöl hasznosítható szempontokat. Artner 27–29 a hinduk belső világába enged betekintést. Danvers a portugálok előindiai gyarmatosító és hiterjesztő tevékenységét ismerteti. Elő-India történetét szakszerűen tárgyaló művek közül mindmáig legjobb az idézett cambridge-i sorozat.

⁵ A gyarmatosító külföldieket a keresztes hadjáratok óta Keleten mindjobban megismerték. Elő-Indiában európai-perzsa-szanszkrit kölcsönszóval prangiknak vagy frangiknak nevezték őket, mely valószínű, hogy a frank-francia szónak átalakított mása; megvetett és gyűlölt idegen értelemben használták, írták még pranguí, phirangi. pranghy alakban is.

I. Családi kör és királyi udvar

A középkor alkonyán a kicsi, de kedvező fekvésű Portugáliára nagyszerű virágzás korszaka köszöntött. Jelentős afrikai hódításai, délamerikai birtokai, továbbá Elő-India partjaira és Hátsó-India szigeteire telepített gyarmatalapításai, mindinkább élénkülő kereskedelme és föllendülő ipara az anyaország számára nagy értéket jelentettek, és erőteljesen fokozták a nép gazdagságát, tettvágyát és vállalkozó kedvét. A fölfedezőkkel és kalmárnéppel együtt nagyszámú bátor, elszánt apostol is nekivágott a messze útnak és a hithirdetés szép feladatának. Ama helyeket, ahová a katonák a büszke portugál lobogót kitűzték, az új apostolok csakhamar Krisztus országa terjesztésének támaszpontjaivá emelték és fejlesztették. A portugál királyok ezt az áldásos hiterjesztő tevékenységet nagylelkűen támogatták. Később, amikor 1580-ban Portugáliát Spanyolországhoz csatolták és így elvesztette önállóságát, e téren is nagy hanyatlás állott be. A spanyol központi kormány a Portugáliától átvett és kiterjedt gyarmatokkal édeskeveset törődött, sőt ettől kezdve sok kelet- és nyugatindiai portugál gyarmatbirtok lassan holland vagy angol kézbe került. Magában a portugál birodalomban is elsatnyult a virágzó kereskedelem, az iparos osztály sokszor munka nélkül tengődött és a nemesség tétlen sóvárgással várt a megáhitott jobb időkre. Viszont a túrhetetlen adóteher mind nyomasztóbbá vált, és a spanyol érdeket szolgáló alkirályok vajmi sokszor önkényes kényuralomban tobzódtak.⁶

A viszonyok általános romlása és a nép elégedetlensége végre 1640-ben a spanyol uralom elleni lázadásra vezetett IV. Fülöp uralkodása (1621–1664) alatt. A trónkövetelő Braganza János herceget, aki vérségi alapon jogosan számított a portugál királyi koronára, az ország nagyjai felszólították, vállalja a királyi méltóságot, s álljon a felkelés élére. A nép leírhatatlan ujjongása közepette János herceg diadallal vonult be Lisszabon fővárosba, ahol 1640. december 15-én ünnepélyesen megkoronázták, s IV. János néven 1656-ig uralkodott. Spanyolország még János király utódainak uralkodása alatt is erőnek erejével vissza akarta szerezni az önállósult országot, de minden erőfeszítése kárbaveszett. A Braganza királyi ház szilárdan tartotta és védte trónját.

IV. János király valóban tetterős hitvese, Guzmán Alojzia, lelkes közreműködő támogatásával, okos és józan politikával ernyedetlenül fáradozott országa és a még birtokában maradt gyarmatok fejlesztésén. Ezenfelül az igaz hit terjesztését túl a tengeren is nagyon szíven hordta. Jézus Társasága, melynek kebeléből ekkor különösen sok hithirdető rajzott a távol országokba, a buzgó fejedelem hatékony pártfogását élvezte. A portugál jezsuita rendtartomány hiteles kimutatás adatai szerint 1551-től 1640-ig terjedő időben 550 hithirdetőt küldött Indiába, Kínába és Japánba, ezenfelül 150-nél többet Brazíliába. A következő korszakban sem lohadt le a hiterjesztő lelkesedés és vállalkozási kedv a portugál rendtagok lelkében.⁷

IV. János alaposan ismerte Jézus Társaságát még Villa Viçosából, a hercegi család ősi származási és székhelyéről, ahol egykor apja, Braganza Theodosius 1601-ben a rend tagjai számára szerzetesházat alapított. Trónralépése óta az új király a jezsuita atyák hiterjesztő munkáját teljes erejéből támogatta és előmozdította. Pénzzel segítette az indiai, kínai, japán jezsuita missziókat. Ezt ugyan elődei, a régebbi királyok is meghagyták a hithirdetést szorgalmazó rendeleteikkel, ámde az indiai alkirályok nem mindig folyósították a missziók javára kiutalt összegeket. E visszas állapottól a jövőre nézve elkerülni akarva, ettől kezdve

⁶ Weiss IX. 381.

⁷ Franco 150 kk.

újra ünnepélyes királyi parancs biztosította az igényelt anyagi támogatást a missziók fejlesztésére mindaddig, amíg az szükségesnek látszik.⁸

A királyi udvar körében, de ezenfelül egész Portugáliában is, a Brito nemesi család nagy tekintélynek örvendett. A Britók a Braganza hercegi családnak már a XV. század vége óta törhetetlen hűségű hívei voltak. A kitűnő jellemeket nevelő Brito-családnak legkiválóbb erénye oroszlánbátor szíve-lelke mellett rendíthetetlen és ragaszkodó hűsége volt. A mi Brito Jánosunk dédapja, Brito Ferdinánd, vezérlo hercege zászlaja alatt még Sebestyén király korában (1557–78) bátran küzdött a mórok ellen és a király oldalán hősi halált halt az alcazari végzetesen véres ütközetben (1578). Brito Kristóf, szentünk unokabátyja, sikeresen küzdött a spanyolok ellen a Villa Viçosa erőd védelmében és ugyancsak a Montes Claros melletti győzelmes háborúban is (1665). Míg János testvérbátyja, ugyancsak Kristóf volt a neve, két esztendővel előbb (1663) zászlóalja élén veszítette életét a spanyolok elleni hősie harcban Amexial mellett. A Brito-családnak ezt a rendíthetetlen bátorságát látjuk később felcsillanni és állandóan működni a jezsuita Brito János hősi hithirdető életében.

Amikor Braganza János herceget királlyá kiáltották (1640), kamarása, Brito Ferdinánd is híven követte urát Lisszabonba, és akárcsak testvéröccse, Brito Salvator, az új király istálló mestere, a királyi udvarral együtt az ország fővárosában telepedett le.

Salvator családós ember volt. Felesége, Tavares Beatrix, az ősnemes Pereira-családból származott. Boldog frigyüket az Ég három fiúval és egy leánnyal áldotta meg. Mária Lujza, a család egyetlen leánya, később mint Pinheiro grófné szerepelt. A legidősebb fiú, a már előbb említett Kristóf, a második pedig Ferdinánd volt, aki atyja halála után a család feje és nevének törzsfenntartója lett. Az ő avatott tollának köszönhetjük fivére, János, megható szeretettel kidolgozott életírását. A ragaszkodó és gondos testvér nem elégedett meg a saját emlékeiből merített életrajzi adatokkal, hanem ezenfelül gondosan és lelkiismeretesen átkutatta a római és portugál rendházak irattárait is.⁹

János Hektor, a legfiatalabb fiúgyermek, 1647. március elsején Lisszabonban pillantotta meg a napvilágot. Alighogy megszületett, máris olyan halálos veszedelembbe került, hogy a keresztelés szertartását pillanatig sem halaszthatták. Tehát már születésnapján részesült az úgynevezett szükségkereszttségben. A szertartás többi részét azután, mire a fenyegető veszedelem már elmúlt, ünnepélyesen végezték, illetve pótolták március 28-án a Szent András-templomban.

Salvatornak röviddel legkisebb fia születése után el kellett hagynia hazáját és kedves családját. Ugyanis IV. János király, a házának teljesített hű szolgálatai megjutalmazásául Brazília helytartójává nevezte ki őt. Az újonnan kinevezett helytartó csakhamar elutazott új állomáshelyére, ámde már 1650-ben Rio de Janeiróban utolérte a halál, távol szerető családjától. Korai elhunytá nagyon súlyos csapást jelentett Beatrix és az árvák számára. Most már egyedül az édesanya gyenge asszonyi vállára nehezedett kiskorú gyermekei nevelése.

⁸ Franco 314.

⁹ P. Brito életrajzai közül megemlíti Brito Ferdinándét, aki testvére volt szentünknek. Ír lak még róla: Boero, Casimiro, Costa, Döring, Franco, Haupt, Hughes, Ibelings, Kempf, Koch, Leveil, Prat, Testore, Vasconcelos, könyvet vagy jelentősebb cikket. A szenttéavatás alkalmával bizonyára többen méltatják majd őt, de ezek a művek a jelen sorok írásáig nem jutottak el hozzánk. – Magyarul többek között Zalka 229–232, Pámer 410–415, Deésy 184–188, Kaszap István Lapja 1946 karácsonyi számában e sorok írója írt Kempf nyomán, de név nélkül. Az utóbbi közlemény külön is megjelent az író nevével jelölve. Általános rendtörténeti és irodalmi adatokat szolgáltatott Brucker, Campbell, Crétineau-Joly, Guilhermy, Juambelz és Rosa műve, Archivum Historicum S. J., Synopsis historiae S. J., Sommervogel II. 191–192, XI. 1411–14, Il quarto centenario milánói kiadás. Térképészeti szempontból Carrez a jezsuita rend, Streit az egyházmegyék és missziók beosztása, Joppen Elő-India adatait tették hozzáférhetőkké. – A szerzetesség történetéhez ma is leghasználatóbb Heimbucher kétkötetes műve. – Egyetemes egyháztörténeti vonatkozásban Pastor XIV. kötete két részben foglalkozik ezzel a korról (1644–1700).

Beatrix, az özvegy anyja, rendkívül vallásos és nemes lélek volt. Brito Ferdinánd már említett és nyomtatásban is megjelent írásából tudjuk, hogy egész életén aranyfonálként húzódott át eleven és mélységes istenhite, igaz keresztény erkölcsé és erényes törekvése. Ez a méltó anya valóban megérdemelte Jánost, vértanú fiát.¹⁰ Beatrix szépen növekvő gyermekei kezdő oktatását maga vezette nagy körültekintéssel és szeretettel. Anyai szívéhez legkisebb fia állt legközelebb, aki szelíd, érzelmes gyermek volt, de emellett már korán szilárd akaratú és állhatatos jellemnek mutatkozott. Ferdinánd mindenekelőtt öccse nemes és buzgó lelkületét és minden jóért rajongó lelkesedését emeli ki említett művében. Az édesanya titkon már ekkor is a szívében ápolta és táplálta azt a hő óhaját, hogy legfiatalabb gyermeke bár az egyik szerzetesrend kebelében teljesen Isten szolgálatára szentelné életét.

János nem sokáig élvezte a családi tűzhely jóleső melegét. Alig töltötte be ugyanis kilencedik életévét, fivéreivel együtt apródként a királyi udvar körébe jutott. A királyi korona és ház trónörököse, Teodózius herceg, akit elismerten kitűnő tehetség, veleszületett jóság és erények egyaránt díszítettek, 1653-ban, tizenhat éves korában meghalt. Viszont a király másodszülött fia, a későbbi VI. Alfonz király lelkülete (1656–83), már serdülő ifjúkorában szertelen hajlamokat árult el. Rossz társaságba került. Romlottlelkű barátai ferde irányban befolyásolták, és mindenféle féktelenségekbe kergették. IV. János király nagyon komolyan fontolóra vette, hogy az érdemetlen herceget kizárja a trónöröklés rendjéből, s helyette legfiatalabb fiát, a jólelkű Pétert választja utódjának. Ezért Péter herceg nevelését körültekintő gonddal maga irányította és vezette. Akarta, hogy lehetően kikerülje a rossz társaság veszélyes szirtjét. Ezért egész sereg derék és az ország legelőkelőbb családjaiból származó egykorú apródokkal vétette körül az ifjú herceget. A nagy körültekintéssel összeválogatott nemes gyermekeket a királyi palotában nevelték és oktatták Péterrel együtt. Brito János két testvérbátyjával így került szolgálattelvő apród minőségben a lisszaboni királyi udvarba.

Most azután a fővárosban egészen új élet virradt a kis Jánosra. Igaz, hogy abban az időben általában véve fegyelem és jó erkölcsök uralkodtak a portugál királyi udvarban, de az apródok mégis kénytelenültek sokat látni és hallani, ami esetleg lelki romlásukra szolgálhatott. Sok volt a különféle szórakozás is, ami a komoly munkától könnyen elvonta a fiatalok figyelmét. A testvéreknek bizony nagyon sokszor hiányzott a gondosan őrködő anyai szem és szeretettel telített családi vezetés. Ennek ellenére az udvari élet nem vált János lelki kárára. Olyan maradt, amilyennek a szülői házban indult: mélyen vallásos, buzgó az imádságban és minden egyéb vallásgyakorlatban, emellett serény és szorgalmas a tanulásban. Komolysága és szerénysége sokszor nem is szolgált ínyére a pajkos apródseregnek. Jánosnak emiatt nem egyszer kellett lenyelnie gúnyos vagy kíméletlen megjegyzéseket. Ámde e kis bosszantások lepattantak komoly jelleméről. Türelmes és önuralomra valló viselkedése jellemző módon már akkoriban megszerezte a félig megtisztelő, félig csipkelődő „vértanú” elnevezést a fiatal apródnak. János az ifjú Péter herceggel együtt a jezsuita Szent Antal-kollégium előadásait hallgatta, mely a portugál Jézustársasági atyák vezetésével működött mint keresett lisszaboni iskola és nevelőintézet.

A gyermek János már két teljes esztendőt töltött a portugál királyi udvarban, amikor hirtelen súlyosan megbetegedett. Vajon a beteget hazavitték-e ápolásra a szülői házba avagy ott maradt betegsége alatt a királyi palotában, ma már nem állapítható meg. De az bizonyos, hogy édesanyja az éjjelt is nappallá téve virrasztott fia betegágyánál, és anyai gondossággal ápolta súlyos betegségének egész tartama alatt.

¹⁰ Brito Ferd. 3.

Abban az időben Xavier Szent Ferenc, India nagy apostola volt Portugália legnépszerűbb szentje.¹¹ Az aggódó anya és gyermeke együttes forró imában e nagy szent segítő oltalmáért könyörögtek. Az édesanya ezenfelül fogadalmat tett a szent tiszteletére, hogy János, ha visszanyeri egészségét, egy éven át a szent rendjének egyszerű ruháját fogja viselni. Az ilyen fogadalom a déli országokban abban az időben gyakran előfordult. Ilyen fogadalmat tett 1647-ben maga a portugál királyné, aki közeli rokona volt Borja Szent Ferencnek, a harmadik jezsuita rendfőnöknek. Megígérte, ha négyéves Alfonz fia meggyógyul súlyos betegségéből, akkor egy évig a jezsuita rend ruháját hordja. A gyermek felépült bajából, és a fogadalmat valóra váltották: Alfonz mindenütt rendi ruhában jelent meg. E példa hatására Lisszabon legelőkelőbb családjai is jezsuita ruhát varrattak gyermekeiknek, Alfonz trónörökös kis játszótársainak. Egy álló évig a lisszaboni királyi udvar külszínre nagyon hasonlított a jezsuita rend noviciátusához. Mások a többi szerzetesrend ruhájának hordására tettek fogadalmat hasonló körülmények között. A fogadalmi idő leteltével végeszakadt a szerzetesi ruha viselésének.¹²

János valóban felépült súlyos betegségéből. Hirtelen gyógyulását édesanyjával együtt Xavier Szent Ferenc égi közbenjárásának tulajdonította. Gyógyulása napjától kezdve kerek esztendeig a királyi palotában és az iskolában egyaránt a még egészen fiatal gyermek mindig hosszú fekete jezsuita-ruhába öltözött, övvel és papi főveggel jelent meg. Nem is hívták másképp az udvarban, mint „apostolinhónak”, vagyis a kis apostolnak. A jezsuita atyákat ugyanis kiterjedt hithirdető tevékenységük miatt a portugálok akkoriban előszeretettel nevezték apostoloknak. Előjel vagy sejtés volt ez a névadás talán? Úgy látszik, hogy lassan és észrevétlenül ekkor már élni kezdett a fogékony gyermekszívben a hő gondolat és kívánság, hogy e rend ruháját magára öltse és örökre viselje. Mindjobban visszavonult a fiatalok zajos társaságától, hogy annyiszor egyedül maradhasson az Üdvözítővel csendes imaközélségben, ahányszor csak tehette. Szerénysége mindinkább tudatossá növekedett és gyermekded szívében mind mélyebbre hatolt az Üdvözítő imádó szeretete és a forró vágy, hogy maradéktalanul Jézusnak éljen, és érte dolgozzék a szerzetesrendben. Xavier Szent Ferenc iránti mindnagyobb bizalma és forró kívánsága, hogy eszményképét megközelítse buzgóságban, már egyre erősebb gyökeret vert ártatlan gyermeklelkében.

Jellemző esetet örökít meg róla P. Franco.¹³ Elbeszéli, hogy Jézus Társasága lisszaboni rendháza Szent Rókusnak szentelt templomában 1609 óta évente farsang idején nagy fénnnyel és látogatottsággal folyt le a negyvenórás szentségimádás ünnepe. A harmadik napon mindig ünnepélyes körmenetet rendeztek, a király és országának nagyjai vitték a mennezetet, amely alatt a pap haladt kezében a legméltóságosabb Oltáriszentséggel. Az Úr 1659. esztendejében is résztvett az ünnepi körmeneten az egész királyi ház hercegestül és apródostul. Jánosunkat Péter herceg kíséretéhez osztották be. Jezuista ruhájában a körmenetet egészen a templom főoltáráig kísérte, majd azzal a kifogással, hogy úgysem visel apróruhát, eltűnt a sekrestyében. Ott gyorsan bő fekete köpenyt vetett vállára, égő gyertyát kapott kezébe és elvegyült a jezsuita újszerzetesek sorába, akik már indulásra készen álltak.

A fogadalmi esztendő elteltével János letette a szerzetesi öltönyt, és újra apróruhába öltözött. De szívében tovább parázslott a mindjobban lángra lobbanó hivatás tüze és legfőbb vágya maradt, hogy életét a jezsuita rend kebelében teljesen Istennek szentelje. Amikor elérte tizennegyedik életévét, kiöntötte szívét a nagytekintélyű P. Tinoco Mihálynak. Ez a jezsuita atya kipróbált erényű és rendkívül okos férfiú volt. Abban az időben a délportugál rendtartományt vezette, és így a lisszaboni rendházak is joghatósága alá tartoztak. Neki ugyan nem volt semmi kifogása az ifjú apród felvétele ellen, de kifejezte aggodalmát, hogy talán

¹¹ Moreschini 29 kk. Xavier Szent Ferenc életéhez lásd Brou és Cros alapos művét.

¹² Franco 291.

¹³ Franco 198.

édesanyja és a királyi udvar emeli fel majd tiltakozó szavát, vagy akadályokat gördít a terv útjába. János tehát mindenekelőtt édesanyjához fordult engedélyért. Bátyja tudósítása szerint levele így hangzott:

„Édesanyám és Úrnőm! Neked köszönöm életemet, hisz te ajándékoztad ezt nekem. De még más nagy jótéteményt is javadra kell elkönyvelnem. Te voltál az, aki engem a szerzetesi hivatás felé vezetted. Isten téged választott eszközül, hogy hivatásomhoz kalauzolj. Emlékszel, amikor súlyos kórban senyvedtem a gyógyulás minden reménye nélkül, akkor Xavier Szent Ferenchez fordultam és könyörögtem, szerezze vissza a jó Istentől egészségemet. De a szent nem teljesítette kérésemet. Ekkor te, édesanyám, egyesítetted imádat az enyémmel, és megígérted, hogy fölgyógyulásom esetén egyévig a jezsuita rend ruháját viselem. Íme, csakhamar meggyógyultam, és hordtam ezt a ruhát. Ekkor ellenállhatatlan vágy fogott el, hogy életem végéig viseljem ezt a ruhát. Ez a vágy most is szüntelenül izzik szívemben. Már folyamodtam is a rendbe felvételért és az engedélyt megkaptam. Anyám, néked köszönöm hivatásomat, mert hisz az első ösztönzés annak a fogadalomnak hűségese teljesítésében rejlik, melyet betegségem alatt te ajánlottál föl Xavier Szent Ferencnek. Most tehát beleegyezésedért esedezem. Xavier Szent Ferenc hív és követnem kell hívását. Te is osztozzál áldozatomban. Parancsolt nekem, hogy hozzam meg, s ezzel sajátmagam odaadását az engedelmesség érdemével kössem egybe”.¹⁴

E nemes és mélyértelmű szavak Beatrixot lelke mélyéig megindították. Megvallotta kedves fiának, hogy készörömet meghozza a kívánt áldozatot, hisz már régesrég él szívében a vágy, hogy fiát egészen Istennek szentelje. Csak attól tart, hogy egészsége túlgyerme a hosszú tanulmányok és a jezsuita rendben szokásos nehéz munkák és feladatok fáradalmi elviselésére. De János eloszlatja anyja aggodalmát. „Ó anyám – mondotta meggyőződéssel –, engem az Úr hív, tehát engedelmeskednem kell. Bízunk az Úrra, hogy adja meg nekem az erőt, melyre szükségem van.”

Most már csak a királyi család beleegyezése maradt hátra. János azonban erre 1662 végéig várt. Közben ottmaradt továbbra is Péter herceg környezetében, és hangyaszorgalommal folytatta tanulmányait. Az anyakirálynét, aki IV. János király halála óta (1556) egyideig idősebbik fia, a még fiatal Alfonz király helyett kormányozta az országot, nagyon kínosan lepte meg, hogy kedves fia, Péter ezentúl majd nélkülözni kénytelen János jótékony befolyását. Péternek meg szinte megszakadt a szíve, annyira reánehazodott a bekövetkező válás gondolata: János volt ugyanis mindig legkedvesebb barátja és hűséges játszótársa. Az anyakirályné és fia vállvetve azon fáradozott, hogy Jánost eltérítsék elhatárolásától. De az ifjú apród akarata változatlanul szilárd és rendületlen maradt. Sőt meggyőző szavaival oly lelkesen képviselte hivatása ügyét, hogy a királyné és fia belátva lebeszélésük céltalanságát, beleegyeztek kívánsága teljesítésébe. János 1662. december 17-én megható szeretettel és gyermeki gyengésséggel búcsúzott édesanyjától és elindult sorsdöntő útjára Kristóf és Ferdinánd fivérével, akik elkísérték új otthona kapujáig: a lisszaboni jezsuita noviciusházba.

János mindvégig megőrizte szívét a nagyvilági életkeretek között angyali tisztaságban és minden áldozatra kész lelket vitt magával a jezsuita rendbe. Ilyen papjelölttől nagyot lehetett várni, hisz tarsolyában hordozta az igazi lelki haladás és valódi életszentség minden előfeltételét.

¹⁴ Brito Ferd. 11.

II. Jézus seregében

A portugál jezsuita rendtartomány noviciátusa Lisszabon városában 1619-ben kapott állandó otthont. Addig az új szerzeteseket nagyobbára az evorai és coimbrai tanulmányi házakban helyezték el. Jánosunk belépésekor az írországi születésű P. Vittus Ferenc volt az újoncmester, s valószínűen a ház rektora is egyúttal. Vittus Ferenc szentéletű, nagyon okos szerzetes volt, és igen alkalmas arra a feladatra, hogy a fiatal, kezdő rendtagokat bevezesse a lelkiéletbe.

Jánosunk örömtől repeső szívvel töltötte ki a kötelező első próbaidőt, ami megelőzi a beöltözést. Elvégezte a szokásos lelkigyakorlatot. Megtisztítva lelkét a még talán raja tapadó földi salaktól, a Megváltó életének és szenvedéseinek szemlélése által élesztette lelke buzgóságát. Boldogsága karácsony ünnepén érte el tetőpontját, amikor az egyszerű rendi ruhába öltöztették, és besorozták a novicius-seregbe. Ettől kezdve teljes erejével jó és szent rendtag kívánt lenni, mert lelki szeme előtt világító fáklyaként lobogott Xavier Szent Ferenc megkapó példája. A fiatal novicius a pogányok között éppoly buzgó lelkű és szent apostol akart lenni, mint Xavier. Mert már akkor – szerzetespályája legelején – minden gondolata és törekvése a pogány földön kifejtett jövő apostoli hithirdető munkára irányult.

A noviciátusban nagyon kedves, gyermekdeden jámbor szokás dívott. A fiatal újoncok ugyanis összegyűltek karácsony ünnepén a jászol előtt. Mindenki egy-egy levélkét dugott a jászolba karácsonyi kívánságai felsorolásával, melyeket ajándéknak kért a kis Jézustól. A mi noviciusunk levele tartalmát nem ismerjük, de azt hisszük, nem tévedünk feltevésünkben, hogy apostoli lelkületet kívánt magának a Megváltótól. A levél borítékára a japán misszió címét írta portugálul vagy latinul, s ebből következtethették, hogy levelében megkéri a kis Jézust, segítse majd őt a japán misszióba. Talán azért kérte éppen ezt a missziót, mert abban az időben a keresztényüldöző és a mereven elzárkózó Japánban nyílt legbiztosabb kilátás a vértanúkorona megszerzésére.¹⁵

Beöltözése után megkezdődtek Jánosunk számára az új szerzetesség kétesztendő előkészítő gyakorlatai és próbái. Ezeknek egytől-egyig az a céljuk, hogy kikapcsolják a szívet mindjobban a világkövetés és önszeretet rendtelenségeiből, továbbá az egyén egész akaratát egyedül Istenre és Isten hű szolgálatára irányozzák. Jánosnak – ezt ő maga is bevallja – főlöszleges volt, hogy a noviciátusi gyakorlatokat a legelején kezdje. Mindezek nagyrészt ő már a királyi udvar körében elvégezte, ahol oly sok alkalom nyílt igazi önmegtagadásra és áldozatra.

Jézus Társasága újoncházaiban abban az időben, de különben még ma is előfordul egyes helyeken, az a szokás dívott, hogy az újszerzetesek bizonyos ideig kórházszolgálatot végeznek. A betegek között igazán elég alkalom akadt a türelem és önmegtagadás férfiasan szép erénye gyakorlására. Az egykori apródra is sor került a kórházszolgálatban. Egyik ápolására bízott betege türelmetlen és házsártos volt. Ennek a betegnek senkifia kedvében nem tudott járni és minden szeretetszolgálatot szemrehányásokkal és gorombaságokkal viszonzott. János ennek ellenére mégis mindig egyforma készséggel és meleg szeretettel kezelte betegét. Végül is krisztusi szeretete úgy meglágyította a beteg megkeményedett szívét, hogy egyszerre csak kezelhető és türelmes lett. Könnyes szemmel kért bocsánatot ápolóitól.

Jánosunk magában az újoncházban is készörömetst ápolta a betegeket. Ilyen alkalommal történt, hogy egyik nap váratlanul beállított Péter herceg a noviciátusba főként azért, hogy a fiatal Britóval néhány szót válthasson. Ám Jánost sokáig hiába keresték a házban, de végre

¹⁵ Brito Ferd. 18, Franco Annus gloriosus 201.

felfedezték az egyik beteg szolga ágyánál, akinek ápolását felsőbbbsége beleegyezésével vállalta. Hívásra a társalgóba sietett, ahol Péter már várta. A herceget nagyon meghatotta, amikor elmondták neki, hol találták meg egykori apródját és e szavakra fakadt: „Nagyon örülök, hogy új gazdád szolgálatában ily buzgó vagy. Ő bizonyára nagyobb jutalmat tartogat számodra, mint amennyit szolgálatomban valaha is remélhetnél”.¹⁶

Az idő homokóráján lassan lepergett a kétéstendős próbaidő. A novicius megfelelt a követelményeknek mindenben. Az újoncmester dicsérettel telve, őszintén elmondhatta róla, hogy buzgósága és előmenetele a két év alatt mindenki épülésére és példájára szolgált. Fiatalsága ellenére teljes érettséget árult el, úgyhogy bátran beállhatna a lelki élet mesterei közé, állították róla. A próbaidő elteltével János testvér szent és örökérvényű fogadalommal jegyezte el magát Istennek és hivatásának 1664 decemberében.

Most már a komoly előkészítő tanulmányok hosszú-hosszú évei következtek. Ezekben rakta le szilárd alapját későbbi hatékony apostoli tevékenységének. A fiatal papjelölt legelőször Evorába került. Ez a helység Lisszabontól keletre fekvő kis egyetemi város, Portugália délkeleti részén. A fiatalember itt szívvel-lélekkel merült el a klasszikus irodalmi és szónoklati, vagyis az akkori felsőbb középiskolai tanulmányokba. Lehet, hogy túlbuzgón vetette magát az önképzésre. De az is lehetséges, hogy a város éghajlata nem felelt meg gyenge szervezetének. Elég az hozzá, hamarosan megbetegedett, és egyelőre megszakítani kényszerült tanulmányait. Alig, hogy felépül betegségéből, új erővel vetette magát a munkába és éppen annyit dolgozott, mint annakelőtte. Ám erejét ezúttal is túlbecsülte. Csakhamar komoly tüdőbaj aggasztó előjelei mutatkoztak rajta, melyek aggodalomra adtak okot. Föllebbvalói remélték, hogy talán a tengerparton elterülő Coimbra egyetemi város éghajlata kedvezőbben hat egészségére, és ott a fiatal rendtag majd hamarosan kiheveri baját. Az 1666-ik év vége felé odahelyezték. Coimbrában kezdte meg János bölcseleti tanulmányait és a legszebb sikerrel ugyanott fejezte be. Későbbi (1677), a Rómában székelő rendfőnökhöz küldött tudósítás Brito Jánost mint rendkívül szerencsés tehetséget dicséri és kiemeli minősítésében, hogy bölcseleti tanulmányaiban kitüntette magát.

Az elért sikerek nem csorbították meg, sem nem csökkentették mély alázatát és szerénységét. Egyízben nyilvános bölcseleti vitatkozásokon kellett válogatott hallgatóság előtt szerepelnie. Feladatát ekkor is a legdicséretesebben oldotta meg. Édesanyja ez alkalommal boldogan üdvözölte, mire a szerény ifjú így válaszolt: „Anyai szereteteden át nézed a kezdő ember gyenge kísérletét. Ezért elnézően ítélsz meg, különben nem dicsérhetnél engem”.

Evorában és Coimbrában egyaránt nőttön-nőtt szentünk lelkének visszafojthatatlan vágya, hogy a pogányok között dolgozhasson, és ott mint vértanú haljon meg a Megváltóért. Ez nem is csoda. Hisz a kollégiumi rendtestvérek ismételten kaptak Madurából leveleket P. Costa Boldizsártól, a malabári rendtartomány egyik legkiválóbb tagjától. Ezekben lelkesítő szavakkal szólítja föl európai rendtársait, szerezzenek a fáradságos, de érdemszerző feladatra áldozatos munkatársakat a madurai misszióba. Bemutatunk egy 1646-ból keltezett levélrészletet, amelyben a hős hithirdető megrázó szavakkal ecseteli a misszió nyomorúságos helyzetét, és izzó felhívást intéz valamennyi testvéréhez:

„Hát szabad azt elnézni – kérdi a levél végén –, hogy ez a gyönyörű misszió tönkremenjen, mert nem akad elég apostol a verejtékes munka elvégzésére? Éppen annak a körülménynek, hogy a madurai misszió nehéz és oly sok áldozatot követel, kellene odasietésre buzdítania a testvéreket. Itt azután az Istentől kapott tehetségeket és képességeket nagyszerűen lehet majd értékesíteni, és mindezek nem maradnak itt véka alá rejtve. Nem! Mert minél jobban veszítik értéküket az emberek szemében, annál ragyogóbban fénylenek majd Isten előtt. Az árnyék homálya is jobban érvényre hozza a finom színárnyalatokat és az

¹⁶ Bertrand I. 409.

éjszaka sötétsége a csillagok fényét. De fölösleges a sok beszéd. Jól tudom, csak annyit kell rendtársaimnak mondanom, hogy szükségünk van munkásokra és máris növekszik bátorságuk és tüzebben dobog szívük. Nem lehet őket majd visszatartani, mert nagylelkű buzgóságukban még vérükkel is írják felebbvalóiknak engedélyért és esdve könyörögnek azért, bocsássák a lelki harcba őket is. Egyik rendtestvérünk, a mostanában elhunyt Basto Péter, röviddel halála előtt a madurai missziót második Japánnak nevezte. A vér tengere fog e földön folyni – mondta látnoki révületében. Rendtestvéreim között mégis sokan vannak, akik sóváran vágyódnak arra, hogy odaadják életüket Krisztusért. Jöjjenek hát és segítsék folytatni azt, amit mi megkezdettünk”.

Később, 1653-ban, P. Costa újabb hosszú levelet küldött a coimbrai és evorai egyetem és főiskola pátereinek és frátereinek.¹⁷ Nem leplezi a bajokat és terheket, melyek a hithirdetőre várnak. Sőt, leírja őszintén mindazt a sok gátló körülményt, melyeket a forró éghajlat az európai embernek okoz. Nem titkolja el az áldozatokat, hanem ismerteti a misszióban nyújtott sanyarú élelmezést, az európai embernek szokatlan ottani életmódot, őszintén leírja a hithirdetők megerőltető munkáját az örökös háborúság és üldözés közepette. De jól tudja, hogy minde nehézség feltárása testvéreit nem riasztja vissza apostoli hivatásuktól, mert lelküket a Megváltó iránti izzó szeretet telítette. Majd áttekintést ad levelében a hitelesítő munkáról és eredményeiről. De nem feledkezik meg a vigasztaló élményekről sem, melyekkel az Úr hűségese munkásait jutalmazza.

Ezekre a levelekre Coimbrában és Evorában korántsem engedték ráülepedni a feledés porát, hiszen mindig újra és újra lelkesülten olvasták azokat. Nem csoda tehát, hogy évről-évre többen jelentkeztek a misszióba. De nemcsak a fiatalok ajánlkoztak, hanem az idősebb atyák sorából is vállalkoztak, akik eddig hazájukban oktattak és prédikáltak, most meg esengve folyamodtak előjáróikhoz és könyörögtek, engedjék őket Madurába. Az indiai missziókba kéredzkedőket „indipeta”-knak nevezték. Mennyire hevültek az ilyenek a buzgóságtól, jellemző eszményi törekvéseikre és áldozatos lelkületükre, hogy az 1585–1772 között eltelt időből a központi rendi levéltár 14.300 ilyen missziót kérő levelet őrzött meg, jóllehet ez a gyűjtemény már nem is teljes.¹⁸

János testvér az Úr 1668. esztendejében úgy érezte, hogy immár ütött az ő órája, amikor hű óhaját hivatalos alakban terjesztheti a római rendfőnök elé. November 19-én P. Oliva János Pálhoz, a Társaság fejéhez a következő megkapó sorokat küldte:

„Xavier Szent Ferenc közbenjárására súlyos betegségből épültem fel, majd később fölvettem Jézus Társaságába. Ez azonban nem elégítette ki Xavier Szent Ferencet. Még sokkal nagyobb és értékesebb kegyelmet szerzett számomra. Felébresztette lelkemben a forró vágyat, hogy életemet, melyet közbenjárása hosszabbított meg, az indiai missziónak szenteljem. Színigaz, én e vágyat már régesrég, bölcséleti tanulmányaim megkezdése előtti idő óta hordom szívem mélyén anélkül, hogy bárkinek elárultam volna. Azonban most már úgy vélem, hogy vittem a tanulmányokban annyira, amennyi ama misszióban elég. Ezért kérem és esdeklek Atyaságod előtt annyira sürgetően, amennyire csak tudok, engedje meg kegyesen, hogy Szent Ferenc hívásának engedelmesen eleget tegyek. Mert az a gondolat nem hagy engem nyugodni, hogy a szent, amint egészségemet visszaszerezte, azonképpen most feltárja előttem az örök boldogságra vezető utat. Krisztus szent sebeire és Xavier Szent Ferenc érdemeire s tiszteletére, melynek előmozdítása önnek is mindenekfölötti szívügye, esedezem a kegyelemért, hogy küldjön el engem az indiai misszióba. Kérem Atyaságod áldását és teljes lelkemből imáiba ajánlom magamat”.

¹⁷ Bertrand III. 2.

¹⁸ Otto 96.

Nemsokára azután újabb levéllel ostromolja a rendfőnököt. Ebben 1669. március 5-i keltezéssel így ír:

„Atyaságod nem fog neheztelni, hogy már másodszor terhelem soraimmal. De éjjel-nappal űz és hajt a gondolat, el kell jutnom Indiába, hogy ott a lelkek üdvösségén munkálkodjam. Vágyam oly élénk, hogy legszívesebben nap-nap után könyörögnék önnek, ha lehetne. Az ösztönző okokat, hogy miért éppen ebbe a misszióba vonz a szívem, már múlt levelemben kifejtettem. Ezért nem ismétlem meg azokat. Tudom, hogy nem szabad hosszadalmas fejtegetésekkel drága, az egész Társaság javát szolgáló idejét túlságosan igénybe vennem, de lelkebuzgósága a legszebb eredményeket engedi remélnem szívjóságától. Alázatosan imáiba ajánlom magamat és áldását kérem”.¹⁹

János testvér második levele nem maradt válasz nélkül. P. Oliva örömét fejezte ki a levélből kiáradó nagylelkű sorok olvastán, őrizze meg, ápolja és élessze ezt a szent érzést, felelte neki a rendfőnök. Ami pedig szívevágyát illeti, remélheti, hogy legközelebb alkalomadtán teljesül. Időközben fejezze be tanulmányait és buzgó, erényes törekvéssel készüljön apostoli pályafutására.²⁰

A testvér reménysége korántsem teljesedett be egy-kettőre. Miután János befejezte bölcséleti tanulmányait, Coimbrából Lisszabonba rendelték, hogy ott a Szent Antal-kollégiumban tanárként működjen. A fiatal papjelölt engedelmesen követte a hívást és valóban áldásos tevékenységet fejtett ki új működési helyén. Közben P. Costa Madurából Lisszabonba érkezett, mert a malabári rendtartomány közgyűlése 1669-ben rendi ügyvivővé választotta. E minőségben Portugáliába és Rómába kellett utaznia, hogy a portugál világi hatóságokkal és a rend központi vezetőivel megbeszélje a madurai missziót illető fontos ügyeket. Első feladata volt, hogy a misszió számára utánpótlást toborozzon a portugál rendházakban.

P. Costa minden valószínűség szerint 1670-ben utazott el Indiából és ennek az évnek végén érkezett meg Lisszabonba. Brito János volt a legelső, aki a Madura-misszió szolgálatára felajánlotta magát és ifjú erejét. Ám a fiatal rendtag gyenge egészségi állapota nem alaptalan aggodalomra adhatott okot, sőt kellett is adnia. Szóbakerült azonban, hogy maga P. Costa sem volt annak idején erősebb, mint János. Ennek ellenére mégis szünet nélkül folytatta 1635 óta áldásos hitehíró tevékenységét. Miután P. Costa látta rendtestvére izzó vágyódását és ebben Isten akaratát vélte fölfedezni, azirányú készségét kifejezte előtte, hogy majd 1673-ban történő visszautazásakor magával viszi a malabári misszióba. Ugyanekkor azt is megígérte, hogy a rendfőnök atyánál pártfogásába veszi és kérését támogatni fogja. Néhány hónap eltelte után a portugál tartományfőnök Rómából megkapta a boldogító értesítést: Tudtul adhatja Britónak, hogy Indiába küldik, és egyúttal szólítsa fel, hogy tartsa magát bármikori indulásra készen. Ezt a levelet ünnepélyesen a házikápolnában olvasták fel a rendtagok jelenlétében. Több idősebb rendtag aggodalmaskodott, hogy a fiatal papjelölt képtelen lesz majd megküzdenni a hosszú tengeri út nehézségeivel. De Jánosunk szívét teljes bizalom töltötte el az Úr iránt, aki őt a misszióba hívta és hálásan köszönte a Mindenhatónak, hogy meghallgatta buzgó könyörgését.

Most már haladéktalanul, vagyis 1671-ben megengedték hittudományi tanulmányai megkezdését és a közelebbi előkészülést a papszentelésre. Ez utóbbi mikor történt? Valószínű, hogy 1673-ban, nem sokkal az indiai utazás megkezdése előtt szentelték pappá. János mindaddig nem értesítette édesanyját előjárói határozatáról. Most azonban már nem titkolhatta tovább, hogy P. Costával együtt nemsokára útnak indul Indiába. Az udvarnál és az egész városban különben már szélteben-hosszában beszélték és elterjesztették ezt a hírt.

¹⁹ E leveleket lásd Boero 22. – Moreschini 65 kk.

²⁰ Boero 22 k.

Édesanyját a fordulat mégis teljesen váratlanul érte és annál nagyobb fájdalmat okozott e nem várt közlés gyengéden szerető anyai szívének. Mindent el akart követni, hogy a döntést megmásítsák. Mindenekelőtt a portugál jezsuita tartományfőnökhöz fordult. Esdve kérte, mondjanak le a határozat végrehajtásáról, mert ő nem tud belenyugodni abba a rettenetes gondolatba, hogy legkisebb és legkedvesebb fiát mindörökre elveszítse. P. Monteiro Emmánuel, portugál jezsuita tartományfőnök a kétségbeesett anyának kijelentette, hogy ő bizony már mitsem tehet ebben az ügyben. A római rendfőnök a legnagyobb határozottsággal rendelte el az utazást, neki pedig nincs módjában a döntésen változtatni.

Erre a szenvedő anya könnyeivel és könnyörgéseivel magára fiára iparkodott hatni. Emlékeztette Jánost, hogy tizenhárom év előtt engedett kérésének és jóváhagyta, hogy belépjen a rendbe, de mostani elhatározásához sohasem adhatja beleegyezését. Tudja, hogy a missziós kívánság lángoló lelki buzgóságból és hősiek erényekből növekedett lelkében naggyá, de mint gyermekének öreg édesanyjára is kell gondolnia. Az ő anyai szívét a válás annyira megsebzte, hogy belehal a fájdalmakba, ezt most előre érzi. Hisz elvégre Portugáliában is dolgozhat eredményesen a lelkek üdvén, mint annyi más rendtársa teszi. Főlöské is elhagynia hazáját, mert a rendezett szeretet elsősorban azokat illeti és tekinti, akik legközelebb állnak hozzá.

Az erőteljes anyai szavak nagyon megrendítették János érző szívét, és nagy önfegyelmzésébe került, hogy mindamelllett megőrizze lelke nyugalma. De azért mégis tisztelettel jelentette anyjának, hogy szilárd elhatározása megdönthetetlen, Isten hívja őt, és az Úr hívó szavának engedelmeskednie kell.

Beatrix anya még mindig nem akart belenyugodni a megváltozhatatlanba. Célja elérésére a király és pápai követ segítségét akarta még igénybe venni. Péter herceg, akihez a feldúlt lelkű anya fordult, magához hívatta gyermekkori játszótársát és iparkodott lelkére beszélni. De eredményre ez a lépés sem vezetett. János e támadások pergőtüzében is tántoríthatatlan maradt. A portugál udvar akkori pápai követe Ravissa Ferenc volt. Beatrix könyörgő kérésére levelet írt a jezsuita tartományfőnöknek, és egészen komolyan felszólította, vonja vissza a már megadott elutazási engedélyt. P. Monteiro Emmánuel, meghökkenve az apostoli követ váratlan beavatkozásától, nem tudta, mitévő legyen. Megmutatta a levelet Brito Jánosnak, elvégre elsősorban őt illeti az ügy lefolyása. Megmondta neki, ha már egyszer így állnak a dolgok, akkor, úgy látszik, mégis az lesz Isten akarata, hogy otthon maradjon. Egyébként nem óhajt neki ez ügyben sem parancsot, sem tanácsot adni, hanem saját bölcsességére bízva a kérdés tisztázását. János azt felelte, készen áll arra, hogy személyesen, mégpedig élőszóval válaszoljon a levélre, csak vezessék őt a pápai követhoz.

Így is történt. Az apostoli lelkületű hithirdetőjelölt kijelentette a pápai követnek, hogy őt nem felsőbb hatósága küldi Indiába, hanem az csak megengedi az odautazást. Magasabb hatalom, maga az Isten az, aki őt küldi, illetve hívja.

„Ugyanaz az Isten – folytatta János lelkesen – hívott ki engem a világból a rendbe. A rosszból a jóba. Most pedig Portugáliából Indiába hív, tehát a jóból még jobba. Az indiai utazás számomra a mennyországba vezető egyetlen út, és ha vonakodnám erre az ösvényre lépni, talán örök üdvömet játszom el. Mert úgy, ahogy én majd egyszer számadással tartozom elkövetett vétkeimért, ugyanúgy számadással tartozom a föl nem használt isteni kegyelmekről is. Világosan látom, hogy Isten akarata hív a hitetlenek megtérítésére. Ha nem követem Isten hívását, úgy igazságosságának szigorát hívom ki magam ellen. Isten szavának engedelmeskednem kell. Aki engem ebben megakadályoz, ezáltal magára veszi a felelősséget, hogy sok lelket megfoszt az evangélium világosságától és súlyosan megterheli lelkiismeretét. Amíg élet van bennem, mindent elkövetek célom elérésére.” A követ meglepődött a szavak határozottságán, és lelkét mélyen meghatotta Brito testvér nagy buzgósága, és így felelt:

„Én a tartományfőnöknek küldött levelemet egy nagy tiszteletet érdemlő és magasrangú hölgy kívánságára írtam. De most már belátom, hogy az ön hivatása Istentől ered. Bámulni vagyok kénytelen hősies elhatározását és izzó buzgóságát. Igazán semmi akadályt nem gördíték már többé Isten akaratának teljesítése elé”.

Ám az édesanya még most sem nyugodott bele a fejleményekbe. Elment tehát a lisszaboni jezsuita rendházba, és nagyobb összeg pénzt ajánlott föl a rend céljaira, ha fia Portugáliában maradhat. Erről természetesen szó sem lehetett. Beatrix anyának bele kellett nyugodnia Isten akaratába. Fiát azonban elutazásáig gyakran láthatta. János kitűnően értette a módját, hogyan békítse meg édesanyját lassan a válás gondolatával, és hogyan adja vissza feldúlt lelke békés nyugalmát.

Brito Jánost, az induló hithirdetőt nem kímélte meg tehát nagylelkű önfeláldozása a belső és külső küzdelemtől, a szeretteivel vívott kemény harctól. De nemeslelkű bátorsága, melyet az Üdvözítő szeretete acélozott, ezúttal is legyőzött minden akadályt. Most pedig már következhetnek a legnagyobb hősi áldozatok és legsúlyosabb küzdelmes harcok. Fel van vértézve immár, meg is fogja állni helyét, bárhova kerül majd mint hithirdető.

III. India felé

Az Indiába indulás napját hivatalosan 1673. március hó 15-ére tűzték. Azok a királyi vitorlás hajók, amelyeket a hithirdetők többnyire igénybe vettek, rendszeren március 25-én futottak ki a kikötőből, de néha előfordult, hogy valami külön ok miatt nem tarthatták be ezt a meghatározott és régóta szokásos időpontot.²¹ Így történt ez ebben az emlékezetes évben is. Ugyanezen a vitorlásra utazott P. Damey Kolos francia hithirdető, aki világosan és kifejezetten megírta ezt P. Oliva rendfőnöknek egyik beszámoló levelében, melyet hamarosan Goába érkezése után szeptember 8-i keltezéssel²² küldött Európába. Levelének ez a része így szól:

„Március 15-én tizenheten szálltunk be egészségesen és vidáman a főparancsnoki hajóra, és csaknem hat hónapig tartó tengeri utazás után végre szeptember negyedikén befutottunk a goai kikötőbe.”

Huszonöt bátor apostol gyűlt össze a két hajón Európa majd minden tájáról. Volt közöttük néhány papnövendék is, akik Goában akarták felsőbb tanulmányaikat befejezni. Mindannyian bátran és vállalkozó kedvvel vágtak neki P. Costa és P. Intorcetta Prosper vezetésével a távoli, tömérdek nehézséget és veszedelmet magában rejtő utazásnak. A távozásuk előtti napon a hithirdetők közös és utolsó búcsúkihallgatáson jelentek meg a királyi párnál. Ezt a kötelező udvariassági ténnyt az illő hála javallta a hithirdetőknek, mert a király és hitvese mindig nagylelkű jótévedői voltak a távoli misszióknak.

Március 15-én, közvetlenül a hajóraszállás előtt, a kis csapat megegyeszen a Szent Antal-kollégium templomába sietett. Itt ájtatosan térdre borultak a Boldogságos oltára előtt, majd Xavier Szent Ferenc oltáránál buzgón imádkozva, messze és kockázatos útjukat e két hatalmas pártfogó oltalmába ajánlták. Innen azután nagy kísérettel ünnepélyes körmenetben a főváros utcáin át a Tejo folyó partjára vonultak. Ott horgonyoztak már az indulásra kész tengeri hajók. Elöl haladtak a kollégium tanulói, majd utánuk következtek a rendtestvérek, végül maguk a hithirdetők. Mindegyik egy-egy rendtárs között és égő gyertyával kezében haladt. A hosszú menetet nagy népsokaság zárta be. Ezer és ezer torok kívánt a távozóknak hangos szóval szerencsés utat. Brito Jánost azonban hiába keresték a hithirdetők között, mert ő már előre a hajóra sietett és ott várta be társait. Egy nappal az indulás előtt még utoljára meglátogatta édesanyját, és ragaszkodó szeretettel vigasztalni iparkodott nagy fájdalmában, de még nem búcsúzott el tőle végleg. Az elutazás napján megelőzve a többieket, ezért szállt föl előbb a hajóra, hogy sajnószívű édesanyjának néhány megkapó búcsúszót röhasson papírra.

A tengerentúli útra a Tejo folyó kikötőjében két nagy hajó állt útrakészen. A főhajó a parancsnok-kapitányt vitte födélzetén, míg a másik hajó az úgynevezett admiráliahajó volt. A hithirdetők szerteoszlottak a két hajón, mégpedig azok, akik egyenesen Indiába készültek, köztük P. Brito és P. Costa missziósfőnök, a főhajóra jutottak, míg a többi nyolc rendtag, akik Goából tovább iparkodtak Kínába, P. Intorcetta vezetésével, az admiráliahajón utaztak. A főhajón a jezsuita hithirdetőkön kívül még néhány domonkos rendi szerzetes is elhelyezkedett. A hajóparancsnok, mint erről P. Damey tudósít, még fiatal, de nagyon vallásos és okos ember volt.

A korabeli portugál-indiai hajók általában nagy horderejű vitorlások voltak három, négy, esetleg öt árboccal. A hajó hátsó részét rendszerint nagy kép vagy szobor díszítette, többnyire egyik szentnek a képe, akiről a hajót elnevezték. Ugyancsak itt lengett az országzászló is. De

²¹ Welt-Bott 116. sz. 555.

²² Rendi Közp. Levéltár: Indica.

a tulajdonképpeni hajózásló a parancsnoki hajó főárbocán lobogott, míg az admirálishajón egyik mellékárbocra került.

A hajó tatján lógott a nagy kormánylapát. E fontos alkatrészt vastag kötelek mozgatták ide-oda, melyek hengerkerék köré csavarodtak. Az ellenkező, tehát az előrészen, a hajó orrán, csüngött a súlyos horgony. Többnyire szükséghorgonyt is szereltek a hajóra, mert bizony viharos, emeletnyi hullámokat vető tengerjáráskor gyakran szétszakadtak az erős horgonykötelek és ilyenkor mindjárt kéznél kellett lennie a póthorgonynak. A hajó gyomrában mind a két oldal mentén kamrák és deszkarekeszek sorakoztak, többnyire két emeletnyire egymás fölé építve. A felső emeleten laktak a kapitány és tisztjei, az alsón a hajószemélyzetet, katonákat és közönséges utazókat helyezték el. Az élelmiszerkészlet is ehelyütt állt felhalmozva. E kamrák fölött terült el a födélzet, melyet a hajószélen körülfutó korlát övezett és védelmezett. A hajó hátsó részében több szoba tornyosult egymás fölé és ezek a kabinszobák a hajó egész szélességét kitöltötték. Hátranéző ablakaiból szép kilátás nyílt a megtett útra. A legelső szobát rendszerint Szent Borbála szobájának nevezték, és szerszámkamrának vagy az alsóbb személyzet lakóhelyéül használták. A legfelső szoba kisebbnek készült a középsőnél, és oldalán szintén nyílt ablaka és ajtaja, ez utóbbi azután a kiszögellő karzatra vezetett ki. A középső és felső szobában a jobbmódú utazók helyezkedtek el, vagy néha maga a kapitány és magasabbrangú tisztjei használták ezeket. E szobák felett is korláttal körülzárt szép födélzet futott végig. A hithirdetők rendszerint közösen a hajó végén béreltek többnyire egy vagy néha két kisebb-nagyobb fülkét.

A bérösszeg vagy viteldíj nagy volt, mert pl. egyik missziós utazás alkalmával a kilenc hithirdetőnek helyet adó fülkéért 2500 forintot fizettek, mai pénzünkre átszámítva ez négyszeres összeget jelent. Egyik kapitány a rendelkezésére álló fülke felét 600 forintért adta bérbe. Az ilyen szűk fülkében vagy szobában nemcsak a hithirdetők vagy más utasok húzódtak meg, hanem ide raktározták mindazt az előre beszerzett élelmiszerkészletet – vizet, olajat, fát, halat –, ami a hosszú utazáshoz szükséges volt. Ezenfelül sokszor ugyanaz a kis szobaterület szolgált kápolnául, sekrestyéül, ebédlőül, betegszobául, raktárul.²³

A hithirdetőknek saját ellátásukról egész útjuk tartama alatt a portugál hajókon maguknak kellett gondoskodniuk. Az élelmiszereket, sőt még az ivóvizet is Lisszabonból vitték magukkal. Már a szűk s levegőtlen lakóhelyiségek és az út végtelensége miatt is az indiai utazás nagy áldozatot és lemondást kívántak mindegyiktől. Közben ráadásul rettenetes tengeri viharok törtek ki és az ingó járművet dióhéjként dobálták ide-oda a zajló hullámok között. Ha beállt a forróégövi vidék övezetében a teljes szélcsend és rosszindulatú forróláz meg ragályos kór lepte meg az utazókat, akkor a hithirdetők és többi utas bátorsága és kitartása súlyos próbát állt ki.

Különben ez a két hajó nagyon kedvező széljárás idején futott ki déli irányt véve a Tejo folyó torkolatából, s elhagyva Lisszabont, csakhamar kisiklott a nyílt tengerre. A hajó minden baj nélkül jutott a Kanári-szigetek mellett haladva az egyenlítő közelébe. A páterek a hajón rögtön indulásuk után kivették részüket a közhasznú munkából. Hetenként háromszor hittanra oktatták a hajók legénységét, és minden szombaton fölváltva egy-egy hithirdető a lorettói litánia elénekzése után buzdító beszédet adott elő, mely a Boldogságos Szűz életéről és segítő közbenjárásáról szólt megfelelő példával és tanulással. P. Brito, egyik a hajón utazó négy portugál atya közül, e beszédek és oktatások tartásából bizonyára bőségesen kivette részét. A betegek és haldoklók közvetlen lelkipásztori gondozását, úgy látszik, főként P. Damey vállalta. Ő írja előbb említett levelében, hogy a hajókáplán, egy ferences atya, röviddel a hajó kifutása után meghalt. Erre P. Damey vette át és folytatta az elhunyt hivatalát majdnem az utazás befejezéséig, amikor azután ő is megbetegedett. Majdnem az összes haldoklónak –

²³ Welt-Bott 116. sz. 555.

ötvenen voltak – ő nyújtotta az utolsó lelki vigaszt és a legtöbb utasnak, aki az út folyamán súlyosan megbetegedett, készségesen kiszolgáltatta a szentségeket.

Amikor a hajó az egyenlítő tájékára jutott, egyszerre váratlanul több hétig tartó tökéletes szélcsend köszöntött be. Még a legcsekélyebb enyhe szellő sem fújdogált, és a vitorlák ernyedten csüngtek alá az árbocokról. A hajó felett perzselő forróság izzott, és sűrű pára gőzölgött, mely érezhetően még éjszaka sem enyhült. Júniusban a tengerjárók szerint borzalmas az utazás a Vörös-tengeren át, még akkor is, ha lengedez némi szél az útirány felé. De még ennél is sokkal nyomasztóbb a hőség teljes szélcsend idején az egyenlítő táján. E kétségbeesítő állapotban egyszerre rendkívül rosszindulatú délszaki forrólláz ütött ki az utazók között. A betegség ijesztő arányokat öltött, és csakhamar pusztító járvánnyá fajult. P. Costa Boldizsár, P. Brito atyai jóbarátja, aki őt személyesen akarta bevezetni madurai hitlejlesztő munkásságába, szintén az áldozatok számát szaporította. Nemes lelkét április 2-án lehelte ki, miután már az egyik olasz hithirdető, P. Tanaila megelőzte őt a halálban néhány nappal korábban. Rövid pár hét lefolyása alatt meghalt ugyanezen a hajón még három jezsuita papnövendék is. Az admirálishajón ugyanennyi idő alatt szintén dús aratása akadt a kaszásnak. Hét áldozatot terített le kérlelhetetlenül, köztük a felsőnémet jezsuita tartomány egyik rendtagját, P. Amrheint. De az edzett hajólegénység sorában is rémületesen pusztított a járvány a súlyos napok alatt.

A betegségtől megkímélt rendtagokat nemcsak a kiterjedt lelkipásztori munka vette fokozottabban igénybe, hanem a szegény betegek szüntelen kiszolgálása és ápolása is. Maga P. Brito is megbetegedett, de csakhamar talpra állt. Továbbra is készségesen megtett mindent, ami csak erejétől tellett, hogy a sok-sok szenvedőnek szíves szolgálataival némi enyhülést szerezzen. Mint boldoggáavatási perének ügyiratai bizonyítják, már ekkor elnyerte hálás ápolójaitól fáradságot nem ismerő segítő szeretete révén „az új Xavier” megtisztelő nevet. Amikor a pusztító betegség hevessége elérte tetőpontját, és a szélcsend is makacsul kitartott, P. Brito ajánlotta, rendezzenek közös könyörgő kilencedet Xavier Szent Ferenc tiszteletére, hogy égi közbenjárása segítséget szerezzen a szorongatott kis csapatnak. Mindenki lelkesen fogadta lélekerősítő indítványát. A kapitány és mindaz a hajós nép, mely megtehetette, nagy bizalommal vett részt az ájtatosságon. Nem is vallottak szégyent. A szélcsend csakhamar megszűnt, a hajó folytathatta útját, és a járványos betegség mintegy varázsűtésre elmúlt.

Am a megpróbáltatások sora ezzel még nem zárult le. A hajó lassan közeledett már a Jóreménység-fokhoz. Ezt a helyet a tengerjárók, félelmes híreről, mint veszedelmes viharfészket nagyon jól ismerték, és okkal rettegtek tőle. Sok-sok hajó merült már e helyen a mély hullámsírba. Most is a hithirdetők mindkét hajója oly hatalmas viharzónába került, hogy jóformán gondolni sem lehetett megmentésére. A két jármű legénysége napokig kétségbeesetten küzdött a felkorbácsolt tengerrel. Ekkor P. Brito ösztönzésére megint Xavier Szent Ferenchez könyörgött a hajó népe segítségért. India nagy apostola újra szemmeláthatóan megjutalmazta a benne bízókat. A vihar tomboló hatalma hirtelen megtört, és az utazás hátralevő része már szerencsésebben folyt le. Előfordult még néhány szörványos kóreset. A német P. Aigenler hithirdető, aki hetekig súlyos betegen feküdt, augusztus 16-án meghalt, alig pár nappal ama várva várt pillanat előtt, amikor meglátták végre az indiai partot. Ettől fogva járványszerű betegség többé már nem fordult elő a két hajón.

Fölvirradt szeptember 4-e, az a nevezetes nap, amikor az utasok végre elég közről megpillantották Goa város kikötőjét. A közeli erődben nyomban megszólaltak az ágyúk, harcias durrogással tudtul adva a városnak a lisszaboni királyi hajók megérkezését. A goai kikötő az időben Ázsia legjobb és legszebb kikötői közé tartozott. Az a folyó, amely Goa szigetét észak felé elválasztotta a szárazföldtől, fokozatosan szélesedve csendes és biztos kikötővé tágul, melyet még a legdühösebb tengeri vihar tombolásakor sem söpörhetnek végig a felkorbácsolt hullámok. Hely bőven akadt a kikötőben, akár nagyszámú hatalmas tengeri

vitorlás befogadására is. Mindjárt a torkolatnál jól kiépített védelmi várerődítmények emelkedtek, mégpedig a szárazföldön az aguadai és Goa szigetén a kabói kisebbfajta erődök.

Másnap, szeptember 5-én a megérkezett új hithirdető csapatot rendtestvéreik küldöttsége nagyon szívélyesen üdvözölte. A kollégium és a goai rendházak vezetői több páterrel és sok kollégiumi tanítvánnyal együtt – énekesek és muzsikuskok sem hiányoztak az ünnepi fogadásról – több kis hajón érkeztek a helyszínre. A lisszaboni hajók érkezése hírére valamennyien a kikötőbe siettek, hogy rendtársaikat szeretettel zárják szívükre és Goába kísérik.

A további út a folyamon felfelé méltóságteljes ütemben folytatódott, termékeny rizsföldek mentén, viruló pálmaligetek és fák közt rejtőző tanyák mellett. Szeptember 6-án reggel szerencsésen megérkezett a karaván, a beljebb fekvő Goa városába. Goa városképén akkoriban, bár látszólag még virágkorát élte, az élesebb szem mégis felfedezhette a hanyatlás jeleit. Egyébiránt bővelkedett nagyszerű templomokban, palotákban és kolostorokban, mert nem kevesebb, mint hét szerzetesrend települt le Goában. Magának Jézus Társaságának a városban három egymástól különálló rendháza működött, míg a negyedik, az újoncház, a szomszédos Koraum szigeten épült. A várostól nyugatra nagyon egészséges fekvésű helyen, mérsékelt magasságú dombon emelkedett a Szent Pál-kollégium mutatós épülete. A goai ifjúság ebben a jóhírű intézetben nyerte középfokú kiképzését a tudományokban. A rend papnövendékei is itt végezték bölcseleti és hittudományi tanulmányaikat. A város délkeleti oldalán a régi Szent Pál-kollégium emelkedett, melyet másként a Szent Hit-Szemináriumának is neveztek. Ez volt az első ház, amelyet annakidején Xavier Szent Ferenc és rendtársai vezetésére bíztak röviddel Indiába érkezésük után.

Most, amikor P. Brito lépett indiai földre, már csak kevés páter lakott a régi intézetben. E két telep között emelkedett a központi szerzetesház a „Jó Jézus” templommal. A nevezetes templom már azidőben is falai között őrizte azt a felbecsülhetetlen kincset, melyet még ma is gondosan őriz, Xavier Szent Ferencnek, India nagy apostolának földi maradványait. P. Brito kegyeletos érzésekkel telve nyomban megérkezése után a többi hithirdetővel együtt a templomba zárandokolt. Lelke vágyott, hogy a nagy szentnek, akit ragaszkodó szívvel és bizalomteljesen tisztelt, és aki segítségével oly szorosan egybeforrt élete jelentősebb fordulataival és hivatásával, forró háláját kifejezze és pártfogásába ajánlja elkövetkező működését.²⁴

A szép „Jó Jézus”-templomhoz vezető út a dombtól, melyen a Szent Pál-kollégium állt, lefelé a Szent Monika-zárda és Szent János-kolostor között, a bazáron vagy másként piactéren haladt át. A hatalmas templomszerűen kiképzett sekrestyéből, melynek falait még ma is művészi festmények díszítik, belépett a zárandoksereg a leckeoldalon épült kápolnába, melyet a főhajótól rács választ el. A most ott látható nagyon értékes síremlék egyik toszkánai herceg nagylelkű ajándéka. A síremlék P. Brito első látogatásakor még nem állott e kápolnában, mert az Európában készült emlékmű csak 1695-ben érkezett meg Firenzéből. A kőből faragott alkotás alapzatán gyönyörű ezüst ereklyetartó áll, melyet csodálatosan finom kidolgozású 32 művészi dombormű díszít. A domborművek a szent életéből kiragadott és művészi ihlettel megörökített eseményeket ábrázolnak. Az ereklyetartót ezenkívül nagyon dúsán kirakták díszes aranyvirágokkal és csillogó drágakövekkel. Belsejét sárga damasztal vonták be, és csillagalakban elrendezett drágakövekkel ékesítették. Az ezüstszekrényben egy

²⁴ Dahlmann és Erdösi kitűnő útirajzot adtak ki, melyek részben a múlttal is foglalkoznak. – Huonder 15 és Pinzger 28 szerint a portugál missziókba kötelezően Lisszabonból, a spanyolokba előbb Sevilából, később Cadixből indultak a hithirdetők hajón. Pinzger 28–33. lapokon szemléltetően írja le az akkori missziós utazást, 73–165. lapokon hazánkfia, P. Hausegger József 1732–52 között kelt 14 levelét közli, melyekben a hithirdető beszámol útrajról és működéséről; részint azon a területen működött, ahol egykor P. Brito élt. – Xavier is Lisszabonból indult ki, Brou I. 108. Tevékenységéről lásd életrajzait és Jablonkay II. 121 kk.

másik, tiszta kristálytartó látható, és ebben nyugszik igazgyöngyökkel kivarrt vörös miseruhába öltözötten a szent hithirdető teljes épségben, enyészettől megkímélt holtteste. Vajon milyen lelki élmények és érzelmek viharzottak a mi fiatal hithirdetőnk keblében, amikor kedves szentje koporsója előtt áhítatos imába merült? Bizonyára lelke mélyén megújította fogadalmát és megesküdt e szenthelyen, hogy vállalt hivatását, a hitetlenek megtérítését, hűségesen teljesíti holtanapjáig. Fogadalmát nyilván azzal a forró kéréssel toldotta meg, hogy könyörögje ki neki a szent a Mindenhatónál buzgó apostoli pályájának méltó megkoronázásaként a vértanúhalál kegyelmét.

Az újonnan Indiába érkezett hithirdetőknek az előjárók rendszerint rövid egy vagy két hetet engedtek, hogy nyugalomban pihenjék ki a hosszú tengeri út viszontagságait, és hogy magukhoz térhessenek lelki megrázkódtatásaikból is, hisz a tengeri úton elhunyt testvéreik elvesztése bizonyára mély nyomot hagyott lelkükben. A hithirdetők e pihenőt – mint a szép számmal található korabeli útleírásokból tudjuk – vagy a Szent Pál-kollégiumban, vagy pedig a Goától délre fekvő racsoli intézetben töltötték. De gyakran felkeresték a szalzettei missziós körzet plébániáit is, és ott lelkük épült testvéreik munkája, buzgalma és eredménye láttán.

Mikor azután a pihenés napjai leperegtek, P. Brito üdén nekilendült kitűzött feladatának. Előbb félbeszakított hittudományi tanulmányait folytatta és szerencsésen befejezte, még mielőtt elutazott a madurai misszióba, ahová szíve-lelke annyira vonzotta. Valószínű, hogy a tágas Szent Pál-kollégium fogadta be ekkor lakói közé, ahol a legkitűnőbb személyi és anyagi segítség állt rendelkezésére. A szokatlan forró, nyirkos forróégyövi éghajlat következtében bizony keserves foglalkozás lehetett itt a tanulás. Felsőbbsége megengedte neki, hogy rövidesen az utolsó vizsgára készüljön elő. Ezzel ránézve a jezsuita rendben szokásos tanulmányok be is fejeződtek. A fiatal pap bizonyára édesörömmel együttműködött volna rendtársaival mindjárt megérkezése után a lelkipásztori munkában. Azonban, ha tanulmányait nem akarta elhanyagolni, mérsékelnie kellett lelke buzgóságát. Négy vagy öt hónap elteltével már jelentkezett az előírt vizsgára a bölcelet és hittudomány egész anyagából, és olyan kitűnő eredménnyel tette le, hogy előjárói már-már arra gondoltak, hogy Goában visszatartják őt a bölceleti tanszék ellátására.

Ám még mindig hátra volt előkészítő rendévei és tanulmányai befejezéseként az utolsó próbaidő. Ugyanis Jézus Társasága alkotmánya értelmében a fiatal rendtagnak tanulmányai befejezése után még egy esztendőre vissza kellett vonulnia, hogy felfrissítse mindazt, ami a hosszú tanulmányi idő alatt benne esetleg lelki buzgóságban és a tökéletességre irányuló törekvésben visszafejlődött. Az utolsó próbaévből szerzetesi hivatása és apostoli munkája alkalmas eszközöként kell kikerülnie a rendtagnak, hogy lehetőség szerint minden gyarlóságtól megszabadulva, minden kísértés ellen felvértezve és megacélozva lásson az új élethez és működéshez. De olyankor, amikor hiány mutatkozott hithirdetőkben, az utolsó próbaidőt gyakran megrövidítették, és az előírt sorozatos gyakorlatokat harmincnapos lelkigyakorlattá egyszerűsítették, ami amúgy is mindig legfontosabb alkotórésze a próbaidőnek. Az 1674-ik év első hónapjában a malabári tartományfőnök P. Britót Ambalakátába rendelte, hogy ott fogjon hozzá utolsó próbaesztendejéhez. Ambalakáta a Ghat-hegylánc lábánál feküdt. Ez a hegyvonulat csaknem az egész előindiai félszigeten végighúzódik észak-déli irányban. A jezsuita rend malabári tartománya itt nevelte és képezte ki a tanuló rendtagokat. Ezenkívül itt működött a szír vagy malabár szertartása katolikusok papnevelő intézete is. A malabár-keresztények eredetüket népi hagyományaik alapján egészen Szent Tamás apostolig vezették vissza. Időközben megszakították a közösséget Rómával, a szír nesztorianusokhoz csatlakoztak s innen kapták püspökeiket. A 16. század

végén, főként a jezsuita hithirdetők buzgólkodására, újra egyesültek Rómával, de szertartásuk továbbra is a régi maradt.²⁵

Goából Ambalakátába a legrövidebb út hajón a malabári partok mentén haladva, Kocsinon át vezetett. Kocsin város néhány nap múlva már fel is tűnt a ködlő láthatáron. De magába a kocsini kikötőbe nem futhatott be a hajó, mert a kálvinista hollandusok, akik már 1663 óta birtokolták az egykor portugál várost, nem jó szemmel nézték a katolikus hithirdetőket. Így tehát az utazást egy kisebb járművön, a folyón felfelé folytatták az ország belsejébe. E folyó partján terült el Ambalakáta. Az utazók rendkívül sokat szenvedtek útközben, mert a hőség napról-napra tűrhetetlenebbé vált, és a levegőt lehűtő monszun záporainak ideje még nem érkezett el. Ámde a fiatal, tettvágytól duzzadó P. Brito fel sem vette az áldozatokat és kellemetlenségeket. Sőt inkább kereste, mert jól tudta, hogy érdemeit öregbítik.

Előkészületül már Goában megkezdte a hús- és halételektől a megtartóztatást, hogy beleszokják a lemondásteli madurai misszióséletbe, önmegtagadó életmódját Ambalakátában is rendületlenül folytatta. Egészsége ekkor is gyenge lábon állt, és a szokatlan forró éghajlat csak növelte gyengeségét. Megérkezve Ambalakátába, nyomban megkezdte a harmincnapos szentgyakorlatokat. A szentignáci lelkigyakorlat még jobban felfokozta a bátor apostol izzó vágyát, hogy minden erejét latbavesse Isten országa terjesztésére és a szegény pogányok megtérítése előmozdítására. Egyedül e szent cél elérésére akarta a jövőben magát szentelni. Boldogan kívánta föláldozni fiatal életét és véré, ha az Úr érdemesnek tartja őt arra, hogy megajándékozza a vértanúság koronájával. Amint egyik hithirdető elődjével, P. Criminale Antallal történt, Elő-India déli részén, három emberöltővel korábban.

²⁵ Váth, Der hl. Thomas 15 kk. – A malabári szertartásokról és a rájuk vonatkozó vitákról Amann cikke a Dict. de théol. cathol. és Bruckeré a Cath. Encyclopedia-ban a v. címszó alatt található.

IV. Az első jezsuita vértanú

Brito Szent János egyik legkedvesebb példaképe a hithirdetésben Xavier után Criminale Antal volt, aki fiatalon került a délelőindiai misszióba, Xavier Ferenc keze alá. 1545. január 27-i levelében Xavier Szent Ferenc a rendalapítóhoz fordult segítségért, és kérte, hogy küldjön munkatársakat ebbe a misszióba. „Ahány erre a feladatra valót találsz – írta –, küldd el őket, itt nagy szolgálatot tehetnek a lelkek ügyének. De erősek legyenek és nagyon türelmesek a munkában. Az itteni működés sok lemondást és sok áldozatot kíván, mert sokszor még elég ivóvíz és élelmiszer sincs. Élelmünk rizs, hal, tej, egyéb semmi. Nincs itt kenyér, nincs bor és semmi olyan, mi nálatok fölösen akad. Öreg és gyöngye embereket nem használhatunk, hanem fiatalokat és erőseket, kik a folytonos fáradságot kiállják. Különösen olyanokat kérünk, kik a keresztényeket a pogányok dühe és gyűlölete ellen meg tudják védeni, mert néha még életveszedelemnek is ki kell tenniük magukat. Gondoljanak arra, hogy halandó emberek vagyunk, és a kereszténynek nem lehet hőbb vágya, mint hogy Krisztusért vértanúhalált szenvedjen.”

E levél még nem ért rendeltetése helyére, mikor három fölszentelt rendtag a szent engedelmesség nevében máris útnak indult a messze Indiába. Volt köztük egy, ki minden bizonnyal megfelelt Xavier követelményeinek: Criminale Antal, Jézus Társasága első vértanúja.

Criminale Antal 1520. február 7-én köztisztelőben álló szülőktől származott Sissában, Párma közelében. Tizenkilencéves korában elhatározta, hogy belép az akkor megalakuló Jézus Társaságába. Rómába zárandokolt tehát, és Loyolai Ignációtól alázatosan kérte fölvételt a rendbe. Azzal is megelégszik, mondotta, ha csak az atyák szolgálatára fogadják be. Ignác szívesen sorozta a nagylelkű ifjút az újszerzetesek közé. Ám a próbaidő nem tartott sokáig, mert már félév múlva útnak indult Portugália felé, hogy hittudományi tanulmányait befejezze a coimbrai kollégiumban.

Pappászentelése után éppen hogy elmúlt három hónap, mikor Rodriguez Simon magához hívatta. A fiatal atyának fogalma sem volt arról, mit kívánnak tőle.

Akarsz holnap Indiába menni? – kérdezte tőle az előljáró. Antal gyermekded vidámsággal fölnevetett, mint azelőtt is oly sokszor tette, s most a rendi életben sem feledte el. Rá illett, amit Ignác egy új szerzetesnek mondott: „Mindig nevetni látlak, ennek örövendek. Mert aki magát Istennek átadta, annak szomorúságra nincs oka, hanem csak öröme”. Criminale följebbvalója váratlan kérdésére vidám mosollyal így felelt: Egyetlen nap alatt eljuthatok Indiába?

– Elutazol majd holnap. Vagy szívesebben mennél vissza Olaszországba India helyett? – felelte az előljáró.

Az mindegy. Olaszország, India, Törökország, vagy bármely más ország, mindenhova kész vagyok. Más kívánságom nincsen, mint hogy mindig Isten iránti szeretetből cselekedjem és neki szolgáljak.

Így beszélt Criminale. Nem maradt a pusztá szónál, mert másnap már valóban útrakelt. Az első indulás nem volt sikeres. Hirtelen támadt vihar visszatérésre kényszerítette a hajót. 1545. március 25-én megint hajóraszállt két társával, és hat hónap múlva szerencsésen partot értek Elő-Indiában. Goában várakozással teljes vágygal kívánta látni a legendáshírű Xavier Ferencet, hogy rendelkezésére bocsássa képességeit. Ferenc már korábban Malakkába ment, messze keletre, tehát hosszú időbe került, míg elérte a levél, és a posta meghozta a szent feleletét:

„Kérlek titeket, kedves Testvéreim, Beira János és Criminale Antal, hogy e levél olvasása után menjetek a Komorin-fokhoz, mert ott több haszonnal szolgálhattok Istennek, mint

Goában. Istenre kérlek titeket, ne hagyjátok magatokat visszatartani az úttól, melyet én komolyan kívánok és szükségesnek tartok.”

A Halászparton, hová P. Crimallet főnöke parancsa irányította, már 5 pap működött. 1546-ban új segítőerők érkeztek, és így a misszió ekkor 6 szerzetest és 4 bennszülött papot számlált. Három középpontra szétszórva dolgoztak a világi hitoktatók segítségével az óriási munkatérén. 30.000 keresztény élt itt szétszórva, 1000 kilométernyi hosszú keskeny partvonalon. Crimallet atyát fiatalsága ellenére missziósfőnökké választották. A következő három év szakadatlan fáradságos hithirdető munkában telt el. Tudta, milyennek képzelte és akarta a rendalapító Ignác lelki fiait. Jól ismerte szavait, melyek így hangzanak: „Apostoli hivatásunkban legyünk olyanok, mint az angyalok, kiknek magukra nincs gondjuk és egyedül a lelkek javára szentelik önmagukat. Semmiféle sikertelenség sem veszi el kedvüket, hanem tovább folytatják feladatukat védettjeik javára, mindig vidáman, meglegedetten. Mindig az örök Atya arcát szemlélik, ki a mennyekben van.”

Ebben gyakorolta magát Crimallet már a noviciátusban, mert ilyen angyali lélek akart lenni. Még késő öreg korában is hálával emlékezett róla egyik rendtestvére, hogy annak idején mennyire megkönnyítette nekik az út fáradságait Rómától Coimbráig a mindig vidám, mindig szolgálatkész Antal testvér. Ha a fiatal zárandokok elfáradtak, Antal ajkán mindig akadt vidám ötlet, mely a hangulatot emelte, megleléltette. Ha valamelyik a fáradtságtól elgyöngült, mint a 15 éves Ribadeneira, akkor annak csomagjait átvette. Még szívesebben vállára vette az egész embert, és azt is vitte egy darabon. Ha átkelő helyet kellett keresni, előrement, s megpróbálta. Nem nyugodott addig, míg mindenkit jól el nem látott, ha megszálltak útközből, s csak azután gondolt önmagára. Ez az önzetlen apostoli szeretet lelkesítette az atyát most Indiában. Minden áldozatot szívesen fogadott, mert bizony igazán áldozatos élet folyt a Halászparton. Fáradhatatlanul járt körül missziójában minden hónapban, mint maga Xavier Ferenc is tette. Meztől, gyöngé táplálékkal, szegényes ruházattal meglegedve látogatta híveit.

Az indiai nap izzó sugarait nem vette föl, sem a zuhogó monszunesőt. Szívesen elviselte a teljes szegénységet, mert csak arra vágyott, hogy Krisztus gazdagságát oszthassa ki híveinek. A mindig vidám, barátságos atyát örömmel üdvözlötték minden faluban. A gyermekek hangosan imádkozva vonultak eléje. Bemutatták, mit tanultak időközben, és mintegy győzelmes menetben vezették a kápolnába. Naponként kétszer gyűjtötte itt össze a gyermekeket hittanra. Az asszonyok szombatán, a férfiak vasárnap kerültek sorra. Antal atya tanítójuk, döntőbírójuk és békéltetőjük volt egyúttal. Akárcsak a jó Pásztor, úgy gondoskodott újonnan megtért báránycsoportokról, és félelmet nem ismerve védte őket a portugálok kizsákmányolása ellen. Sokszor életét is kockára tette, hogy megvédje híveit a bálványimádás veszélyeitől.

„Soha ilyen erényt nem láttam”, írta egyik testvére az általános rendfőnöknek. Sőt Xavier Ferenc is telve csodálattal, így nyilatkozott róla, mikor a Halászparton működő testvéreket Manapádba missziós megbeszélésre összehívta.

„Crimallet 6 jezsuitával a Komorin-foknál van. Hidd el nekem, igazán szent ember, valóban az itteni missziókra született. Nagyon kívánnám, küldj nekünk sok ilyen munkást, mert ezek hiányoznak itt. Igazán csoda, mennyire kedveli mindenki. A bennszülött keresztények, a pogányok, a mohamedánok és az alárendelt rendtestvérei is mennyire szeretik, az ki sem mondható.” Ezt írta róla Xavier Rómába.

Ignác is becsülte a páter erényeit, és már 1548 végén az utolsó fogadalmakra bocsátotta. Új lángot fogott e napon a fogadalmazó lelke. Újra elhatározta, hogy mindig a fölséges Istennek szolgál, s pedig ott és úgy, ahogy Ő akarja. Szent komolysággal mondta el a felajánló imádságot: Vedd és fogadd el, Uram, egész szabadságomat, és rendelkezéssel velem szent tetszésed szerint.

Criminale atya jól tudta, hogy folytonos életveszélyben forog ő és vele együtt munkatársai. A durva portugál katonák és kalandorok erőszakoskodásai és kihágásai felbőszítették a bennszülötteket. Különösen a Halászpártok északi végén parázslott a gyűlölet, hol Ramanánkur szigetén Ráma bálvány híres pagodája állt. A pogány bramánok elhagyták szentélyüket, s haraggal meg bosszút forralva vonultak vissza az ország belsejébe. A vihar mindennap kitörhetett. Ám hithirdetőnket a kitörő vihar nem félemlítette meg. Június elején éppen a legveszedelmesebb helyre ment, a vedalai vár közelébe, Ramanánkur szigetének átellenében. Ez az erőd a tengerszoros és a vele határos keresztény község védelmére épült.

Egyik reggel az újonnan megtértek csodálattal vették észre, hogy a misében a szentostya bíborvörös fényben ragyog. Mit jelent ez? Szerencsétlenség? Vér? Nemsokára fölhangzott a vészkiáltás: Itt vannak a pogány badagok! Ez az esemény meghozta kétségükre a feleletet. Nagy csapatban közeledett az ellenség. A várparancsnok még idejében figyelmeztette a hithirdetőt, hogy meneküljön, mert az erődítmény nem sokáig tud ellenállni a badagok vad támadásának.

Az atyát hűséges keresztényei körében visszatartotta apostoli buzgósága és szeretete. A hívek hamar elvesztették nyugalmaikat. Hol vissza a kunyhóikba, hol ki a tengerpartra szaladtak, majd pedig a közeledő ellenség felé kémleltek. Kiabálás, jajgatás, kétségbeesés szava hangzott mindenütt. Nyugodtan intézkedett és bátorított az atya a nagy zűrzavarban. Míg az erőd körül ropogtak a puskák és tarackok, ezalatt elsősorban az asszonyokat és gyermekeket helyezte biztonságba a közeli hajókon. A többiek menekülése útját a badagok már elvágta. Az egyik hűséges hitoktató, kit P. Criminale keresztelt meg, ekkor az ellenséges lovasok elé megy, de a ráért csapások alatt csakhamar vérrel borítva esik össze. Ami ezután következett, gyors pillanatok műve volt. Criminale atya térdre borul, és imára emelt kézzel várja a halálos csapást. A vadak most még békében hagyják, csupán egyik pogány lerántja a hithirdető fejéről a fővegét. Csakhamar közeledik a másik csapat. Ennek tagjai magasba húzzák a pátert, de azután magára hagyják. Criminale másodszor is letérdel. Közben a harmadik közeledő csapatból kiválik egy turbános férfi, nyilván mohamedán, a keresztények halálos ellensége. Ez lándzsáját az imádkozó hithirdető mellébe dőfi. Ekkor a többiek is rávetik magukat a védtelenre, ruháit letépi róla, és otthagyják a földönfekve. P. Criminale összeszedi végső erejét, a közeli kápolnába akarja magát vonszolni, de néhány vérszomjas badag nyomon követi őt.

Criminale semmiképpen sem akar menekülni, ezért üldözői felé fordul. Ekkor az egyik közülük lándzsáját a hithirdető melle közepébe szúrja. Az atya még utoljára megkísérli, hogy elérje az oltárt, s ott fejezze be életáldozatát. De megint rátör az ellenség, s még két neki szánt lándzsadöfés után haldokolva földrerogy. A vadak leütik a fejét törzséről, majd hosszú pónára tűzve leviszik a partra, ott kárörvendve mutatják a hajókon szorongó keresztényeknek. Azután a gyilkosok körmenetben vonultak tova a pogány bálványszolgákkal együtt a közeli pagodába.

Így halt meg Jézus Társasága első vértanúja. „A gyümölcs megérett, írta körlevelében Loyolai Ignác az egész Társasághoz. Bármily fiatal volt is, Jézus Krisztus leszakította, hogy neki, mint elsőnek a Társaságból, megadja a vértanúság koronáját. Nagy ajándék, külön kitüntetés, gyönyörű halál. Élünk hozzá hasonlóan, hogy oly halált érdemeljünk, mint ő. Akkor majd a halálunk után ilyen dicsőséges pálmával megyünk át az igazi életbe, hol nincs többé halál, hanem ezzel a szent vértanúval élvezhetjük a legnagyobb Jót és az örök boldogságot. Amen.”

1901-ben a P. Criminale Antal életére vonatkozó boldoggáavatási eljárást megindították Rómában. Bízható kilátás van arra, hogy belátható időn belül az első jezsuita vértanút majd a boldogok között tisztelhetjük.²⁶

P. Brito hitelesítő munkája közben mindig maga előtt látta Criminale Antal dicső vértanúságát. Nem félt ő az ilyen haláltól, mert hitte és tudta, hogy utána következik az igazi élet. Addig is, míg számára is elközelgett ez az élet, nagyon sok verejtékébe és szenvedésébe került a madurai hithirdetés minden térhódítása.

²⁶ Kempf II. 15–20 nyomán adjuk életét. – Salotti 21.

V. A madurai misszióban

P. Britót ambalakáit tartózkodása során véglegesen a madurai misszióba jelölték. Megbízták, hogy lelkigyakorlati befejezése és a rendi fogadalom megújítása után utazzék nyomban új állomáshelyére. A Madurában használatos tamil nyelvet iparkodjék majd ott a missziójában minél sürgősebben megtanulni. A hithirdetők rendszerint a nélkülözhetetlen bennszülött nyelv kezdőalapjait már az egyik-másik kollégiumban tanulták. Azután még egy évet, de néha csak félévet engedélyeztek nekik arra, hogy tökéletesítsék magukat e nyelvben. P. Freire András, egyik legérdemesebb hithirdetője amaz időszaknak, 1652-ben érkezett Indiába. Immár közel húsz éve fáradozott a madurai misszióban, amikor P. Brito megérkezett. Egy éve tartózkodott Ambalakátában, hogy a kollégium nyomdájában P. Nobili Róbert néhány írásának kinyomását gondozza. A tartományfőnök utasítására az ő feladata lett, hogy P. Britót bevezesse a missziós munkakörbe.²⁷

Ahhoz, hogy az utas a távoli Madurába eljusson, két mód állt rendelkezésre. Vagy tengeri úton közelíthette meg és megkerülve a Komorin-fokot, a Halászpárt egyik kikötőjébe kellett igyekeznie. Innen gyalogszerrel tette meg a még hátralevő utat Maduráig és a többi, az ország belsejében levő állomásokig. Vagy pedig a szárazföldi utat kellett választania. Az utas átkelt a Ghat-hegység magaslatain, majd a még magasabb, mögötte fekvő hegláncról bocsátkozott alá a madurai síkságra. P. Freire a gondjaiba ajánlott Brito János választására bízta, vajon melyik út felel meg neki jobban. A lelkes induló hithirdető a rövidebb szárazföldi utat választotta, mert azt remélte, hogy ily módon gyorsabban jut rendeltetési helyére. Ez az út – úgy vélte – fáradtságosabbnak látszik. De – mondotta – én nem azért jöttem Indiába, hogy ne vállaljam a fáradságokat és nélkülözéseket és itt henye életmódot folytassak. Igaz, hogy júniusban vagy júliusban a tengeri út kisebb hajón se lett volna kockázatos. A monszunviharok már teljes erővel tomboltak, és e viharok a hajózást nagyon megnehezítik és módfelett veszélyesek. P. Costa Ignác, aki P. Britóval egyidőben érkezett Goába, az utazás egy részét hajón rótta le. Tutikorinban a Halászpárton szállt hajóra, és szerencsésen el is jutott Porto-Novóig, a Dzszindzi-királyság tengerpartján fekvő kisebb kikötőig. Ámde amikor a hajó kikötni készült, a heves partmenti áram elemi erővel sodorta vissza a járművet a nyílt tengerre. A kis hajó nyolc napig hanykolódott a habokon, és kétségbeesetten küzdött a toronymagas hullámokkal. Minden pillanatban az a veszély fenyegette, hogy megnyílik a hullámsír alatta. Az élelmiszerek sem voltak elégségesek ily váratlanul hosszúra nyúlt időre. P. Costa éhségtől és fáradtságtól teljesen kimerülve, már lemondott minden reményről és engesztelő áldozatul Istennek ajánlotta életét. Ekkor a hirtelen támadt kedvező szél kapta mintegy vállára a már-már elveszettnek látszó hajót, a nyugodt kikötő felé terelte, és így az utasokat kiragadta a biztos halál torkából.

Az Ambalakátából Kolejig tartó utat, légvonalban kb. 450 km lehet, P. Freire 1676-ban Kolejből keltezett és Olíva János Pál rendfőnökhöz intézett levelében röviden így írta le:

„Gyalogszerrel indultunk neki az útnak Ambalakátából, mint ahogy apostolokhoz illik. Több indiai bennszülött kísért el utunkra, hogy kalauzoljanak, no meg hogy szükség esetén védelmünkre legyenek a hegyek bűvőhelyein garázdálkodó rablóbandák ellen. A vakmerő rablótámadások éppenséggel nem tartoznak e vidéken a ritka esetek közé. Mindjárt indulásunk napján hatalmas záporosó zúdult nyakunkba, úgyhogy bőrig áztunk. Eközben a legparányibb vízerecske is egy-kettőre mély zuhataggá dagadt, és megakadályozta utunk

²⁷ Ballini András cikke India és a jezsuita rend kapcsolatairól: Il quarto centenario 183–209. – Camara, Correa, Mullbauer műve sok értékes adatot gyűjtött össze. Bangha és Richter könyve vonatkozó részeinek olvasása hasznos tudást közöl.

sima folytatását. Éjjeli szállásról kellett tehát gondoskodnunk, és egy brámin házába kopogtunk be. Szempillantás alatt jókora kíváncsi embertömeg sereglett egybe és fogott körül. Megjelenésünk és szokatlan ruházatunk nagy feltűnést keltett a környéken. Az éjszaka javarésze a kíváncsi bennszülöttek kérdései megválaszolásával telt el. Megostromoltak kérdéseikkel, kik vagyunk? honnan jövünk? hová igyekszünk? mi a szándékunk? élnek-e még szüleink? van-e testvérünk? és hányan? házas emberek vagyunk-e? Ilyen és hasonló tényeket akartak megtudni tőlünk. Majd nekiestek poggyászunknak és buzgón átvizsgálták tartalmát. De mindez nem lopási szándékból történt, csak pusztán kíváncsiságból. Meg akarták pontosan tudni, vajon minden egyes tárgy mire való. Észre sem vették, mennyire terhünkre vannak. Hát ilyen az indiai ember! Végre megunták őket maguk is a sok kérdezősködést, és nyugton hagytak. Reméltük, hogy legalább marék rizzsel kínálnak meg, ámde csalatkoztunk várakozásunkban. Bizonyára magukkal nem egyenrangú kasztbelieknek néztek minket. Annyit azonban mégis megengedtek, hogy az éj hátralevő részét a ház egyik kuckójában tölthessük. A csupasz földre kellett leheverednünk, és még egy árva gyékényt sem kaptunk derékaljul. Tüzet sem gyújthattunk nedves ruházatunk megszáritására. Ez volt Indiában az első alkalom P. Brito elszánt bátorsága és nagyvonalú elhatározása kipróbálására. Ám ő most is fényesen kiállta a próbát. Másnap oly korán, ahogy csak lehetett, búcsúztunk a „vendégszerető” háztól. Egy közeli erdőben a napon megszáritottuk ruháinkat, és utunkat tovább akartuk folytatni. Most azonban vezetőink – brámin kasztbeliek – ellenszegültek. Ők a nap javarészt pihenéssel kívánták eltölteni, és inkább az éjszakát szánták az út folytatására. Lehet, azt hitték rólunk, hogy alacsonyrendű kasztbeliek vagyunk, és szégyenkeztek a nyilvánosság előtt társaságunkban mutatkozni. De mi nem engedhettünk kíváncsiságuknak, mert az éjszakai utazás – tekintettel a tigrisekre, medvékre és egyéb vadállatra, melyek az előindiai hegyekben gyakori vendégek – túlnagy veszedelmet jelentett. P. Brito a hosszú utazás és a szokatlan megerőltetések következtében csakhamar nagy kínokat szenvedett. Eleinte mindent megtett, hogy észre ne vegyék sanyarú állapotát, és lassan bár, de követte a vezetőket. Végül is be kellett vallania, hogy nem tud tovább haladni. Lábai gyulladtak voltak, és mély sebek éktelenkedtek rajtuk. Én szememre vettem, hogy nem kíméltem eléggé a kezdőt. Égetően szükségessé vált tehát a pihenő. Az első keresztény állomás, Szatjámangalám, ahol az elcsigázott testvérekre segítség és ápolás várt, még több napi járásra feküdt. Hosszabb megállást rendeltem el tehát. De nemsokára éppen a beteg páter minden fájdalma és gyengesége ellenére maga sürgette az utazás azonnali folytatását. Minél inkább közeledtünk Szatjámangalám felé, annál jobban megfélemedtünk testi fájdalmairól. Az a gondolat, hogy nemsokára a Madura-misszió keresztényei között élhet, mintha megnövelte volna erejét. Végre megérkeztünk Szatjámangalámba. Most azonban a kimerült természet érvényesítette jogait. P. Britónak rögtön ágyba kellett feküdnie, és súlyos betegsége jóformán a sír szélére sodorta. Nem volt róla még az élet könyvében megírva, hogy mindjárt hithirdető pályája hajnalán fejezze be földi pályafutását. Isten irgalma sugárzott alá a madurai keresztényekre, és megtartotta számukra szinte csodamódon a nagy reményekre jogosító apostoluk életét. A páter felépült, és amikor eléggé erőre kapott, folytattuk utunkat. Az út megint hegyek-völgynek kanyargott, és az új hegylánc majdnem oly magas volt, mint az ambalakáti Ghat-hegység. Bizony igen gyakran négykézláb kénytelenültünk a meredek sziklákra fölkapaszkodni. Egyszer váratlanul több tigrissel kerültünk szembe, melyek morogva lépdeltek felénk és kődobásnyi távolságig jutottak közelünkbe. A kereszt jelével – hisz más fegyverünk nem volt, és így egyetlen menedékünk maradt – elkergettük a fenevadakat és elkerültük a fenyegető veszélyt. Darmapúrban, a majsszuri misszióhoz tartozó állomáson mindkét páter, Ribeira Antal és Mucciarelli József, nagy szeretettel fogadott és körükben néhány napi pihenőt tartottunk”. Eddig a beszámoló.

Már csak az út végső szakasza volt hátra, nevezetesen a Kolej felé elterülő síkság átszelése. Utasaink előtt 135 kilométernyi út állt. De ez az útszakasz jóval kevésbé volt

fáradtságos, mint az előző 300 kilométer. Szent Ignác ünnepe előtti napon, július hó 30-án a hithirdetők szerencsésen megérkeztek Kolejbe és együtt ünnepelhették a rendalapító emlékét az újkeresztényekkel.

Megérkezett tehát P. Brito a madurai misszióba, régi álmainak és apostoli reménysegeinek célpontjába. P. Costával együtt, aki ugyanakkor érkezett oda, P. Freire vezetésével előbb a tamil nyelvben kellett kiképeznie magát, hogy azután néhány hónap elteltével P. Freire helyébe lépjen, a Kolej-környékbeli keresztényeket lelkipásztorként gondozza és a nagykiterjedésű terület pogányait az Anyaszentegyház aklába terelje. Mielőtt azonban a nagyszerű hithirdető apostoli tevékenysége vázolásába mélyedünk, vessünk röpké pillantást az országra és lakosságára, valamint a madurai misszió fejlődési folyamatára szentünk odaérkezéséig.

VI. Madura földje és népe

P. Brito áldásos tevékenysége megkezdésekor maga a Madura-misszió jóval nagyobb területre terjedt, mint később. Ugyanis azóta egyik részét, mégpedig az egész Szatjámangálám kerületét elválasztották tőle és a majsszuri misszióhoz, amelyben a goai rendtartomány tagjai működtek, kapcsolták. A Madura-missziót nyugaton a Ghat-hegység és a majsszuri tartomány határolta, keleten pedig a tengerig terjedt és mindössze a keskeny déli földsáv, az úgynevezett Halászpárt feküdt a misszió határán túl. A misszió hosszában a Komorin-foktól, északi szélesség 8. fokától fölfelé 13. fokig húzódott. A hithirdetőket 1610 óta a goaitól függetlenített malabári rendtartomány küldte ide.

Az egyházi közigazgatást tekintve, a misszió a kranganuri érsek és a meliapuri és kocsini püspök hatáskörébe tartozott. Mégpedig az ország belsejében fekvő kerületek a kranganuri érsekséghez, az északi partrészek a meliapuri és végül a déliek a kocsini püspökséghez. A misszió területe magábazárt több kisebb és nagyobb bennszülött királyságot. A kisebbek rendszerint hűbéresei voltak a nagyobbaknak, míg a nagyobbak az északon fekvő Bisznágár-birodalomnak fizettek adót. A jelentősebb királyságok közé tartozott Madura-királyság hasonlónevű fővárossal. Azonban később az udvar innen Tirucsirapálliba tette át székhelyét. Itt terült el a Tandzsúr-királyság azonosnevű fővárossal és Dzsindzsi-királyság északon Dzsindzsi fővárossal. Az egész területet jobbra széles síkság és számos folyó szeli át. De a folyókban csak monszun-esőzés idején található elég víz, azaz júniustól legfeljebb decemberig, egyébként medrük többnyire teljesen kiszárad. Gondozott rizsföldek váltakoznak sűrű erdőkkel területén. Madura erdei azonban nem százados fákkal borított őserdők, hanem akácfák, bambuszok, tüskés cserjések végtelen, órajárásnnyira elhúzódó őserdőszerű bozótjai. Ilyen erdőkben bujkált a kallok, vagyis a rablókaszt apraja-nagyja. A rablók falvai és tanyái eldugva lapultak meg a jó búvóhelyeket nyújtó sűrű bozótokban, melyeket ily módon eredményesen védhettek ellenséges vagy megtorló támadások esetén. Majd halljuk később, mily sokszor találtak a hithirdetők és a keresztények a kalloknál menedéket e sűrű vadonokban, amikor az ellenséges fejedelmek hordái betörték az országba, és fosztogatva vonultak a falvakon és városokon át, vagy pedig, ha a pogányok bösz üldözése arra készítette a keresztényeket, hogy egyidőre elrejtőzzenek. Az egész misszió területén, körülbelül nyolc millió ember élt akkoriban.²⁸

A kasztrendszer e királyságokban talán még szigorúbb és merevebb elkülönülést okozott, mint egyebütt Elő-Indiában. A legmagasabb csúcson trónolt a brámin-kaszt és befolyása fönt és lent, a királyi udvarokban és a nép körében egyaránt jelentős volt. A bráminok önhittén büszkélkedtek előkelő származásukkal és néptanító hivatásukkal, meg tudományukkal és valláséleti jelentőségükkel. A kereszténységnek természetesen mintegy született ellenségei voltak a bráminok, hisz éppen az ő nagy befolyásukat fenyegette az új hit terjedése megsemmisítéssel.

„Azzal dicsekszik ez a szekta – írja P. Brito egyik levelében a rendfőnöknek –, hogy Bráma (a személytelen isteni lény) fejéből pattant ki, míg a többi három kaszt csak karjából, lábából és gyomrából került elő. A kevély bráminoknak azonban nem volt elég, hogy ők egyenes leszármazottjai Brámának, hanem már annyira merészkedtek, hogy magukat adják ki Brámának, és a többi kasztbeliektől megkövetelik maguknak az isteneket megillető tiszteletet és hódolatot.”

²⁸ Becker i. m. a kasztok életéről és bonyolult társadalmi helyzetéről világosít fel. – Brou Au pays des Dieux 116 lapon a nép vallási és társadalmi életberendezését tárja elénk.

Állás és befolyás tekintetében a társadalmi rétegződésben a harcos-kaszt emelkedett a második helyre. Kivált olyankor nőtt nagyra a tekintélye, amikor a háborús mesterség virágzott. Ebből jócskán kijutott India lakóinak, mert arrafelé a háború fáklyája alig-alig aludt ki rövidke időre.

A kereskedők, akiket Madurában csettik-nek vagy komátik-nak neveztek, a ranglétra harmadik fokára kerültek. De azért gazdagságuk folytán mérhetetlen nagy volt a befolyásuk a népre és közügyekre akkoriban csakúgy, mint akár ma.

A negyedik és egyben utolsó kaszt a sudra-kaszt volt. Nagyon sok indiai uralkodó fejedelem nőtt ki már ebből a kasztból. A sudra-kaszt még az első három kasztnál is több alkasztra tagozódott. A már fentemlített kallok (kulloknek is nevezték őket), akik a rablómesterséget öröklött jogukként gyakorolták, és ezt cseppet sem szégyelltek bevallani, szintén sudra-kasztbeliek voltak. Madurában magasrangú tisztviselők emelkedtek ki soraikból. A sudrához számítottak az odeagok is, vagyis az északról bevándorolt parasztok, meg a seddik, vagyis a takácsok és a kurumbok, vagyis a pásztorok és gyapjútakaró-készítő takácsok.

A kasztonkívülieket rendszerint páriáknak nevezték. A páriákat a többi kaszt büszkén megvetette, szinte lábbal taposta, és a világon semmi jogot sem engedélyezett nekik. A hithirdetők éppen ezeket a legszegényebb, szánalomraméltó kitaszítottakat karolták fel a legmelegebb krisztusi szeretettel. Britóról beszélik, hogy a páriák voltak legkedveltebb hívei, akikért képes volt mindent megtenni és mindent feláldozni. A hinduk közt terjedő kereszténység a páriák megvetett kasztjából nyerte legtöbb hívét.

A páriáknak tilos volt a kaszt-falvak közelében lakniuk. De szigorú tiltó rendelet szegte annak is útját, hogy meg merjenek érinteni más kasztbelit, sőt az ilyen ruhájához is tilos volt nyúlniuk. Még számtalan más tilalomfa szegélyezte a pária életét. Tilos volt például más kasztbeli számára vizet vinnie, vagy más kasztbeli házába vagy templomába betennie a lábát. Ha akadt szerintük olyan elvetemült, aki páriát merészelt szakácsnak fogadni vagy akárcsak házába engedte lépni, és csak egyetlen cseppet ivott abból a vízből, amelyet a pária merített a kútból, máris oly aljasnak tartották és megvetették, mint magát a páriát.

A tengerparton élő portugál, holland, angol és francia bevándorlók, kiket a megvető „prangi”, jöttment idegen gyűjtőnév alá foglaltak, nem különítették el magukat légmentesen a páriáktól, sőt nagyon gyakran szakácsot vagy más cselédet fogadtak e megvetett osztályból. E cselekedetük miatt a bennszülöttek lenézték őket, és ezentúl ők is páriáknak számítottak csakúgy, mint azok, akiket a „prangik” oktattak és megkereszteltek. Megvetés sújtotta a megkeresztelteket, kiknek azontúl tilos volt együtt élniük saját kasztjukkal, sem egy asztalnál nem étkezhetek velük, családjuk kitaszította őket mindenkorra kebeléből. „Prangi-tanítványnak lenni – írja P. Brito egyik levelében – sokkal nagyobb szégyenszámba megy itt, mintha pl. valakit főbenjáró büntetés büntetéseként megkorbácsolnak vagy tüzes vassal megbélyegeznek. Prangi kezéből elfogadni a keresztséget, kitörölhetetlen szennyfolt.” Ez a körülmény megvilágítja, miért is kellett a madurai hithirdetőknek gondosan elkerülniük mindent, ami őket a prangiság gyanújával illethette. És ez a tény magyarázza meg a hithirdetők aprólékos gondosságát is, amellyel a népszokásokat és népi erkölcsszabályokat alaposan tanulmányozták és követték. Úgy látszik, a prangiság gyanújának elkerülése miatt különleges barna arcfestéket is használtak, hogy fehér bőrük sötétebbnek lássék. Legalább is erre vall P. Proenza 1656. évről keltezett levele, melyben arra kéri a rendfőnököt, küldjön neki a bőre kezelésére tartós festéket.

A páriák csoportját öregbítették az úgynevezett „pallók” is, akik nagyszámban éltek Madurában és Maravában. A pogányok ezt a csoportot is páriaként kezelték, és pagodáikban meg templomaikban a legalacsonyabbrendű munkákat végeztették velük, akárcsak a többi páriával, és ők húzhatták – mint az igavonó lovak – ünnepélyes alkalmakkor azt a díszkocsit, amelyre ilyenkor a pogány istenség képét helyezték és az utcákon körülhordozták.

Említjük még a paravákat, akikről Xavier Szent Ferenc és a későbbi hithirdetők is megemlékeznek. Ezek a Halászpárt lakói voltak. Őseik Xavier Szent Ferencnek köszönhették megtérésüket. Különbözik mint Madura királyának adófizetői, gyakran jelentek meg ebben a királyságban. Főként az átutazó paravák lelki gondozásáért működött Madurában a XVII. század elején külön hithirdető.

P. Brito rendkívül érdekes leírást hagyott az utókor számára Madura és a szomszédos királyságok lakóinak vallási elképzeléseiről és eltévelyedéseiről.²⁹ Azzal kezdi fejtegetéseit, hogy vázolja a pogányság hamis nézeteit Istenről és leírja bálványimádásukat. „Majdnem valamennyi itt élő pogány – írja említett tudósításában – abban megegyezik, hogy van Isten. De miután az isteni lényt és tulajdonságait nem ismerik, ezer képtelenségben kötnek ki és belegabalyodnak az ellentmondások hínárjába. Szentkönyveikben, a Védákban (ez a név szószerint „valóságos igaz szót” jelent), Istenről, mint szellemi és végtelen lényről beszélnek ugyan, de ugyanakkor azt is állítják, hogy a nap az ő istenük. A napot imádják és imádásuk külső jeleként napkeltekor és napnyugtakor földre vetik magukat. A bráminok, kik hamisítatlan élvhajhászok mivoltukban inkább gyomrukra gondolnak, mint a napra, szentkönyveikbe, melyeket Puránának neveznek, főtételként iktatták bele, hogy a főtt rizskása az igazi isten, és ez ételt buzgón imádják, mielőtt elfogyasztják. Ugyanezek a bráminok, akik mint a szentkönyvek szerzői, és egyben az egyedüliek, kik hitelesen tanulmányozzák és magyarázzák, többek között azzal a szakasszal is bővítették a szentkönyvüket, hogy a legfelsőbb lény, akinek Parábaravasztán a neve, nem más, mint az O vagy Om betű. Egészen komolyan azt állítják, ha valaki visszafojtva lélegzetét kimondja az O-betűt és nyomban meghal, azonnal részesül az örök dicsőségben. Lelke ugyanis ez esetben a testet a fejebúbján hagyja el, és végigszágulva a napgolyón egyenesen a mennyországban köt ki.

De az itteni pogányság legkirívóbb tévedését abban látom, hogy kiagyaltak egy hamis háromságot, és azt mindenütt elfogadják és imádják. Egy Parasákti (legmagasabb hatalom) nevű asszonyról regélnek, aki három fiát hozott a világra. Az első, három fejjel világrajött fiát, Brámának nevezte el, és óriási hatalommal ruházta fel. Bráma anyjától kapott hatalma erejével mindent megteremt, majd mindegyik élőlény fejére felírja, mi lesz a feladata egész életén át. Ennek az írásnak erejével és segítségével történik aztán minden. Maga Bráma az összes társistenségek támogatásával sem változtathat rajta többé semmit sem. A második fiát, aki szörnyű ötféjú kígyón fekszik, és feneketlen tengerben lakik, az anya Visnunak nevezte el, és megbízta, tartsa életben mindazt, amit bátyja teremt. Ez a Visnu – a néphit szerint – már kilencszer öltött testet. Volt hal, teknősbéka, disznó, féligember-féligoroszlán szörnyeteg, törpe, háromszor Ráma és egyszer Krisna nevű ember. Legközelebb lóalakot ölt magára. A harmadik fiúnak, aki később saját anyját vette feleségül, Siva a neve. Erre a fiára az istenek anyja azt a hatalmat ruházta, hogy mindent elpusztíthat, amit a másik kettő teremtett és kapott. A bennszülöttek isteneikről olyan szemérmetlen történeteket koholtak és terjesztettek, melyek igazán méltatlanok ahhoz, aki tulajdonképpen lénye szerint maga a jóság, de méltatlanok az emberi méltósághoz is, és keresztényeknek ilyesmiket nem is szabad emlegetniük.

A hamis háromságon kívül a madurai pogányság még 330 millió istenséget imádott. Az emberek lelkei, a csillagok, az elemek, a kígyók, az elefántok, tehenek és lovak isteni rangra jutottak náluk, és ilyent megillető tiszteletben van részük. A nép bálványait éppoly külsőségek betartásával tiszteli és imádják, mint lelki tanítóit és királyait. Összekulcsolják kezüket, azután egyszer, kétszer vagy háromszor földre borulnak, állva vagy esetleg keresztberakott lábbal ülve a földön – de sohasem térden állva – rebegik el imáikat.

²⁹ Bertrand III. 337.

Bálványaiknak áldozatokat mutatnak be. A pogány hívők előbb gondosan lemossák a bálványképet, majd virágokkal és szantálfával díszítik föl és a pogány pap kezével főzött rizst vesznek és állítanak elébe. De gyakran maga a pap hinti hívei megbízásából a virágokat és illatos füveket a bálványképre.

A véráldozatok ritkábbak. Kecskét, bivalyt vagy sertést vágnak le a bálvány tiszteletére, de nem a templomban, hanem a templomon kívül mutatják be erre a célra szolgáló oltáron. A pogány papnak, mielőtt az áldozat bemutatásához járul, böjtölnie, szertartásos mosakodásokat kell végeznie és ezenkívül a szertartások egész garmadáját, melyeket egyenként felsorolni túl hosszadalmas lenne.

E királyságokban élő pogányság két nagy felekezetre oszlik, melyek állandóan küzdenek egymással az elsőségért. Az egyik rész Visnunak, míg a másik Sivának híve. A visnupártiak vállukon tüzes vassal beégetett jelt hordoznak, homlokukra fehér hamuval függőleges vonalakat mázolnak, éppúgy mellükre, karjukra, vállukra és hátukra. Siva hívei pedig tehénganaj hamuval másféle jelt kennek homlokukra, mellükre és nyakukra. Mindkét felekezet hirdeti, hogy csak kebelében lehet bűnbocsánatot és örök üdvösséget nyerni. Találkoztam azonban pogányokkal, kik szerint mindkét felekezet egyformán jó. Mondjuk inkább: egyformán rossz. Az egyik felekezet bráminjainak nem szabad átlépni a másik csoportba, mert ott a helye, ahol őseinek volt. Különbözik ez az előírás egyaránt kötelező a többi szektára is, de nem tartják be ennyire szigorúan.

Mindkét bálványnak, mind Visnunak, mind Sivának a tiszteletére óriási és nagyértékű templomokat emeltek, majdnem valamennyit egyöntetű terv szerint. A nagyobb és jelentősebb templomokat fal öleli körül, és valamennyinek négy kapuja van. A kapuk fölött piramisszerű építkezésben ugyanannyi torony magaslik. A tornyok díszítésében a legnagyobb pompát fejtik ki, de a templomok belseje alacsony és mocskos. Az a rút szokás dívik náluk ugyanis, hogy az oszlopokat és bálványképeket olajjal kenik be, miáltal feketékké és piszkosakká válnak. A templomkapuk előtt rendszerint szép tavak csillognak. E tavakban fürdik a pogány nép, mielőtt belép templomába. Cipőt nem szabad belépéskor viselniük és a pagodában szigorúan tilos a köpködés és dohányzás. Ilyen tiszteletlen cselekedet minden hithű hindu szemében megbocsáthatatlan szörnyűség. A templom szomszédságában állanak a diadalszekerek, óriási, keményfából készült és művészies faragványokkal díszített, nagyon drága kocsik. Erkölcstelen jeleneteket ábrázoló, de a legfinomabb dombormunkájú csoportok borítják a kocsifalak minden tenyérnyi helyét. Ezeken a járműveken a bálványképeket egyes ünnepnapokon körmenetben hordozzák végig a város utcáin, de a kocsikat nem ló vagy elefánt húzza, hanem emberek, páriák vagy pallók. Akad olyan óriási kocsi, hogy több tucat ember szükséges ahhoz, hogy helyéről kimozdítsa.”

Ebben az országban, ezeknek az idegenszerű, furcsa erkölcsű és szokású emberek körében akarta P. Brito apostoli hivatását teljesíteni. Sok buzgó lelkületű hithirdető végzett itt előtte előmunkálatokat és részben már felszántotta a kemény ugart.

VII. A madurai misszió történeti képe

A később virágzóvá fejlődött Madura-misszió bizony szerény rügyecskéből fakadt. Tulajdonképpen alapítója P. Nobili Róbert volt, a XVII. század egyik legnevesebb hithirdetője. P. Nobili előkelő, toszkánai nemes család sarja, már kora ifjúságában belépett Jézus Társaságába és apostoli buzgóságtól hevülve Indiába vitte vágya. Mindjárt partraszállása után (1606) Madurába küldötték, a hasonlónevű királyság akkori fővárosába, mely 1595 óta P. Fernández Gonzáleznek volt működéstere és apostoli őrhelye. Az új hithirdető feladatául kapta a keresztény paravák gondozását, akik a Halászparról a fővárosba jártak ügyeik és üzleteik lebonyolítására. Azonfelül lelkére kötötték, találjon utat-módot a badagok, az ország északi részéről Madura belsejébe vándorolt parasztok megnyerésére a kereszténység eszméjének. A király beleegyezésével P. Fernández a fővárosban kis kápolnát és paplakot épített, de szent életmódja és nagy buzgósága ellenére sem tudott szóra érdemes befolyást nyerni és eredményt elérni a pogány nép körében. Valószínű, a tapasztalt közömbösségnek oka az lehetett, hogy a páter európai ruhát hordott, és úgy élt, mint európai honfitársai, s így megvetett „pranginak” számított. És – amint tudjuk – a prangi a hinduk körében nem jelentett többet, mint a megvetett pária. Hisz a prangik – mondták – érintkeznek a megvetett és tisztátalan pária-népséggel, azután húst is fogyasztottak, sőt a marhahúst is megették, aminél nagyobb szörnyűséget a hindu már el sem tud képzelni. A mámorító italokat sem vetették meg. Sőt mi több, az is előfordult, hogy még a lenézett páriák is vonakodtak prangitól oktatást elfogadni. „A madurai pogányok – írja P. Brito többször idézett levelében – meg vannak győződve arról, hogy az ember annyival múlja felül lélekben embertársát, amennyire nemes a származásában. Ezért szerintük csak olyan ember, aki egyenrangú nemes a bráminokkal, foghatja fel és terjesztheti Isten és a tudomány törvényeit. Aki alacsonyrangú kaszt tagja, már ezért tudatlan, tehát nem taníthat más embert. Lehet bár gazdag és hatalmas, ám bölcsnek nem tekintik soha. Nemesség és bölcsesség összetartozik, tehát – tartja a hindu felfogás –, ahogy valaki nem lehet egyidőben előkelő és alacsonyrangú, éppoly kevésbé lehet egyszerre alacsonyrangú és bölcs.

P. Nobili tehát Fernández atya támogatására érkezett Madurába. Első feladatának tekintette, hogy tökéletesen elsajátítsa a tamil nyelvet. Sokszor elmélkedett az igehirdetés örökös kudarcai okáról és rendtestvéreivel tanácskozássra összeülve kutatta ezek mélyebb forrását. Annyit éles szeme rögtön észrevett, hogy a hithirdetőnek nem szabad prangi-színben feltűnnie, és szakítania kell teljesen az európai társasággal való érintkezéssel, és a bennszülöttek szokásaihoz tanácsos alkalmazkodnia. Elsősorban – ez volt a véleménye – legfontosabb feladat a bráminok megnyerése a kereszténység számára, mert megtérésüktől függ az egész nép meghódítása. A bráminokat és velük együtt a magasabb kasztokat úgy lehetne – szerinte – a kereszténység aklába terelni, hogy meg kell hagyni vezető szerepüket. Minden kaszt-szokást el kell tűrni, csak a bálványimádást és a babonát nem. P. Nobili bátran belevágott tervezett művébe. Előzően közölte eszméit előljáróival, és csak az ő jóváhagyásukkal dolgozta ki nagyszabású tervét. Az egyik pogány brámin alosztály volt az ún. szanjásszi osztály, mely látszólag rendkívül szigorú életmódot folytatott, és mind a brámin kaszt, mind a többi nép körében éppen szigorú elkülönülése és önsanyargatásai miatt nagy tekintélynek örvendett. P. Nobili mindenben utánozta a szanjásszi szokásokat, ő is visszavonult minden idegen társaságtól, sőt még rendtársaitól is külön élt, és magára öltötte a szanjásszik jellemző ruházatát is. A szanjásszik hosszú vörös sárga ruhát hordtak, nyakukban széles pamuttsinórral, mely a vállakról a mellre csüngött. Megnövesztette a haját, és nyakában varkoccsá sodorta. Fülébe fülbevalókat dugott és cipő helyett valami fatalpfélét vett lábára. Minden nap kora reggel megfürdött, és semmi olyan táplálékot nem élvezett,

amiben élet volt vagy van, tehát se húst, se halat, se tojást. Naponta mindössze csak egyszer étkezett, délután négy óráját vett magához holmi csekélységet. Vízben főtt rizs, tej, vaj, főzelék szolgált egyedüli táplálékául. Kiszolgálást csak brámintól fogadott el. Ha pedig megkérdezték származását, azt felelte, hogy római szanjásszi.

Az idegen szanjásszi híre csakhamar futótűzként terjedt el az egész városban. Kíváncsiak tömege látogatta meg, és az emberek önszemükkel győződtek meg arról, hogy a hír igazat beszélt. Szóba elegyedtek az idegennel, és nem győztek csodálkozni, mily folyékonyan beszéli a tamil és a szanszkrit nyelvet, és mennyire otthonos a hinduk szent könyvében: a Védákban. A legelvontabb kérdésekkel ostromolták Isten lényéről, Isten egységéről, a lélek és a világ keletkezéséről, az emberiség céljáról és végéről. A páter 1607-ben már tíz új keresztény hívőnek örvendhetett, a következő évben 14-re, sőt később már hatvanra ugrott a megtértek száma. Többnyire bráminok és magasabb kasztok tagjai kerültek így az Egyház kebelébe.

„De hirtelen minden oldalról felhők tornyosultak – írta P. Laerzio Albert tartományfőnök 1610. december 6-án –, mert más rendbeli hithirdetők, a kocsini püspök, sőt egyes saját rendtársai is, elsősorban P. Fernández González, aki egyik emlékiratot küldte a másik után, bepanaszolták az új missziósmódszert a rendi előjáróknál és az egyházi főhatóságnál. Az új rendszer ellen tiltakoztak.”³⁰

A pogány bráminok sem tudták nyugodtan végignézni, mint növekszik rohamosan a keresztény szanjásszi befolyása. Sőt akadt olyan brámin is, akit P. Nobili már felvett az Egyházba, de ennek ellenére fel hagyta magát tüzelni ellene. Azt a hírt terjesztették szélteben-hosszában, hogy becsapták őket. Azt mondták, hogy a keresztség következtében – azáltal, hogy szájukba sót tett és nyálával megérintette őket – elvesztették kaszt-tagságukat. Természetesen ez a fordulat nagy szomorúságára és bánatára szolgált a buzgó hithirdetőnek, annyival is inkább, mert a nagy felzúdulásban nem hiányoztak hamis vádak, alaptalan gyanúsítások és rágalmak sem. P. Vieira Ferenc tartományfőnök, aki P. Laerzio Albert utóda lett, P. Nobili ellen nyilatkozott és a legszigorúbban eltiltotta a további keresztelésektől. A szigorú tilalom négy teljes évig maradt érvényben és csak 1616-ban függesztették fel. A páter mellé ekkor társat küldtek P. Vico személyében, aki megosztotta vele kemény sorsát. A négy esztendő alatt, mikor tilos volt számukra a keresztelés, legalább a régi keresztények hitét iparkodtak megerősíteni. P. Nobili felhasználta a kénytelen-kelletlen pihenőt, hogy egész sor tanulmányt szerkesszen tamil, szanszkrit és telugu-nyelven, melyek később nagyon hasznosnak bizonyultak.

P. Vieira Ferenc 1616-ban bekövetkezett halála után új tartományfőnököt – Medeiros Jakab volt az – neveztek ki, aki behatóbb tárgyalásra rögtön magához hívatta P. Nobilit és megengedte neki, hogy védelmezhesse elgondolásait a fölmerült vádak ellen. A páter Kocsinig gyalog tette meg a hosszú, fáradságos utat. Amikor a helyszínen meghallotta, mi mindent hoztak fel ellene, szinte egészen letört. Viszont fényesen igazolta magát, és megkapta az elégtételt, hogy sok vádlója korábbi állítását hamisnak ismerte be, és visszavonta rágalmazását. Közben Rómából olyan rendelkezés érkezett, hogy az új térítő

³⁰ Laerzio Besse i. művében 200, Otto 34 kk., Jean 56 kk. – Nobili legalaposabb életrajzát megírta Dahmen Péter. Műve III. kötetében 51–105. lapig közli Nobili önigazolásának latin szövegét és ennek francia fordítását. Kisebb méretű német és francia műve is sikerült összefoglalás. Bertrand többször idézett négykötetes munkája levéltári kutatásokra épül, s ezért ma sem évültek el megállapításai. Sikerült arcélt rajzolt Nobiliről Fridieczky József, lásd Gyenis András, Száz jezsuita arcél II. 48–67, képpel. A Nobili körül támadt vitáról Bellarmino szerepét lásd Gyenis András vonatkozó művében 213 k. – Elia Paszkál cikke behatóan foglalkozik Nobili módszerével, vö. *Civiltà Cattolica* 1940. II. kötet 355 kk. és *La Compagnia di Gesù e le scienze sacre* 222 kk., 241 k. – Bangha 75–78, Ottó 34 kk., Chandler és Castets, legújabbban Houpert műve, aki 1535-től 1935-ig terjedő időre megírta a madurai misszió alapos történetét. – Az alkalmazkodás alapkérdéséről és elvi megoldásáról lásd Sempsey áttekinthető értekezését.

módszert hittudósokból álló bizottság vizsgálja meg a goai érsek elnöklésével. A bizottság véleménye is megoszlott, de XV. Gergely pápa 1623-ban Nobili módszere pártját fogta. Visszamehetett tehát nyugodtan Madurába, és újra az ígéretes mozgalom élére állhatott, mint annakelőtte. Magában Madura városában P. Vicóra bízta a térítő munkát, ő pedig a szálemi kerületet választotta működési helyül, ahol új keresztény községet alapított. Azonban a P. Nobili által életre hívott mozgalom a tilalmi idő közben évekig elaludt, követői lelkében a kezdő buzgóság lángja rég lelohadt már, és a további fejlődés később sem vette a várható iramot. Így 1607-től 1640-ig alig tudtak 600 léleknél többet megnyerni a kereszténység számára a magasabb kasztok tagjai közül.³¹

Emellett a hithirdetők természetesen nem hanyagolták el sem az alacsony kasztbelieket, sem a páriákat. Igaz, hogy a szanjásszoknak nehéz és kockázatos vállalkozás volt páriákkal foglalkozniuk, mert mindig az a veszély ólálkodott körülöttük, hogy ezzel az osztállyal folytatott érintkezésük fülébe jut a bráminoknak, s akkor azután befellegzett nehezen kiküzdött befolyásuknak. A hithirdetők sokáig töprengtek, hogy tudnak kellő utat-módot találni e súlyos kérdés megoldására, végül is megtalálták. P. Nobili Róbert 1638-ban Kocsinba utazott, hogy megbeszélje e fontos ügyet előljáróival. Ugyanis igaztalanul szemére vetették, hogy elhanyagolja a páriákat, holott valóságban száz és száz más kasztokból kizárt, megvetett és szegény páriát térített meg. Igaz, hogy missziójának különleges célkitűzése és berendezése nem engedett annyit tennie a szegény páriák érdekében, mint kívánatos lett volna, mert csak bújva, az éjszaka leple alatt szentelheték a térítők munkájukat a páriák lelkiüdvének. Magában Madura városában az állapotok kedvezőbben alakultak, mert ott a paravák és páriák számára külön templomot építettek, és külön portugál páter állt rendelkezésükre. De az ország szívében másként állt a helyzet. Még korántsem ütött az óra, hogy a missziók a népi előítéletek felett minden további nélkül egyszerűen napirendre térhettek. Kocsinban alapos mérlegelés után elhatározták, hogy különleges módszert és berendezést vezetnek be, mely elnyerte a kranganúri érsek és a rendi előljárók jóváhagyását. Ugyanis úgy döntöttek, hogy a brámin-szanjásszik mellett a hithirdetők jelentősebb hányada pandarám-szvámikként, vagyis mint alsóbbrendű vezeklők lépnek fel, azonban ruházatukban és életmódjukban lehetően igazodnak a brámin-szanjásszikhhoz. Az új alakulat nyilvánosan is érintkezhet a páriákkal és az alacsonyabb kasztok tagjaival anélkül, hogy elvesztené tekintélyét és azt a jogát, hogy a magasabb kasztokkal további kapcsolatot tartson fenn. Ezentúl minden aggodalom nélkül igénybe vehették a sudrák szolgálatait. Vallási dolgokban akár a bráminok is érintkezésbe léphettek a pandarám-szvámikkal és elfogadhatták tőlük a szentségek kiszolgáltatását és a hitoktatást. Igaz, hogy tekintélyük messze hátul maradt a brámin-szanjásszik tekintélye mögött, de azért az új hithirdetési típus bevezetése nagyon föllendítette az apostoli munkát, és a megtérések meggyorsulásának reményét keltette a hithirdetők egyik részének lelkében.

P. Costa Boldizsár volt az első, aki pandarám-szvámi szerepben lépett színre és később P. Brito is ebbe az osztályba tartozott. Eleinte a brámin-szanjásszik és a pandarám-szvámik egymás mellett és egymással karöltve működtek. Idővel azonban az előbbiek mindjobban háttérbe szorultak, sőt előfordult idő, amikor valamennyi hithirdető pandarám-szvámi volt. Például 1677-ben kiadott rendi névtár szerint a madurai misszióban tíz pandarám-szvámi, de brámin-szanjásszi egyetlenegy sem működött. Ám ez a fordulat sem lehetett kívánatos állapot. A hithirdetők, kik közül legtöbben őszinte alázatból választották az alsóbbrendű pandarám-tevékenységet, belátták, hogy a bráminok megnyerésére meg kell tartaniok P.

³¹ Besse 203, Campbell 233 kk., Lévy II. 87 kk. mellett alaposabb és ezért figyelmet érdemelnek Chandler, Castets, de főként Houpert és Jean művei a madurai misszióról.

Nobili berendezését és leveleikben nem szűntek meg sohasem ezt a tényt előjáróiknak tudomására adni.

A hithirdetőknek nagy segítségére szolgáltak a világi hitoktatók. P. Costa Boldizsár 1643-ból keltezett levelében, melyet az akkori malabári tartományfőnökhöz intézett, látjuk először feltűnni nyomukat, itt olvasunk az első indiai „katekistákról”.³² „Nagy a hiány mifelénk, írja, hithirdetőkben s a hiányt részint úgy igyekszünk pótolni, hogy felhasználjuk újonnan megtért híveink buzgóságát az evangélium terjesztésére. Néhányat az új hívők közül megbízunk azzal, hogy vezessék a kialakuló keresztény közösségeket távollétünkben, másokat pedig arra használunk, hogy segítsenek a pogányok térítésében. És hogy teljesen a szent és nagy munkának szentelhessék magukat, adunk nekik havonta csekély fizetséget is eltartásukra és családjuk támogatására.” Ugyanő írja a továbbiakban: „Nem mi fedeztük fel ezt az intézményt, mert Japánban, de egyebütt is alkalmazzák pátereink az ilyen hitoktatókat és igen szép eredményről számolnak be.” Némelyek közülük a hit és felebaráti szeretet valóságos hőseivé váltak, annyira elteltek apostoli buzgósággal. Soraikban minden kasztbeli akadt és híven kísérték a pátereket apostoli vándorútjaikon vagy egyengették az utat megérkezésükhöz.

Sokszor nem bizonyult elégnek a kiutalt pénz a misszióstelepek életében rendkívül fontos hitoktatók fizetésére, ilyenkor jótevőkhöz fordultak támogatásért.³³ P. Brito európai tartózkodása idején igyekezett megfelelő összeget gyűjteni, hogy nagyszámú világi hitoktató beállítását és ellátását biztosíthassa.

A hithirdetők életéről, kivált a pandarámokról a páterek leveleiben a legaprólékosabb, minden részletre kiterjedő beszámolókat találunk. P. Schiedenhofen, aki 1690-ben Britóval együtt utazott Indiába, levelében elmondja, hogy a hithirdetők napi tápláléka a vízben főtt rizs volt s hozzá még kevés vajjal elkészített főzelék. Sokszor aludttejet is fogyasztottak a rizshez. Gyümölcsöt ugyan szabad enniük, de az kevésbé erős táplálék és különben sem kapható mindenütt. „Asztalunk – így írja szóról-szóra – a padló. Tányér gyanánt egy óriási fügefalevél szolgál, s erre rakja szolgálk a rizst, mi pedig kezünkkel keverjük össze a főzelékkel vagy aludttejjel és ugyancsak kezünkkel tesszük az ételt szánkba.” „A víz – ezt egy másik hithirdető, P. Bouchet írja³⁴ – az egyetlen italunk. A hűvös időszakban még iható, ámde nyáron, amikor a tavak, melyekben az esővíz összegyűlt, kezdenek kiszikkadni, akkor már zavarossá és élvezhetetlenné válik. A kiszáradt folyók és patakok medrében is szoktak kutat fűrni, de az ilyen kútból merített víz majdnem ihatatlanul sós, úgyhogy még a piszkos tóvizet is szívesebben isszuk.” „A pandarámok, ha szigorúan vesszük, élvezhetnének kevés húst is, de tartózkodnak ettől, hogy meg ne botránkoztassák a hindukat. Halételt is csak nagyon ritkán esznek.”³⁵

A hithirdetők lakása kezdetleges, szalmafedelű, szegényes és egyszerű agyagviskó. A bejáratot nagybárra kicsiny és egyik oldalán nyitott, körülbelül három méter térfogatú előtér képezi, ahol a hithirdető az újonnan megtérteket fogadja. A hosszantartó esőzések idején az agyagkunyhó egészségtelen lakóhelynek bizonyul, mert a nedvesség könnyen átszivárog a falakon és ráadásul még az a veszély is fenyeget, miután falai nem szilárdak, hogy az ár magával ragadja az egész alkotmányt. A helyiségbe világosság rendszerint csak a nyitott ajtón jut be. A kalyiba oly alacsony, hogy egyenesen nem is lehet felállnunk benne.³⁶ Az ágyat gyékény, vagy tigrisbőr helyettesíti, melyet a padlóra fektetnek. Ha nagy a fényűzés, akkor derékaljként deszka szolgál, mert így jobban védekezhetünk a padló nedvessége

³² Bertrand II. 318.

³³ Huonder és Pinzger i. m. részleteket közöl.

³⁴ Welt-Bott 178. szám.

³⁵ Bertrand III. 4.

³⁶ Welt-Bott 178. szám.

ellen.³⁷ A későbbi hithirdetők úgy helyett deszkákat említenek, melyeket két tartóra vagy fatuskóra fektettek. P. Schiedenhofen nyugvóágya nagy deszka volt, négy támasztékkal sarkain. Miután a fekvőhely ekként elég magasra emelkedett a padló fölé, egyben a férgek és patkányok sem érték el oly könnyen a rajta pihenőt.

Ruházatukról P. Bourzes leveléből tudjuk, hogy vöröses-sárga anyagból készült.³⁸ „Ha utazunk – írja ugyanő –, egyik kezünkben nagy botot, a másikban vízzel telt kis rézedényt viszünk, hogy ebben a forró országban, ahol útközben sokszor nem található csepp víz sem, ne epedjünk el szomjan. Cipő helyett fatalpakat hordunk, ezeket azonban nem szíjakkal, hanem fadarabka segítségével erősítjük lábunkra. A fadarab kis szíjjal van a talpalatti deszkára rögzítve és két nagyujjunkkal tartjuk.”

Ugyancsak ez a páter tudósít az indiai hitterjesztő tevékenységről is.³⁹ „Legnehezebb munkánk – vallja be – a gyóntatás. Valahányszor gyóntatunk, sohasem mulasztjuk el, hogy a hívőt újra és újra ki ne oktassuk a bűnbánatról és az Oltáriszentségről, és mindig úgy készítjük elő őket, mintha először járulnának a szentségekhez. Előbb felújítjuk bennük a hit, remény, szeretet és bánat érzéseit. Sőt, miután a hívő már meggyóna vétkeit, az erényeket a feloldozás előtt kell buzgón ismételnie. Sokszor annyi a gyónó, hogy a papnak alig marad érkezése a zsolozsmára. Néha nagyon messze földről zárandokolnak hozzánk, két-három napi távolságból 200–300 lelket számláló csoportokban. A férfiak sokszor feleségükkel és gyermekeikkel együtt jelennek meg. Sokáig azonban nem időzhetnek nálunk, mert élelmiszerkészletük csak előre kiszámított időre futja, és különben is ha túllépik a megengedett távolmaradási időt, kemény büntetés vár rájuk pogány gazdájuktól. Mit tehet a hithirdető mást, mint nappal végighallgatja a nők, éjjel pedig a férfiak gyónását? Ha azonban ez a munka többször megismétlődik, mint például húsvét idején, akkor bizony a jó Istennek különösen meg kell erősítenie szolgáját, hogy össze ne roskadjon a teher alatt.”

Másik fontos apostoli feladat a betegek látogatása. Sokszor egyidőben a hithirdetőt négy vagy még több helyre is sürgősen hívják, és a helyek jómesszire esnek egymástól. A hithirdető alig érkezik oda az egyik faluba, már hívják a másikba. Elég gyakori eset, hogy fáradtságos, patakokon, árkon-bokron, folyamokon, bozótokon, sáros úttalan-utakon át eljut rendeltetési helyére, megérkezésekor betegét egészségesen és épen találja. Ugyanis, mihelyt a keresztény kicsikét rosszul érzi magát, papért szalaszt, még akkor is, ha nem is valóságos, hanem csak képzelt betegség fenyegeti vagy nyugtalanítja.

A buzgó hithirdetők szorgalmasan látogatták szétszórta élő keresztény híveiket, hogy istentiszteletekkel üdítsék lelküket, oktassák őket az igaz hitre, ellássák őket a szentségekkel. Szeretettel ápolták betegeiket, keresztelték a megtérteket, rendezték ügyes-bajos dolgaikat. Ha üldözést észleltek, mindent elkövettek megszüntetésére. De ki győzné mind elsorolni nemeslelkű és apostoli működésük tényeit? Külső életmódjukról is érdekes adatokat kapunk a páterek tudósításaiból. Például olvassuk, ha az ember Indiában valahová utazik, akkor mindenekelőtt megfőzi megszabott rizsadagját. A főzővíz egyúttal ivóvízül szolgál, mert az egész főzetet magukkal viszik az útra. De az ilyen étel-ital sokáig nem áll el, mert csakhamar megsavanyodik és élvezhetetlenné válik. Utazzék az ember az év bármely szakában, mindig sokat szenved. Ellensége nyáron a nap, mely oly forrón süt, hogy hónapokig reggel tíztől délután kettőig szinte lehetetlen levegőre merészkedni, mert nem kap az ember lélegzetet, legfeljebb fulladozik. Akadt olyan hithirdető, akinek a napsugarak már harmincnál többször leégették és lehámlasztották arcborét. Az esős időszakban az utas rögtön bőrig ázik, mert csupán vékony gyapjúruha védi testét. Nappal ez még hagyján. Ámde ha az éjszaka valami

³⁷ Bertrand III. 4 k.

³⁸ Welt-Bott 142. szám.

³⁹ Welt-Bott 142. szám.

elhagyott vidéken lepi meg a vándort, ahol nincs se szalma, se fa, se tűz, akkor bizony csuromvizesen és ruhástul kénytelen leheveredni a nedves földre.

A monszunok idején a megdagadt folyók is nem csekély akadályt és alkalmatlanságot jelentenek. Híd errefelé ismeretlen fogalom. A hinduk egytől-egyig kitűnő úszók és egy köteg szalma vagy rőzsze segítségével könnyűszerrel átkelnek még a legszélesebb folyón is. Ha pedig a hithirdetőnek kell átkelnie a vízen, akkor kísérei összekötnek öt vagy hat köteg szalmát vagy rőzsét erős kötelekkel, ráültetik a kezdetleges „járműre” utasukat, és az eredetien megtervezett „csónak” mellett úszva terelik át a túlsó partra, vagy pedig rúd segítségével szállítják át. Ez az utóbbi így történik: két hindu megfogja félkezével a rúd egy-egy végét, míg a másikkal továbbmozgatja magát a vízen. Közben a hithirdető erősen tartja a rudat, hogy le ne forduljon róla, és így vonszolják át a folyón. Néha nagy agyagkorsót vesznek elő, megtöltik félig vízzel, bedugaszolják a korsó száját, megragadják két kezükkel, azután lábukkal taposva a vizet, „átvitorláznak” a túlsó partra.

Minden hithirdetőnek jókora területet és számos templomot kell ellátnia, melyeket távollétében a világi hitoktatók gondoznak. Minél több hitoktatót tud a hithirdető tartani, annál több pogányt képes az igaz hit forrásához kalauzolni. „Bizonyos időszakokban, tudósítanak a régi hithirdetők, egyik templomból a másikba sietünk megkeresztelni az újonnan megtérteket és szentségekhez járultatni a híveket. Minden templom mellett ott szerénykedik kicsi viskók, melyben megszállhatunk, sőt néhol még kis kert is díszíti az egyszerű lakot. Útközben éjjeli szállást – ha csak lehet – keresztényeknél keresünk, de ezek híján jobbmódú pogányok is befogadnak, vagy pedig utunkba esik egy-egy üres szállás, melyek az idegenek számára mindig nyitva állnak és a vendégfogadókat pótolják, melyeknek e tájon még hírét sem ismerik. Akad olyan szállás is, ahol a bráminoknak ételt és italt nyújtanak, másutt csak savót adnak vagy kanjit, így hívják azt a vizet, melyben kifőzték a rizst. De jobbára az ember csak vizet kap és esetleg néhány hasáb fát. A többi szükségletéről gondoskodhat maga.

Ami a keresztelés kérdését illeti, tilos pogány szülők gyermekét szülői beleegyezés nélkül megkeresztelni. A szülők engedélyétől függ a gyermekek keresztény nevelése is. De minden esztendőben sok haldokló kisgyermeket keresztelnek meg a szülők tudta és beleegyezése nélkül. Olyan hitoktatók vagy más keresztények végzik a buzgóság és szeretet e tényét, akik ismerik a keresztelés módját és valami testi orvosság együttes beadása címén mentik meg a keresztséggel az ártatlan lelkeket. A keresztény szülők maguk gondoskodnak arról, hogy újszülötteik ne haljanak meg a keresztség szentsége nélkül.⁴⁰

A megtértek élete nagyon épületes. „Leírhatatlan, olvassuk a hithirdetők beszámolóiban, mennyire irtóznak a bűntől. A pap nagyon gyakran végighallgatja sok oly ember gyónását, akik megtörve a mély bánat súlya alatt, kétségbeesetten tördelik kezüket és keservesen zokognak, míg a lelkiatya alig talál valamit, ami alól feloldhatja őket.” A hithirdetők szilárd meggyőződése, hogy a megtértek tiszta életüket a mindennapi imagyakorlatnak köszönik. Ünnepen és vasárnap megkettőzik buzgó híveink imáikat, sőt egyes keresztények az egész ünnepnapot kora reggeltől késő estig a templom csendjében töltik. Ha azután az istentisztelet befejezése után hazatérnek, akkor azok, akiknek egymással elintéznivaló vitájuk vagy peres ügyük van, a tekintélyesebb keresztények sorából négy választott bírót és egy hitoktatót fogadnak el döntőbírákúl és a „bizottság” döntésébe végérvényesen belenyugosznak. A parancsolt ünnepnapokon valamennyien nagyon szorgalmas látogatói az istentiszteleteknek, még azok is, akiket nagy távolság választ el az ájtatosság színhelyétől.”

A templom látogatottsága tetőpontját a sátoros ünnepeken éri el. Ilyenkor az újkeresztények családotul messziről és közélről egyaránt összegyűlnek az egyik missziós

⁴⁰ Welt-Bott 178. szám.

központban, és nem mozdulnak el onnan, míg magukkal vitt élelmük tart. A gazdagabbak, kiknek dúsabb a készletük, nagylelkűen osztozkodnak a nincstelenekkel, sőt ily alkalomra egyenesen odarendelnek egy hivatalos kiosztót, aki naponta szétosztja a szűkölködők között, amire szükségük van. Többnyire ily nagy ünnepeken keresztelik meg ünnepélyes szertartással a felnőtteket, és néha annyi a jelentkező, hogy a nap rövidnek bizonyul megkeresztelésükre, és meg kell toldani a napot az éjszakával. Gyakran előfordul az is, hogy a keresztelő pap lankadó karját már csak a hitoktató támogatásával tudja felemelni, annyira kifárad. Az ilyen ünnepnapokon a megkereszteltek száma néha 150-re, sőt 300-ra is emelkedik és volt eset Maravában, hogy nem kevesebben, mint 500-an jelentkeztek a keresztségre.

A jezsuita hithirdetők Madurában jól bevált módszeréről igen értékes bizonyosságunk van Martin Ferenc, a francia Pondiseri-gyarmat helytartója tollából, aki saját tapasztalásából és megfigyeléséből meríti adatait. „A jezsuita páterek kezétől megkeresztelt keresztények, írja a helytartó, alapos oktatást nyernek a vallás igazságairól. Nagy a különbség közöttük és a másrendbeli hithirdetők által oktatottak között. Igen érdekes az a megállapítás, amit a Szent Ferencről nevezett Péter Pál karmelita atya közölt velem. A páter rendkívül érdemes ember, és előkelő nápolyi család tagja. Indiába jött, ahol rendje Kocsintól keletre, de Malabár más vidékén is tart fenn missziót. Mindenki rögtön fölfedezte európai mivoltát. Két vagy három hónapig tartózkodott ott, azután meglátogatta Pondiserit. Sokszor találkoztunk, és így alkalmam nyílt arra, hogy előttem a madurai keresztények tanulékonyágát és buzgalmát dicsérje. Elismeréssel beszélt a nagy gondosságról, mely a hithirdetők munkáját jellemzi. Úgy tapasztalta, hogy a jezsuita páterek senkit sem keresztelnek meg, mielőtt alapos oktatásban nem részesítik őket, és bele nem csepegtetik lelkükbe a katolikus hit igazságai alapos ismeretét.”⁴¹ A karmelita páter bizonyossága annál többet nyom a latban, mert úgy érezte, hogy hivatalos útján a világi hitoktatók nem bántak vele megfelelő tisztelettel. Érthető, hogy a jólelkű karmelitát európai ruhái és idegenszerű fellépése miatt pranginak nézték és ennek megfelelően fogadták.

A XVII. század első fele aránylag elég nyugodtan telt el, és a zsenge madurai missziót kevés külső szorongatás érte. Tirumála Najakár, Madura királya uralkodása utolsó évéig Madurában, valamint Tandzsúr és Dzsindzsi királyságokban béke uralkodott. A bráminok ugyan mindig iparkodtak kisebb-nagyobb keresztényüldözést elindítani, de a keresztény térítők erős pártfogóra találtak Tirumálában. Nagyon békekedvelő, művészhajlamú uralkodó volt. Madurában épült palotája India déli részének egyik legdíszesebb építménye. Beszéli, hogy Tirumála nagyon hajlott a kereszténység eszméi felé, csak az evangélium követelte szigorú erkölcsi parancsok riasztották vissza a megtéréstől. Uralkodásának vége felé (1659-ben halt meg) összeütközésbe került hűbérurával, a bisznágári királlyal, akitől évek óta megtagadta a kötelező adót. Erre kitört a háború Madura és Bisznagár között. Tandzsúr és Dzsindzsi is belebonyolódott a harcba, és mindhárom királyságra újra lesújtott a háború ostora. Hol Bisznagár és Madura, majd Tandzsúr és Madura álltak fegyverben egymással. De nemsokára a keleti szomszéd, Majsszúr királya is beállt a küzdők sorába, hogy a zavarosban halászva megszállja Madurának a saját országával határos területeit. Madura, Tandzsúr és Dzsindzsi többnyire folytonos hadszíntérré vált. A harcok nyomán a királyság legnagyobb részében felütötte fejét az éhínség és pestis rémsége a gyilkos háború szükségszerű következményeként. Háború és éhínség jellemezték az ország életét, midőn P. Brito megkezdte itt missziós működését. Ez a helyzet nem igen változott a nyolcvanas évek végéig.

A misszió idők folyamán, főként a pandarám-szvámi rendszer bevezetésével nagyon kiterjedt. Hatásköre, mely eleinte csak két nagyobb városra, Madurára és Tirucsirapállira

⁴¹ Examiner 1909. 252. számában. Részleteket közöltek uo. naplójából.

szorítkozott, később a hithirdetők tevékenysége folytán kiszélesedett nyugatra, északra és északnyugatra is. 1674-ben, mikor P. Brito Kolejbe érkezett, már négy missziós székhelyet, vagyis főállomást találunk itt. Mindegyikben egy vagy két atya lakott és e központokból áradt gondoskodásuk a környékbeli községekre. Névszerint Dzsindzsi királyságban: Agarám, Kallur és Kolej; Tandzsurban: Nandavánám; Madurában: Kolaputi, Mulipáti, Vadugerpáti, Anákarejpalám, és Majsszurban: Szatjámangálám.

VIII. Kolej és környéke apostola

Az előrebocsátott ismertetés után térjünk vissza immár szentünk indiai tevékenységéhez.

P. Freire és P. Brito szerencsésen megérkezett Kolejba. Itt melléjük szegődött P. Costa Ignác is. P. Freire, akinek működésköre tulajdonképpen a Tandzsur- királyság Nandavánám kerülete volt, egyelőre még a két kezdő hithirdetővel maradt, hogy az ő tapasztalt vezetésével szokják meg új munkakörüket. Első feladatuk természetesen a tamil nyelv tökéletes elsajátítása volt. A tamil nyelven nem csupán a megvetett páriák beszéltek, hanem az előkelő bráminok is. P. Brito még fiatal volt, és emlékezete el nem kopott, hallása egészen könnyen megszokta az idegenszerű hangokat. Nemsokára azonban már bele kellett fognia a komoly munkába, mert nagy szükség volt arrafelé az új segítségre. Ugyanis a háború zajlása következtében éhínség és pestisszerű ragály zúdult a lakosságra. A szörnyű kór az egész Dzsindzsi királyságban dühöngött, és P. Freire egyedül képtelen lett volna győzni a sok ragálytól fertőzött faluban a felszaporodott apostoli munkát. P. Brito képességéhez és erejéhez mértén kivette részét belőle. Prédikálnia most úgy sem igen kellett, és nem is lehetett, hisz magának a Mindenhatónak a hangja harsogott a rettenetes időben. Sok pogányt keresztelt meg, és ellátta őket a többi szentséggel. Saját életével mit sem törődött, bátor szíve nem ismerte az önmagáért aggódó félelmet. Kolejban és a szomszédos községekben jutott először érintkezésbe beteglátogatásai alkalmából a pogány bálványimádókkal, és rögtön megérezte mélységes gyűlöletüket a keresztény vallás iránt.

A kereszténység elvakult ellenségei minden lehetőt elkövettek egészségesek és betegek körében egyaránt, hogy fellátsák őket a hithirdetők ellen. Titkon és suttogva, de sokszor nyilvánosan is hirdették, hogy az újkeresztényekre őseik régi vallása elhagyása büntetéseként zúdította a haragvó Siva az irtózatot csapást. A pogány papok minden betegnek, még a megkeresztelteknek is, általuk megszentelt hamut kínáltak. Ha e szent hamuval bekenik magukat a betegek, mondogatták, akkor elkerülik a ragályt, s ha már megbetegedtek, úgy a halál kerüli el őket. Ám a keresztény betegek megvetéssel utasították vissza a pogány papok kínálta hamut, s azt felelték, hogy ők életet és üdvösséget csak a megváltó Jézustól remélhetnek. De még a legbuzgóbb keresztényeken is túltett buzgóságban Gaudentius, az egyik világi hitoktató, holott csak esztendővel előbb tért az igaz hitre. Nemcsak új vallása parancsolatai szerint élt, hanem bátran helytállt érte és ügyesen védelmezte a bálványimádó pogányok ellen. P. Britóval együtt a hőslélkü hindu végigjárta a falvakat, hol javában dühöngött a pestis, és az új keresztényeket megerősítette hitükben. Végül őt sem kímélte meg a kór. A derék ifjú a felebaráti szeretet áldozataként lehelte ki nemes lelkét.

P. Brito nem maradhatott sokáig Kolejban. Az ehhez a missziós állomáshoz tartozó hatalmas területet már nem tudta egyetlen központból ellátni. A falvak száma, melyekben kisebb keresztény közösségek keletkeztek, minden kedvezőtlen körülmény ellenére gyorsan növekedett, és a kerület kettéosztása elkerülhetetlenné vált. A kettéválasztás 1676-ban meg is történt. Kolej helyett az északi kerület központjává Koronapátti lett. A déli résznek Tattuváncseri központ jutott, mely keleti irányban a Kolerun folyótól északra feküdt. Ezt a déli kerületet bízták P. Britóra, aki 1676-ban oda is utazott. Nagyon fontosnak tartotta, hogy a közigazgatás intézőit, kiknek kerületében dolgozik, a hitterjesztés szent ügyének megnyerje. Abban az időben két fivér kezében összpontosult a kormányzói hatalom, és megnyerésük annyival is fontosabbnak látszott, mert a páter több hűséges keresztény híve a fivérek szolgálatában állott, és ezek művelték földjeiket. Ezért P. Brito néhány keresztény brámin társaságában bemutatkozó látogatásra indult a két fivér lakóhelyére. A fivérek a tisztelet minden jelével elhalmozták őt. Fesztelen és szeretetreméltó megnyerő modora, mely a hithirdetőt jellemezte, lefegyverezte a két pogányt tökéletesen. Teljes szabadságot

engedélyeztek neki területükben a keresztény tanítás hirdetésére és keresztényei védelmét is vállalták. Sajnos, ennél többet nem tettek, és nem váltották be a hozzájuk és ígéretükhöz fűződő reményeket. „A láncok – állapította meg P. Freire,⁴² amikor erről az eseményről beszámol –, melyek őket az érzékiséghez bilincselik, talán még azoknál is erősebbek, melyek őket a bálványimádás igájában tartják”.

A tattuváncseri helység, ahová P. Britónak át kellett költöznie, nagyon elhagyott magányos falu volt. De éppen ez a körülmény előnyt is jelentett. Először is itt több alkalma nyílt, hogy észrevétlenül pártfogolja a páriákat, mint más nagy és népes helységben. Azután éppen a falunak félreeső volta némi biztonságot nyújtott a mindenfelé dúló háborúban, mely szüntelen rettegésben tartotta az egész országot. Amikor P. Brito Tattuváncseribe költözött, a madurai király került hadiállapotba Ekojival, Tandzsúr királyával. Ekoji a marath nemzetiségből, Közép-Előindia északi Dekhan tartományából származott, a híres Sivaji király fivére volt, aki Tandzsúr ország trónját erőszakkal foglalta el. Az utóbbi mind beljebb tört az ország szívébe, Ekojit, a saját fivérét fogságba ejtette. Ennek azonban sikerült elmenekülnie, sőt hadsereget toborzott össze, és a visszavonuló Sivajit Dzsindzsibe követte, ott megütközött vele, le is győzte. Ámde ellenfelei törbe csalták, és újra ő került a legyőzött helyzetébe. Most, hogy Madura királya és Sivaji hadserege az ő fővárosa ellen vonult, Ekoji csak úgy tudta megmenteni bőrét, hogy jelentős összeget fizetett Sivajinak váltságul, és békét kötött vele. A győztes Sivaji megszilárdította uralmát Dzsindzsiben és az ország nagyobb helységeit erős várakká építette ki. A felmerült költségeket magának az ország népének kellett kiizzadnia, és így a lakosságot teljesen kifosztották. De ugyanígy sarcolta meg saját országát Tandzsúr uralkodója, aki az amúgyis koldusbotra jutott ország kizsákmányolásával akart kárpótlást szerezni ama nagy összegért, melyet Sivaji kezébe kellett váltságdíjként leszurkolnia. És hogy a szerencsétlenség sorozat tetetűzödjék, az 1677-ik év végén felhőszakadások következtében óriási árvíz zúdult a sok megpróbáltatást kiálló országra. Madurában az árvíz novemberben és decemberben amúgysem ritka vendég, de most egész falvakat – beszéli el az utókornak P. Freire⁴³ – söpört el a föld színéről a fékevesztett elem, és számos emberélet esett áldozatul a pusztító árnak. Ezenfelül szörnyű éhínség és pestisjárvány járt mindenütt nyomában, rablóbandák vonultak át az országon és garázdálkodásuk bizonytalanná tette a lakosság életét és vagyonát.

Alighogy megmelegedett P. Brito új működési helyén, máris nekivágott a környékbeli keresztény községek látogatásának. Igaz, hogy itt nem dolgozhatott oly zavartalanul, mint óhajtott. E sajnálatos körülményről ő maga panaszkodik P. Freiréhez intézett levelében.⁴⁴ „Az örökös nyugtalanság, a háború okozta zavarok és Sivaji csapatainak rablóportyázása – írja – útját állják valamennyi keresztény községünk látogatásának. Ugyanezért keresztényeink sem kereshetnek föl engem oly szép számban Tattuváncseriben, mint reméltem és vártam. A 600 teljesen előkészített és oktatott hitűjoncom közül is mindössze 390 részesülhetett a keresztiség szentségében.”

Ugyanebben a levélben érdekes részleteket közöl a missziós életről. „Egy fiatal, mindössze 16 esztendősi tirupurámbi legényke egész családja élénk zaklatása ellenére résztvett a hitűjoncok kiképzésén. Hat hónapi kemény próbaidő után elérte szíve vágyát, fölverték a többi hitűjonccal együtt az Anyaszentegyházba. A pogányok gúnyolódtak és átkozódtak. Ámde a gúny és az üldözés csak megszilárdította a fiatal hívő hitét, és bátorsága a legszebb fényben tündökölt a nehéz napokban. Nemsokára azután súlyos betegség látogatta meg. A bálványok szolgái természetesen a megbetegedést a sértett istenség bosszújaként tüntették fel, és most már megkétszerezték igyekezetüket a fiatalember visszahódítására. Az

⁴² Bertrand III. 274.

⁴³ Bertrand III. 272. – Moreschini 115 kk.

⁴⁴ Bertrand III. 274.

ifjú keresztény szívét nagyon elszomorította a pogányok megátalkodott konoksága és tudatlansága, de az ő hívő bizalma megrendíthetetlen maradt. E bizalma jeléül Xavier Szent Ferenc közbenjárásához folyamodott, fogadalmat tett a szent tiszteletére, és íme, csakhamar tökéletesen meggyógyult. Szinte rohanvást sietett a sokórányira fekvő templomhoz, ott meggyónt és a szentáldozáshoz járult, hálát adott a nagy jótéteményért, mellyel az Úr megajándékozta őt. Édesanyja azóta szintén buzgón készül a keresztségre. Marajám faluban az egyik pogány lakos halálosan megbetegedett. A nagybeteg hallgatott egyik közeli, nem régen megkeresztelt rokona tanácsára, és megtért a keresztény hitre. Rövid idő múlva a halál megváltotta szenvedéseitől. Az újkeresztény nyugodt szívvel és örömmel halt meg. Halálos ágya mellett több pogány virrasztott, többek között a bálványimádók egyik papja is. Abban a pillanatban, amikor a haldokló fiatalember kilehelte lelkét, ez a pogány pap szinte magánkívül a bámulattól így kiáltott fel: „Hát ti nem látjátok, mint emelkedik a fiatal keresztény ember lelke az ég felé? Mily ragyogó szépség, mily gyönyörűség! Diadalszekéren ragadják mind feljebb, káprázatos fénysugarak ölelik körül!” Harminc jelenlevő pogány levonta a pogány pap szavaiból a helyes következtetést, oktatásra jelentkeztek nálam, és azóta már valamennyien keresztény hívőim számát szaporítják. Többen hamarosan nyomukba lépnek, és már javában tanulnak. De a pogány pap, akit a Mindenható akarata e megtérések eszközéül szemelt ki, és aki ekként az igaz világosság hozója lett, még ma is hitetlenségének sötétjében bolyong”.

Egy brámin asszony, akinek rokonai közül már számosan keresztények, évek óta a gonosz lélek hatalmában szenvedett. „Ez az asszony üzent értem, és arra kért – tudósít P. Brito –, szabadítsam meg a gonosztól, mert már nem tudja tovább tűrni szenvedéseit. Bízó kérését meghallgattam, és küldtem neki szentelt hamut, megüzenve azonban, hogy ez a hamu csak akkor használ, ha kiszabadítja magát a bálványozás karmaiból, az igaz Isten imádására tér, és minden bizalmát a mi Urunkba, Jézus Krisztusba helyezi. A szegény asszony mindenbe beleegyezett, és a szentelt hamuból valamelyest a fejére hintetett. Abban a pillanatban megszabadult lelki bajától. Saját rokonai, akik tekintélyes bráminok, mondták el nekem ezt a csodás esetet. Vajon a brámin asszony megelégszik-e testi egészségének visszanyerésével, vagy pedig maradéktalanul követi a kegyelem hívását, most még nem tudom. Alig merem az utóbbi esetet reményleni. Még sok kegyelmi bizonyítékot tudnék felsorolni, melyekkel az Úr hű keresztényeit megajándékozta. Falunk környékén például nemrégiben borzalmas sáskarajok bocsátkoztak alá, és a verejtékes fáradsággal megmunkált vetést pusztulás fenyegette. Én azonban megáldottam szántóföldjeinket, majd meghintettem szenteltvízzel és hamuval. A keresztények vetése sértetlen maradt, míg a pogányokét tökéletesen elpusztították a sáskák.”

Indiában a sáskajárás időnként gyakran fellépő csapás. A szárnyrakelt rajok olyan tömegben húzódnak tova, hogy akárcsak hóvihar idején, amerre elvonulnak, elsötétül az ég. Ha leszállnak a mezőkre és fákra, néhány óra alatt felfalják a vetést és a zöld leveleket. Ilyenkor éhínség veszedelme fenyegeti és pusztítja a lakosságot.

Egy másik, szintén P. Freiréhez, atyai jóbarátjához küldött levelében újabb esetről tudósít, mely fényes bizonyítéka annak, hogy Isten mily gondosan oltalmazza szolgáját és kíséreit minden bajtól. „Kápolnánk és a paplak Tattuváncseriben meglehetősen magas dombra épült, írja Brito, és a Kolerun folyó partja közelében terül el. Amikor ezt a helyet szemeltem ki az építésre, a bennszülöttek biztosítottak, hogy a folyó a legnagyobb vízálláskor sem áradt még ily magasra. Az idén azonban (1677) a szokottnál jóval több eső esett, és így szokatlan nagy áradásra volt kilátás. Csakugyan a folyó kitört medréből és messze kicsapott partjaitól. Ám a víz kápolnámtól és lakásomtól még mindig elég távol hömpölygött, és ezért senki sem gondolt közvetlen veszélyre. Azonban december 16-ról 17-re virradó éjjel, az éjszaka kellős közepén, a közeli falvakból áthallatszó jajveszékelés riasztott fel álmomból. Gyorsan felpattantam, mert rögtön megsejtettem a jajkiáltások okát. Kisietek, és látom, hogy a víz már

elérte a körfalat és az esővíz lebocsátására szolgáló nyílásokon keresztül megtalálta az udvarba vezető utat. A kápolna szomszédságában 18 keresztény hívő kunyhói szerénykedtek. Az emberek nagyon megrémültek, mikor kitekintve meglátták a tengernyi vizet. Kétségbeesetten tördelték kezüket, mert a menekülés minden útja elvágottnak látszott. Szerencsére megőriztem hidegvérem. Istenbe helyeztem bizalmamat s így tudtam vigasztalni és bátorítani híveimet. Meghagytam az embereknek, torlaszolja el rögtön a nyílásokat, melyeken át a víz feltartóztatlanul folyt már az udvarra, én pedig rövid időre kápolnámba vonultam, hogy Isten irgalmát segítségünkre kérjem. Amikor keresztényeim elvesztettek szemük elől, újra elkapta őket a félelem, és szó nélkül elmenekültek a közeli ligetbe, hogy ott szükség esetén felmászhassanak a fákra. Én nem követtem őket. Ekkor észrevettem, hogy a zúgó vízár elérte már a körfal magasságát, és ott nyílást vájva magának, teljes erővel az udvarba zúdult és kunyhómat is magával ragadta. Most már mellemig ért a víz. Erre magam is a liget felé igyekeztem, és küzdöttem, ahogy csak tudtam, a víz áradása ellen. Belekapaszkodtam a tüskés bokrokba, melyek tövisai kezemet és lábamat fölsebeztek, de végre mégis feljutottam a domb legmagasabb pontjára. A dombtetőn egy régi agyagház romjai vannak, a víz még soha nem emelkedett ily magasra. Itt maradok, határoztam, mert e hely legalább kígyómentes, míg a liget csak úgy hemzseg tőlük. Nyolc keresztény hívem mellém szegődött, és összebújtunk a dombtetőn. Közben a nap is felkelt és tulajdonképpen csak most láttuk a fenyegető veszély nagyságát. Előttünk, ameddig a szem ellát, partnélküli tenger morajlott, és csak itt-ott emelkedett ki a mérhetetlen víztükrökből egy-egy kisebb pont, valamelyik dombnak teteje vagy magas fának csúcsa. Az áradat emberi és állati hullákat sodort a hátán. Fatörzsek, gerendák és egész szalmafüdelek úsztak előttünk vagy belegabalyodtak a vízből kimeredő fák lombzatába. Közben újabb veszedelem is fenyegetett. Az áradás oly nagyméretű, hogy bizonyára napokig is eltart lepadása, nekünk pedig nincs falatnyi élelmiszerünk. Ha esetleg nem fülünk vízbe, úgy az éhhalál leselkedik reánk! Megmagyaráztam szorult helyzetünket a hozzám menekült keresztényeknek, és kértem őket, kerítsenek elő valahonnan valami kevés rizst. A paplak omladékai között, mely kődobásnyira feküdt tőlünk, találhatnak eleget, csak át kell úszni érte, mert a víz azóta még magasabbra emelkedett. Az egyik hindu, nagyon kitűnő úszó volt, elhatározta, hogy nekivág a veszedelmes vállalkozásnak. Istennek ajánlotta lelkét, és bátran belevetette magát a tarajos hullámokba, azután nagy vargabetűvel úszva, hogy elkerülje a víz sodrát, egészen kimerülve érkezett vissza. De célját elérte, mert meglehetősen rizskészletet hozott magával, mely mindannyiunknak elég volt. Fenyegetett még harmadik nagy veszedelem is a kígyók részéről, melyek tartózkodási helyünket vitássá kezdték tenni. Nemcsak a közeli ligetből, hanem a sík földről is kimosta és kiöntötte a víz a kígyókat és most úszva közeledtek menedékhelyünkhöz. Nappal és éjjel egyaránt résen kellett lennünk, hogy megöljük a hüllőket vagy pedig visszalökjük a vízbe. Szombaton, a második nap alkonyán, úgy láttuk, a víz mintha kissé apadna. Már bízón reménykedtünk. Azonban vasárnap újra emelkedni kezdett az ár és már-már úgy látszott, mintha a dombtetőt is elnyeléssel fenyegetné. Keresztényeimen a rémület lett úrrá. Némelyik fásultan bámult a víz tükrére, mások hangos szóval Isten irgalmáért esedeztek. De végül valamennyien belenyugodtunk Isten szent akaratába, és megkíséreltük, hogy életünk nagylelkű feláldozásával előkészüljünk a jó halálra. Közben az áradás mégis elérte tetőpontját, és megállt. A reménység gyenge sugara pislákol fel erre a szívünk mélyén. Most végre arra is gondolhattunk, hogy némi táplálékot vegyünk magunkhoz. Az utolsó napokban a félelem és remény üzte velünk váltakozó játékát. Minden oldalról veszély környékezett és ilyen izgalmas állapotban valamennyien megfeledeztünk az evésről. Hogy felbátorítsam társaimat, belevettem magamat a vízbe, éppen vállamig ért. Majd óvatosan előretapogatódzva igyekeztem a liget felé, hogy az ár által felém terelt rőzséből valamelyest összegyűjtsek. Sikerült tüzet raknom, és megfőzhattük rizsünket abban az edényben, amelyben tartogattuk. A táplálék új erőt és bátorságot öntött

belénk. Hát ha Isten úgy akarja, mondtuk, tudunk még pár napig türelmesen várni. Sőt akkor is, ha az áradás mostani menedékhelyünk elhagyására késztetne, még mindig elmenekülhetünk a kis erdőbe, bár ott a fákra tekerődött kígyók sok dolgot adhatnak. Ám ennyire még sem fajult helyzetünk. Hétfőre a víz jócskán lepadt, és rövid idő múlva búcsúzhattunk börtönünktől és visszamehettünk a kápolna hűlt helyére. Lelkünk így is eltelt örömmel és hálátelten borultunk térdre, hogy megköszönjük az Úrnak csodálatos menekülésünket a nagy veszedelemből.”

„Én, folytatja P. Brito, Tattuváncseriben maradtam, hogy kis keresztény sereggel, mely majd jönni fog, együtt ünnepeljem a szent karácsony ünnepét. A kápolna és paplak megsemmisült, de mi összeszedtük a szerteszét heverő fadarabokat és pálmaháncsokat, valamint az áradathozta háztetőmaradványokat és ezekből összeeskábáltunk kápolnául szolgáló kunyhófélét. Itt ünnepeltük a világ Megváltójának születését. A nagy ünnep jellegéhez nagyon jól illett a szerény fölszerelés, mert szegényessége volt egyedüli dísz. És ez bizonyára így volt kedvére a betlehemi Kisdednek, mert szegénységünket egyesíthettük az Ő szegénységével. Nélkülözésekben most sincs hiány. Még mindig nyirkos és iszapos volt a talaj, éles és jeges szél sívított körülöttünk, ellene nem lehetett védekeznünk. A Gondviselés a szép karácsony után szép Háromkirály-ünnepet is tartogatott számunkra. A két kormányzó fivértől, kikről előzően már megemlékeztem soraimban, nagyon szép levelet kaptam e napon. Résztvételüket fejezték ki, és meghívtak, legyenek vendégük. Miután hivatásom és munkásságom szellemében ilyen meghívást nem fogadhatok el, és továbbra is helyemen óhajtok maradni, a jó emberek felajánlották, hogy legalább fogadjam el tőlük kápolnám és lakásom újjáépítésének költségeit. Ezt a nemes ajánlatot természetesen örömmel fogadtam, és rögtön nekiálltam, hogy a régi helyén újra felépítsem kápolnámat és lakásomat.”⁴⁵

Az építkezés tartama alatt az igénytelen és kényelmet nem ismerő hithirdető nagyon szerény kunyhóban élt. Levelének további része így hangzik: „Messze földről zárandokolnak a legkülönbözőbb kasztbeli keresztények ide Tattuváncseribe, hogy a szentségekhez járuljanak. A háborús zavarok és üldözések miatt, melyeket főleg a tandzsúri keresztényeknek kell elszenvedniük, a legtöbb hívőnek bizony az utóbbi években édeskeves alkalma nyílt lelki vigaszra. Közben az is előfordul, hogy magasabb előjárói parancs elszólít hébe-korba Tattuváncseriből, mert azt írta nekem az előjáró atya, hogy meg kell látogatnom az északon fekvő keresztény községeket Dzsindzsi-királyságban is. Ezért először Kuttúrba sietek, mely nincs túl messze Kolejtől.”

Kuttúr és Kolej között nagy és sűrű erdő terül el. P. Brito úgy találta, hogy itt tudja majd legjobban és legbiztosabban folytatni apostoli működését. Kolejban ugyanis Sivaji katonáinak örökös háborús portyázásai miatt a biztonság gyenge lábon állt, és ott éppoly kevésbé volt a letelepülés tanácsos, mint Kuttúrban. P. Brito az erdő kellős közepén kicsiny kápolnát emelt az Úrnak, és melléje önmagának szerény kunyhót épített hajlékul. De már az építkezés alatt is adott alkalmat az új keresztényeknek vallási kötelességeik teljesítésére. A nagyszámú hitűjonc oktatása nagyon igénybe vette idejét. A böjt beálltával ismét visszatért Tattuváncseribe. „Bizony éjjel-nappal sok a dolgom, írja ezidőben P. Freirének, mert többen mint háromezren járultak a szentségekhez a nagyböjtben.”

Az újonnan emelt kis tattuváncseri templomban a húsvétot – a lehetőség határán belül – nagyon ünnepélyesen ülték meg a hívők.⁴⁶ Sok keresztény, de pogány is odasereglett és 300 hitűjoncot érte az a boldogság, hogy a szent keresztséggel besorozták az Egyház tagjai közé. Húsvét után rövid látogatásra elment Vadugerpátiba, P. Rodriguez Emánuelnek, a misszió főnökének székhelyére. Ott találkozott hosszú idő után P. Freirével. De mindhárman majd

⁴⁵ Bertrand III. 276.

⁴⁶ Bertrand III. 281, több levél P. Britótól uo. 301–336.

megjárták. „Egyik napon, beszéli el P. Freire, egészen váratlanul megtámadott minket egy nagy marath csapat. Dzsindzsiból menekülő mohamedánoknak néztek minket, s mindenáron el akartak fogni. Megpróbáltuk, hogy megértessük velük, mi szanjásszik vagyunk, nem pedig mohamedánok. De nem sikerült, mert ők nem beszéltek tamilul, mi pedig az ő nyelvüket nem értettük. Végre egyik vezető emberük pártunkra állt, és így nem kerültünk fogságba.

Természetesen azonnal nagyobb biztonságot nyújtó helyet kerestünk.”

Innen P. Brito csakhamar visszatért Tattuváncseribe. Sok magasrangú pogány kereste fel őt ehelyütt. De ez nem akadályozta őt elhatározásában, hogy továbbra is ne a szegény páriáknak jusson legszeretőbb gondoskodása. E nemes szándéktól tüzelve úgy döntött, hogy Tattuváncseritől délkeletre még elhagyottabb helyen, messze bent az erdő legsűrűjében kápolnát épít, ahol azután akadálytalanul foglalkozhat a megvetett páriákkal. Talált is megfelelő helyet, mert Sirukarámbúr ilyenül kínálkozott, ahol mint a hagyomány tartja, annakidején Xavier Szent Ferenc is prédikált, és kápolnát alapított.⁴⁷ A kápolna romjait különben még ma is mutogatják, jöllehet, az a hely, ahol valaha a kápolna emelkedett, most pogány kézben van. Valószínűen az a tudat, hogy valaha itt járt Szent Xavier, ösztönözte Britónkat, hogy ehelyütt építse fel új szentélyét. Mire idejutott, már beállt az esős időszak, tehát június vagy július havában történhetett mindez.

„Kénytelen voltam – írja egyik levelében – több folyót átúszni, amíg a félreeső magános helyre jutottam. Amikor úgy-ahogy berendezkedtem, megeredt az eső. A folyók hatalmasan megduzzadtak, és így én úgyszólván teljesen el voltam vágva a külvilágtól, és mintegy magános szigetre kerültem. Napokig alaposan éhezünk kísérőimmal együtt, mert rizst nem lehetett szerezni, és csak gyökerekkel táplálkozhattunk. De alighogy a víz apadásnak indult, csak úgy özönlött felénk a környék kereszténysége. Egy hónap leforgása alatt 1500-an gyóntak nálam, és 300-nál több pogány részesült a keresztség szentségében. További 311 előkészületi idejét már kitöltötte, és rövid idő múlva ők is méltók voltak a keresztvízre, amikor hirtelen meg kellett munkámat szakítanom. A misszió vezetője most Madrászba rendelt, hogy ott valami nagyfontosságú ügyet rendezzek el.”

Mi volt ez a nagyfontosságú ügy, nem árulja el a levél, mert a továbbiakban csak a küldetés nagy áldozatáról tudósít és vázolja a hosszú s fáradságos út nehézségeit. Közben egyik előkelő családból származó és nagybefolyású keresztény egyén megtérését említi, akit kilenc vagy tízévi távolmaradás után rávette a gyónásra és megígértette vele, hogy ezentúl jobb életet folytat. Hitterjesztő tevékenysége a hosszú távolléteket bizony nagyon megsínylette. Ezer kereszteleési jelöltje közül háromszáznak megkeresztelését a következő esztendőre kellett halasztania.

P. Freire, aki P. Brito első éveinek tevékenységéről hosszabb tudósítást küldött a rendfőnöknek, néhány mondatot megtoldotta a hivatalos értesítést. Ezek a mondatok annyival jelentősebbek szentünk megítélésében, mert attól a tapasztalatokban bővelkedő férfiútól származnak, aki rendtársát éveken át megfigyelte. Íme, a közlés így hangzik:

„P. Brito szerénységből nagyon sokat elhallgat. Kiemelem elsősorban egész lényét eltöltő lelki buzgóságát és bámulattal adózom fáradságot nem ismerő kitartásának. A bráminok gyűlölete rendkívül sok szenvedést szerzett neki Kuttúrban, mert hallatlanul feldühödtek, amikor a páter közelükbe mert költözködni. Szerencsénkre tudták, hogy a kerület kormányzója felénk hajlik, és ez a tudat kissé visszariasztotta őket sok olyan tettől, melyeket különben biztosan elkövettek volna. A buzgó hithirdető a Kuttúr mellett elterülő erdőségben ütötte fel tanyáját, és ma már 300-nál több keresztény család települt a templom közelébe. Az új központ fekvése nagyon kedvező. Igaz, a jó páternek minden kényelemről le kell mondania, de ő semmibe sem veszi a földi dolgokat. A lelkek megmentése életeleme,

⁴⁷ Launay 7 k.

tápláléka és egyetlen öröme. Nemrégiben egy gazdag keresztény ember, aki a tengerparton európaiak között él, elzarándokolt P. Britóhoz, mert annyi szépet hallott vezeklő életéről. P. Brito megosztotta vele ételét, amelyet brámin-kasztbeli szakácsa készített. Az egész „lakoma” mindössze kevés rizsből állt és olyan keserű füvekből, hogy a vendég képtelen volt lenyelni a főzetet. Valóban bámulatos, hogy ez a testben gyöngé és satnya egészségű ember kiállja ezt az életmódot.”

IX. A bátor úttörő

Dzsindzsiben még mindig Sivaji, a dekhani fejedelem uralkodott. Majd halála után (1680) szakasztott olyan erőszakos fia, Szamboji követte trónján, de az ország sarcolása és a lakosság elnyomása rendületlenül tovább folyt. Tandzsúr viszont Akoji zsarnokuralma alatt nyögött, aki népét tökéletesen kizsákmányolta, sőt már ahhoz is hozzálátott, hogy a pogány templomok felbecsülhetetlen arany és ezüst kincsét és termékeny birtokait magához ragadja. A bráminoknak ez természetesen nem szolgált ínyére. Keserves panaszokban törtek ki, és a királlyal közölték, ha így folytatja működését, akkor előbb-utóbb megszűnnek a templomi áldozatok is, hisz lefoglalja a templomaikhoz tartozó rizsföldeket, pedig ezek hozamából látják el a templomszolgálatot. A király gúnyosan vállat vont a jajveszékelésre, és kijelentette, hogy tudtával az istenek nem esznek rizst, tessék ezentúl virágot áldozni nekik, s épphogy hozzá nem fűzte: ez úgyis garmadával és ingyen terem a mezőkön.

A pusztító 1677. évi áradás megismétlődött a következő évben, és Tandzsúrban újra a legrettenetesebb árvíz pusztított. Az elemi csapásokat betetőzték a borzalmas szökőárak, melyek a tengerpart közelében fekvő falvakat egyszerűen elsöpörték a föld színéről.

A következő esztendő történéseiből kövessük P. Britónkat levelei adatai vonalán. Első levele 1680-ból kelezett. E levélben röviden vázolja amaz eseményeket, amelyeket az elmúlt 1679. év hozott. Az 1678. év végét a hőslelkű hithirdető nyilván Tandzsúr-királyságban, Tattuváncseriben vagy Sirukarámbúrban töltötte, innen Kuttúrba ment, hogy ott folytassa áldásos tevékenységét. A húsvéti ünnepeket jobbára Kuttúrban ünnepelte híveivel. Az ünnepek után elbúcsúzott tőlük, és visszatért a Tandzsúr-királyság pandánellúri tartományába.

„Ehelyütt, – írja levelében – nagyszámú hitűjencot kereszteltem meg, akiket hitoktatóim készítettek elő.” A környék minden pontjáról odaseregltő híveket ellátta a szentségekkel, majd Kumbakonám felé irányította útját. Ott valószínűleg valami ragályos kór dühönghetett, legalábbis P. Brito útja céljaként a betegek látogatását és megerősítését jelenti. Itt érte a szomorú hír, hogy az egyik legtehetségesebb hitoktatója, Dnanámuttu, haldoklik. Ő maga sem volt a legjobb bőrben, lábát mély, üszkös sebek borították, ámde saját baja pillanatig sem tartóztatta vissza, hogy ne siessen a hűséges aggastyánhoz, aki a keresztény vallásnak és a hithirdetőknek annyi értékes szolgálatot tett. Hosszú és rendkívül fáradtságos kétnapi járás választotta el hívétől. Útnak eredt tehát haladéktalanul, és épp jókor érkezett a betegágyhoz, hogy a nagybetegnek az üdvösségre rendelt szentségeket kiszolgáltassa, és lelki vigasztalással lássa el a haldoklót. Elhunyt hitoktatójának gyönyörű bizonyítványt állít ki levelében:

„Minden keresztény hívő mint atyját siratja őt. Gyöngéd gondoskodása és ernyedetlen buzgósága révén valóban megérdemli ezt a címet. Éjjel, nappal, hőségben-fagyban, mindig készen állt, hogy odasiessen, ahova a hithirdetők kívánsága vagy a keresztények érdeke hívta. Egész vagyona egyúttal a szegények java is volt. A keresztények egyébként felhasználták a gyászünnepséget, hogy tömegesen járuljanak a szentségekhez, mert az utóbbi esztendőben édes-kevés alkalmuk nyílt erre.” A temetés után az apostoli buzgóságú s fáradhatatlan hithirdető déli irányt véve Kararámpáttiba tartott, mely Tandzsúr-ország maravai határán fekszik.

„Mindenki lebeszél arról, hogy felkeressem ezt a környéket, – folytatja P. Brito levelét – mert féltek a pogányok ellenséges magatartása miatt. A vidék koldusszegény, a föld terméketlen és a nyomorgó népet pedig szörnyen elnyomják. Szinte bámulatos, mily nagy a pogányok kevélysége és mily nagy a gyűlöletük az igaz vallás iránt. Én mindenáron érintkezésbe szerettem volna lépni az ellenséges érzelmű bráminokkal, de ők a világért sem

akartak szóba állni velem. Szabadkoztak hívásomra. Majd bolondok lesznek meglátogatni engem, mondták, hisz én minden embert megbabonázok, aki közelemben merészkedik. Azt a hírt terjesztették rólam, hogy valami hamut adok az embereknek, melyet megölt kisgyermek elegetett hullájából készítek. Talán még őket is meg találom babonázni és keresztényekké igyekszem alakítani. Ezt, ha látná a többi pogány, bizonyára követné példájukat, amit azután istenségeik természetesen szörnyű pestisjárvánnyal torolnának meg.”

A páter több napig időzött keresztényeinél és néhány pogányt megkeresztelt, míg másokat további próbaidőre utasított. Innen Sirukárambúr elérése volt útjának további célja. Jóformán már ott is elvégezte feladatát, amikor Tattuváncseriből hírül vitték neki, hogy a király parancsára nagy csapat katona vonult Tattuváncseribe a hithirdető és brámin keresztény hívei összefogdosására, és mert nem tudták megtalálni őket, embereket küldtek szerteszét az ország minden részébe, hogy tereljék össze mindnyájukat.

„Legjobbna véltem – folytatja érdekes tudósítását –, hogy a legújabb üldözés elől visszavonulok. Álrúhában a tengerpartig jutottam és Dzsindzsibe hajóztam. Az ottani keresztények körében két hónapig működtem, majd Tandzsúrba tértem vissza. A király ugyanis újra háborúba keveredett egyik szomszédjával, s így nem volt érkezése a keresztényüldözésre. Eljutottam a Kolerun-folyamig, sőt még át is keltem rajta, de akkor megnyíltak az ég csatornái, és hirtelen hatalmas záporok duzzasztották meg a vizeket. Három megáradt folyót kénytelenültem átúszni. A leszálló éjszaka kíséremmel együtt sűrű őserdőben lepett meg, metsző szél süvített körülöttünk, az eső csak úgy zuhogott, s mindehhez dermesztő hideg és kínzó éhség járult, mintha minden ellenünk esküdött volna. De az isteni Gondviselés velünk maradt. Éjfél tájban két pogány ember került utunkba, és ezek magukkal vittek közeli kunyhójukba. Tüzet raktak, és jó vacsorával kínálták meg kíséremet. Nekem csak kevés tejet hoztak, mert azt tartották, hogy szanjásszit mással nem szabad megkínálni. Másnap folytattuk utunkat. Újra megeredt az eső, mintha csöbörből öntötték volna, és délután négyig egyfolytában szakadt. Most azután mély csatorna állta utunkat, örvénylése oly erős volt, hogy úszótudományunk ellenére sem merésztük belevetni magunkat. De a túlsó parton néhány férfit pillantottunk meg, és kértük őket, kölcsönözzék ide a magukkal hozott cserépkorsóikat, hogy ezek segítségével átjussunk. Ám az emberek megtagadták kérésünk teljesítését. Erre én leültem a fa alá és kezdtem zsolozsmázni. Minden porcikám nedves volt, csak úgy vacogtam a hidegtől, de könnyen belenyugodtam, hogy ilyen állapotban leszek kénytelen átvirrasztani az egész éjszakát. Ámde Isten segítsége újra közel volt. A túlsó parton hirtelen fiatal férfi jelent meg, aki hangos szóval hívott: „Hol van a szanjásszi, aki nem tud átkelni?” Jelentkeztem, mire az ifjú beleveti magát a habokba és átúszik hozzám. Először könyveimet és egyéb holmimat vitte át, majd engemet, és végül valamennyi kíséremet. A közeli faluban keresztény háznál töltöttük az éjszakát, másnap újult erővel nekivágtunk utunknak és szerencsésen eljutottunk Sirukárambúrra. A karácsonyt is itt ünnepeltük, és nagyon sok környékbéli hívó tódult hozzánk lelki vigaszért. Az itt végzett keresztelések felszöktették ebben az esztendőben a Szentegyházunkba felvettek számát 900-ra.

Újév elején megüzenték P. Britónak, hogy Kuttúr-kerületben helyreállt a nyugalom. Szamboji, Dzsindzsi királya kibékült a Kuttúr melletti erdős terület fejedelmével, a hithirdető tehát visszatérhet oda. A hír vétele után P. Brito el is távozott Sirukárambúrból és visszament Tattuváncseribe. Ott elbúsult szívvel szemlélte a nagy pusztítást, melyet tavaly a garázda katonák vittek végbe, amikor el akarták őt fogni. Útiránya azután Dzsindzsi-királyság sok helységén keresztül mind északabbra fordult. A jó páter mindenütt, ahol csak tehette, lelki vigaszt nyújtott keresztényeinek és alkalmat adott nekik a szentségek vételére. De itt sem volt sokáig maradása, hisz tudta, hogy Szolamándalámban és Tandzsúr nyugati részén, valamint Manarkoil-tartományban mily türelmetlenül lesik a keresztények és hitűjoncok kedves lelkiatyjuk érkezését. Apostoli buzgósága itt is elsősorban a páriákat és alsóbb kasztbelieket

kereste, és hogy teljesen lelki gondozásukra szentelhesse magát, két hétre az erdő mélyébe vonult. Elhatározása leírhatatlan nélkülözést jelentett számára, de a krisztusi szeretettel telített apostol mindent szívesen tűrt el kedves híveiért. Lakható kunyhó természetesen az erdő mélyén nem állt rendelkezésére. Italul egy gödörnek iszapos vize, táplálékul maroknyi rizs szolgált, és folytonosan az a veszély kerülgette, hogy azon a vidéken nem ritka vendég, az őserdő tigrise tépi darabokra, vagy pedig alattomos rablók, akik nem ismerik, kegyetlenül felkoncolják. Ám az elért bőséges lelki eredmény felért minden kockázattal. A gyónások száma itt az erdő rejtekén 2000-re emelkedett, és 150 hitűjone került a szent keresztség révén az Anyaszentegyház kebelébe. A buzgó hithirdető elvégezve itt küldetését, nyugatnak vette útját, a Tandzsúr-királyság határterületén elterülő Kararámpátti-tartományba, ahol szintén tömérdek munka várta, ő maga életének e szakáról imígyen tudósít:

„Az éjszakát arra használtam, hogy a keresztényeket oktassam és ellássam a szentségekkel. Nappal a pogányok vettek igénybe, és szép számban keresztelhettem meg a jobb kasztokból származó hitűjonekat”.⁴⁸

Szent Ignác július 31-iki ünnepéig maradt Kararámpáttiban. Szándéka az volt, hogy most megint az északi tartományokat veszi sorra, de egyelőre csupán Tirukárejúrig jutott. Itt teljesen letört, mert gyöngye szervezetének túlnagy volt a rendkívül sok megerőltetés. Rosszindulatú láz gyötörte, lábát és lábszárát mérges kelések borították, és szemhéja alatt veszedelmes kinövés keletkezett. Gyógyításban jártas bennszülötteket hívtak a nagybeteghez, de tudományuk csődöt mondott.⁴⁹

„Ekkor tíznapi kínos szenvedés után – folytatja élményei vázolását – az isteni kegyelem sugalmazta a gondolatot, hogy ismét Xavier Szent Ferenc közbenjárásában keressek menedéket. A szentet a legérzékenyebb pontján ragadtam meg, megújítva tiszteletére azt a fogadalmat, hogy utolsó leheletemig az ő drága hindu népe megtérítéséért küzdök. Rögtön megszűntek fájdalmaim, s alig pár nap alatt tökéletesen fölépültem.”

A távoli P. Freire füléhez is eljutott kedves rendtestvéreinek súlyos betegsége, és a hű barát nyomban útnak eredt ugyan, hogy segítségére siessen, de már elkészt. Az ernyedetlen és lánglelkű P. Brito újra belefogott szokott tevékenységébe, és messze járt már otthonától. A misszió északi része került most sorra. P. Brito tehát Dzsindzsibe távozott, s ott töltötte az év három vagy négy utolsó hónapját. Mindenütt egyformán sok munka várta. A karácsony Kuttúrban érte. A keresztények ehelyütt még mindig rendkívül sokat szenvedtek a bráminok ellenséges magatartása miatt, különösen egy Minaji nevű hindu, aki a falu gazdura volt, tűnt ki tajtékzó kereszténygyűlöletével. Sokszor megjelent a tartomány kormányzójánál, és mindenáron rá akarta venni, pusztítsa el a keresztények kápolnáját. Egy ízben maga elé rendelte a falu keresztényeit, és bejelentette nekik, hogy másnap ünnepélyes áldozatot hoz az istenségnek, amit pénzadománnyal támogassanak és majd személyesen kell részt venniük az ünnepségen. A keresztények tiltakoztak a kényszer ellen, mire az elvakult pogány leírhatatlan szidalmakkal és fenyegetésekkel árasztotta el őket. Borzalmas káromkodásokkal illette Krisztust és vallását, majd pedig fenyegetőzve hozzátette, várjanak csak, rájuk kényszeríti akaratát és megmutatja nekik hatalmát. De a keresztények kitartottak vonakodásuk mellett, és reszkető szívvel várták a másnapot. Az egész éjszakát buzgó imádkozásban virrasztották át. Beköszöntött a rettegetve várt másnap. És mi történt? Isten igazsága lépett közbe. A gonosz brámin hirtelen halál ragadta ki az élők sorából. Ez az eset hatalmasan hatott sok pogányra, mert Isten igazságszolgáltatását érezték a bűnös büntetésében és tömegesen kérték fölvételtüket a hitűjonek közé. A következő esztendőben kellő előkészítés után közülük 700-at meg is keresztelhetett.

⁴⁸ Brito Ferd. 74.

⁴⁹ Bertrand III. 321.

Az új esztendőben (1681) Brito atya megkezdte apostoli körútját Dzsindzsi- királyságban. Itt töltötte az egész nagybőjtöt és nagy fénnel ünnepelte ugyanitt a húsvétot. A kápolnát és kápolnaudvart ünnepélyesen feldíszítették, volt körmenet, muzsika, tűzijáték és tamtamzene a keresztények gyönyörűségére, akik nagyon kedvelték az effajta pazar látványosságot.

„De ami engem mindenekfelett vigasztalt és boldogított, – vallja be maga P. Brito –, az a nagy buzgóság és áhítat volt, mellyel az én drága keresztényeim az örömmünnepeken és böjtben egyaránt közeledtek az Úr asztalához. Azoknak száma, akik a szentségekhez járultak, nem kevesebb, mint 4000 volt, és 300 lélek részesült a keresztségben.”⁵⁰

P. Brito már javában készülődött tandzsúri útjára, mikor felsőbb parancs, mely őt Sao Thoméba (Madrász) szólította az egész missziót érintő ügyben, megakasztotta szép tervét. Az említett Martin úr naplójában említi ezt az utazást. (1681. május 3.)

„P. Brito, írja Martin följegyzéseiben, akivel állandó levelezést folytatok, meglátogatott Pondiseriben, és három napig vendégem volt. Innen Sao Thoméba utazott, és két nappal szuráti utam előtt tért vissza Pondiseribe.”

Május vége felé P. Brito először látogatta meg szolamándalámi híveit. Ehelyütt a pogány papok nekivadult dühvel dolgoztak ellene, sőt életére is törtek. Ennek folytán biztos rejtékhelyről kellett gondoskodnia. Az erdő mélyén egy elhagyott kunyhóban lakozva hirdette az Úr igéjét, és osztotta ki híveinek a szentségeket. Minden, sőt erejét meghaladó áldozatot meghozott szeretett keresztényeiért és minden méltányos kívánságukat szeretete volna teljesíteni. „Ámde – panaszkodik szeretettől izzó apostoli szíve –, hogy találjak vigaszt, amikor látom, hogy egymagam kevés vagyok valamennyi számára, és épp a legfontosabb pillanatokban, a halál órájában, nem állhatok keresztényeim halálos ágya mellett. Segítséget kell kapnunk mindenáron, különben összeomlik az egész misszió.”

A hőselekkü apostol elkeseredett ellenségei megnyerték galád terveiknek a szolamándalámi kerület kormányzójának támogatását, aki egész csapat katonát mozgósított a gyűlölt ember meggyilkolására. P. Britónak időközben azonban sikerült már Kararámpáttiba eljutnia, és így kikerülte a ráleselkedő biztos halált.

Az esős évszak újra rettenetes orkán kíséretében köszöntött be, és olyan hatalmas áradást hozott magával, amilyen emberemlékezet óta nem tombolt. Az egyik tartományban, a Tandzsúrtól keletre elterülő Tiruvádurban, akkor tízezer ember esett áldozatul a pusztító vésznek. De a keresztények felett Isten oltalma szemmel láthatóan és állandóan őrködött, mert közülük egyetlenegy sem pusztult el. Tandánellúrbán az a brámin, aki két év előtt a király katonáival romboltatta le a kápolnát, most életét vesztette az áradáskor. Menekülni készült, mikor látta, hogy a háza összedőléssel fenyeget, és gyorsan összekapkodta pénzét és ékszereit, de a forgószeél helyeként dobta fel a magasba, és behajította a szívtelen embert a megduzzadt folyóba, melynek hullámai közt halt meg. A dühöngő orkán elől keresett menedéket körülbelül nyolcvan keresztény egy nagyobb, szilárd építésű házban, miután az ő kunyhóikat mind elragadta már az ár. A soraikban tartózkodó hitoktató nem fáradt bele a kis csapat bátorításába, hogy mindannyian Istenbe vessék bizalmukat. A keresztények az egész éjszakát buzgó imádkozásban virrasztva töltötték. Amikor felvirradt a hajnal, és a vihar is lecsendesedett már, kimerészkedtek a házból, ebben a pillanatban fülsiketítő robajjal összeomlott az épület. Mintha Isten addig várt volna, míg valamennyien kikerülnek a szabadba. Ilyen eset nem tévesztette el hatását a pogányságra, és indításul szolgált megtérésükre.

„Az 1681-ik esztendő folyamán, közli P. Brito, 680 pogányt kereszteltem, de a hitújoncok közül igen sokan nem jöhettek keresztlőre az orkán és árvíz miatt.” A következő év (1682)

⁵⁰ Bertrand III. 323.

első hónapjaiban fáradtságot nem ismerő apostolunkat megint a Dzsindzsi-királyság misszióállomásain látjuk. Szamboji király a legnagyobb keménységgel uralkodott, és a keresztényeknek talán soha ennyire nem volt szükségük lelki vigaszra, hogy el ne merüljenek a kétségbeesés hullámaiban. A nagyhetet és a húsvéti ünnepeket P. Brito Kuttúrban ünnepelte, mégpedig oly fény kifejtésével, amilyent a keresztények eleddig ott nem ismertek. A háborús zűrzavarok P. Silva Józsefet elkergették kandelúri székhelyéről, tehát ideköltözött ő is P. Brito segítségére mindaddig, míg visszamehet állomáshelyére. De még egy újabb váratlan segítőtárs bukkant fel Kuttúrban P. Almeida személyében, akit a saothoméi (Madrász) kollégium rektorává nevezték ki, és most odautaztában szakította meg útját. Nem kevesebb, mint ötezer keresztény sereglett össze az ünnepekre, és valamennyien részesültek a szentségekben. De a három hithirdető kedves együttléte nem tartott sokáig. P. Almeidának nyomban a húsvéti ünnepek után észak felé kellett vennie útját, hogy Korúnápáttin át eljusson Madrászba. P. Silva viszont délnek tartott, Nandávanámba. Maga P. Brito Tandzsúrba készült, de időközben két olyan hír érkezett hozzá váratlanul, melyek visszatartották a tervezett úttól.

„Tandzsúri hitoktatóim, írja a páter, tudtul adták, hogy az ottani hangulat nagyon ellenséges irántunk. A keleti tartományok kormányzója az idegen szanjásszi ellen elfogatási parancsot adott ki. Híveim könyörögve kértek, meneküljek biztosabb helyre, és mentsem meg életemet a keresztények javára.”⁵¹

A másik hírt időközben a misszió előljárójává kinevezett Freire atya küldötte.⁵² Az ő kívánsága az volt, hogy Brito páter nyomban utazzék a Halászptra, és keresse fel az ottani tartományfőnököt, és tárgyaljon vele több fontos ügyről, melyeket levelében részletezett, és írásban küldött el vele. P. Brito nyomban a parancs vétele után, mint ahogy engedelmisségi fogadalma kívánta, útnak indult. Rövid szavakkal ő maga tudósít emez útról:

„Eljutottam a tengerpartra és fölszálltam az első utamba kerülő hajóra. A tenger erősen háborgott, és a szél irányunkkal ellentétes volt. Az ár oly hevesen sodort észak felé, hogy alig tudtunk megbirkózni vele. Két teljes hétig küzdött a kis hajó a habokkal, végül mégsem tehattünk egyebet, mint visszaveztünk a partra és Maraván át gyalogszerrel tettem meg az utat a Halászpártokig.” A Halászpárt missziós állomásain, a paravák falvaiban működő rendtársak nagy szeretettel fogadták. Megtudta tőlük, hogy a tartományfőnök – abban az időben P. Alfonso Gáspár – megint visszatért topói székhelyére, tehát utána kellett utaznia. Topó egészen kis helység az elő-indiai félsziget nyugati tengerpartján, ahol néhány jezsuita atyát számláló misszióstelep működött. Nagyon fontos ügyek kerültek a tárgyalás folyamán szőnyegre.

Először meg kellett beszélni a misszió jövő álláspontját, függetlenül a portugál kormánytól, a római Hitterjesztő Központ által Indiába küldött karmelita hithirdetők irányában. A Goában székelő Egyházi Ügyek Tanácsa véleménye szerint a karmeliták kiküldése nem egyeztethető össze a portugál főkegyúri jogokkal. A Tanács szigorúan megparancsolta a püspököknek, hogy erélyesen járjanak el ebben az ügyben. De ez csak árthatott volna a jó ügynek és a madurai jezsuiták azt kívánták, hogy e szigorú parancsot vonják vissza vagy legalább is enyhítsék valamelyest. P. Freire azt ajánlotta a tartományfőnöknek, hogy küldje P. Britót Goába a tanácshoz személyes tárgyalásra. De a tartományfőnök nem sok eredményt remélt e lépéstől, mert helyesen úgy vélte, hogy az ilyen természetű ügyet csak az apostoli Szentszék és a portugál kormány közösen intézheti eredményesen.

⁵¹ Bertrand III. 326.

⁵² Bertrand III. 331.

A tárgyalások másik fontos pontja, a hithirdetők számára a Dzsindzsi királyától, Szambojótól megszerzendő kiváltságlevél volt. Ehhez a goai alkirály közvetítését kellett volna megnyerni, de ez az ügy is sok és nagy nehézséget és huzavonát jelentett.

A megbeszélések harmadik tárgya két északkelet-indiai bennszülött pap tervezett meghívását illette a madurai misszióba. E bennszülött papok mind a marathi nyelvet, Szamboji király és katonái nyelvét, mind a szanszkritot, a brámin szentkönyvek nyelvét folyékonyan beszélték, és ezért különösen Dzsindzsi északi területén nagy hasznára válhattak volna a jó ügynek. De másrészt nem volt túlságosan tanácsos mindaddig bennszülött papok alkalmazása a misszióban, míg a vészes háborúk és az üldözések meg nem szűnnek.

Szóba kerültek e tárgyalásokon a világi hitoktatók fizetését fedező jövedelmek is, valamint több más kérdés, melyekben a vélemények eltérőek voltak.

A tartományfőnök 1682. szeptember havában részletesen tudósítja e tárgyalásokról a római rendfőnököt. P. Brito azonban már valamivel korábban visszatért Madurába.⁵³

„Elvégeztem a rámbízottakat, jelenti egyik levelében és végigtárgyaltam az ügyeket, melyek Topóba szőlítottak, és miután a tartományfőnök áldásában részesültem, elutaztam Topóból. A lehető legkedvezőbb benyomásokkal távoztam. Valamennyi rendtestvérem, akivel csak találkoztam, igazán testvér, és Xavier Szent Ferencnek, ez országrész egykori apostolának buzgó követője. Tutikorinban még időznöm kellett különféle ügyek miatt, de végül mégis újra hajóra jutottam. Két fiatal hithirdető, mindkettő derék, jóra való lélek, utazott velem. Nevük P. Telles Jeromos és P. Mello Lajos. Mindkettőnek leghőbb óhaja, hogy minél előbb Madurába jussanak, és a pogányok megtérítésén dolgozzanak. A tengeri út különben viharosabb és rosszabb már nem is lehetett volna. Teljes 35 napig szüntelenül halálos veszedelem leselkedett reánk. Szent Pállal egyetemben elmondhatjuk, hogy háromszor szenvedtünk hajótörést, mert tengeri utunkon háromszor kerültünk úgyszólván a halál torkába. Hajónkat a tomboló vihar darabokra zúzta, csak szétszórt roncsaiba kapaszkodhattunk. Amikor még javában küzdöttünk a hullámok hatalmával, egy mohamedán hajó szedett föl fedélzetére. Megmentőink csakhamar meg akartak szabadulni tőlünk, mert látták, hogy ők maguk is veszedelemben forognak, és élelmiszerkészletük nem sokáig futja nekünk és nekik. Egészen parányi, korhadó csónakba szállítottak tehát minket, melynek nem volt sem vitorlája, sem evezője. Ámde maga az Úr volt hajónk kormányosa és szerencsésen biztos kikötőbe vezetett, míg az a hajó, mely lelketlenül sorsunkra bocsátott, valószínűleg elsüllyedt. Szeptember havában Dzsindzsi-királyságban kötöttünk ki. Két hónapig maradtam ott és velem együtt a két másik hithirdető, akik nagy buzgalommal vetették magukat a tamil nyelv tanulmányozására. Decemberben azonban elbúcsúztam tőlük, és Tandzsúrba mentem, és a királyság néhány keresztény helységét kerestem föl.” Az 1682. évben Brito páter statisztikája 810 keresztelest tüntet fel, persze ez a szám jóval tekintélyesebb lehetne, ha nem kénytelenül oly hosszú időt távol tölteni állomásától.

A következő évben (1683) P. Brito saját kezével fogalmazta értesítését a rendfőnök tájékoztatására. Mindenekelőtt elpanaszolta azt a minden képzeletet felülmúló, változatlanul szörnyű nyomorgást, melyet a Tandzsúr és Dzsindzsi népe uralkodóitól elszenved. „Tandzsúrban, írja többek között, a király adó fejében a földhozadék négyötödét követeli, és kiköti, hogy az adó mindenkor készpénzben és sohasem terményben rovandó le. Viszont ő maga állapítja meg a követelt összeget, és jóval magasabbra hajtja a piaci áraknál. Ennek folytán még az egész termés jövedelme sem futja a kivetett adóösszegre, és a szegény parasztság adósságterhe évről-évre nyomasztóbbá válik. A dzsindzsi viszonyok még ennél is rettenetesebbek.”

⁵³ Bertrand III. 326 k., s Gyenis, A jezsuitarend generálisai 35 k.

Majd leírja a saját és hithirdető társai lelkipásztori munkásságát. Az év elejét a közeli Marava határvidéken töltötte. „E vidéken – folytatja értesítését –, ellenségeink hatalmasak és olyan sokan vannak, hogy szinte lehetetlennek látszik a kereszténység terjesztése. De az elért eredmény újra megmutatja, hogy mily könnyű Istennek megtenni azt, ami nekünk, embereknek lehetetlennek látszik. Nagyon sok hindu minden üldözés ellenére is szívesen hallgatta oktatásainkat és kereszténnyé vált, mégpedig buzgó és hithű kereszténnyé. Ehelyütt két kevély pogány nyilvános vitára szólított fel engem vallási dolgokban. Persze nem annyira az igazságot szomjúhozták, és nem is ezért akartak velem vitába szállni, hanem ily módon óhajtották tanainkat megismerni. Vitánk különösen a „fej írása”-ról folyt, ami errefelé sok szóbeszéd tárgya. Minden ember, állítják a hinduk, küldetését és jövőjét agyába vésve hordja fejében. Minden, amit gondol, mond és tesz, e szentírás által előre elhatározott folyamat és annyira megváltoztathatatlan, hogy sem Bráma, de sokmillió pogány istentársa sem képes akár csak jótányit bolygatni vagy változtatni rajta. Bebizonyítottam nekik, milyen dőre ez az állításuk. Miután nem tudtak szavaimra értelmes választ adni, nekiálltak szidalmazni és hamis vádakkal illeltek, de ezúttal beérték a puszta szavakkal. A vita után nemsokára Kumbakónámba és Manárkoilba mentem és ott azokat a pogányokat, kiket hitoktatóim kellőképpen előkészítettek, a szent keresztségben részesítettem, a környékbeli keresztényeknek a bűnbánat szentségét és az Oltáriszentséget nyújtottam.”

Húsvét szent ünnepét, mint többnyire, ez esztendőben is Kuttúrbán töltötték, de itt is tömérdek baj és nyugtalanság ütötte fel fejét. Azok a keresztények, akik a tartományi kormányzó palotájában végezték alattvalói szolgálataikat, értesítették a hithirdetőt, hogy a kormányzó elfogató parancsot adott ki ellene. Nyilvánosan, körlevél formájában a „prangik törvényeinek követőit” egyszerűen becstelennek nyilvánította, és szigorú rendelet parancsolta nekik, hogy a városokat és falvakat rögtön hagyják el, és a páriatelepeken üssék fel tanyájukat. Minden pogánynak szigorúan megtiltották a keresztényekkel való érintkezést, ezenfelül sem pénzt, vagy bármi mást, ami átment azok kezén, nem szabad megfogniuk. Példás büntetés vár arra, aki megszegi a tilalmat, nevezetesen akkor ők is becstelenné és kasztonkívüliekké válnak, és a jövőben eszerint bánnak velük. Ennél szörnyűbb sors indiai embert nem érhet. „De keresztényeink állhatatosak maradtak, írta P. Brito. Engem faggattak, mitévők legyenek? Én emlékezetükbe idéztem a Szentírás néhány mondatát: Az embernek el kell jutni a mennyek országába, akár a szégyen, akár a dicső ég útján. Isten gyermekeinek itt a földön üldözés a legszebb öröksége. Boldogok, mondotta az Üdvözítő, az üldözöttek. Végül azt tanácsoltam nekik, telepedjenek le valamelyik tartományban, ahol Istent több szabadsággal szolgálhatják. Szavaim bátorságot és vigaszt csepegtettek lelkükbe. De az üldözés főkolomposát csakhamar utolérte a megérdemelt büntetés, mert rövid idő múlva meghalt. Vajon a tartomány kormányzója elkerülheti-e majd az ég büntetését?” Különben a keresztények helyzete az előbbi haláleset következtében kissé megjavult.

P. Brito nem akarta jelenlétével még jobban izgatni a pogány kedélyeket, elhatározta tehát, hogy eltávozik Kuttúrból és Tandzsurt keresi fel. De majdnem csöbörből vödörbe esett, mert nemsokára hozták a hírt, hogy Sirukárambúr tartomány kormányzója is megesküdt arra, hogy kiirtja írmagostul a keresztényeket, és házaikat egyenlővé teszi a föld színével és minden földi javuktól megfosztja őket. Ráma Najáken nevű pogány, akinek nagy volt a befolyása országszerte, állt az új keresztényüldöző mozgalom élére. Csak úgy áradtak belőle a koholt vádak. Többek között bepanaszolta a keresztényeket a kormányzónál, hogy élő ökröt adtak el a prangiknak levágásra Trankveárban, a tengerparton fekvő holland telepítvényben. A kormányzót előntötte a düh, s csak a kedvező alkalmat leste, hogy bosszút állhasson. „A keresztények, írja P. Brito, arra kértek, szerezzek számukra Ureiár???p65 hercegtől menlevelet, melyet ők felmutathatnak a bős kormányzónak. Én rögtön folyamodtam a herceghez, és a herceg elintézésként a következő tartalmú levelet küldötte a kormányzónak: „Én, a te nagyhatalmú urad és parancsolod, biztosítlak téged, Pona Maráthán, jóindulatomról

és védelmemről. Tudod, hogy országomban él a mindenek Urának szanjásszija, akit én nagyrabecsülök. Iránta táplált tiszteletből neki és tanítványainak házat építettem, mely védelmem alatt áll. Tudom, hogy e szanjásszinak és sok tanítványának a te kerületedben is van háza, és ezért megparancsolom neked, hogy jóindulattal bánj velük”. Egyik keresztény hívünk elvitte ezt a levelet a kormányzónak, de ezt nem lehetett könnyen zavarba ejteni. Leült és a következő levelet fogalmazta válaszként a herceghez: „Nagyságod előtt földre borultam és szemeimet lábadra szegezve megkaptam, méltatlan szolgád, leveledet. Nagybecsű ajándéknak tartom, és legalázatosabban válaszolok rá. Fenséged azért árasztja a mindenek Ura tanítványaira kegyét, mert nem ismeri azok aljas életét. A keresztények oly alacsony fokon állnak és oly arcátlanok, hogy legszentebb törvényeinket lábbal tiporják, és nem átallják ökreiket a negápatámi és trunkvebári prangiknak eladni. Ezek a prangik alávaló, gonosz és kegyetlen emberek, akik nem félnek sem az istenektől, sem emberektől. Megölik az ökröket, és megeszik húsukat. Fenséged, aki előtt nincs semmi rejtett dolog, ismeri ennek a bűnnek szörnyűségét. Az én uram, Ragupándiden, kémei révén megtudta a keresztények gonosz cselekedeteit, és ő ajánlotta nekem, hogy irtsam ki ezt a fajt írmagostul. Remélem, hogy te, fenséges uram, nem fogsz megakadályozni kötelességem teljesítésében. Én jól ismerem a te igazságosságodat és buzgóságodat minden jó iránt. Ha nem avatkozunk bele az ügybe, úgy még sok ökrös és tehén kerül vágóhídra, és a szörnyű bűn súlya reánk is nehezedik, ha idejekorán nem akadályozzuk meg illő büntetéssel”. A tartomány kormányzója a levelet nyilvánosan fölolvasta, majd lepecsételetlenül egy kereszténynek adta továbbításra. A keresztény azonban a levelet P. Britóhoz vitte, aki ismerte az ottani szokásokat. Félt az esetleges következményektől, ha a herceg a népszokásokhoz híven nyilvánosan olvastatja fel a levelet, és azért, ahelyett, hogy elküldte volna neki, inkább magánál tartotta. Keresztényeinek azonban sürgősen tanácsolta, hogy az Ég segítségét kérjék. Isten meghallgatta buzgó imáikat, mert néhány hónappal később, ugyanez év júliusában a tartomány kormányzóját szégyenszemre elkergették hivatalából, sőt mindenfelé úgy hírlett, hogy a király – hűtlenségei és sikkasztásai büntetéseként – kezét-lábát is levágatta.

Közben P. Brito Tandzsúrból északra tartott, és meglátogatta a vattávalámi, tirunámálei és tandárei keresztény közösségeket. Itt egy hónapot töltött a szikladomb tetején, mely sűrű erdő közepén feküdt. Gallyakból összetákoltt kunyhó szolgált kápolnájául. Nagyon sokat szenvedett ehelyütt, állandó veszély közepette teltek napjai, sok volt a tigris, sok a kígyó, a nap izzón égetett, és alig lengedezett hébe-hóba gyöngye hús szellő. A legszükségesebb élelmiszerekben is nagy hiány mutatkozott. Ennek ellenére a buzgó atya éjjel-nappal szakadatlanul dolgozott. Éjszakáit páriáinak szentelte, de ezeknek napkelte előtt távozniuk kellett, hogy a konok pogányok gyanút ne meríthessenek, és megtudják, hogy páriával is szóbaáll. Nappal azután sorra kerültek a jobbkasztbeli pogányok, hogy vele vallási kérdésekről vitázzanak. Bizony óriási türelemre volt szükség a vendégek sok faragatlanságának elviselésére és hogy válaszoljon a sok terhes kérdésre, melyekkel szüntelen faggatták. De sokáig itt sem maradt rejtve, a kormányzók, akik előzően megtiltották neki, hogy kerületeikben terjessze a szent hitet, neszét vették ottlétének, és nyomban útnak indították katonáikat elfogására vagy meggyilkolására.

„Az erdő mélyén, ahol felütöttem tanyámat – írja Brito atya –, elfogták a poroszlók egyik hívem, aki valamivel később távozott tőlem, mint a többiek. De azután kiszabadulva, ugyanő más úton visszasietett hozzám, és tudomra adta a katonák közellétét. Hamar elrejtettem az istentiszteleti tárgyakat, és nyolc keresztény hívemmel együtt, akik éppen nálam időztek, elkezdtem buzgón imádkozni. Reméltük, Isten mára tartogatta a kegyelmét, hogy vértanúhalált enged szenvednünk a Megváltóért. Tanítványaim kölcsönösen bátorították egymást szilárdságra, és szerencsét kívántak egymásnak, hogy vértanúkként halhatnak meg. Ám Isten még nem tartott érdemesnek minket e kegyelem elnyerésére. A katonák nem találták meg rejtkehelyünket, és hajnalhasadtán odébbáltak. Ez a tény azt a gyanút ébresztette

bennünk, hogy nem is a tartomány kormányzójának megbízását teljesítik, hanem valamelyik alárendelt tisztviselő küldte őket ránk, aki fél a nyilvánosságtól. Most azután ellenségeink elhagyták a nyílt erőszakosság útját, és más módon törekedtek akadályokat gördíteni utamba. Kedvező alkalom erre csakhamar kínálkozott. Silla Najáken főtiszt egy század majsszuri katona élén gyalázatosan fosztogatta és sarcolta az országot. Egy kereskedőt például fényes nappal kiraboltak. A kereskedő bejelentette az esetet a rendőrségen, a tisztviselő, akit ellenségeink felbízattak, rávette a kereskedőt, jelentse ki, hogy a tolvajok az idegen szanjássi tanítványai voltak. Most már e vallomásra támaszkodva gyalog és lóháton embereket mozgósítottak elfogatásunkra.

Mialatt a fogdmegek keresésemre indultak, a nép szava egészen határozottan megjelölte az igazi tolvajokat, és a rendőrtisztviselő kénytelenült embereit visszarendelni. Alighogy megszabadultunk ettől a veszélytől, tovább vonultunk észak felé, a Dzsindzsi királyságon túl fekvő Golkondába. Hosszabb ideig tartózkodtunk Uttarámanelurban, a népes kis iparvárosban. Hitoktatóim alaposan megdolgozták a talajt, 180 pogányt keresztelhettem és sokan kijelentették, hogy szívesen vennék, ha oktatnám őket. Azután iparkodtam elutazni, hogy még az esőzési évszak előtt elérhessem Tandzsurt. Azt reméltem, hogy sirukáramburi kápolnám mellett az erdő mélyén valamelyest megpihenhetek, de ennek még nem érkezett el az ideje. Az ottani tartományi kormányzó megint parancsot bocsátott ki elfogatásomra és ingóságaim elkobzására. Most azonban összegyűltek hűséges keresztényeim, akik szép számmal vannak erre felé, és kijelentették a kormányzónak, hogy valamennyien kivándorolnak az országból, ha bántódása esik az ő „szvámi”-juknak (papjuknak). Ez hatott, mert a parancsot nyomban visszavonták. Ámde a kormányzó szívében tovább parázslott a bosszú. Már a következő éjszaka megbízta titokban néhány katonáját, hogy vigyék el hozzá a fejemet. „Látni szeretném őt, jelentette ki, anélkül azonban, hogy beszéljek vele.” A poroszlók már a kunyhóm közvetlen közelébe lopakodtak, amikor hirtelen valóságos ítéletidő tört ki villámlással és mennydörgéssel. A katonák a viharban eltévesztették az utat, és visszavonulni kényszerültek. A keresztények ily módon kissé lélegzethez jutottak, és értesíthettek a történekről, én pedig legokosabbnak tartottam, ha a további üldözés elől észak felé újra Dzsindzsi-királyságba vonulok tova. Az ottani keresztények körében töltött két hónap után azt hittem, hogy talán már visszamerészkedhetem karácsonyra Tandzsurbába, mert azt a hírt vettem, hogy valamelyest lecsillapodtak a kedélyek, s a légkör nyugodtabb lett. Nagyon fáradságos volt a karácsonyi apostoli munka, ámde Isten gondoskodott megfelelő vigasról, a karácsonyi ünnepeken 1800 hívő járult a szentségekhez. Az egész esztendő folyamán 1003 hitújoncot kereszteltem meg.”

Értesítéséhez néhány rendkívüli körülmény leírását csatolja. „Szatipádi faluban három kis gyermeket heves zivatar lepett meg a réten. A gyermekek rémülten menekültek a közeli nagy fa alá. A villám pont ebbe a fába csapott, és a fa tövében a három gyermeknek már csak a hulláját találták meg. Kettő közülük pogány volt, ezek holttestét kasztjuk szokása szerint elégették. A harmadik, 13 éves fiú, keresztény család sarja volt. Alig pár éve kereszteltem meg e család tagjait. Már fölkészültek a temetésre, mikor az anya térdre rogyott a megásott sír előtt és hangos könyörgő imával fordult Xavier Szent Ferenchez: „Ó, dicsőséges Szent Ferenc – hangzott esdeklő szava –, mindig az a remény éltetett, hogy védőm vagy, mert megkereszteltek. Sőt pogány rokonaim előtt is sokszor dicsekedtem védelmeddel. És íme, hogy kicsiny fiam meghalt, most bezzeg gúnyolódnak nagy hitem miatt. Te nagy és dicső szent, mutasd meg nekik, hogy nem hiába helyeztem beléd reményemet, és bizonyítsd be, hogy a nevedet viselő fiam is védelmed alatt áll. Hívd vissza az életbe gyermekemet az Isten és szent vallása dicsőségére”. Imáját meghallgatta az ég, és a fiú élve és egészségesen emelkedett föl ravataláról. Mindenki ámult és bámult, és a gyermekkel meg a boldog anyával együtt hálás szívvel siettek a közeli kápolnába, hogy megköszönjék Isten jóságát. A csodálatos imameghallgatások korántsem tartoznak a ritkaságok közé. Egy újonnan megtért

János nevű hívem a betegek mellett a hiszekegyet szokta imádkozni, és sok beteg gyakran hirtelen meggyógyult. Sőt még a pogányok is fölkeresték Jánost, és buzgó imáiba ajánlották gyógyulásukat.”

Az ilyen pogány országban, ahol a gonoszlélek nagyobb hatalommal rendelkezik a lelkeken, éppenséggel nem csoda, ha olyan gyakran emlegetnek megszállottakat. „Húsnál több esetről számolhatnék be – jelenti P. Brito –, mikor a megszállottak hirtelen a keresztelekor szabadultak meg bajuktól.” A szent hithirdető sokszor ismételte, mint ezt P. Bouchet tudósításából tudjuk, aki több esztendeig munkatársa volt a misszióban, nem győzi hálásan köszönni Istennek, hogy őt ennyi szemmelátható és kézzelfogható csodával hatalmasan megerősítette bízó hitében és segítette apostoli munkájában.

X. A misszió előjárója

P. Brito missziós működéséről 1684-től 1686-ig terjedő időben gyéresebb híreket kapunk. Ezidőben rászorulunk P. Mello rövidlélegzetű feljegyzéseire, amelyeket az 1684–1686. évek nevezetesebb eseményeiről a rendfőnöknek küldött beszámoló jelentésében. P. Brito e jelentésekben a madurai misszió előjárójaként szerepel. Szóval abban az időben már nemcsak egyszerű hithirdető volt és a misszióállomásához tartozó keresztény községek vezetője, hanem saját kerülete irányítása mellett az ő vállát nyomta ezenfelül az egész madurai misszió gondja. A madurai misszió akkoriban ugyan tizenkét misszióközpontra oszlott, de hithirdetőinek száma mindössze kilenc volt. Mikor történt P. Brito előjáróvá való kinevezése? Erről hallgat P. Mello híradása. Életrajzírói közül néhány azt tartja, hogy kinevezése kevéssel a páter Topóból visszajövele után, tehát 1682 végén vagy 1683 elejéről keltezett. De ez nem áll, mert P. Rodriguez Emánuel, aki P. Alfonso Gáspár után vette át a malabári provinciát tartományfőnöki minőségben, egyik levele pontosabb felvilágosítással szolgál. P. Rodriguez ugyanis 1685. április hatodikán keltezett levelében beszámol a rendfőnöknek a malabári rendtartomány legújabb eseményeiről, és azt írja többek között, hogy ő és tanácsosai P. Britót az ambalakáta kollégium rektori állására akarták javasolni, de a páter nyomatékosan kérte, mondjanak le e szándéktól és engedjék őt továbbra is a madurai misszióban dolgozni, ő – szerénykedett P. Brito – nem rendelkezik annyi tudással, hogy ilyen nagy kollégium élére kerüljön. P. Britót mások is alkalmasnak tartották a rektorságra, mert a Rómába küldött beszámolójelentés tanúsága szerint megfelelő képességekkel rendelkezik a rendben szokásos hivatalokra és munkákra. A tanácsosok, akiknek ő, a tartományfőnök, beszámolt az ügyről, azt javasolták, engedjenek a páter kérésének, viszont nevezzék ki a madurai misszió előjárójává P. Freire helyére, akinek már lejárt hivatali ideje. Így tehát P. Brito előjárói kinevezése 1685. év kezdetére eshetett. Valószínű, hogy P. Brito 1684 körül tette le az ünnepélyes fogadalmakat, és ezzel teljesjogú tagja lett rendjének. Erre utal misszióelőjárói kinevezése is.

Alárendeltjei mennyire nagyrabecsülték az új előjárót, híven elárulja P. Telles levele, aki 1686-ban Portugáliában élő fivérének e sorokat írta: „Már küldtem neked Goán át levelet, de azóta a malabári misszió ügyvivőjének főtisztelendő P. Britót nevezték ki, és e minőségben Rómába készül, így hát alkalmam nyílik Franciaországon át e levél küldésére, és a lehető legrövidebb úton értesíthetlek rendünk legújabb eseményéről. P. Brito – mondhatom – igazi apostol és minden tekintetben rendkívüli ember. Amióta vele együtt utaztam ebbe a misszióba (1682), a keresztény községek a páter ernyedetlen munkássága folytán minden súlyos üldözés ellenére is nagyot fejlődtek áldásos hatása alatt. Előjárói hatalmát és hivatalát mindig csak arra használja, hogy alárendeltjeinek munkáján könnyítsen, míg a munkából mindig az oroszlánrészt vállalja. Tevékenysége és buzgósága valóban bámulatraméltó. Minden veszéllyel bátran szembeszáll, csakhogy minél több lelket mentsen meg, és hogy Krisztus országa határait mindjobban kiszélesítse. Bizony, nem egyszer vetették fogságba, ahol a legrettenetesebb kínokat szenvedte az Üdvözítőért. Annyi jóságot és szeretetet tapasztalok úton-útfélen e nagy apostol részéről, hogy életem fogytáig csak hálával tartozom neki.” Egy régebbiről keltezett levelében ugyanez a páter így szól: „Most nem írok neked részletesen misszióm ügyeiről, úgyis meg fogod találni leírását az évi jelentésben, melyet P. Brito megbízásából fordítottam le. Ez a csodálatraméltó hithirdető szinte szünet nélkül és mindig mezítláb siet végig a királyságokon, melyeket a missziós területe magában foglal. Buzgósága és forró vágya a keresztények megsegítésére és a pogányok térítésére annyira határtalan, hogy működésében mindig Xavier Szent Ferencet látom mintegy új életre kelve.”

P. Brito előjáróskodása idején a missziót gyakran a legsúlyosabb üldözés sújtotta. Ezek az üldözések, tudósít P. Mello, még az előzőknél is szörnyűbbek voltak. Először a szatjámangálami kerületben több elégedetlen hindu összeesküvést szőtt a majsszuri király ellen, de ez az összeesküvés csakhamar heves keresztényüldözéssé fajult. Az összeesküvők dühe eleinte az udvari tisztek és tisztviselők ellen irányult, de később teljes erővel a keresztényekre sújtott le. E kerületben működő mindkét hithirdető, P. Noguera és P. Pereira áldozatul estek a keresztények megmentésére vállalt rendkívüli megerőltetéseknek, mert a kiállott szenvedések közben mindkettő súlyosan megbetegedett és meghalt. A gondos előjáró megtudva a gyász hírt, a keresztények vigasztalására és erősítésére bizonyára haladéktalanul az elárult kerületbe sietett. Amikor végre nyugaton helyreállt a békés nyugalom, még ennél is hevesebb vihar tört ki a tandzsúri keresztény községek felett. P. Brito utolsó körútja alkalmával e vidéken nemrég nagyobb számú hitűjoncot keresztelt meg. Egyik-másik új keresztény túlradó boldogságában elfelejtette a bölcs óvatosság parancsát, és nemcsak hogy nyíltan vallotta ország-világ füle hallatára szent hitét, hanem szétzúzta a bálványképeket és lábbal tiporta a még nemrég imádott pogány vallási tárgyakat és berendezéseket. A bráminokat elkeserítette a tömeges megtérés, és vérig sértették őket az új hívők vigyázatlan s túlbuzgó megnyilatkozásai. Tanácskozássra ültek össze, s keresztül is vitték nagy befolyásuk révén, hogy a király miniszterétől felhatalmazást kaptak az összes keresztények összefogdosására és börtönbe vetésére. A bráminok mindjárt a rendőrséget mozgósították az elfogatási parancs végrehajtására. Egyik fiatal Gaudiosus nevű keresztény, az ország egyik legtekintélyesebb és legelőkelőbb családjának tagja, bár még alig töltötte be 18. életévét, vezetett vallási buzgóságban. Ő lett az első áldozat, és bilincsekbe verve, sötét, dohos, földalatti odúba lökve bebörtönözték őt. Bírái felszólították, hogy tagadja meg hitét, de az ifjú állhatatosan vonakodott e kívánság teljesítésétől. Felbőszülve e makacsságon, kegyetlenül megkínózták a fiatalembert, és puskatussal oly kíméletlenül ütötték-verték, hogy egész teste csupa seb lett. Miután ez a puhító módszer sem vezetett sikerre, megkísérelték az embertelen bírák, hogy másként törjék meg. „Itt állsz előttünk – feddték őt –, mint valami közönséges gonosztevő és ez minket is megbecstelenít. Szinte mérhetetlen szégyen számunkra, hogy ennyire ragaszkodol a megvetésre méltó keresztény felekezethez és megtagadod isteneidet, holott királyok, országnagyok és bölcs tudósok borulnak lábuk elé. Ezeket a nagy embereket mind áthatotta isteneink nagysága és dicsősége, egyébként nem költöttek volna vagyonokat arra, csakhogy felépítsék tiszteletükre a gyönyörű templomokat, melyeket méltán csodál az egész világ. A te Istenednek csak nyomorúságos vályogviskó a temploma. Ti, keresztények azt meritek állítani, hogy bölcseink nem ismerik az igazságot, és azzal dicsekedtek, hogy ti és a páriák – akikkel szégyenszemre nem álltok szóba elegyedni –, ti fedeztetétek fel az igazságot. Mily túrhetetlen önhittség ez. Ha azonban te elvakult dacodban elvesztetted minden becsületérzésedet, szánd meg legalább tisztos családot, melyet viselkedésed szégyennel borít el.” Krisztus nemes harcosa a támadásra ily nyugodt szavakkal válaszolt: „A keresztény vallás az igaz vallás. Hívei száma és külső állása nem növesztheti és nem apaszthatja az igazságot. Én elhatároztam, hogy inkább életemet áldozom, mint megtagadjam vagy feladjam az igazságot. Legnagyobb megtisztelésemmre szolgál, hogy Krisztusért szenvedhetek.” Ezek a bátor szavak annyira megvadították a konok bírákat, hogy a fiatal hitvallót halálra ítélték, és a halálos ítélet végrehajtását már mindjárt másnapra ki is tűzték, Gaudiosust addig újra börtönbe vezették. Estefelé meglátogatta egyik fiatal rokona, akit még csak előkészítettek a szent keresztségre, egy mindössze 11 esztendő kisleány, hogy elbúcsúzzék a halálraítélttől. „Ó, testvérem – sóhajtott fel a gyermek –, mennyire irigyellek téged boldogságodért, hogy meghalhatsz Istenünkért. Esedezd ki számomra is ezt a nagy kegyelmet, ha majd Isten színe elé kerülsz.” A börtönőrök megengedték a fogolynak, hogy utolsó éjszakáját családjával töltse, hogy elbúcsúzhasson tőle. A család keresztény volt, mert P. Brito annakidején Gaudiosus anyját, feleségét és még több rokonát vele együtt keresztelte

meg. A fiatalember így beszélt az egybegyűlt családtagokhoz: „Most, amikor utolsó ölelésre eljöttem hozzátok, három kívánságomat terjesztem elétek. Buzgón imádkozzatok, hogy az Úr tartsa meg állhatatosságomat mindvégig. Ne lássátok szégyennek erőszakos halálomat, hisz a vértanúság a legnagyobb tisztesség, melyet Isten csak leghívebb barátainak tartogat. Én nem is vagyok erre a kitüntetésre méltó. Titeket ne tántorítson sohasem a hírnév vagy gazdagság vágya, vagy az élet elvesztésétől való gyáva félelem Isten parancsai félredobására.” A család valamennyi tagja meghatva ígérte a felejtethetetlen három kívánság teljesítését, az ifjú még szívélyes hangon bátorítva vigasztalta őket, és hajnalban derűs szívvel tért vissza börtönébe. A bráminok és tisztviselők azonban mégsem merték királyi beleegyező rendelet nélkül végrehajtani az elhamarkodott ítéletet, és ez a félelmük, hogy eljárásuk rájuk nézve esetleg kellemetlen utókövetkezményekkel jár, még gyűlöletükön is győzedelmeskedett. Gaudiosus egyelőre még börtönében maradt.

Mialatt ezek az izgalmas események lezajlottak, P. Brito átsietett a déli tartományokon, és olyan városkába is elkerült, amelybe eddigelé még egyetlenegy hithirdető sem tehette be lábát. A városka a Madura királyságban terült el, nevét azonban nem említi, de P. Besse azt hiszi,⁵⁴ hogy valószínűleg Ventakulám lehetett. P. Brito templomot és lakóházat itt hiába keresett, és ezért egy közelfekvő pálmaerdőben ültette fel tanyáját. A fák sűrűjében fogadta a pogány sokaság látogatását, mely mindenfelől odasereglett hozzá. A hőslékű hithirdető prédikációit a kegyelem is pártfogolta, és már-már annyira jutott ottani missziós munkásságában, hogy 200 hitűjencot a keresztség szentségében részesíthetett, amikor egy sötét éjszaka közepén utolérte a hír, hogy nagy csapat pogány közeleg szállása felé, mert börtönbe akarják vetni. A bráminok tüzelték fel ellene a népet. A páter hitűjencainak gyors menekülést tanácsolt, és hogy számukra időt nyerjen, ő maga lépett bátran ellenségei elé, megkérdezve tőlük, Kit vagy mit keresnek e tájon? A válasz szidalom és ütés-verés volt, majd bilincsekbe verték őt, és hitoktatóival együtt börtönbe vetették. A foglyokat több napig őrizték a tömlőben. Kétízben a hóhérok is megjelentek a színen, és már kezükben szorongatták fejszéiket, hogy menten kettéhasítsák a foglyok fejét. P. Brito és hűséges hívei megadással hajtották le fejüket a halálos csapás fogadására, de az utolsó pillanatban a bráminok és a bálványpapok saját érdekükben jobbnak látták mégis, ha lemondanak a gyilkosságról. A foglyokat újra szabadlábra helyezték, de minden ingóságukat, amijük csak náluk volt, elrabolták tőlük. P. Brito ehelyütt értesült az időközben Tandzsúrban történekről. E pillanatban már el is felejtette minden bűjait-bajait, és haladéktalanul útnak eredt, hogy minél gyorsabban vihessen drága keresztényeinek lelki vigaszt, sőt ha lehet, akkor anyagi segítséget is.

Egyenesen Kumbákonámba készült menni, de azok a keresztények, akik a vészhiért hozták, könnyes szemmel rimádkodtak, hogy vonuljon vissza a Kolerun folyó túlsó partjára. „Ha a farkasok néhány juhót szétmarcangolnak, – így okoskodtak a hívők – ez ugyan nagy szerencsétlenség, de még jóvátehető és pótolható. Igen ám, de ha a pásztort éri ilyen veszély, mi történik majd az egész nyájjal? Tattuváncseriből kockázat nélkül is segíthetsz rajtunk és tanáccsal is szolgálhatsz.” A páter belátta hívei igazát, és engedett a sürgető kérésnek. Keresztényei elkísérték papjukat a Kolerun folyóig. Ott rátették őt egy nagy nyaláb rőzsére, ők pedig a bennszülöttek közlekedési módján körülúszkálva a rögtönzött csónakot, támogatták az utast, és így szállították át a túlsó partra.

Szerencsésen átjutva a folyón, P. Britónak csak egy gondja volt, miként talál utat-módot a misszióra zúdult szerencsétlenség elhárítására és hogyan vessen gátat a napról-napra hevesbedő üldözésnek? A börtönök már zsúfolásig megteltek keresztényekkel, és a bráminok ravasz fondorlattal minden, a királyi udvarhoz vezető utat annyira eltorlaszoltak, hogy

⁵⁴ Besse Maduráról szóló művében 575.

lehetetlen volt kihallgatáshoz jutni vagy akár ajánlólevelet a királyhoz juttatni. Nem maradt más választás, minthogy hívei a legvégső lépésre szánják magukat. A keresztény palotatisztviselők a páter tanácsára a mohamedán hadseregparancsnokhoz fordultak, és szívtétően könyörögtek, eszközöljön ki számukra kegyelmet a királynál. „Hisz nekünk mindössze annyi a kívánságunk – esedeztek –, hogy a király meghallgasson minket, és igazolhassuk magunkat előtte. Ha bármelyikünket valami büntett terhelné, akkor az kész a büntetés elszenvedésére, de ha kiderül ártatlansága, akkor a király védelmét kéri miniszterei kegyetlenségei ellen.” A parancsnok nem mert nyíltan a bráminok ellen fellépni, annyit azonban megígért, hogy majd kellő alkalommal pártjára áll a keresztényeknek. Azonban ez a gyér reménység is elenyészett. Ráma Najáken, a kereszténység hatalmas ellensége, elment a mohamedán tábornokhoz, és nyomatékosan azt tanácsolta neki, ne avatkozzék ebbe az ügybe. A keresztények – úgymond –, Mohamednek is ellenségei, és ha nem akadályozzák meg vallásuk terjesztését, rövid időn belül az egész ország keresztény lesz. Ugyanekkor a tábornoknak több más értékes ajándékkal együtt pompás telivér fajparipát is küldött. Hát ilyen ajándéknak a mohamedán képtelen volt ellenállni, és hirtelen megváltoztatta magatartását a keresztények iránt.

A bajbajutottak most titokban egy másik mohamedán tisztviselőhöz fordultak, aki szintén nagy tekintélynek örvendett, és jóakaró tanácsára, amit P. Brito is helyeselt, elhatározták, hogy a királyi palotában alkalmazott keresztény páriák lépjenek sztrájkba. Beszüntetve napi munkájukat ne etessék tovább a gondozásukra bízott állatokat. A munkabeszüntetés nagy fejtelenséget okozott az udvari istállóknak. Az állatkedvelő király fülébe is eljutott az eset híre, mire érdeklődni kezdett felőle, és kutatta az okát. Most azután megszólalt a mohamedán tisztviselő a keresztények érdekében. Elmondta, milyen gonoszul bánnak velük, sőt még azt is megakadályozzák, hogy igazukat jogosan védjék. A király pártfogásába vette az üldözöttek ügyét, és hat keresztény udvari tisztviselőt egyik minisztere elé utasított, hogy védekezzenek ama vádak ellen, amelyeket a gonosz Ráma Najáken koholt ellenük. A vádiratot felolvasták. Az első „vádpointot” a keresztények elismerték, mert való igaz, hogy ők csak egy Istent imádnak és vonakodnak a pogány istenségnek áldozni. Ők csupán, mondták a hitvallók, a minden embert megillető szabadságot követelik maguknak. Lám, a mohamedánok sem hiszik a pogány istenségeket, és mégsem esik emiatt bántódásuk. Sőt, még a pogányok között is gyakran előfordul, hogy egyik felekezet nem akar tudni a másik istenségéről, holott a többiek imádják. A keresztények senkit sem kényszerítenek Istenük imádására, de azt sem látják be, hogy miért akarják rájuk erőszakolni az idegen istenségek imádását. Ami pedig a többi vádpontot illeti, azok egytől egyig szemenszedett rágalmak, melyeket előbb be kellene bizonyítani, és ha bebizonyítható róluk, hogy büntetést érdemlő vétkek, akkor szívesen szenvednek el minden büntetést, akár a halált is. A király a kumbákonámi helytartótól a legszigorúbb vizsgálat azonnali megindítását követelte ebben az ügyben.

A bráminok dühe határtalan volt. „Kössétek ló farkára a keresztényeket, és hurcoljátok végig az utcákon”, tanácsolták egyesek nagyhangon. De a törvényszék elnöke, a főbrámin, ily kegyetlenséget mégsem akart felelőtlenül elkövetni. Összehívta tehát brámintársait, és a terem közepére hajította a királyi parancsot tartalmazó iratot: „Ha valaki, akárcsak egyetlenegy, a keresztényeket vádoló bűncselekményt bebizonyít, rögtön intézkedem, hogy ne csak a bebörtönözött keresztényeket, hanem a királyság összes keresztényeit is halálra ítéljék”, hirdette ez az okirat. Igen ám, de nem tudtak komoly bizonyítékokat előteremteni és a bírák kénytelenek voltak valamennyi „vádloitat” ártatlannak nyilvánítani, és tüstént szabadlábra helyezni. Ezenfelül meg kellett a keresztényeknek engedni a jövőben vallásuk szabad gyakorlását. A börtönkapuk megnyíltak, és csakhamar megjelent kedves keresztényei között P. Brito is, hogy szeretettel üdvözlje őket, elsősorban a bátor Gaudiosust. A bráminok alávaló eljárását sem hagyta szó nélkül. Nagy igazságtalanságot követtek el azzal, hogy kegyetlenkedtek a fiatal keresztény ellen, mert ha csakugyan bűn a keresztény hit megvallása,

akkor elsősorban ő maga a bűnös, és ellene kellett volna fellépniük. „Most már jöjjetek ide, szólította a bráminokat, és mondjátok el nyíltan kifogásaitokat vallásunk ellen. Én készen állok, akár királytok jelenlétében is, hogy minden kérdésekre válaszoljak.” De a bráminok nem fogadták el a kihívást. A hűséges atya egyideig most már nyugodtan végezhetett lelkipásztori munkáját tandzsúri hívei körében.

Az 1685. év vége felé Britónkat északon találjuk, az agárámi misszióállomáson, ahol ekkor P. Telles működött nagy buzgalommal. Ehelyütt a község két legelőkelőbb és legbefolyásosabb kereszténye egymás iránt táplált engesztelhetetlen haragjával botránoztatta meg a híveket. Már évek óta nyílt ellenségeskedésben éltek, és a hithirdetők minden békítő igyekezete mindezóráig kudarcot vallott. P. Brito is értesült az ádáz viszályról. Azt gondolta, talán neki majd sikerül kibékítésük. Az esti istentisztelet után, melyet ő tartott, odalépett tehát a két ellenséghez, és kezdett lelkükre beszélni. „Nem elég, – oktatta őket –, ha nem tápláltok egymás iránt a szívetekben gyűlöletet, hanem mint az olyan Isten tanítványai, aki ellenségeiért áldozta életét, őszintén szeretnetek is kell egymást. Isten, kihez naponta imádkozva mondjátok, hogy megbocsáttok az ellenetek vétkezőknek, miként ő is megbocsát nektek, nem elégszik meg annyival, hogy nem gyűlölitek egymást és nem kívántok rosszat egymásnak, hisz az ilyen bocsánat még titeket sem elégíti ki. Istent, aki szeret titeket, és aki a szívek s vesék mélyét fürkészi, nem tudjátok becsapni.” De a szép szó mitsem használt, a megátalkodott ellenségek nem akartak kibékülni. Ekkor fájdalmasan kiáltott fel P. Brito: „Miután ti nem vagytok hajlandók Krisztus iránti szeretetből megbocsátani egymásnak, tehát én vezeklek helyettetek, hogy megmentsem halhatatlan lelketeket.” Vezeklő ostort ragadott kezébe és vérig korbácsolta önmagát. Ez a hősi tett hatott. Az ellenségek a lelkiatya lába elé vetették magukat, és valóságos könnyzápor közepette biztosították, hogy eltemetnek minden civódást és ezentúl szívből szeretik egymást.

Ebben az időben a kandelúri misszióközpontot feloszlatták, és helyette Oreiúrban akartak újat építeni, hogy innen intézzék a vidék lakóinak térítését és lelkipásztori gondozását. P. Brito azon a helyen kívánt templomot és házat építeni, ahol korábban P. Costa Boldizsár kápolnája állott. Ám a terv alig látszott kivihetőnek, mert időközben pogány pagodát emeltek a kápolna helyébe. A hithirdető ügyes buzgósága megtalálta a módját, hogy az akadályokat elhárítsa a terv megvalósítása elől, és a helytartótól megszerezte az építési engedélyt.⁵⁵

⁵⁵ Bertrand III. 376 kk., Besse 23, 92.

XI. Maravában

Madurától délkeletre, a tengerpart mentén terül el a Marava-királyság, Madurának hűbérországa. Ámde Marava fejedelme nagyobbára hadilábon állt hűbérurával és a forrongó lázadások itt is napirenden voltak. A hithirdetők leírása szerint az ország éghajlata nagyon egészségtelen, különösen az esős évszakban, amikor váltóláz és vérhas, nyilván a sok állott és poshadt víz fertőző párolgása miatt, százsámra szedte áldozatát. Ugyanis a lakosság a monszun-esőzés alatt lehullott bőséges vízmennyiséget rizsföldjei öntözésére a száraz időszakban kisebb vagy nagyobb tavakban és gyűjtőmedencékben tárolta, és így tó hátán tó követte egymást az egész síkság messze területén. Az elmúlt évszázadokban még nagy erdőségek borították mindenütt a szárazföldet, és még ma is találhatók a tüskés fák erdeinek maradványai, amelyekről régi megsárgult missziósértésésekben olvassunk. Ezeknek az erdőknek a sűrűjében tanyáztak a rablókasztok: a félelmes kallok.

Marava sokáig elzárt terület maradt a keresztény missziók elől. Úgylátszik, P. Proenza volt az első hithirdető, aki 1663-ban bátran behatolt Maravába. Prédikációit kedvezően fogadták, legalább is erre vall, hogy 1667-ben a malabári rendtartomány névtára már említ három maravai templomot, melyeket a Halászpárt hithirdető papjai apostoli körútjaik közben rendszeresen látogattak és gondoztak. A fönt nevezett esztendőben a keresztények száma meghaladta már az ezret. De a szépen nekilendülő fejlődés megakadt, mert 1669-ben kegyetlen keresztényüldözés tört ki. A fellovalt pogány nép fegyverrel és tűzzel támadt a keresztény hívekre és vagyonukra. Azóta többé nem léphetett egyetlenegy keresztény pap sem a vad országba. Néhány keresztény hívő, ki nem esett áldozatul az üldözésnek, hébe-korba bekukkantott Kandelúrba vagy a határmentén fekvő más misszióállomásra, és résztvevett az istentiszteleten, és részesült a szentségekben. Magában az elárvult országban is akadt egy-két buzgó világi hitoktató, kiknek tevékenységét az Ég sikerrel áldotta meg. Egy 1683-ból keltezett levélben olvassuk, hogy P. Abreu határmenti apostoli utazásai során több mint négyezer keresztényre talált Maravában. P. Brito akkor tette először lábát e földre, amikor 1682 húsvétján a Madura-misszióból Topóba utazott. Útjának ugyanis csak egy részét tette hajón, míg a többit gyalogszerrel járta meg Marava szárazföldjén át. Négy esztendő után újra nekikészült ennek az útnak, de most már azzal a komoly szándékkal, hogy hosszabb időt szentel az árván hagyott keresztények lelkipásztori gondozásának. Útjáról mindenki lebeszélte a vállalkozására leselkedő veszedelmek miatt, sőt, egyik idősebb tapasztalt hithirdető könyörögve kérte, hogy a lehetetlen feladat miatt ne kockáztassa drága életét. Brito atya azonban lelkes elszántsággal elhatározta, hogy okvetlenül elmegy Maravába. Ő sohasem kérdi, úgymond, vajon lehetséges vagy lehetetlen-e a vállalt feladat, neki csak egy gondja van, miképpen üsse nyélbe tervét legalkalmasabban.

1686. május ötödikén, Kumbákonából kiindulva, csakugyan átlépte Marava országának határát. Tevékenysége, úgy látszik, egyelőre az ország északi felére korlátozódott. Szokásához híven többnyire az erdők mélyén ütötte fel tanyáját, ahová azután keresztények és hitújoncok a kallok védelme alatt közélről és távolról bátran összesereglettek, hogy a hithirdető tanítását lelkükbe fogadják, és a szentségekben részesüljenek. P. Brito körülbelül két és fél hónapig munkálkodhatott itt zavartalanul, és ezidő alatt, mely fogságbevételét megelőzte, 2070 hitújoncot keresztelt meg, végighallgatta szeretettel mindama híve gyónását, aki odajuthatott. Azt a tényt, hogy mely községekben működött, ma már megállapítani bizonyossággal nem lehet.⁵⁶ A panágudi kallok őseik megtérését P. Britóra vezetik vissza, aki a falut körülövező erdőségekben körülbelül két hónapig tartózkodott. A Panágudihoz

⁵⁶ Besse 349.

közelfekvő Vellejkulám helységet is emlegetnek életrajzai, ahol megfordult. Innen több levelet kelezett, melyeket a Szent Ferencről nevezett P. Péter Pál karmelitának írt.

Július 17-én P. Brito Vellejkulámban misézett, utána útnak eredt az északra fekvő Mangálamba. A következő napok gyászos eseményeit röviden ő maga vázolja P. Rodriguez Emánuel tartományfőnöknek küldött július 31-i levelében.⁵⁷

„Szent Elek napján (július 17) utazás közben semmi rosszat sem sejtve váratlanul Marava első minisztere hatalmába kerültem, kinek neve Kumára Pillei. A miniszter engem és útitársaimat teljesen kifosztott, elszedve tőlünk mindent, amit csak nálunk találhatott, és hangos szóval azt követelte, könyörödjünk Sivához, egyik főbálványukhoz irgalomért. Ha ezt megteesszük, akkor ígérte, hogy nemcsak visszakapjuk elrablott holminkat, hanem még el is halmoz a tisztelet és nagyrabecsülés minden jelével, és engedi, hogy Isten törvényét hirdessük. Nekem ezenfelül külön kilátásba helyezett egy nemesvérű paripát. Mi mindannyian, hat társam és én, kijelentettük, hogy kereszténynek tilos a bálványhoz imádkozni. A minisztert elöntötte az epe válaszomra, kegyetlenül megveretett, és odakötöztetett egy facölöphöz. Egész éjszaka, sőt másnap délután két óráig e helyzetben kellett maradnom. Társaimmal azonban még kíméletlenebbül jártak el, kivált Seluennel, két hitoktatóm közül az egyikkel, őt és Surent előbb vállukon és keblükön kegyetlenül összevissza vagdalták, majd fához kötözték őket, úgy mint engem is. Másnap a vízbüntetés kínszenvedésében volt részünk, amit újabb ostromzás követett. Egyik élelmiszerhordozó társunk megtagadta a hitét, mire nyomban visszanyerte szabadságát. Minket, az állhatatosakat azonban a katonák a miniszter kemény parancsára Kodiárkojlba, egy szomszédos várba cipeltek. Ott Surent még kegyetlenebbül megkínozták, de a hőslelkű keresztény a vértanúk bátorságával viselt el minden kínzást. Majd valamennyiünket testünk földarabolására ítélték és nyomban hozzáálltak az előkészülethez. Nagy tüzet raktak, fogókat és más kínzó szerszámokat hoztak, de miután a hosszú előkészület közben leáldozott a nap, az ítélet végrehajtását máskorra halasztották. Újra reánk kerültek bilincseink, nekem kezemre és lábamra, a többieknek csak a kezére. Dohos, szűk pincébe hurcoltak mindannyiunkat, ahol július másodikáig kínlódtunk. Végre Pagániba toloncoltak, ahová éhségtől és szomjúságtól elcsigázva félholtan érkeztünk. Kumára most újra a legrémesebb halálnemekkel fenyegetett, ha nem fordulunk Sivához. Vonakodásunkra lábbal tiportak, ökölütésekkel és botcsapásokkal bántalmaztak, és végül újra reánk rakták a vasbilincseket. A miniszter, úgy hírlik, személyesen ment a királyhoz ítélete megerősítéséért. Most percről-percre várjuk az uralkodó döntését. Belenyugodva Isten szent akaratába, boldogoknak valljuk magunkat az Úr kegyelme okán, aki arra érdemesíti méltatlan szolgálait, hogy életüket áldozhatják szent hitükért. Kérem főtisztelendő atyám áldását, és könyörgök az összes pátereknek, ajánljanak Istennek, akitől csak azt a végső kegyelmet esedezem, hogy a mennyországban valamennyiről megemlékezhessem. 1686. július 30. Krisztusban fia, János, halálraítélve Krisztusért.”

P. Britónak e szűkszavú értesítését több más egykorú forrás adatából kiegészíthetjük. Mindenekelőtt rendelkezésünkre áll P. Mello Lajos tudósítása, melyet az akkori rendfőnöknek, P. Noyelle Károlynak küldött. Mello annakidején Lisszabonban abban az esztendőben lépett Jézus Társasága noviciátusába, amikor P. Brito Indiába utazott. Majd 1680-ban ő is Indiába került, és 1682-ben beosztották őt a madurai misszióba, ahol P. Brito mellett és vezetése alatt több éven át áldásosan tevékenykedett. Éppen két esztendővel szentünk hősi halála előtt, tehát még 1691. február negyedikén, Mello lett a madurai misszió első vértanúja, aki hitéért odaadta életét, mert közvetlenül ama kínszások és

⁵⁷ Leveleit lásd Summarium Proc. Canon. 50 kk. – P. Rodriguez Emmánuelhez a börtönből 1686. július 31-én közölve Franco Imagem 807 és Brito Ferd. 247.

gyötrelmek okozták korai halálát, melyeket a hit ellenségei kezétől szenvedett el.⁵⁸ P. Mello tudósítása részletesebben ismerteti Brito János első kihallgatását a gonosz Kumára Pillei színe előtt. P. Brito – írja ő –, amikor megtagadta Kumára kívánságát, és kijelentette, hogy igazi keresztény nem könyöröghet Sívához, hozzátette még azt, hogy ő csak a minden létező Teremtőjét imádja: vagyis az egy igaz Istent. A P. Brito említette vízbüntetést is tüzetesen leírja ugyanekkor, amelyet szentünk és társai kénytelenek voltak hitükért elszenvedni. P. Mello így ismerteti ezt a gonoszul kiagyalt és válogatott kínzást. Az áldozat karjára kötelet kötnek, melyet felvonó csigára erősítenek. Azután a felvonócsiga segítségével felhúzzák a kötelet jó magasra egy tó vagy kút fölé és hirtelen leejtik a szerencsétlen áldozatot teljes súlyával a vízbe és ott addig hagyják, míg közel jut a megfulladáshoz. Ekkor ismét gyorsan felhúzzák, hogy még többször megismételjék vele ezt az eljárást. Mello tudósításából ismerjük a hirtelenül elpártolt társ nevét is. Szatjánádennek hívták. A páter azonban mentegetni próbálja az árulást. Szerinte a szerencsétlen áldozaton annyira erőt vett a félelem és fájdalom, hogy inkább önkénytelenül és ösztönösen, mint akarva és megfontoltan fohászkodott Sívához.

Kodiárkojlban P. Britót két kötéllel akasztották fel. Az egyikkel lábát magas fára felkötötték, a másikkal pedig kezét feszítették egy másik fára, azután jóideig e kínos helyzetben hagyták. A kötelek mélyen bevágtak keze-lába eleven húsába. A Kodiárkojlban töltött húsz nap alatt a hitvallóknak börtönükben naponta mindössze egy-egy maroknyi rizs jutott táplálékkul.

Kumára Pillei szokott tartózkodási helyén, Pagáni községben, személyesen működött közre a kínzásokban. A keresztények és papjuk nemes állhatatossága annyira felbőszítette ezt a kínzójukat, hogy állatias dühvel vetette magát rájuk, és teljes erejével ütötte-verte őket. Viselkedése udvari embereinek csábító ösztönzésül szolgált a példa követésére, és még kegyetlenebbül iparkodtak elbánni a keresztényekkel. P. Brito, az orcáját ért első ütés után Mestere szavára gondolva, rögtön odanyújtotta másik orcáját a feldühödötteknek. Kumára e hősi cselekedet láttán nem tudta csodálkozó megdöbbenését eltitkolni.

A miniszter ítélete, miután még egyszer és utoljára felszólította a „vádlottakat” Siva imádására, mivel természetesen tagadó választ nyert, teljesen megfelelt az evangélium hirdetőire már régebben kirótt büntetésnek. A páternek és hitoktatóinak, hangzott a kegyetlen ítélet, le kell vágni kezét-lábát és azután karóra kell húzni őket. A többi kereszténynek csak egyik lábát és kezét, orrát, füleit és nyelvét kell kitépni és megcsönkítva hazaküldeni családjukhoz. A keresztények nagy örömmel fogadták az ítélet kihirdetését. Énekszoba kezdtek, a Szűzanya litániáját és más imákat rebegtek, hogy megerősítsék a végső küzdelemre lelküket. Ámde a hóhérok durván félbeszakították az imákat, s kiráncigálva áldozataikat börtönükből, véresre korbácsolták őket, azután P. Britót a falu közelében egy helyre hurcolták, melyet még ma is mutogatnak az idegeneknek. Még mindig ott van a kissé a talaj fölé emelkedő nagy lapos kő sok hegyes éllel és dudorodással, melyet egész álló nap ért a nap égető tüze. Itt a hős hithirdetővel nyolc hóhér üzte ördögi játékát. Legelőször letépték ruháit és a hegyes-tüzes kövön ide-oda hengergették jósokáig. Végre, mikor megelégtették a pokoli játékot, késő estig otthagyták sebektől borítva, minden védelem nélkül kitéve az izzó napsugaraknak. E szörnyű kínzás után a hóhérok újra a börtönbe cipelték védtelen áldozatukat.

Ez a kő még ma is az egyik közeli pogány pagoda mellett fekszik. Oldalt tőle tó terül el, melyet a környéken fennmaradt szájhagyomány szerint a vértanú még életében megáldott. Mikor ugyanis egy pogány asszony a szomjúságtól elgyötört hithirdetőnek e tóból merített vízzel szolgált, ekkor a hálás P. Brito megáldotta a tavat és kijelentette, hogy a legnagyobb

⁵⁸ Franco Annus gloriosus 59 kk.

szárazság idején sem apad ki majd belőle a víz. Ennek az áldásnak tulajdonítják maguk a pogányok is, hogy mindig található a tóban víz, és a vizével öntözött rizsföldek bőséges termést adnak.⁵⁹

Néhány nap múlva ünnepélyesen felvonultak a hóhérok bárddal és szekercével fölfegyverkezve, hogy könyörtelenül levágják majd az áldozatok tagjait és odacipelték már a karókat is, hogy rájukhúzhassák az elítélteket.

Ámde még most sem érkezett el a végső és befejező küzdelem. Éppen abban a pillanatban, amikor a gonosz Kumára Pillei elhagyni készült házát, hogy részt vegyen a borzalmas színjátékon, királyi futár érkezett, és jelentette, hogy a palotában a király ellen szőtt titkos összeesküvést fedeztek fel, és a minisztert katonáival együtt haladéktalanul a palotába parancsolták. A hír elfeledtette Kumarával keresztény foglyait, és egyetlen gondja volt, hogy minél hamarabb segítségére siessen a királynak.

P. Britónak és szenvedései társainak a történelekről természetesen fogalma sem volt, és epedve lesték-várták börtönükben kivégzésük pillanatát. Végre parancs érkezett, hogy vigyék valamennyit a király székhelyére, Ramnádba. A foglyok mezítláb kénytelenültek a 18 mérföldnyi, azaz több mint 60 kilométer hosszú utat leróni, mégpedig többnyire futólépésben. Brito atya oly nyomorúságos és elcsigázott testi állapotban volt, hogy még a pogány bálványszolgák is megszánták.

Ramnádban először valamennyiüket a lóistállóba terelték, később pedig szűk, szurtos börtönbe zárták. A bráminok és a bálványpapok szép számban jelentek meg a börtönben a páter kigúnyolására, meg hogy vitába bocsátkozzanak vele. Azt remélték, hogy a testben legyöngült embert könnyebben legyőzhetik. Ám Isten kegyelme a szenvedőnek csodálatos erőt adott, mert oly hatalmas hit és tudás sugárzott szavaiból, annyira nyomatékosan mutatta ki bálványimádásuk badarságát, és oly meggyőzően bizonyította a katolikus hitigazságokat, hogy a gőgös tudósok egymás között, de a király jelenlétében is kénytelenültek beismerni: „Bár ez a tanító a mi tanításaink és szertartásaink ellen küzd, mégis tagadhatatlan, hogy alapelvei szentek és fennkölték, és az eszes értelem követelményeinek mindenben megfelelnek”.

Az elismerő nyilatkozat bámulatba ejtette a királyt. Most már ő is kíváncsi lett, és többet akart tudni az idegen szanjássziról. Palotájába rendelte tehát, és udvarias tisztelettel fogadta. Maga mellé ültette s sürgetve kérte, mondja el neki is mindazt, amire tanítványait oktatja. A páter készségesen közölte vele, hogy ő az igaz Istent hirdeti, a mindenható Teremtőt, akit egyedül illet hódolat és imádás. A pogányok istenségei az emberi elme üres és származékos kitalálásai. A király e szavakkal fordult környezetéhez: „Ez a bátorság tetszik nekem. Ilyen nyíltan kellene mindenkinek beszélnie. Jellemes embernek ezt mindig szem előtt kellene tartania. Nos, és mit tanít még az általad hirdetett törvény?” P. Brito ekkor a tízparancsolatot fejtegette. Beszélt szentvoltukról és jelentőségükről az emberi társadalomra nézve, valamint megtartásuk szükségességéről. Ez is nagyon tetszett a királynak. „Valóban – bólintott –, ez tökéletes törvény”. És a szent tovább beszélt Isten tulajdonságairól és mindig következetesen visszatért a kiinduló ponthoz, hogy minden ember kötelessége Isten akaratának követése. Most azonban az izgatott Kumára Pillei is beleszólt a meghitt társalgásba. A gonosz miniszter attól tartott, hogy a hithirdető szavai túl mély benyomást gyakorolnak a királyra. Most már ő fordult a páterhez e kérdéssel: „Nos, és miért nem könyörögsz a mi Sivánkhoz?” P. Brito válasza így hangzott: „Bráma hívei Brámához, Visnué Visnuhoz és Siváé Sivához imádkoznak. Én azonban a mennynek és a földnek Teremtőjében hiszek, azért könyörgésem csakis hozzá szállhat”. Most újra a király vette át a kérdezősködést: „Mondd, prangi, tulajdonképpen hollandus vagy pedig más nemzetiségű vagy-e? Arcböröd elárulja idegen

⁵⁹ Besse 272.

voltodat”. – „Én – válaszolt a szent – tudós, tisztos és tekintélyes férfiak társaságának vagyok tagja, akiknek tanítása fontos, gondolatai tiszták. Mint az igaz Isten küldöttei járjuk széles e világot és hirdetjük az Ő szent törvényeit.” – „És a tengerentúlon ezt a törvényt megtartják az emberek?” érdeklődött tovább a király. – „Hogyne – hangzott a készséges válasz, az egész világ, melynek hirdették, magáévá tette. E törvény tisztelete minden ember kötelessége, mert minden népnek szól. Egy Istent hirdet mindenki számára, akit imádni kell.” – „Még egyszer ki kell jelentenem – ismerte be a fejedelem, te igazi és őszinte tanítómester vagy.”

A király elismerő szavai nagyon megijesztették a befolyásához görcsösen ragaszkodó Kumára Pilleit és a bráminokat. Újra rákapcsoltak a régi vádra, hogy a keresztények vonakodnak Sivához könyörögni. „Hát aztán?! – fakadt ki a király. – Mi közöd hozzá, könyörög-e az idegen szanjássi Sivához, vagy sem? Hát hogy kívánhatjátok, hogy ez a férfiú, aki oly fennkölt törvényt követ, majd a ti ábrándozásokat fogadja el? Mi köze az igazságnak a tévedéshez?”

Ez valóban nagyszerű kijelentés volt, de – mint oly sokszor megesik – a szép szavak csak pusztán szavak maradtak, mert a királynak nehezebbre esett volna, hogy alávesse magát a fölsimert isteni akaratnak. A tartományfőnök, P. Rodriguez Emánuel a rendfőnökhöz intézett leveléből tudjuk, hogy ez a király az iszákosság rabja volt. Dorbézolását azzal szerették hízogő hívei szépiteni, hogy a Sivának hozott vallásos áldozat számlájára írták. Ezenfelül a többnejűség is fogva tartotta, mely az indiai királyok és fejedelmek körében általános bevett szokás volt. A lopás is nagy népszerűségnek örvendett a maravaiaknál. A tolvajkasztok körükben nagyszámban virágoztak, és maga a fejedelem is ilyen kaszthoz tartozott. Szóval az élet, melyet a király folytatott, igazán merő ellentétéként hatott az evangélium kristálytisztá tanításának. Oda is fordult a király P. Britóhoz és így szólt hozzá: „Neked ajándékozom életedet és szabadságot, és a veled együtt elfogott tanítványaidét is. Itt maradhattok királyságomban és imádhathatók Istenetek és élhettek törvényeitek szerint, de azt megtiltom, hogy többi alattvalóimnak hirdesd törvényeidet. Olyan vallás, mely eltiltja a többnejűséget, a lopást és a bálványimádat, nem lehet inyünkre. Ha mindenáron prédikálni akarsz, tedd ezt máshol. De ha tilalmam ellenére – e szavakat háromszor nyomtatékosan megismételte a király – prédikálni merészelsz országomban, könyörtelenül elfogatlak, és kitépetem szívedet kebledből”. Brito atya azon reménykedett, hogy a kimondott szigorú tilalom nem marad a király utolsó szava, hisz oly barátságosnak mutatkozott vele szemben, és az őszinte nagybecsülés minden jelével bocsátotta további útjára. Szeretett volna még egyszer a király színe elé kerülni. Azzal a kívánsággal, hogy háláját akarja tolmácsolni, bebocsátást kért a palotába, de a ravasz bráminok mindig meg tudták akadályozni tervét, és elgáncsolták szándékát. Nem maradt tehát más választása, minthogy egyelőre hátat fordítson Maravának és jobb idők beköszöntésére várt itteni apostoli munkájával.

P. Brito fogságbevételére idején jelent meg Marava partvidékén a Szent Ferencről nevezett Péter Pál karmelita atya, aki később Bombay-ban lett apostoli helytartó. Két malabári bennszülött pap kísérté őt apostoli körútján. A karmelita még nem ismerte a bennszülöttek nyelvét, viszont a megszokottól eltérő ruhájáról és életmódjáról azonnal tudták, hogy prangi, vagyis bevándorolt európai. Maravából csakhamar Negapátamba költözött át a karmelita, és a holland gyarmat területén telepedett le. Tudjuk, hogy 1686-ban levelet írt P. Britónak, melyben elpanaszolta, hogy a tondi világi hitoktató mennyire nem viselkedett előzékenyen iránta. P. Rodriguez Emmánuel jezsuita tartományfőnök 1686. augusztus 2-án kelt levelében meg azt írja a jezsuita rendfőnöknek Rómába, hogy Brito atya bebörtönzése kapcsolatban áll P. Péter Pál merész maravai fellépésével. Silveira Antal kocsini apostoli kormányzó XI. Ince pápához és a Hitterjesztés Központjának elnökéhez írt leveleiben panaszt emelt P. Péter Pál ellen, mert az utóbbi a kocsini egyházmegyében jogosulatlanul tevékenykedett. Szerinte Péter Pál atya Kocsinból Maravába utazott, ott nyíltan mint európai és a hollandok barátja lépett

föl, s ez volt az oka annak, hogy a maravai király saját országában megtiltotta az evangélium hirdetését. Ez a tilalom P. Brito működését is érintette.

Ide iktatjuk Máriádágen hindu tanúskodását, aki fia volt az egyik, P. Britóval együtt megkínzott világi hitoktatóknak. „Abban az időben – így tudósít Máriádágen – édesatyám házában éltem. Apám neve Seluen Najáker, aki Brito János atya hitoktatója volt. Az eset 1686 július havában történt. János atyát a vellejkulámi Szent Mária Magdolna-templomból jövet Kumára Pillei miniszter parancsára édesatyámmal és Kanágápen hitoktatóval, meg Suren és Szatjánáden Csetti két újkereszténnyel egyetemben elfogták az úton. A foglyokat egyenesen Kodiárkojlba hurcolták, és sötét börtönbe vetették. A miniszter papunkat eleinte nagyszerű ígéretekkel kecsegtette, ha áldozatot mutat be az ország mindenekfelett tisztelt Siva bálványának. János atya megbotráncozva tiltakozott ilyen ajánlat ellen. Erre Kumára Pillei a két újkeresztényt vezettette maga elé, és kegyetlenül megostoroztatta szegényeket. Szatjánáden a kínzás hatására rettenetesen megrémült, és alig érte egy-két ütés a hátát, már meg is adta magát, és behódolt a bálványnak. Suren, a másik újkeresztény, aki egyébként az egész ország nagyrabecsülését élvezte, azonban sokkal bátrabbnak bizonyult. Mikor kíméletlenül ütötték-verték és szüntelenül nógatták Siva imadására, arra kérte kínzóit, engedjék meg, hogy tanácsot kérjen János atyától. Ezt megengedték neki. Rövid értekezés után Suren visszatért a pátertől, és bátran kijelentette Kumára Pilleinek, hogy százszor inkább szenved kínhalált, mint hogy a bálványnak szolgáljon. Most a kínzás újult erővel dühöngött mindaddig, míg az áldozat ájultan esett össze. Egyesek azt hitték már, hogy kilehelte lelkét, míg mások dühösen kiabálták, hogy csak tettetés az egész. A kegyetlen Kumára Pillei, hogy meggyőződjék az igazságról, égő fáklyát dugott az áldozat talpához. A szerencsétlen ember erre a nem éppen gyengéd tapogatózásra életjelt adott, mire bilincsbe verve visszaráncigálták a fogságba. Néhány nap múltán a miniszter megparancsolta, hogy János atyát fogolytársaival együtt Pagániba szállítsák, ahol az éjszakát börtönükben töltötték. Másnap átadták a pátert hóhérai kezébe. Ezek dühödtlen leráncigálták a szent pap testéről a ruhát és egy nagy lapos kőre fektették, melyet a nap heve annyira átfűtött, hogy alig lehetett tenyérrel hozzányúlni. A gonoszok úgy forgatták őt az izzó kőn, akárcsak a nyárson és úgy kínozták, hogy teste jóformán megsült. Akkor azután, mint akik jól elvégezték feladatukat, visszahurcolták börtönébe. Most édesapám került sorra. Őt is megpörkölték a forró kőn, mint János atyát, utána ostorral véresre verték, és az egyik pribék olyant ütött balszemére, hogy az nyomban kiugrott a gödréből. A vér erősen ömlött belőle és a kivert szem lelógott atyám arcára. Még a hóhérok köszíve is megindult e látványra, és elmentek jelentéstételre a miniszterhez. Ez gúnyosan megjegyezte, most mutassa meg a szanjásszi tudományát. Ha meg tudja gyógyítani börtönében a kiütött szemet, ő is elismeri a keresztény vallás igazát. „Ez az Isten akaratától függ, jelentette ki atyám. Ami pedig engem illet, nagy örömmel készen állok nemcsak szemem, de életem feláldozására is szent hitemért.” Néhány pogány, aki szájalommal nézte végig a pokolian kegyetlen jelenetet, P. Britóhoz sietett, hogy közölje vele a történeteket. A páter is kinyilvánította azt a meggyőződését, hogy az ő szeretett hitoktatója bizonyára szívesen áldozza életét hitéért. Amikor meg eléje vitték édesatyámat, visszaillesztette a kilógó szemet a szemgödörbe, keresztet vetett rá és nemcsak hogy mintegy varázsütésre megszűnt a rettenetes fájdalom abban a pillanatban, hanem ezenfelül éppen olyan jól látott, mint annakelőtte. Kumára Pillei meghallván a csodát, tüstént maga elé rendelte atyámat, és mert közben leáldozott a nap, megparancsolta neki, hogy lámpafénynél olvasson el egy lapról valamit, közben atyám jobbszemét saját kezével elfödte. Nagyot bámult, mikor észrevette, hogy atyám minden fönnakadás nélkül folyékonyan olvas. Kijelentette, hogy János atya biztosan varázsló. Mindezt a részletet én Seluen Najákertől, Surentől és magától a hitoktatótól tudom, akik valamennyien szemtanúi voltak az esetnek, és a páterrel megosztották fogságát.”

Brito atya lelkét a börtönben áthatotta a biztos tudat, hogy keserves szenvedéseik biztosan vértanúhalállal végződnek. Hisz Rodriguez Emánuel tartományfőnökhöz intézett levelét is így írta alá: „a hitért halálra ítélt híve”. Ámde az élet könyvében más állt róla megírva. Az történt, amit legifjabb szenvedéstársa a börtönben látó hittel megjósolt. Ugyanis a páter ezt az egészen fiatal, szinte még gyerek fogolytársát megkérdezte: „Mondd, fiaskám, mit teszel, ha majd megkínóznak?” Mire a fiú gondolkodás nélkül így felelt: „Szeretett Mesterem, se te, se én nem halunk meg most! Te még vissza térsz hazádba, és csak amikor újra földünkre lépsz, fognak lefejezni.” Így is történt később.

Azonban Isten büntetése a gonosz miniszterre és a gyenge királyra nézve nem sokáig késett. P. Brito egyik leveléből, melyet 1692. szeptember 22-én Ferdinánd bátyjához intézett, megtudjuk, hogy a minisztert és testvéreit hazaárulás büntetével vádolták és bűnösöknek találták őket. Ugyanaz a halál lett osztályrészük, amelyet P. Britónak szántak. A királyt először Madura uralkodója fosztotta meg trónjától. Ekkor szorongatott helyzetében Ekoji, Tandzsur királya sietett segítségére, és el is üzte a betolakodott hódítót, de önjutalom fejében megtartotta magának Marava felét.⁶⁰

P. Brito szabadságát 1686 augusztusában nyerte vissza, és valószínűen rögtön Madurába készült, de útközben utolérte a tartományfőnök levele, mely őt Topóba, a tartományfőnök szokott tartózkodási helyére rendelte. A hívásra két hitoktató és néhány keresztény híve társaságában rögtön útnak eredt, valószínűen gyalogosan. Képzeltető, mily rajongó szeretettel és hódoló tisztelettel fogadta a bátor hitvallót előljárója és összes rendtársa. A tartományfőnök elrendelte, hogy a hithirdető Topóban pihenje ki a kiállott szenvedések utónyomait és hosszú apostolkodása fáradságait. De az ernyedetlen és buzgó hitvallót üte-hajtotta a vágy, hogy minél előbb visszatérjen szeretett missziójába és megossza ottani rendtestvéreivel a hitelesítő élet viszontagságait. Amikor úgy érezte, hogy elég erőre tett már szert, meg is kapta a tartományfőnöktől a kívánt távozási engedélyt. Az apostol boldog örömmel lendült neki útjának, de alig néhány nap múlva újra visszarendelték Topóba.

Időközben ugyanis olyan hír érkezett Topóba, mely egyelőre lehervasztotta P. Brito minden reményét, nevezetesen P. Paes Ferenc halálhíre. A malabári rendtartomány körülbelül egy esztendeje P. Paest választotta Rómába kijelölt ügyvivőjévé, és Európába küldötte, de a páter már nem jutott el Európáig. Az a vitorlánhajó, melyen utazott, a délafrikai Jóreménység-fok közelében hajótörést szenvedett. A páter ugyan elvergődött a partig, ott azonban a kiállott szenvedések és nélkülözések következtében mégis meghalt. Az elhunyt ügyvivő helyett immár másvalakit kellett Európába meneszteni, és a tartományfőnök tanácsaival egyetemben P. Britóban találta meg a megfelelő utódot. A páter – tudták róla – nagy tekintélynek örvend a portugál királyi udvarban, és ezért nagyon alkalmas arra, hogy képviselje a misszió fontos érdekeit hazájában. Ezenfelül már tizenkét éve szakadatlanul dolgozott Indiában hitelesítői és előjárói minőségben, tehát tudott alapos véleményt adni a misszió állapotáról és szükségleteiről. P. Brito nagyon meglepődött mikor a tartományfőnök tudtára adta elhatározását. Bizonyára, hisz ez a jog a rendtagot a rend szabályai értelmében is megilleti, előadta felsőbbségének az okokat, hogy szerinte miért lenne helyesebb lemondani vagy eltekinteni az ő küldetésétől. Valószínű, hogy nem hallgatta el alázatos kérését sem, hogy hű megtérteitől mielőbb visszatérhessen. De a tartományfőnök nem engedett elhatározásából, és P. Brito engedelmesen hajtotta meg fejét előljárója végső döntése előtt. Miután a szükséges előkészületek megtörténtek, 1686 november havában elindult Goa felé. Goai tartózkodása rövidéletű lehetett, mert a királyi hajó már dec. 15-én kifutott innen a nyílt tengerre. Itteni időzése előkészülettel telt az utazásra, mely hosszúnak ígérkezett.⁶¹

⁶⁰ Brito Ferd. 244.

⁶¹ Lettres édifiantes X. 4. – Examiner 1894. 370. – Danvers II. 370.

Alig hogy odaérkezett, szinte már hajóra is kellett szállnia, mely útrakészen várt a kikötőben. Ugyanazon a hajón utazott Lisszabonba Tavora Ferenc alkirály, a hithirdető régi jó barátja, akinek lejárt kormányzói megbízási ideje. Az utazás rendkívül szerencsésen és simán folyt le. Amikor a hajó körülvitorlázta a Jóreménység-fokot, Brazíliának vette útját és előbb a bahiai kikötőbe futott be, innen Portugália felé kanyarodott vissza újra, és 1687. szeptember 8-án eljutott a Tejo torkolatához, és beúszott Lisszabonba. A rendtársaitól nagy örömmel fogadott hazatért hithirdető a jólismert Szent Antal-kollégiumban szállt meg, ahol annakidején mint diák tanult és papnövendék korában tanított.

XII. Újra Európában

Valamivel a hős hithirdetőt szállító hajó megérkezte előtt egy másik hajó hírt vitt Lisszabonba a vértanú fogságáról és kegyetlen megkínzásáról. Rodriguez Emánuel tartományfőnök ugyanis továbbította az elfogott hithirdető fogságból küldött levelét a portugál rendtestvéreknek. Most pedig, amikor futótűzként elterjedt a hír a városban, hogy a királyi hajón szerencsésen megérkezett az elsíratott vértanú, egész Lisszabonon nagy izgalom lett úrrá. Mindenki látni óhajtott a nagy hitvallót, és a lába elé akarta rakni mintegy lelkesült bámulatát és hódolatát. Bármennyire visszavonult a páter mély alázatosságában a külső szereplés és a nagy nyilvánosság elől, lehetetlen volt elhárítania magától minden tiszteletadást.

A szerencsétlen jellemű VI. Alfonz király visszavonulása után 1667-ben ennek öccse, II. Péter foglalta el egyelőre kormányzó címmel a királyi trónt, majd később, Alfonz halála után (1683) mint koronás király bölcsen uralkodott. Péter mélységesen vallásos és a nép igazi javán dolgozó fejedelemnek bizonyult. Meleg érdeklődéssel karolta fel amaz országok missziós érdekeit, melyekben portugál gyarmatok voltak. Ezeket azután bőkezűen támogatta, és a gyarmati országok jóvedelmét, mint ezt a király VIII. Sándor pápával tudatta, jelentős részben a hithirdetőkre és a világi hitoktatókra fordította.⁶² Ezért úgy illett, hogy P. Brito személyesen köszönje meg a nagylelkű királynak a rendi missziók iránt tanúsított nagylelkűségét. A király szinte epedve várta már azt a napot, mikor majd régi feledhetetlen játszótársa és kedves apródja újra megjelenik előtte, és bemutathatja őt a királynénak. A királyi udvar azidőben történetesen nem tartózkodott Lisszabonban, hanem a salvaterrai kastélyban időzött, mely azonban nem feküdt távol a fővárostól. Brito János jelentkezése után rögtön megkapta a kívánt királyi kihallgatást. Megérkezésekor a palotában a miniszterek kitörő és szívélyes örömmel fogadták, mert nagyobbára azok sorából kerültek ki, akik annakidején vele együtt nevelkedtek a királyi udvarban. A király pedig, aki kedves barátját már a lépcsőházban várta, alig tudta leküzdeni izgatott nyugtalanságát, és már messziről nevéen szólította egykori apródját. A hithirdető mély tisztelettel közeledett a király felé, és a portugál udvari szokás szerint hódoló kézcsókra akart térdet hajtani, de Péter rögtön fölemelte, megölelve karjaiba zárta és nyomban lakosztályába vezette. A két jóbarátnak tömérdek mondanivalója akadt. Ez volt első kölcsönös viszontlátásuk P. Brito hosszú, tizennégy éves távolléte után. Majd bemutatta a király ifjúkori barátját a királynénak, Mária Zsófiának, Vilmos pfalzi választófejedelem leányának is, akit az uralkodó abban az esztendőben vezetett oltárhoz. A királyasszony a tisztelet és nagyrabecsülés minden jelével fogadta a híres hithirdetőt, és mély hittel csak azt a kegyet kérte tőle, hogy a másnapi misén az ő kezéből fogadhassa a szentáldozást. P. Britónak említett első látogatása után még számtalanszor meg kellett jelennie az udvar színe előtt, hogy a madurai és malabári misszióról bővebb felvilágosítással szolgáljon, meg a királlyal és minisztereivel tüzetesen megtárgyaljon minden indiai és missziós kérdést.

P. Brito sem hosszú portugáliai tartózkodása alatt, de még az udvarnál sem változtatott megszokott életmódján. Naponta mindössze csak egyszer táplálkozott, s még a király dús asztalánál is megelégedett kevés rizzsel, főzelékkel és vízzel. Fekvőhelyéül kemény deszka vagy a padlóra borított medvebőr szolgált. Annyira feltűnt ismerőseinek kemény és szigorú életmódja, hogy a nevezetes látogatás után körülbelül 15 évre Telles bragai érsek XI. Kelemen pápához intézett levelében így emlékezett meg róla. „Láttuk, írta, hogy a tiszteletreméltó hithirdető, aki velünk együtt Mariavalvánál, a király miniszterénél ebéden

⁶² Franco Synopsis annalium 425.

vett részt, a kínált fogásokból mindössze kevés főzeléket és gyümölcsöt fogadott el.” Barátai lelkére beszéltek, kímélje magát, és használja fel európai tartózkodását egészsége helyreállítására, és erői visszanyerésére, de a hősl elkü hithirdető csak a fejét rázta az unszolásra: „Madurai rendtestvéreim százszorta keményebb életet folytatnak, mint én. Munkájuk verejtékes, és küzdeni kénytelenek a délszaki éghajlat minden viszontagsága ellen. Szüntelen veszedelmek és üldözések leselkednek rájuk, de ők szívesen áldozzák a szent ügyért egészségüket, sőt ha kell, még életüket is. Hát lehet-e akkor nekem itthon jobb dolgom, mint ott nekik? Vajon mit szólna Szent Ignác és Xavier Szent Ferenc, és mit szólna az én drága Uram és Mesterem, a Megváltó, ha én a kelyhet csak az ajkamig emelném, de a tartalmát kiinni elfogyna már a bátorságom?”

P. Britónak ügyvivői minőségében tulajdonképpen Rómába is el kellett volna mennie, hogy személyesen és részletesen számoljon be a rendfőnöknek az általa képviselt rendtartomány állapotáról. De a király és a portugál kormány élénken ellenezte ezt az utat. Brito Ferdinánd, úgy látszik, teljesen ismerte az ellenkezés okát. XI. Ince pápa, írja ugyanis tudósításában, megparancsolta, hogy minden Rómába érkező hithirdetőnek esküvel kell köteleznie magát, hogy aláveti magát a római Hitterjesztő Központ rendelkezéseinek. Igen ám, de az ilyen eskü a portugál korona évszázados főkegyúri jogait érzékenyen sértette volna. XI. Ince pápa valóban kibocsátott-e ily parancsot, nem tudjuk, mert abból az időből összesen csak két olyan rendeletet találunk, mely esküt ír elő a hithirdetőknek. Ezek az előírások azonban nem vonatkoznak a mi esetünkre, mert csupán engedelmisségi esküt követelnek azoktól a hithirdetőktől, akiket Európából a hátsóindiai missziókba küldenek. Azonban egészen biztos, hogy a portugál központi és gyarmatkormány attól tartott, hogy a rendi ügyvivő római útja valamiképpen árthat Portugália féltékenyen őrzött évszázados főkegyúri jogainak, annyiival is inkább, mert az elvű XI. Ince pápát határozottan az apostoli szék jogai bátor előharcosának és védőjének ismerték. A portugál korona viszont féltékeny szívóssággal őrizte és védte az előző pápáktól nyert nagy kiváltságait.

Az elmúlt korszakok folyamán ugyanis Portugáliát a hitterjesztés érdekében kifejtett nagy érdemeiért a pápák sok kedvezményben részesítették. Indiába és Kínába például ekkoriban nem nevezhettek ki püspököt a portugál király kezdeményezése vagy beleegyezése nélkül. Továbbá a király jogköréhez tartozott, hogy az összes gyarmati egyházi méltóságokra és javadalmakra jelölteket ajánljon a Szentszéknek. A hithirdetők is csak portugál királyi engedéllyel utazhattak Indiába, Kínába és Japánba, és portugál hajókon kellett Lisszabonon át a tengerentúlra indulniuk. Az előjogok fejében azonban a korona kötelezte magát, hogy mindenütt megvédi a katolikus vallást és hithirdetőit, ezenkívül a püspöki székek, papnevelők és káptalanok ellátásának és fönntartásának költségeit rendelkezésére bocsátja az Egyháznak. Általánosságban és elvben e kedvezményeket csupán ama gyarmatterületekre korlátozták, melyek valóban a portugál koronához tartoztak. Amikor Portugália indiai és keletázsiai gyarmatai jórészt kénytelenül más hatalmaknak, különösen Hollandiának átadni, és így vállalt kötelezettségeit többé már nem teljesíthette, hisz mindjobban elszegényedett, az adott helyzet lényegesen megváltozott. Rómában a XVII. század elején életrekeltett Hitterjesztő Központ lassanként mind nagyobb és szélesebb hatáskörre és befolyásra tett szert. Ettől kezdve napirenden voltak a súrlódások közötté és a portugál gyarmatkormány között. Portugália minden erőfeszítésével azon fáradozott, hogy kedvezményes helyzetét mindenáron megőrizze, befolyását a terhek viselése nélkül is megtartsa, míg a római Szentszék törekvése oda irányult, hogy Portugália előjogait csak oly mértékig ismeri el, ameddig teljesíteni tudja vagy akarja az e kiváltságokkal kapcsolatos köteleességeket és terheket.

E kényes helyzetben P. Brito hazai tartózkodása során, 1687. július 6-án levelet írt a közben egyetemes rendfőnökké választott P. González Thyrsusnak, aki válaszában a hithirdető kérelmére eltekintett az ügyvivő római útjától, és megengedte neki a felmerült kérdések levélbeli megtárgyalását, és a fennforgó fontos ügyek ilyen elintézését.

A portugál kormánnyal folytatott egyéb tárgyalások kezdettől fogva kedvező mederben haladtak. Többek között a kormány megígérte, hogy a hithirdetők és világi hitoktatók anyagi támogatásáról, kiknek tevékenysége a madurai misszióban nagyjelentőségű, azontúl majd jobban gondoskodik.

Hivatalos ügyeit immár elintézte P. Brito, és hozzá foghatott végre a portugál rendházakban tervezett rendszeres toborzó körútjához. Mindenekelőtt sorra látogatta a rendi főiskolákat, mert remélte, hogy legalkalmasabb jövő munkatársait a lelkes ifjúság köréből nyerheti meg a missziónak.

Először Santaremet látogatta meg. Itt azonban csak rövid ideig tartózkodott. Innen Coimbrába vezetett útja, abba a nevezetes egyetemi városba, ahol valaha bölcseleti tanulmányait végezte, és ahonnan annak idején sürgető kérelmeit intézte a rendfőnökhöz, hogy küldjék az indiai misszióba. A páterek és papnövendékek lelkesen csüngtek a pandarám-öltözetben eléjük lépő érdemes hithirdető ajakán, aki a madurai hithirdetők sok örömről és bajáról tartott nekik több megkapó előadást. Ábrázolásai és gazdag leírásai felejthetetlen élményt jelentettek az áldozatra kész és vállalkozó kedvű hallgatóknak. Előadása után sokan külön is felkeresték, és készséggel jelentették ki előtte, mily szívesen követnék kedves missziójába, hogy megosszák vele és társaival a hithirdetés minden örömbátánát. A hitterjesztő élet követelte nagy áldozatok korántsem riasztották el őket, sőt a kívánt áldozatosság ismertetése csak öregbítette fiatalosan bátor elhatározásukat. Akadt sok közöttük, aki azonnal tollat ragadott kezébe, és megható szavakkal kérte a római rendfőnököt, küldje őt haladék nélkül a madurai misszióba. Valamennyi papjelöltre – bátran mondhatjuk – kivétel nélkül, a legmélyebb benyomást gyakorolták Brito atya lelkesítő szavai. Egy fiatal tanuló rendtag, véletlenül szintén Brito János volt a neve, a rendfőnökhöz intézett nagyon megható levélben 1689. december 10-én írja, hogy már zsenge ifjúsága óta hallja, hány ezer és ezer pogányt térített meg P. Brito a katolikus hitre. Jómaga az isteni kegyelem sugallatára lépett Jézus Társaságába, és most engedélyt kér előjárójától az indiai missziós útra. El is utazhatott később a fiatal névrokon a nagy P. Britóval együtt missziós vágyai honába.

A páter Coimbrából hamarosan Portónak vette útját, ahol szintén lelkesült fogadás várta. Sőt, itt annyira fokozódott az ünneplők hódoló tisztelete, hogy a rendtestvérek, beleértve az idősebb atyákat is, szentírási példára hivatkozva mindenáron meg akarták mosni a hithirdető lábát. Brito atya nagy alázatosságában váltig szabadkozott az ilyen ünneplés elől, de végre is engedni kénytelenült az igazán szerető lélekből fakadt kívánságnak. Két testvér elvégezhetette ezt a megáhitott szeretetszolgálatot. Amikor a mély forradásokat és sebhelyeket észlelték, melyeket a vasbilincsek és durva kötelek vájtak a hithirdető eleven húsába, könnyes meghatottság fogta el őket, és csókkal illették a hitéért elszenvedett sebek nyomait. Alighogy híre futott a városban a hithirdető érkezésének, a portói püspök kanonokjaival és a város vezetőivel tüstént a kollégiumba sietett, hogy megcsodáló tiszteletüket együttesen is kifejezzék iránta.

Portóból P. Brito visszatért Coimbrába és rendtársai meghitt körében ünnepelte a karácsonyt. Evora város, hol tanulmányait részben végezte, szintén részesült az örömben, hogy falai között tisztelhetette őt. Itt is, mint egyebütt, szavai vállalkozó és önfelajánló lelkesedést ébresztettek a madurai misszió iránt. Azidőben folytatta Evorában tanulmányait P. Franco, aki később a Társaság egyik legnevezetesebb történetírójává fejlődött Portugáliában. Franco avatott tolla vázolja leghitelesebben a hithirdető jelenlétének és evorai időzésének hatalmas varázsát a tanári karra és a lelkes tanítványokra.⁶³ Franco ugyanis így ír: „Mi mindannyian, kik akkor Evorában tartózkodtunk, láthattuk a jeles férfiút, kinek nagyszerű tetteiről Társaságunk évkönyvei sok szépet örökítettek meg. Örömmel élveztük a nagy

⁶³ Franco Anno Santo 499.

boldogságot, hogy ilyen, minden tiszteletet megérdemlő vendéget üdvözölhettünk falaink között. Leírhatatlanul vigasztaló érzést váltott ki mindannyiunk lelkéből, amikor pandarám-szvámi öltönyében föllépve, házikápolnánkban tartott előadásaival színes képet vázolt a távoli Madurában működő testvéreink áldozatairól és áldásos tevékenységéről. Többször is hallottuk őt, de sohasem fáradtunk bele szavai meghallgatásába. Előadása egészen egyszerű, cikornya mentes volt, modora pedig rendkívül megnyerő, barátságos, szívélyes és szívhez szóló. Erényeinek éppenséggel nincs komor színezete, hanem szelíd jóságával igazán vonzó hatást gyakorolt ránk. Már akkor elfogott a sejtés, hogy majd megdicsőült szentjeink közé kerül valaha.” Ugyancsak Franco tudósításából ismerjük, hogy az inas, aki P. Britót utazásain kísérte, és szentmiséin szolgált, érdekes híreket közölt vele. A kísérő inas fia később pap lett, ez útján tudta meg P. Franco, hogy gyakran látta az atyát mise közben fölemelkedni a levegőbe. Ugyancsak az inas mondta el P. Francónak, hogy P. Brito imádságára sokan csodásan épültek fel betegségeikből.

Mindeddig nem szóltunk még a hithirdető rokoni látogatásairól. Beatrix, Brito atya hőslelkű édesanyja egészen visszavonultan élt Portalegrében. Alighogy megtudta fia portugáliai tartózkodását, rögtön levelet írt neki, és kifejezte reményét, hogy bizonyára viszontláthatja a hosszú távollét után. Azt a kérését közölte gyermekével, miután őt magas kora és gyengült egészségi állapota nem engedi Lisszabonba, iparkodjék minél előbb találkozásukat lehetővé tenni Portalegrében, vagy valahol ennek a városnak a közelében. Fia nyomban válaszolt meghívó levelére, és megírta édesanyjának, hogy természetesen azonnal teljesíti jogos kívánságát, mielőtt feladatai elintézése közben erre érkezése marad, egyelőre most csak anyai áldását kéri.

Összes rokonai közül először nővérét, Pinheiro grófnét látogatta meg, aki családjával együtt Lisszabonhoz közel pinheirói kastélyában lakott. P. Brito Santaremből Coimbrába irányuló útján áthaladt a kis Gollega városkán, mely csupán órányira feküdt Pinheirótól. Kísérőtársa önként figyelmeztette őt, mily közel jutott nővére otthonához. De a páter azt válaszolta, hogy majd csak visszajövet ejti útba a kastélyt, mert előbb még Coimbrába kell jutnia. Egyébként, tette hozzá, ő nem rokonai látogatására érkezett Portugáliába, hanem elsősorban missziója számára kell megfelelő munkatársakat toboroznia. Azonban útítársa, idősebb tekintélyes páter volt az illető, mégis rávette, hogy engedjen merev álláspontjából. Ez a látogatás, úgymond a kísérő, semmi tekintetben sem állja útját a tökéletességnek, hanem sokkal inkább a kötelező felebaráti és rokoni szeretet parancsa. P. Brito beleegyezett útja megszakításába, de ez alkalomkor csak rövid időt töltött nővére házában. Nemsokára Beatrix, az édesanya is megérkezett leányához, és ott érte a nagy öröm és boldogság, hogy viszontláthatta fiát, amikor az atya karácsony után Coimbrából jövet Lisszabonba készült. Megható volt a könnyes-boldog viszontlátás. Vajon mit érzett a nemes anyai szív, amikor fia ajkáról hallotta mindazt, amit ez Madurában Istenért végbevitt és szenvedett? Nagy boldogságában érezhetett valamit az édes jutalom ízéből, melyet az Úr már a földön juttat a szülőknek, ha legdrágább kincsüket áldozatul adják Isten oltárán. Bizony túlrövid volt az első látogatás, de most már bizvást remélhette Beatrix anya, hogy nem ez lesz utolsó viszontlátásuk. Csakugyan, amikor fia az evorai kollégiumot látogatta, Portalegrét is útjába ejtette, ahová anyja időközben hazatért. Innen azután a páter Monfortéba vette útját, ahol egyetlen élő fivére, Ferdinánd lakott.

János hön szeretett Ferdinánd bátyjával életfogytáig élénken levelezett. A két fivért már zsenge ifjúságuk óta a leggyöngédebb testvéri szeretet kapcsolta egybe. „Testvérem és Uram, írja például P. Brito 1688. május 25-én válaszként bátyja egyik levelére, el sem képzelheted, micsoda boldog örömet jelentett számomra kedves leveled, hisz tudod, mily melegen szerettelek mindig. Adja Isten végtelen irgalmában, hogy mindörökké szerethessük egymást.” Azt pedig, hogy Ferdinánd mily forró szeretettel csüngött testvérén, mi sem bizonyítja

jobban, mint a P. Brito megkapó életéről, munkájáról és erényeiről írt könyvének minden sora.

A várvavárt első viszontlátás hosszú-hosszú idő után, Monfortéban történt. Ámde az első együttlét nagyon rövidnek bizonyult, mert P. Brito máris tovább igyekezett édesanyjához. Már neki is vágott az útnak, amikor hirtelen óriási zivatar tört ki. Kísérője P. Cardosa, az evorai egyetem kancellárja, az égiháború láttán kérte őt, most ne folytassa útját. Ámde az Indiát járt P. Brito semmibe sem vette a vihart, mert ott igazán megedződött az időjárás viszontagságai ellen, és tudni sem akart az út megszakításáról. Ekkor kísérője nagy határozottsággal kijelentette, hogy nem bánja, ha a páter tovább megy a viharban, de ő bizony Monfortéban marad, még pedig Brito Ferdinánd házában. E kijelentés hatott. A páter nem vonakodott tovább. És így jutott Ferdinánd újabb testvéri együttlétben eltöltött éjszakához, mert vándoraink az utat Portalegrébe csak másnap reggel folytatták.

Agg édesanyjának e meglátogatása valószínűen már közvetlen az újabb indiai út küszöbén történt. Brito atya ekkor édesanyjánál időzött néhány napig, éjjeli szállásra azonban rendtársaihoz ment, az ottani kollégiumba. Portalegrében látta viszont egyik barátját a régmúlt időből, Mascarenhas Jánost a város püspökét. Amikor P. Brito első ízben meglátogatta őt, és térdre bocsátkozott előtte a püspöki áldás fogadására, a főpap is térdre borult, hogy viszont ő meg a hithirdető áldását kérje. Szent vetélkedés vette kezdetét, mert egyik sem tartotta méltónak magát arra, hogy kezét a másik fölé áldásra emelje. Végre kölcsönösen megcsókolták egymás fölszentelt jobbát és meghitt beszélgetésre ültek össze.

Bizony a nyugtalanító baj és a bánat P. Britót Európában sem kímélte meg. Péter király mindjobban közéről is megismerve és megbecsülve ifjúkori barátjának okosságát és tapasztaltságát, azt a gondolatot kezdte forgatni agyában, hogy nem engedi a pátert többé visszautazni Indiába, hanem inkább az indiai ügyeket intéző és vezetőtanácsba osztja be. Elő is adta a páternek kedves tervét. Gondolhatjuk, mily fájdalmasan nyilallt az apostol szívébe e váratlan fordulat híre. Lelkében csak egyetlenegy vágy izzott, hogy kedvelt missziójában dolgozzék tovább, és ott éljen-haljon keresztényei között. Minden lehetőt elkövetett a király terve megmásmására. Ám hiába! Sőt, amióta 1689. október 22-én a királynak fia és trónörököse született, még komolyabban vette megfontolása tárgyául az uralkodó, hogy a pátert mindenáron Európában tartja, mert később reá akarta ruházni a kis trónörökös nevelésének irányítását. A király úgy vélte, hogy szentünkben a legteljesebb mértékben egyesülten találja mindama tulajdonságokat, melyek ilyen fontos hivatalhoz szükségesek: a jellemsszilárdsággal párosult jóságot, őszinteséget, rátermettséget, tehetséget és bő élettapasztalatot.

A páter váltig ismételtette, hogy a király Európában akárhány különb embert talál, aki ezerszer alkalmasabb az ilyen hivatal vezetésére nála, míg a madurai misszió igazán szűkölködik munkaerőben. Ő pedig inkább alkalmas a missziómunkára, mert jól ismeri már az ország nyelvét és szokásait. Végül szinte könyörgött, hogy ne térítse őt el a király erről az Istentől neki rendelt pályájáról. De Péter király ragaszkodott elgondolásához, és egyre-másra bizonygatta, hogy mennyivel inkább hasznára lehet a páter Lisszabonban kedvelt missziójának. Ha a távoli Madurába tér vissza, akkor ott csak egyetlen személyt jelent, míg ha otthon marad, minden évben szép számmal küldhet sok új buzgó apostolt Isten szőlője munkálására. „Igaz, még nagyon sok hithirdetőre volna szükségünk, hagyta jóvá az uralkodó szavait P. Brito, mert elsősorban munkatársak toborzása volt utam célja. De most azért is sürgetem visszatérésemet Indiába, hogy példámmal bátorítsam azokat, akiknél toborzó kérésem süket fülre talált. Felséged megértő buzgóságára építem e várakozásomat, mert biztosan remélem, hogy missziónk barátja marad akkor is, ha oda mégis visszamegyek.”

Máskor a király vallásos lelkére próbált hatni, és azzal érvelt, hogy II. Péter Isten akarata ellen cselekszik, amikor akadályozza a visszatérést a madurai misszióba. A mélyhitű uralkodó kissé mehökkent erre az érvre. Gyóntatóját s még egy másik, erényekben és

tudományban bővelkedő rendtagot hivatott magához. Megbízta őket, vizsgálják meg lelkiismeretesen, vajon csakugyan Isten akarata ellen cselekszik-e, ha a hithirdetőt, ahelyett, hogy missziójába visszaengedné, itt Portugáliában alkalmazza fontos munka elvégzésére, amelyre jeles képességei okán valóban rátermett. A két megkérdezett pap, miután imádságban megerősítette lelkét, és megfontolta a kérdést, azt válaszolta, hogy a pátert nem lehet erőszakkal Portugáliában visszatartani.

De a királyt ez a vélemény sem győzte meg, és még mindig nem tudott lemondani kedves elhatározásáról. P. Brito most szorongattatásában P. Fuess Lipót, a királyné gyóntatója útján magához a királynéhoz fordult, és őt kérte meg, hogy érvényesítse befolyását indiai küldetése és missziós munkája javára. Ám a királyné sem igen hajlott eleinte a páter kérésére, mert ő is osztotta ura ama véleményét, hogy a kis elsőszülött hercegre, de az egész királyi családra is nagy szerencsét jelentene, ha P. Brito Lisszabonban marad. Végül a királyné mégis engedett a kitartó ostromnak és a királynál P. Brito pártjára állt. A király, felesége kérésére, nehéz szívvel bár, de beleegyezett a páter közeli elutazásába. Igaz ugyan, hogy csak alig néhány nappal a királyi hajók indulása előtt adta meg magát.

Érdekes P. González rendfőnök állásfoglalása ebben az ügyben, amit ezidőből származó levelei elég világosan elárulnak. A rendfőnök élénken tiltakozott az ellen, hogy akár P. Brito avagy más jezsuita páter szolgálattételre az udvarhoz kerüljön vagy az indiai ügyek tanácsában állandó szerepet vállaljon. Nem lehetetlen szerinte, hogy a király kívánsága jó következményekkel is járhat, mint azt P. Brito 1689. július hó negyedikén kelt, s hozzá intézett levelében kifejti, ám az a sok baj és veszély, melyek az ilyen befolyásos udvari állásokkal járnak, mégis nagyobbaknak látszanak a remélhető haszonnál. A király tanácsadóját mily könnyen teheti ez a kinevezés a sanda irigység és rosszindulat gonosz rágalom céltáblájává. Viszont nehezen vonhatnák el magukat a kinevezettek és az érdekeltek a kényes világi és politikai ügyektől.

Amikor tehát a rendfőnök értesült a király kedvező döntéséről, minden erejével igyekezett P. Britót minél hamarabb visszaküldeni Indiába, hogy gyorsan és mindenkorra elkerülje valamely újabb ilyen hivatalra kiszemelés vagy kinevezés veszélyét. P. Brito 1689. március 15-én írt levelében tudatta a rendfőnökkel, hogy megkapta az ő és római rendtanácsosa levelét. Ezekben mindkét előjárója tudatja vele ama kívánságát, hogy még abban az évben induljon vissza Indiába. A király, akit Brito atya nyomban értesített a Rómából érkezett kívánságról, és megsürgette, egyezték már bele az utazásba, gondolkodási időt kért. Mihelyt kézhez veszi a királyi beleegyezést, jelezte az atya Rómába, haladéktalanul visszatér kedves missziójába. Március hó 29-én, amikor az abban az évben induló királyi hajók már elvitorláztak Indiába, P. Brito újra írt a rendfőnöknek, és tudatta vele, hogy teljesen útra készen állt, amikor az államtitkár fontos levelét vette. Ebben tudatták vele, a király semmiképpen sem akarja, hogy az idén induló hajón utazzék el. Az utazás elhalasztását javalló okok állítólag magasabb államérdekkel függnék össze, de hogy mi az a magasabb államérdek, arról a levél nem szól. „Amikor a levelet kézhez kaptam – folytatja a páter beszámolóját – rögtön a lisszaboni tartományfőnökhöz siettem tanácsért. Ez összehívta tanácsosait, és valamennyi tanácsstag egyértelműen azt a véleményt hangoztatta, hogy bele kell nyugodnom a királyi döntésbe. Így tehát akaratom és vágyam ellenére kénytelen vagyok még egy esztendeig Portugália földjén maradni. Hat rendtársunk márciusban a malabári rendtartományba utazott, bár többen is mehettek volna, de az induló hajón nem akadt több férőhely. Isten segítségével remélem, hogy jövő évre majd többen utazhatnak velem együtt az indiai missziókba.”

A rendfőnök válasza május 14-én érkezett meg, melyben élénk fájdalomnak ad kifejezést, hogy a király megakadályozta P. Brito visszatérését a misszióba, mert szerinte több ok tette volna égetően szükségessé elutazását. Erre P. Brito július 4-én megírta válaszát: „Engemet is – panaszkodik levelében –, mélyen lesújtott a királyi döntés. Már nincs hőbb óhajom,

minthogy megtért híveim között, akik körében van némi sikerem, tovább dolgozzam és szenvedjek, éljek és haljak ... A legsúlyosabb érveket sorakoztattam fel a király előtt, hogy valamiképpen kicsikarjam tőle az elutazási engedélyt. Ő az érveket ellenem fordította, és azt mondta, hogy ugyanezek az érvek szóltak amellett, hogy ne küldjenek vissza Indiából Európába. Láttam, hogy a király szilárd véleményét nem tudom megingatni, így jobbnak láttam, hogy minden további sürgetést beszüntessek. Annyival is inkább tettem ezt, mert Marialva gróf államtitkár és több magasrangú udvari személy jóindulattal figyelmeztetett engem, hogy ne küzdjek tovább a jóakaró király határozott akarata ellen. De mindent elkövetek, ami csak erőmből telik, hogy az utazás elhalasztása ne jelentsen kárt a malabári rendtartománynak. Remélem ugyanis, hogy jövőre annál több rendtestvéremet vihetem majd magammal.”

Még akkor sem akart a király lemondani kedvelt tervéről, amikor P. Brito végre elutazhatott Indiába, hogy a kis trónörökös nevelésében tanácsadóként maga mellé veszi. Azzal a sürgető kéréssel fordult a rendfőnökhöz, hívja őt vissza Európába. A rendfőnök levelet írt mind a király, mind a királyné gyóntatójának, P. Magelhaes Sebestyénnek és P. Fuess Lipótnak – ez utóbbit Mária Zsófia királyné vitte magával Németországból – és kérte mindkettőt, kellő alkalommal használják fel befolyásukat a király terve elejtésére. E levelek ékes bizonyságok a rendfőnök nagy véleményéről P. Britót illetően. P. Magelhaesnek következőképpen írt: „Nem szolgálna Isten nagyobb dicsőségére, ha P. Brito visszatérne Európába. Isten végtelen jósága nem mindennapi képességekkel áldotta meg őt. A pogányok megnyerésére nagyszerű hitterjesztő buzgósággal és a hatékony igehirdetés kegyelmével ruházta őt fel. Folyékonyan beszél a bennszülöttek nyelvén, és hajszálnyira ismeri szokásaikat. Prédikációi dús gyümölcsöket érleltek Indiában.” Dicséri továbbá a rendfőnök a gyönyörű példát, melyet P. Brito hivatásával a többi hithirdető elé él mintegy, és emlékeztet azokra a szenvedésekre és gyötrelmekre, melyeket elviselt mint a hitterjesztő munka feje és lelke. Néhány hónap múlva, 1690. szeptember 30-án, a rendfőnök P. Fuesshez írt levelet, s ebben többek között így nyilatkozott: „Nagyon szívesen teljesíteném a király kívánságát, de minden körülmény szigorú mérlegelésével az a bizonyosság tölt el, hogy Isten dicsőségére és a lelkek üdvére kívánatosabb és magának a páternek is jobb, ha Indiában marad, őt a Szentlélek második Szent Pálként a pogányok megtérítésére választotta, és visszavezette hazájából újra Malabárba. Ezt a szót kapta Istentől megmunkálásra, és én remélem, hogy a király és a királyné belenyugszik a gondolatba, hogy P. Britónak mindenkorra ott a helye. Különben sem óhajtom, hogy akár őt, akár valamelyik más rendtagunkat a trónörökös nevelőjéül válasszák. Az ilyen állás, tudom jól, mennyi lappangó veszedelmet rejt, és rendünk számára sok kellemetlenséget hozhat.”

Mint fentebb röviden már említettük, a király hosszas huzavona után végre beleegyezett a páter elutazásába, mégpedig az 1690. március 25-én induló hajókon. Az a levél, amelyben P. Brito az örömhírt tudatja testvérbátyjával, nincs keltezve, de nem írhatta március 9-e előtt, mert szó esik benne P. Almeida március 9-én bekövetkezett haláláról. „A király – írja levelében a páter – megengedte, hogy visszatérjek Indiába, hozzátette azonban, hogy két esztendő múlva visszarendel. Ám én lelkemben azt a biztos reményt táplálom, hogy Isten ezt már nem engedi meg.”

Egyelőre valóban elhárult minden, a visszautazást hátráltató akadály. János atya személyesen és levélben elbúcsúzott édesanyjától és fivérétől. Utóbbinak március 18-án mégegyszer írt. E levelében megköszönte bátyjának a sok ajándékot, melyeket Ferdinánd a Madura-misszió számára küldött Lisszabonba, ígéri testvérenek, hogy az iránta izzó szeretet szívében soha sem hül ki, és hő reményét is kifejezi, hogy a mennyei hazában viszontlátják majd egymást. Az örökre szóló búcsú fájdalma P. Brito szívét is átgázta, amit elárul a búcsúlevél hangja, mely oly gyengéden csendül, mint eddigelé még sohasem: „Isten veled drága testvérem, Isten-hozzádot mondok neked teljes szívemből!”

XIII. Vissza Elő-Indiába

P. Brito utolsó tengeri útja főbb eseményeiről részletes jelentésünk van P. Schiedenhofen tollából, akivel együtt indult Indiába. A német páter megérkezése után frissiben elküldötte Goából a római német rendtanácsosnak benyomásai leírását. Következő ismertetésünket tehát az előbb említett hithirdető beszámolója nyomán közöljük.⁶⁴

Mire az elutazás napja beköszöntött, minden előkészület befejeződött a hosszú útra. A hajóra tizenkilenc hithirdetőt vártak, kik részben Indiába, részben pedig Japánba készültek. Mindannyian a főhajón kaptak helyet, mely az idősebb Szent Jakab apostol nevét viselte. A hajó egyik hátsó kamráját a Japánba készülő hithirdetőknek tartották fenn, míg a tathajó felső kamráit a malabári missziósok hálólhelyeül szánták az utazás alatt. Helye volt bőven mindenkinek. Azonban nem sokkal az indulás előtt riasztó fellegek kezdtek tornyosulni a látóhatáron. P. Sarmentóhoz eközben, aki mindent oly jól rendezett el, a római rendfőnöktől váratlanul levél érkezett. E levélben tudatták vele, hogy még vagy hat-hét olasz rendtestvérre számíthat, akik Kínába készülnek, és okvetlenül erre a hajóra kell feljutniuk. Ha talán, írja a rendfőnök, a hajó már megtelt volna, úgy a Malabárba szánt hithirdetők férőhelyeit kell a Kínába utazóknak átadni, s ez esetben ez utóbbiak még egy évig várakozzanak, míg a legközelebbi utazási alkalmatosság indul. Azonban P. Brito, ezt nyomatékosan kívánta a rendfőnök, okvetlenül most utazzék el Indiába.

P. Sarmento tanácstalanul állt a váratlan fordulatra. Nem tudta, hogy mit tegyen? Igaz, még nem volt egészen biztos, vajon az olasz hithirdetők idejekorán megérkeznek-e az induláshoz. Ha nem jöhetnek idejében, akkor kárbavész az előre kifizetett nagy útiköltség, és hiába volt az élelmiszerbeszerzés sok gondja. Ha pedig még idejekorán érkeznek, akkor a hithirdetők száma felszökik 25-re vagy 26-ra és ennyi ember már nem fér el a kapitányhajón. Tehát akkor a malabáriak közül többen majd sajnálatosan lemaradnak. Viszont a malabári hithirdetők Schiedenhofen kivételével valamennyien portugálok voltak, és így joggal lehetett attól tartani, hogy a király, aki a portugál hithirdetőkre nagy összeget költött, P. Britónak és társainak útiköltségét ugyanis nagylelkűen kifizette, megneheztel, ha éppen a portugálokat zárják ki a királyi hajóról, és idegeneknek adják át helyüket. Amúgysem nézte a király túl jó szemmel a sok olasz hithirdető kivándorlását a kínai misszióba. P. Britónak igazán csupán egyetlen szavába kerül a királynál, hogy rendelettel parancsolja meg a malabári missziósok okvetlenül elutazását, de ily kicsinyes lépésre a mi apostolunk nem volt kapható.

A hat olasz hithirdető Genuából kedvező szél szárnyán Lisszabonba elég jókor érkezett, éppen hat nappal a kitűzött indulás előtt. Most már behatóan arról tanácskoztak, mitévők legyenek? Végül P. Brito rászánta magát néhány rendtársával együtt, hogy lemondanak a főhajón nekik biztosított kedvező helyekről, és beérik a második, úgynevezett admirális hajóval, mely nevét a Szeplőtelen Fogantatásról nyerte. Abban kezdettől fogva megegyeztek a vélemények, hogy valamennyiük számára a főhajón nincs együttes hely, és ezenfelül e hajón is majdnem lehetetlen a szükséges élelmiszerkészletet elraktározniuk. Ekkor kijelentette a páter, hogy ő egy másik páterrel és testvérrel és a legszükségesebb útikészlettel majd csak talál megfelelő helyet a Szeplőtelen Fogantatásról nevezett kisebbik hajón, míg a többiek valahogy bizonyára elhelyezkednek, és megférnek a Szent Jakab-hajón. P. Brito társainak nagy áldozatot jelentett, hogy nem utazhattak egyazon hajón mesterükkel. „Nagyon szerettük volna – jelenti levelében Schiedenhofen –, hogy P. Britót, a tapasztalatokban bővelkedő és erényes férfiút fejünk és mesterünk és példaképünk gyanánt folyton körünkben lássuk.”

⁶⁴ Rendi Közp. Levéltár: Indica. – Moreschini 277 kk.

Így, miután mindent szépen elrendeztek, március 24-én a hithirdetők búcsúkihallgatáson jelentek meg a királynál, és onnan eltávozva egyenesen hajóikra szálltak. Másnapra tervezték a kis hajóraj kifutását a tengerre. Azonban estefelé viharszerű déli szél támadt, s a kikötőben veszteglő legtöbb hajót a vihar ereje eltépte horgonyláncáról. Ily körülmények között még csak gondolni sem lehetett az indulásra. A vihar tizennégy napig dühöngött. Hébe-korba a hithirdetők rövidebb időre partra szállhattak, sőt néha teljes napokra is a szárazföldön maradhattak. Végre április hó 8-án, röviddel déli tizenkét óra után könnyű és kedvező északi szél kezdett fújdogni, és felduzzasztotta a petyhüdt vitorlákat. Az útrakész hajók szerencsésen kifuthattak a nyílt tengerre. Brito atya kis híján majd lemaradt. Ugyanis április 8-án reggel kíséreléssel éppen a kikötő felé tartott, mikor az utcán szembetalálkozott közeli rokonával és barátjával, Marialva gróffal. Ez mindenáron rá akarta venni, hogy használja fel a kedvező alkalmat, és még egyszer búcsúzzék el a királytól. Brito János eleinte szabadkozott, mert e kötelességét már jókor teljesítette, az előrehaladt idő is sürgetett, és a hajók minden percben készen álltak, hogy tengerre szálljanak. De a gróf nem tágitott. „Még nagyon ráérsz – biztatta a pátert. – Minden kockázat nélkül tölthetsz még néhány percet a királynál. Tudom, nagyon örülne a kedves és váratlan meglepetésnek. És különben is, ha a hajók talán elvitorlázának, mielőtt a kikötőbe jutsz, akkor rendelkezésedre bocsátok olyan gyorsvitorlást, mely könnyen utoléri a hajót.” P. Brito végre beleegyezett a nógatásba. A király valóban nagyon barátságosan fogadta őt. Beszélgetés közben egyik szó követte a másikat, az idő gyorsan repült. Ezenfelül a páternek még a királynétól is el kellett búcsúznia, és végül a kis trónörökösre utolsó áldását adta. Közben a hajók csakugyan felszedték horgonyaikat. A kíséretében levő P. Faria a királyi palota ablakából jól látta, hogy a hajók kisiklanak a kikötőből. „P. Brito – rémüldözött a kísérelő hangos szóval – elkéstünk, már nem juthatunk fel a hajóra!” Rohanvást siettek mindketten a kikötőbe abban reménykedve, hogy ott találnak még egy olyan hajót, melyen elérik társaikat. De a király kifejezett és bizonyára célzatos parancsára valamennyi hajónak el kellett hagynia a kikötőpartot. Mit tegyen most? Mint élete valamennyi válságos pillanatában mindig, Xavier Szent Ferenchez fordult, és fogadalmat tett, ha segítséget nyújt neki e szorult helyzetében, meghatározott számú misét mutat be tiszteletére. Erre váratlanul egy kis vitorlás közeleg a part felé. A páter nagy viteldíjat és jutalmat ígért a révésznek, ha gyorsan elszállítja a mindjobban távolodó hajóhoz. A révész kis hajójától telhető legnagyobb gyorsaságot fejtette ki. De szerencsére menetközben szembe úszott velük Allegrette gróf ama vitorlásán, melyen a királyi hajókat kísérte ki a nyílt tengerre. Brito atya kérésére a gróf a lemaradtak rendelkezésére bocsátotta a gyorsvitorlást, mely Lisszabontól körülbelül három mérföldnyi távolságon utolérte az admirálishajót. Így tehát utasaink szerencsésen túlestek a fenyegető bajon, aggódó társaitól kitörő örömmel fogadott páterünk végre szerencsésen hajóra szállhatott.

A hajóknak eleinte megfelelő szél kedvezett, és május hó kezdetéig sikeresen jutottak előbbre a nyílt tengeren. Ettől kezdve felhalmozódtak az akadályok, és az út befejeztéig az utasok nagyon sokat szenvedtek, hol a kedvezőtlen időjárástól, hol a tökéletes szélcsendtől. Minden ember szemében, de még a hajós népében is valóságos csodának tűnt fel, amikor annyi viszontagság után szerencsésen befutottak még az év vége előtt a goai kikötőbe.

A hajó június elején érte el a hajók és tengerjárók életében fontos „vonalat” vagyis az egyenlítőt. Ezidőben, mint hosszú tapasztalás szerint rendesen történni szokott ama hajókon, melyek elkésve hagyják el Lisszabont, tizennégy napig dühöngő lázjárvány tört ki. P. Brito éjjel-nappal buzgón tevékenykedett a betegek mellett, és minden tőle telhető segítségben és vigasztalásban részesítette őket. Élete ekkori adatait összegező írások beszédesen bizonyítják önfeláldozó működését. Többek között egy német tengerészt segített meg szolgálataival halálos ágyán. A protestáns hajós végtelenül megilletődött, mikor látta a páter odaadó krisztusi szeretetét, és esennen kérte, segítsen lelkén is. P. Brito miután kellőképpen oktatta őt

a katolikus hitben és elkészítette a nagy útra, felvette a haldoklót az Anyaszentegyház kebelébe, és a nagybetegek szentségében részesítette.

A Jóreménység-fokát Szent Ignác ünnepén, július 31-én hajózták körül. Aznap a legkedvezőbb időjárás köszöntött be, és semmiféle tengeri veszedelem vagy bőszi vihar sem fenyegette a hajókat, amit utasaink Szent Ignác közbenjárásának javára könyveltek el. A rendalapító emléknapiját utasaink ünnepélyesen ülték meg. Kilenced előzte meg a napot és az ünnepen magán ünnepélyes nagymise és szentbeszéd üdítette fel az utasok lelkét.

Szeptember harmadikán a délkelet-afrikai Mozambik közelébe jutottak. A szigeten, mely portugál gyarmatterület volt, főleg ivóvíz fölvétele végett állomásoztak az áthaladó hajók. Hithirdetőink a szigeten épült jezsuita kollégiumban nyolc napig időztek, és itt nemcsak a legszívélyesebb fogadtatásban részesültek, de bőségesen ellátták őket az utazás végéig tartó élelmiszerekkel. Majd 11-én újra felszálltak vitorlásaikra, de csak 15-én hagyhatták el a kikötőt, mert a hajók indulására kedvező szél ilyen sokáig váratott magára. A tengeri út utolsó szakasza igazán a legrosszabb volt. A romlott ivóvíz kórokozó hatása következtében újabb járvány tört ki a hajókon. Magán a főhajón hamarosan ötven utas betegedett meg, de csak három eset bizonyult halálos kimenetelűnek. Míg a másik hajón a tengerészek és utasok sorából nem kevesebbet, mint negyvenet aratott le a halál. Brito atya két útitársa is áldozatul esett a ragályos kórnak. A hithirdetők útjának e nehéz részéről Goából így számol be P. Brito testvérbátyjának: „Az átkelés alatt súlyosan megbetegedtem, de Isten jósága helyreállította egészségemet. Kísérőim: P. Faria Emánuel és Figueiredo testvér, mindkettő buzgó lelkű szerzetes, sokkal rosszabbul járt nálam, mert a járványnak áldozatul estek. A munka és a gondok minden súlya vállamra nehezedett, mert én voltam az egyetlen pap, aki a hajón lelki segítséget nyújthatott. Remélhetően az Úristen elengedi vétkeim büntetését, látva, mi mindent szenvedtem e hajón: betegséget, éhséget, szomjat, hideget, forróságot, vihart és még minden fajtáját a bajoknak.”

Mozambikban a páternek minden bűja-baja tetejébe még újabb áldozatot kellett hoznia. Egyik újszerzetest, akit az út folyamán öltöztettek be a rendi ruhába, ki akarta cserélni P. Schiedenhofennel, akit igen nagyra becsült. A fiatal rendtagnak a főhajóra kellett volna átvonulnia a többi új szerzeteshez, míg P. Schiedenhofen az admirálisahajóra szállt volna át, hogy az erősen igénybevett P. Britónak segítségére legyen. Azonban P. Ciceri, a főhajón utazó hithirdetők előjárója, nem nélkülözhetette Schiedenhofen atyát, mert már korábban gondjaira bízta a fiatal rendtagokat, az új szerzeteseket, papjelölteket, és ezenfelül 200 néger hitoktatásban is segédkezett, akik Mozambikban szálltak hajóra. Brito atyának mindössze egy rendtagot engedhetett át, aki azonban még nem volt fölszentelt pap.

Végre november hó másodikán feltűnt Goa városa a távoli látóhatáron. „Ezer szerencse, hogy elközelgett utunk vége – írja P. Schiedenhofen említett tudósításában –, mert élelmiszerkészletünk már alaposan fogytán volt.” Déltájban a hajók horgonyt vetettek a kikötőben. Másnap bevett régi szokáshoz híven a város jezsuitái rendtestvéreik elé vonultak a tengeri kikötőig és innen ünnepélyesen kísérték őket Goába.

XIV. Keresztúton

P. Brito első útja Goában természetesen, csakúgy mint 1674-ben, kedves szentjének és nagy példaképének: Xavier Szent Ferenc sírjához vezetett. A kegyelettel megtett utat a goai tartományfőnök meglátogatása követte, aki a „Jó Jézus” templom tőszomszédságában épült rendházban székelt. Ezidőben P. Rodriguez Emánuel viselte ezt a tisztséget, ugyanaz a páter, ki hosszú évekig volt P. Brito feljebbvalója Madurában és őt ügyvivői minőségben Európába küldötte. P. Brito Almeida Mihály alkirálynál is tisztelegget, aki szintén ifjúkori jóbarátja volt a portugál udvarnál töltött évekből. Átadhatta az alkirálynak boldogult fivére, P. Almeida Ferenc utolsó üdvözlését, mert jelen volt halálos ágyánál Lisszabonban, 1690 márciusában. Az alkirály a további megbeszélés során élénken érdeklődött a kereszténység terjesztése és az újonnan megtért keresztények hitélete iránt. Ugyanő szeretettel kérte ifjúkori barátját, ne induljon előbb missziójába, míg vissza nem szerezte testi erejét és ezért maradjon csak minél tovább a városban. De a buzgó hithirdető kijelentette, hogy csak addig időzik Goában, amíg okvetlenül szükséges. A portugál király Lisszabonban mindenáron maga mellett vissza akarta tartani, ámde őt szíve-lelke mindig csak újonnan megtértjeihez hívta-vonta. És most, amikor úgyszólván újra missziója küszöbére érkezett, hogyan engedhetné át testvéreinek az apostoli munka egész terhét, és hogy okozhatna csalódást kényelmes huzavonával az őt epedve váró hitoktatóknak? Különböznék az atyának amúgy is tovább kellett Goában időznie, mint előre látta és tervezte. Sőt, ő kísérte fájdalmas érzéssel az 1691. január 9-én elhunyt nemeslelkű alkirályt sírjához.

Az új hithirdetők megérkezésük után következő napjaikat rendesen a pihenésnek szentelték, hogy kissé magukhoz térjenek a hosszú út okozta viszontagságok és a kiállott betegségek megrázkódtatásából. Eközben többnyire a szalzettei missziós plébániákat látogatták rendre. Valószínű, hogy P. Brito is elkísérte társait erre az útjukra. Schiedenhofen atya nem győzi eleget dicsérni azt az igazi barátságot és meleg vendégszeretetet, mellyel őket Szalzette minden egyházközségében, ezidőben 24 működött belőlük, a páterek fogadták. Elismerő dicsérettel adózik egyúttal az újonnan megtértek lelkibuzgóságának és magasztalva csodálja hitszilárdságukat. Majd visszatértek Goába mindannyian. Itt rendtestvéreikkel és az egész néppel egyetemben buzgón ünnepelték Xavier Szent Ferenc emlékét december 3-án.

A pihenés röpke napjai után P. Schiedenhofen és a többiek belefogtak a harmadik próbaév gyakorlataiba. Brito János minden valószínűség szerint egészségében most már tökéletesen helyreállítva és ép erőben a helybeli páterek rendelkezésére bocsátotta segítségét lélekgyondozó munkájukban. Egyébként a tartományfőnök rendelkezése szerint P. Britónak addig kellett Goában időznie, míg P. Schiedenhofen és a többi Madurába szánt atya a harmadik próbaév főbb gyakorlatain átesett, hogy azután majd személyesen vezesse be őket a missziós munkába.

Rövid idővel a királyi hajóknak Goából Portugáliába történt visszavitorlázása után a tartományfőnök P. Schiedenhofent az őt olasz atyával együtt a külső házból, ahol harmadik próbaévüket végezték, a városi belső rendházba hívta. A rendházban még nyolc napot töltöttek lelkigyakorlatban, majd február 11-én vagy 12-én P. Brito és P. Schiedenhofen a királyi hajóra szálltak, mely őket a malabári misszió déli vidékére vitte.

De még mielőtt a páterek elhagyták Goa várost, P. Brito szokatlanul nagy kegyelemben részesült. Az eseményről ő maga tudósítja 1691. január 26-áról kelt levelében testvérbátyját: „P. Luzado Ágoston majd átad neked egy papi főveget, amelyet saját kezemmel helyeztem Xavier Szent Ferenc épen maradt testére. A tartományfőnök a ház rektora és a sekrestyés jelenlétében kedvemért felnyitatta a szent koporsóját. Kérlek, őrizd ezt a szent ereklyét, míg édesanyám él, az ő kápolnájában. Ne számíts többé arra, hogy engem még viszontlátsz

Portugáliában, mert innen az első utazási alkalmatossággal, ha Isten is úgy akarja, közvetlenül missziómba távozom.”

A partmenti tengeri út 12 napot igényelt. A hajó február 25-én Kocsin város közelébe jutott, de az utasok itt nem szállhattak partra, mert a hollandusok, a város akkori urai, rendeletet bocsátottak ki, melynek értelmében az olasz karmeliták kivételével tilos minden más szerzetesnek Kocsinba lábát betennie. Így tehát a széles folyam hátán, melynek partján fekszik Ambalakáta, csak elhajóztak a barátságtalan város mellett. Másnap, Szent Mátyás ünnepén, kedvező széljárással déltájban megérkeztek Ambalakátába az ottani kollégiumban lakó rendtestvéreikhez. Itt újra néhány napi pihenő következett, és március elsején, a hamvazószerdát követő pénteken, folytatták útjukat Topó felé. Az út tömérdek bajjal járt, és több hetet vett igénybe. Az utat részint gyalog rótták le, részben lóháton tették meg, míg utolsó szakaszán kis vitorlánhajó állt rendelkezésükre. Topóba az utasok nagyjából közepe táján érkeztek. Az időközben 1688-ban tartományfőnökké kinevezett P. Freire régi munkatársát és kísérőit kitörő örömmel fogadta. A tartományfőnök már harminc esztendő óta, ebből tizenhármat P. Britóval együtt, dolgozott hithirdetőként Madurában. Gyermekdeden jámbor lelkületű férfiú volt, kit rendtársai és az újonnan megtértek nagyon tiszteltek.⁶⁵ Jellemző, hogy az utóbbiakat a páter később bekövetkezett halála után alig lehetett sírjától elszakítani, írja P. Freiréről a már említett Franco. De ez már jóval később, hosszú évek után történt. Különben röviddel P. Brito visszaérkezése előtt nevezték ki P. Freirét Kranganúr érsekévé. Ezt a méltóságot a király előbb P. Britónak ajánlotta fel, ő azonban szerényen visszautasította. P. Freire András Schiedenhofen atya iránt is rendkívül előzékeny volt, és rögtön kinyilvánította készségét, hogy miként annak idején P. Britót bevezette a tamil nyelv rejtelseibe, szívesen tanítja az új hithirdetőt is.

P. Brito előbb hűségesen beszámolt a jezsuita tartományfőnöknek európai útjáról és küldetése részleteiről, azután végre-valahára missziójába utazhatott. Legszívesebben rögtön Maravába indult volna, ahol úgy remélte, legtöbbet dolgozhat a lelkekért, és legbiztosabban várja a vértanúság dicsősége. Mert a vértanúhalál reménye, mint apostoli működésének koronája, csakúgy, mint régen, most is állandóan lelki szeme előtt lebegett. Nem is egyszer világosan kinyilatkoztatta munkatársainak biztos megérzését, hogy Maravában nyeri el a vértanúság megáhitott boldogságát.

De egyelőre még más feladatok vártak rá. Madurából rossz hírek szivárogtak Topóba. Madura királya időközben utód nélkül halt meg, és az egész ország, így beszélték a hírek, a polgárháború zűrzavarában szenved. A jezsuita tartományfőnök megbízta P. Britót, hogy haladéktalanul menjen oda, pontosan tanulmányozza a helyzetet és üzenje meg neki, mi igaz a kósza hírekből. Egyben majd tudassa vele azt is, vajon tanácsos-e a förgeteges és zavaros időben Schiedenhofen atyát két tapasztalatlan hithirdetővel együtt odaküldeni? Húsvét utáni szerdán, április 18-án útnak is eredt a páter. Május 15-én érkeztek vissza megbízottai Topóba, akik kedvező híreket vittek a tartományfőnöknek, és jelentették, hogy P. Schiedenhofen bátran elutazhat Aur missziósállomásra, hogy ott nyelvtanulmányait tovább folytassa.

P. Brito immár szabadnak és biztonságban érezte magát, hogy újra megkezdje hithirdetői munkásságát Maravában. Minden előkészületet megtett az elutazásra. Ezidőben P. Costa Jánosnak, régi jóbarátjának, aki meggyengült egészségi állapota miatt a madurai súlyos missziós munkát könnyebb elfoglaltsággal cserélte föl a halászpárti Talajban, így írt: „Május másodikán, vasárnap, remélem, hogy végre elindulhatok Maravába. A nap kedvezőnek látszik, hisz Jánosnak, a vértanú pápának napja ez. Remélem, hogy kísérőm lesz utamon. Kérem, ajánlja e szándékomat ön is nyomatékosan Isten kegyelmébe, hogy az ő dicsőségére és a lelkek üdvére sikerüljön”.

⁶⁵ Franco Anno Santo 57, 499.

A fáradságot nem ismerő lelkes hithirdető szent buzgósággal fogott rögtön munkához. Június hó 20-án már így ír ugyancsak P. Costának: „Már itt vagyok Verugapátiban (kicsi falu volt Marava déli részén, nem téveszthető össze a Kolerun folyótól északra fekvő hasonló nevű faluval, ahol korábban találkoztunk már vele). Innen jelentem önnek megérkezésemet. Ámbár mindössze két hete vagyok itt, már ezer gyónást hallgattam, és négyszáz pogányt kereszteltem”. További sikereket remélt munkája nyomán, de ekkor előljárója megint más feladattal bízta meg. Időközben a madurai misszió felülvizsgálójává nevezték ki. Ez a felülvizsgáló út a nyári hónapok alatt ment végbe, és belenyúlt szeptember havába.

Úgy látszik, P. Brito felülvizsgáló útját a misszió déli részén, Kamanájákempátiban kezdte el. Ezt az állomást már misszióelőljáró korában is fölkereste, sőt kápolnát is berendezett. Most pedig egyik jóbarátját, P. Borghesét találta itt, aki már 1685 óta e kerületben fáradozott a pogányok megtérítésén. A hithirdető buzgósága folytán és az itteni békés tartományi kormányzó alatt ez a hithirdető állomás nagyon kedvezően fejlődött. Még ma is mutogatnak a templomban ilyen felírási emlékkövet: „Éppen úgy, mint atyám 25 évvel ezelőtt, e templomot és a római szanjaszi hívőközösségét pártfogolta, úgy fogom most én védelmembe venni e templomot és ezeket a papokat. Ennek tanúbizonyságaként állítom itt föl e követ. És ha valaki megrongálja ezt a templomot, vagy föllép papjai ellen, azt én nemcsak árulónak, de vétkesnek is nyilvánítom, és vétkét oly súlyosnak minősítem, mintha fekete tehenet pusztított volna el, vagy brámint ölt volna meg a Ganges partján. Hoztam pedig e rendeletet a szittarei hónap 19-én (vagyis 1698. április 30.).⁶⁶

Szentünk további útja Madurán át északra vezetett Tandzsurbá és Dzsindzsibe. Szeptember elején Britót már visszavárták Aurba, úgyhogy szeptember végén vagy október elején visszautazhatott Maravába, régi működési területére. Maravából azonban, de lehet, hogy még mielőtt odajuthatott, sürgősen Pondiseribe kellett mennie. Ugyanis P. Schiedenhofen, akibe P. Brito kitűnő képességei és erényei miatt nagy reményt helyezett, súlyosan megbetegedett, s ezért Pondiseribe küldték, melynek éghajlata kedvezőbb hatásúnak látszott gyógyulására. Brito atya volt a nagybeteg páter hűséges kísérője. Ámde a beteg nem gyógyult meg. Röviddel azután, hogy P. Brito tőle visszaindult Maravába, a derék hithirdető meghalt francia rendtestvérei Pondiseriben alapított házában. Halálakor kezében keresztet és a Szűzanya képét szorongatta, mindkét kegytárgy P. Brito kedves ajándéka volt. Különben P. Britónak Pondiseriben egyik régi barátja élt, Martin Ferenc, a gyarmat francia kormányzója. Ennek feljegyzéseiből látjuk, hogy P. Brito mindjárt Európából jövet intézett hozzá levelet 1690-ben. Martin főlemlíti a páter látogatását és hozzáfűzi: „Sajnos, csak nagyon rövid ideig örvendezhettünk jelenlétének. Alig pár napi tartózkodás után elsietett tőlünk, noha nagyon szerettük volna, ha tovább marad nálunk”. P. Brito szerencsésen visszaérkezett Pondiseriből Maravába, s ezt az országot többé már nem hagyta el. Maravai hithirdető tevékenysége körülbelül még 15 hónapig tartott. Bizony, fáradságos és áldozatos munka ideje volt ez a korszak. A szent apostoli buzgósága emésztő tűzze fokozódott. Először Kurudánkuddiba ment, a kallok kicsi falvába Marava és Madura határmezsgyéjén. Itt gonosz üldözői elől némi biztonságot érezhetett, mert a kis falu nagykiterjedésű erdő közepén húzódott meg, és a kallok egyébként is mindig hű védelmezőinek bizonyultak. A buzgó keresztények és a megtérésre vágyó pogányok mindenfelől tódultak hozzá az erdő mélyébe. A hitoktatás, meg a keresztség, bűnbánat és Oltáriszentség kiszolgáltatása kitöltötte a buzgó apostol minden idejét. De nem maradt nagyon soká Kurudánkuddiban sem. „Az egyre dúló háború miatt, írja 1692. március 28-án P. Costának, már három hónap óta szakadatlan vándorúton járok-kelek. Most azt tervezgetem, hogy arra a területre hatolok be, mely régente Maravához tartozott, de Marava királya kénytelen volt átengedni Tandzsurnak. Az ottani keresztények és pogányok

⁶⁶ Suau L., Inde tamoule 160.

szomjúhozzák segítségemet.” Ugyanebben a levélben említi, hogy a nagybőjt második vasárnapján üldözőbe vették, mikor egy haldoklónak akarta kiszolgáltatni a nagybetegek szentségét. „Én azonban – folytatja levelében – már jó félórája távol jártam, mire a fogdmegek megérkeztek. Egy keresztény hívemet azonban elfogták, és félholtra verték, de ez hitében állhatatos maradt.”

Június 24-én, Keresztelő Szent János ünnepén, P. Brito újra az elfogatás veszedelmében forgott.⁶⁷ A nép odatódulása, ahol hithirdetőnk tartózkodott, hónapról-hónapra nagyobb méretet öltött. Az erdőségben három helyen is emelt kápolnát, ahová buzgó hitoktatókat rendelt. Ezek a hitújoncok előkészítését vállalták, a már megtért keresztényeket tovább oktatták, vagy a szentségek vételére készítették elő őket. Maga a páter kápolnától-kápolnáig zarándokolt lélekmentő hivatása teljesítésére. Nemcsak a páriák tömege szegődött nyomába, hanem a tekintélyesebb kasztok tagjai is számosan kívánták tőle a keresztséget. De minél nagyobb mértékben növekedett a keresztények száma, annál jobban fokozódott a bálványpapok elkeseredése és a gyűlöletükből táplálkozó üldözés hevesége. „Nap-nap után állandó életveszély fenyegette az apostolt, írja róla P. Lainez,⁶⁸ és lehetetlen volt neki két napig egyfolytában egy helyütt tartózkodnia, ha el akarta kerülni az örökösen körülötte ólálkodó életveszélyt.”

Az 1692. év szeptemberében páterünk így ír fivérének Portugáliába: „Sok ezer pogány tér meg, közöttük a király rokonai és barátai. Ellenségeink szüntelen üldöznek, de a király és miniszterei nem hallgatnak panaszukra. A király csak azt mondja, ha országában az ígét nyíltan hirdetem, akkor kegyetlenül lenyakaztat. Most azon fáradozom, hogy kihallgatást nyerjek a királytól, és megtudjam végre, vajon milyen törvény alatt állok?” A királyban azonban nem lehetett megbízni, mert alig pár hónapja történt, mint P. Costához intézett levelében hithirdetőnk írta,⁶⁹ a király azt a szándékát fejezte ki, hogy P. Britót elfogattja és lefejezteti, hogy véget vessen az idegen vallás hirdetésének országában.

Ám a hithirdető élet minden gondja-baja és fenyegető veszedelme ellenére sem hiányzott szentünk apostoli életéből a mennyei vigasz édessége. Majdnem minden, ezidőben papírra rótt levelében⁷⁰ ecseteli, mennyire elégedettnek és boldognak érzi magát. P. Costának megírja a biztos hírt, hogy többé nem tér vissza Portugáliába. Majd folytatja: „Az én szívem a mennybe vágyódik és nem a földre. Mennyivel drágábbak nekem Madura sűrű őserdői a lisszaboni fényes királyi palotánál!” Máskor meg ugyanennek a páternek így ír: „A megtérések szaporodnak. Nagyon sok helyről hitoktatót kérnek tőlem. Mit jelent Európa minden dicsősége összehasonlítva azzal a magasztos hivatással, mellyel Isten megáldott?” Ezt a nagyszerű hivatást dicsóíti lelkes szavakkal másik levelében, melyet unokafivéréhez és egyúttal rendtársához, P. Pereira Lajoshoz intézett: „Nem hiszem, hogy a világon, bárhol másutt többet szenvedhet az ember Isten dicsőségéért vagy szeretetéért”. Apostoli lelkülettel szünet nélkül munkálkodik a lelkek örök üdvösségén, de fájdalommal kénytelen látni, hogy nagyon sokan vannak hívei közül, akik – bár szeretnének, nem juthatnak el hozzá, mert útközben túl nagy életveszedelmek leselkednek rájuk mindenfelől. Ezért tehát olyan helyet keresett, ahová az üdvösségért epedők kisebb kockázattal mehettek.

Marava határa szomszédságában kisebb hercegség terült el, melynek uralkodója ugyan hűbérese volt Madura királyának, de a háború zűrzavarában bátran kikiáltotta teljes függetlenségét. Ez a fejedelem barátságos magatartást tanúsított P. Brito iránt, sőt az evangélium hirdetése elé sem gördített akadályokat. Ez az uralkodó testestől-lelkestől bálványimádó volt. Muniban, ez volt a kis állam neve, szentünk kápolnát emelt, ahová a

⁶⁷ Levél P. Costához, július 11-én keltezve.

⁶⁸ Lettres édif. X. 5.

⁶⁹ Brito Ferd. 246.

⁷⁰ Brito Ferd. uo.

maravaiak akadálytalanul átmehettek, mert nem feküdt messze országuk határától. A hitoktatók ide kalauzolták a szélrózsa minden irányából a keresztényeket, és az általuk kellőképpen előkészített hitújoncokat. Többezer pogány részesült ekkortájt Muni fejedelemségben a keresztség szentségében. P. Brito életének utolsó tizenöt hónapjában legalább nyolcezer pogányt fogadott az Anyaszentegyház kebelébe. Elöljárója, P. Lainez, aki pontosan ismeri az eseményeket, jelzi ezt a számadatot. Maga Brito atya a halálát megelőző napon írta P. Costának: „Ebben az esztendőben négyezer személyt kereszteltem meg”. Egyébként hithirdető tevékenységét korántsem korlátozta Munira és ennek tőszomszédságára, hanem nagyon gyakran kirándult a különféle erdők sűrűjében rejtetten álló kápolnáiba, és ott mindazoknak lelki segítséget nyújtott, akik túl messze laktak a misszióközponttól, és így nem juthattak el könnyen Muniba.

A maravai királyi háznak egyik hercege, névszerint Tadjádéven, sok szépet hallott már a nagy apostol önzetlen működéséről. Ennek a hercegnek ősei valaha királyi trónon ültek, de Ranganádéven, a mostani király elődei, erőszakkal elűzték őket, és magukhoz ragadták a hatalmat. Tadjádéven herceg ekkor Cirupállejen élt. A herceg valóban komoly érdeklődést tanúsított az idegen szanjássi tanítása iránt, és egyik hitoktatótól bővebb hitbeli felvilágosításokat kívánt. Időközben súlyosan megbetegedett, és orvosai lemondtak életéről. Szorult helyzetében elhatározta, hogy a keresztények mindenható Istene segítségét kéri. Követet küldött tehát Britóhoz, kinek tartózkodási helyét valahogy megtudta, és arra kérte a pátert, fáradjon el személyesen hozzá, mert meg akarja ismerni az evangéliumi igazságokat és egyedül ezek erejében bízni. Az elfoglalt hithirdető megbízta egyik hitoktatóját, keresse föl a nagybeteg herceget. A hitoktató sebtében megismertette a beteggel a hit főbb tételeit, és Szent János evangéliumának bevezető sorait imádkozta a beteg mellett. Ebben a pillanatban mintegy varázsütésre a nagybeteg hirtelen meggyógyult. E váratlan gyógyulás és csoda még jobban felszította a herceg szívében a vágyat, hogy megismerkedjék az ilyen szent és hatékony törvény apostolával. Ezek után P. Brito nem kételkedhetett a herceg szándékainak igazában. De előbb mégis egybehívta hitoktatóit és az új keresztények tekintélyesebbjeit, és nyíltan eléjük tárta mindama előrelátható bonyodalmakat és következményeket, amelyeket a herceg várható megtérése majd okozhat. Kétségtelen, ha a herceg megtérése megtörténne, nyomban még rettenetesebb üldözés következik a pogányok oldaláról, főleg a bálványpapság részéről. Az egybegyűlte véleménye megegyezett abban, hogy bár Tadjádéven megkeresztelése újabb vihart zúdít a maravai keresztényekre, mégis megfelel az isteni Gondviselés tervének, hogy megtörténjék.

Erre P. Brito személyesen ment a herceghez, és napokig mellette maradt, hogy befejezze a hitoktató által megkezdett tanítást. Cirupállejen ünnepelte Vízkereszt ünnepét és az ünnepen 200 hitújoncot keresztelt, akiket már hosszabb ideje előkészítettek a szentségre. A magasztos ünnepség szemlélése nagyon meghatotta Tadjádévent és ő is határozottan akarta, hogy kereszteljék meg. „Te nem tudod még, figyelmeztette a páter a herceget, mit követel híveitől a kereszténység. A kereszténynek első kötelessége, úgymond, a tiszta és szent élet.” Nagyon komolyan és ünnepélyesen magyarázta meg a hercegnek azokat a magas igényeket, amelyeket a keresztény hit támaszt és követel híveitől, különösen a házasság szentsége terén. Nagyon szükséges volt éppen e pontra helyezni a fősúlyt, mert Tadjádéven négy feleséget vitt házába, mégpedig az ország legelőkelőbb családjaiból.

Ám a herceg elhatározása komoly volt. „Én, felelte ő, a páter figyelmeztetésére, hajlamos vagyok arra, hogy rögtön elhárítsam az utat eltorlaszoló akadályt, és remélem, hogy kivívom megelégedésedet.” Elmondott szavait komoly elhatározás és tett követte. Egyenesen palotájába sietett, maga elé rendelte feleségeit és beszélt nekik arról a csodálatos gyógyulásról, melyet az igaz Isten evangéliumának ereje idézett benne elő. Bevallotta, komoly elhatározása, hogy élete hátralevő részét a nagy, hatalmas és jóságos Isten szolgálatára szenteli. Az igaz Isten azonban tiltja, hogy egy asszonynál többet tartson. „Én

pedig, tette hozzá határozottan, engedelmeskedem neki, és ezentúl csak egy feleségem lesz, mégpedig az, akit először vettem el. A többiről életük végéig gondoskodom, nem kell tehát félniük a jövőtől.” Az asszonynép természetesen mélységesen megdöbben, és könnyörgéssel és könnyzáporral próbálta a herceget elhatározása megmásítására indítani. De a herceg mindvégig szilárd és állhatatos maradt. Így előkészülve méltónak látszott arra, hogy a keresztséget a hithirdető kezéből fogadja.

P. Brito a keresztelő után sietett visszajutni Muniba. Jól tudta, mi vár rá ezután. Újra maga köré gyűjtötte a legtekintélyesebb keresztényeket, és tudtukra adta, hogy nem telik bele egy vagy két nap és Marava királyának katonái foglyul ejtik őt. Az egybegyűltek valamennyien kijelentették, hogy mellette maradnak, és szívesen megosztják sorsát. De a páter ezt nem engedte meg híveinek. „Nem, édes gyermekeim, tiltakozott szavukra, mert amit Isten tőlem követel, azt már nem kívánja tőletek. Ti legyetek óvatosak, mert az óvatosságot a keresztény okosság parancsolja. Engedjétek engem egyedül a harcba és halálba, ti pedig meneküljétek biztos helyre és imádkozzatok értem Istenhez, hogy adjon erőt utolsó küzdelmemre.” A hívek készségesen engedelmeskedtek, azontúl csak néhány kivételes jó embere maradhatott mellette. A derék Kanágápen, az egyik legodaadóbb újkeresztény, a világért sem akart tágitani mellőle. E kitűnő férfiú hatalmas testi erővel és elszánt akarattal telítve akár tíz körmével is megvédte volna lelkiatyját a poroszlók ellen. De P. Brito ezt a világért sem tűrte volna, és ezért elszánt hívét egyik jó messzire fekvő helységbe küldte, megparancsolva neki, addig ki ne mocsanjon, míg nem hívja.

A viharfellegek időközben mind sötétebben gyülekeztek. Tadajádéven legfiatalabb pogány felesége Rangádádévennek, Marava királyának volt unokahúga. Az elhagyott asszony királyi rokona udvarába sietett, s keserves panaszokra fakadt a férjétől elszenvedett mellőzés szégyene miatt. Sírt, zokogott, kezét tördelte, és a király igazságosságára és hatalmára hivatkozva követelt megtorlást az idegen ellen, aki az ő urát titkos mesterkedéseivel hálójába csábította. Ugyanakkor a bálványpapok segítségét is kérte, akik régóta már csak a kedvező alkalmat lesték a gyűlölt és irigyelt idegen szanjásszi megsemmisítésére.

A fenekedő pogány papság élén Pompávanán brámin állt, akinek gyűlölete P. Brito ellen határtalan volt. Most már, úgy érezte gyűlölettől hevülten, elérkezett végre a várva-várt alkalom, hogy az idegenen bosszút álljon, aki elcsábította tőle legjobb híveit, és ezzel eldugaszolta dús jövedelmi forrásait. Gyakran összehívta a legelőkelőbb bráminokat, behatóan tanácskozott velük az utakról és módokról, hogyan tudnák a veszedelmesen nagytekintélyű hithirdetőt eltenni láb alól, és a gombamódra szaporodó keresztény községeket megsemmisíteni. Elhatározták, hogy testületben vonulnak panaszra a király elé, és Pompávanán lesz kérésük előadója. A király színe előtt a szószóló keserves panaszokban tört ki, alig győzte elsírni, hogy az istenek tisztelete mennyire megcsappant, legtöbb templomuk és áldozóhelyük elnéptelenedett, a bálványképek elhagyottan, porban hevernek. Mindenki – így panaszkodott – az idegenek nyomán indul, és csatlakozik a kárhozatos felekezethez, ők, mármint a bráminok, ezt tovább már nem nézhetik nyugodtan, és ha a helyzet nem javul, akkor inkább valamennyien búcsút mondanak az országnak. Nem akarják saját szemükkel látni a bekövetkező romlást, mellyel majd a felbőszített istenek sújtják az egész országot és uralkodóját, aki mindezt büntetlenül elnézi. A felfingerelt és haragragyúlt király rögtön udvarába parancsolta Tadajádévent s megkérdezte, vajon igaz-e az, amit róla az idegen szanjásszival kapcsolatban beszélnek? „Nem túloztak, ismerte be Tadajádéven herceg. A szanjásszi csakugyan visszatért Maravába, és szerte az országban eddig négy kápolnát emelt, és nagyon sok pogányt térített a keresztény törvényre. Én magam is keresztény lettem.” A király közeli rokonát nem merte nyíltan megtámadni vagy büntetni, mert az nagy népszerűségnek örvendett a nép körében. Azonban kiadta a parancsot, hogy minden keresztény házáat ki kell fosztani, és azt a keresztényt, aki állhatatosan megmarad hitében, nagy pénzbírsággal sújtsák, a keresztény templomokat egytől-egyig a földdel kell egyenlővé

tenni. A kegyetlen parancsot oly hiánytalanul teljesítették, hogy a keresztény családok nagyrésze tönk szélére jutott. De valamennyien szívesebben vesztették el vagyonukat, minthogy megtagadják hitüket.

Britót, folytatta a kegyetlen királyi parancs szigorú rendelkezéseit, menten el kell fogni, és vezessék az uralkodó színe elé. A legteljesebb szigorral azért akart rásújtani a hithirdetőre, hogy megfélemlítse a keresztényeket, és eltántorítsa őket lelkiatyjuktól. Több szakasz katona rögtön útnak eredt a parancs teljesítésére. Brito János ekkor éppen Muniban tartózkodott. Január nyolcadikán még sok hívének szolgáltatva ki a szentségeket, és azután, mintha csak megérezte volna a bekövetkező eseményeket, megparancsolta nekik, hogy kitérve a véres üldözés útjából, helyezték életüket biztonságba. Néhány óra múlva, úgy déltájban, jelentették a hithirdetőnek, hogy már közeledik az elfogatására küldött szakasz katona. Brito atya emelt fővel indult a poroszlók elé, mosoly derítette orcáját, és az elfogódott félelem semmiféle jelét nem lehetett magatartásán észrevenni. Alighogy megpillantották a fogdmegek őt, vadul rárohantak, földreteperték, és kegyetlenül megbotozták. János, keresztény brámin, aki az áldozat segítségére sietett, ugyanily bánásmódban részesült. Ám Krisztus hitvallója szívét-lelkét a botcsapásoknál is jobban megsebezték a vad katonák ajkáról elhangzó aljas káromlások. Két gyermek a közelben tartózkodott, akiket a páter nevelésre magához fogadott, és közülük a nagyobbik még nem töltötte be 14-ik életévét. Semmi áron sem akartak elválni drága lelkiatyjuktól. Bilincsekbe verték tehát a gyermekeket, és a páterrel és János bráminnal együtt a lovak mögé kötözve kényszerítették őket, hogy a lovakkal együtt futólépésben haladjanak. P. Brito, akinek erejét a kemény hithirdető élet amúgyis felőrölte, sokáig nem állta az embertelen hajsztát, és majdnem minden lépés után a földre bukott. De a horda lelketlenül kényszerítette, hogy újra álljon talpra, noha jól látták, hogy a vér csak úgy patakzik rettenetesen összeszabdalt lábából. Az isteni Mestert is hasonlóan hajsztolták keresztútján. A hű tanítvány sem kívánt jobb sorsot magának.

Így érkeztek meg Anumándakuriba, egy nagy faluba, ahol a becsmérések csak fokozódtak. Hatalmas tömeg tódult össze mindenfelől a rendkívüli látványra. A nekivadult katonák Krisztus hitvallóját olyan díszszekérre rakták, amilyeneken nagy ünnepnapokon utcaszerte diadalmenetben szokták körülhordozni a bálványszobrokat. Ezeken az alkotmányokon hagyták a foglyokat étlen-szomjan egész nap, kitéve a pogány csöcselék szidalmainak és gúnyjának. A kintelmes napot követő éjszakán Brito atya imádkozás közben odakinn surranó lépteket hallott. Kinézett fekvőhelyéről, és megpillantotta Kanágápent, hűséges hitoktatóját, hatalmas fütykössel fölfegyverkezve. A hű lélek hallva mestere elfogásáról, rögtön odasietett megmentésére, ámde a páter erről még csak hallani sem akart. Nagyon komolyan megróttá Kanágápent, hogy el mert mozdulni kijelölt helyéről, mielőtt hívta volna, és a hithirdető szilárd határozottsággal kijelentette, hogy ő bizony nem hajlandó tolvajmódra elszökni a vértanúság elől, hanem meg akarja várni Isten döntését.

Másnap a foglyoknak folytatniuk kellett keresztútjukat Ramnád főváros felé. Brito atya bizonyára áldozatul esik az út fáradalmainak, ha az egyik keresztény főtiszt eléje nem küldi és rendelkezésére nem bocsátja lovát. Január 11-én a fáradt menet elérte a fővárost. A város közelében még egy fogollyal bővült a soruk. Mutápent, a páter egyik hitoktatóját lökték közéjük, akit Kandaránikomban, a P. Brito alapította keresztény községben ejtettek foglyul. A bösz katonák, miután a hitoktatót elfogták és megkötözték, felgyújtották az ottani kis templomot, és feldúlták a keresztények házeit.

Amikor a fogolysereg a fővárosba érkezett, a király éppen nem tartózkodott a székhelyén. Távozása előtt meghagyta, hogy megérkezésük után rögtön vessék börtönbe, és a lehető legszigorúbban őrizték a foglyokat. Közben Tadjádéven, aki akaratlanul is az egész keresztényüldözés tulajdonképpeni kirobbantója és okozója volt, a királyi udvarba sietett lelkiatyja megmentésére, mert bátran és nyíltan annak tekintette és nevezte P. Britót. Fáradozásával sikerült annyit elérnie, hogy a foglyoknak az örök némi könnyítéseket

engedélyeztek, de ennek ellenére fogságuk továbbra is kemény és súlyos maradt. A hitvallók tápláléka napokon át mindössze kevés tejből állott.

De a bosszúálló bálványpapság éppoly kevésbé nyugodott, mint a nemeslelkű Tadjádéven herceg. Az előbbieket hangos szóval halált követelték a hithirdető fejére. Nagyszámban és szervezett fölvonulással hangoskodva siettek a közben hazatért király elé, és gyűlöletük áldozatára kígyót-békát kiáltottak. Nem riadtak vissza a leggyalázatosabb rágalmaktól sem. Hangos szóval követelték, hogy hurcolják végig az egész városon az idegen szanjásszit bilincseiben és riasszanak vissza mindenkit vallása elfogadásától. Tadjádéven, aki szintén jelen volt, bátran a királyhoz fordult, és arra kérte, hívassa össze a legtudósabb bráminokat. Ezek majd nyilvános vitába bocsátkozhatnak az idegen mesterrel a keresztény hittételekről és ezzel adva volna könnyű és biztos módja az igazság megismerésének. A királyt felbőszítette a bátor herceg szavának merészsége, és ráivallt rokonára: „Hogy pártfogolhatod az ilyen jöttment tanító tanait? Azonnal eredj, és tedd hódolatodat az ideállított istenek lábához.” De Tadjádéven nagy lelkiyugalommal így válaszolt: „A szent evangélium ereje folytán csodásan felépültem halálos betegségemből, hogy merészkedhetném most lemondani az evangéliumról és újra bálványt imádni? Hisz akkor testben-lélekben egyaránt a biztos pusztulás leselkednék rám.”

A király erre még bőszebb haragra lobbant, s a hitvalló herceg nyílt beszéde csak olaj volt indulata felszított tüzéire. De azért mégsem kockáztathatta tekintélyét, mert attól tartott, hogy a nép a herceg pártjára áll, és fellázad uralma ellen. Magához hívatott tehát egy Purávudéven nevű nemrég megkeresztelt fiatalembert, aki szintén a keresztség révén nyerte vissza egészségét. A király most már őt szólította fel a bálványimádásra. A megszeppent fiatalember eleinte rémülten tiltakozott, azonban nagyon félt királya haragjától, és gyáván engedelmeskedett a parancsoknak. E pillanatban kiújult régi betegsége, mégpedig oly elemi erővel, hogy mindenki a fiatalember azonnali halálát várta. A betegség váratlan rohama észre és megbánásra térítette a megtántorodottat. Imádkozni kezdett, és feszületet kért, majd térdre rogyott, és a bűnbánat harmatával szemében irgalomért könyörgött az igaz Istenhez. Újra meggyógyult testében és lelkében egyaránt.

Mialatt Purávudéven a bálványoknak áldozott, a király másodszor is odafordult Tadjádévenhez és nagyhangú fenyegetések közepette megparancsolta Purávudéven példájának követését. De a herceg állhatatosan vonakodott e kívánság teljesítésétől és kijelentette, hogy inkább meghal, de nem engedelmeskedik. A király ne is erőlködjék, hogy őt hitében megingassa, mert kár minden fáradságért. Lelkesült szavakkal ecsetelte a keresztény vallás szépségeit. De az uralkodó félbeszakította a hitvalló szavait, és szárazon kijelentette: „Majd meglátod, te balga, mit tud a te imádott Istened és mekkora törvényének ereje, melyre boldogtalan barátod oktatott. Három nap múlva meghal ez az idegen. Én egyetlen ujjal sem nyúlok hozzá, de isteneink majd megsemmisítik őt”.

Rögtön meg is parancsolta, hogy készítsék el az úgynevezett varázsáldozatot, melynek csallhatatlan erőt tulajdonítanak a hindu pogány papok. Mindenkinek, hirdették tele torokkal, aki ellen bemutatják az áldozatot, meg kell halnia. Elnevezték ezt az áldozatot beígért hatásáról „az ellenség tökéletes megsemmisítésének” is. Három napig tartottak az ördögi szertartások, ámde ez esetben nem következett be a várt eredmény. Még magukat a pogányokat is elkedvetlenítette a balsiker. A bráminok most már egy másik varázsáldozathoz folyamodtak. Ennek a bűvös szertartásnak azután – szerintük – igazán csallhatatlanul elő kell idéznie az idegen halálát, mert e varázslat ellen maguk a pogány istenek is tehetetlenek. Ötödnapi az idegen szanjásszi holtbiztosan meghal. Rangánádéven már-már reménykedni kezdett ebben az ígértben, ámde P. Britónak legcsekélyebb baja sem történt. Most azután a bálványpapok leplezni akarták felsülésüket, komolyan azt állították, az új törvény hirdetője maga is az egyik legnagyobb varázsló, aki titkos mesterkedéseivel meghiúsítja a bráminok minden igyekezetét. Rangánádéven maga elé vezettette a hitvallót és eléje tette

zsolozsmáskönyvét, melyet a katonák fogságbevételük elragadtak tőle. „Mondd csak, faggatta a király áldozatát, nem ez a könyv adja neked azt az erőt, mely téged felvértez papjaink varázslatai ellen?” A páter így válaszolt: „Ebben a könyvben Isten dicsérete és imádságok vannak, melyeket nap-nap után elmondok”. E szavakra újabb fenyegetés következett. „No jól van, bólintott a zsarnok, majd meglátom, megóv-e könyved fegyvereim ellen!” És megparancsolta, kössék a zsolozsmáskönyvét a hithirdető nyakára és vezessék végig a katonák sorfala között. A katonák már fegyverük ravaszára illesztették ujjukat, amikor Tadjádéven e zsarnok parancsnak nyíltan ellene szegült, ő maga rohant a poroszlók közé és hangos szóval hirdette, hogy ő is meg akar halni, ha már megölik drága mesterét. A katonák ijedten hőköltek vissza. A király látva e jelenetet, attól tartott, hogy nyomban zendülés tör ki, ha a hercegnek baja esik, kiadott parancsát visszavonta, és a bátor hitvallót visszaküldte börtönébe. De előbb még a következő ítélet hangzott el ajkáról: „Én ezt az idegent, aki akaratom és parancsom ellenére hirdette tanítását királyságomban, száműzésre ítélem. A többi fogoly egyelőre börtönében marad, sorsukról később döntök”. Másnap, január 29-én, P. Britót átadták egy szakasz katonának, mely elvitte őt Oriúrhoz. E hely kétnapi járásra feküdt a fővárostól északra. A hitvalló előre látta, mi vár ott rá. Arcát mennyei boldogság és öröm világította át, hisz végre eljutott minden vágya céljához. Meghatóan búcsúzott el szenvedéstársaitól. Az a tény, hogy el kell hagynia őket, volt egyetlen ürömcsepp örömeiben. Mégegyszer bátorságot öntött minden egyes híve lelkébe, majd együttesen erősítette meg őket a reájuk váró nehéz sorsra. Kérte őket, maradjanak hívek hitükhöz, és ha kell, örömmel áldozzák életüket Istenért. A pogányok nagyon megilletődtek, akik végignézték a búcsújelenetet. Nem tudták ésszel fölfogni, hogy a szent, akire a közeli halál gondolata csöppet sincs megrázó hatással, ennyi gyengéd szeretettel övezi hűséges társait. De megbámulták a hitoktatók hősi bátorságát is, akiket csak egyetlen óhaj éltetett: Együtt halni mesterükkel!

Tadjádéven és még többen a magasabbrangú keresztény főemberek közül, akik méltán tartottak attól, hogy a király útközben titokban megöleti áldozatát, el akarták kísérni P. Britót Oriúrhoz. De a hithirdető nem engedte meg, sőt egyenesen megparancsolta nekik, maradjanak csak Ramanádban, és tegyenek meg minden lehetőt négy társa kiszabadítására. Engedelmeskedniük kellett a hithirdető határozott kívánságának. Valóban sikerült hamarosan keresztülerőszakolniuk a négy keresztény hívő szabadonbocsátását. De nemcsak Tadjádéven sietett a fővárosba, amikor a hithirdető elfogásának hírért vette, hanem Kanágápen, Suren és Seluen Najáker, a három hitoktató is odament, akik már hat évvel azelőtt is osztoztak János atya szenvedéseiben. Útjuknak nemcsak az volt a célja, hogy mesterük közelében lehessenek, hanem, hogy minden erővel megkíséreljék megmentését a zsenge keresztény közösségek lelki javára. Tadjádévennel és az udvarbeli keresztényekkel együtt váltig törték fejüket papjuk megmentésén. Ám Brito atya, aki tudomást szerzett jóakaró kísérletezéseikről, mindegyiküknek levelet íratott, melyeket saját kezével írt alá. E leveleiben kérve-kérte őket, ne tegyenek lépéseket megszabadítására, és ne fosszák meg attól az örömtől, hogy meghalhat szent hitéért. A hívők nem férközhettek a hithirdető börtönébe, mert a katonák szigorúan őrködtek körülötte, és keresztény ember nem juthatott még a közelébe sem. P. Costa János, P. Lainez, aki a Madura-misszió akkori főnöke volt és P. Rodriguez levele mégis megtalálta hozzá az utat. A vértanút nagyon vigasztalta a tudat, hogy a keresztények szívvel-lellekkel részt vesznek és osztoznak sorsában, és az üldözés nemcsak, hogy nem hat reájuk bénítóan, hanem ellenkezőleg, erősíti és lelkesíti őket. Maga P. Brito egyik hitoktatója útján azt a kérését továbbította rendtestvéreikhez, imádkozzanak érte keresztényeikkel együtt, és végezzenek vezeklő bűnbánati gyakorlatokat, hogy Isten adja meg neki szenvedései között az állhatatosság kegyelmét és a vértanúság koronáját.

XV. Dicső befejezés

P. Brito 1693. január 29-én este örségtől kísérve hagyta el a fővárost. Lovat adtak alája. Attól tartottak ugyanis, hogy útközben meg talál halni, mert a hosszú és kemény fogság alaposan felőrölte amúgy is megrendült és különben sem szilárd egészségét. De csakhamar leszállították őt a ló hátáról, mert a durva katonák sajnáltak tőle minden enyhítést, és így a fogoly kimerülten menetelve vonszolta magát tova. A vidék, melyen át útja vezetett, még ma is sivatagszerű. Tulajdonképpen kiépített úthálózata akkor sem volt, de ma sincs. Az elgyötört áldozat menet közben gyakran bukott a földre, és lábát vérző sebek borították. Kihullott vére jelölte végig léptei nyomát. Táplálékul hébe-korba kevés tejet nyújtottak neki. Hosszú útszakaszokon át gyorsított lépésben hajtották, kezét és lábát összekötözték az embertelen pribékek, és kötéllel vonszolták a földön. Még a pogányok szíve is szájalommal telt el a hithirdető szenvedései láttán. Senki sem hitte, hogy ilyen állapotban élve juthat el Oriúrho. A kis csoport útja eközben egy falu mellett vezetett el, melynek Pillur volt a neve. Egy maravakaszbéli pogány asszonyt, aki véletlenül megpillantotta a szájalomraméltó foglyot, mély sajnálkozás fogott el, pénzt adott a keményszívű katonáknak, engedjék meg neki, hogy a szegény embernek egy bögre tejet nyújthasson. A vértanú hálásan köszönte a pogány asszony jóságát, és megkérdezte tőle, hogy hívják a falut? Az asszony megmondta, hogy a falu neve Pillur, vagyis magyarul „füvek falva”, mire a szent így szólt: „Nos, jó, a jövőben Nellur, vagyis «rizs falva» legyen a neve”. És e naptól kezdve, biztosítanak az esetről beszámoló kortársak, a rizstermés a faluban mindig kitűnően sikerült, még akkor is, ha huzamos aszály miatt a környékbeli falvak rizsföldjeinek termése egészen silány volt.

Január 31-én a menet Oriúrho érkezett. Oriúr nagyobb település, és egyúttal abban az időben megerősített hely volt a Pámburu folyó mentén. A régi várfalak nyomai még ma is láthatók. A királyi helytartói palota falainak romjai is kivehetők, néhány egészen ép falrész is áll, melyek két nagy belső udvart kerítenek körül. Mindegyik udvar körülbelül 8 méter széles és 14 méter hosszú. A király Odejárdéven nevű fivére volt abban az időben itt helytartó. Kegyetlenségben talán még felséges fivérét is felülmúlta. A király levélben tudatta vele parancsát, hogy le kell fejezni az idegen szanjásszit. A pogány Odejárdéven rögtön maga elé hívatta a hitvallót, és először nem éppen barátságtalanul fogadta. A helytartó vak és béna volt, és miután füléhez jutottak azok a nagyszerű gyógyulások, amelyeket Isten a szent evangélium révén visz végbe, remélte, hogy talán a nagy tanítómester majd őt is megszabadítja nyavalyáitól. Már a megérkezés napján elküldte feleségeit a szent pap börtönébe. Az asszonyok térdre vetették magukat P. Brito előtt, és rimánkodva könyörögtek neki, adja vissza uruk egészségét. A hitvalló azonban visszaküldte az asszonyokat megbízójukhoz anélkül, hogy bármit is ígért volna. Most a helytartó másodszor is maga elé parancsolta őt. Megígérte, hogy visszaadja szabadságát, és tetejébe gazdagon megajándékozza, ha meggyógyítja őt. „Ily ígéretek, intett kezével a hithirdető, még akkor sem ösztönöznének, ha egészséged helyreállítása valóban hatalmamban állana. Csak Isten gyógyíthat meg téged, mert egyedül Isten hatalma végtelen.” A zsarnokot elöntötte erre a vad düh. „Vigyétek vissza a börtönbe! – adta ki a parancsot katonáinak, és haladéktalanul készítetek elő mindent lefejezéséhez.”

A kivégzést azonban három nappal mégis elhalasztották. Ugyanis Odejárdéven első felesége bátran odaállt férje elé, és könyörgött, ne erőszakoskodjék az ártatlannal szemben. A zsarnokra az asszony könyörgése valamit hatott, és egyelőre várakozó álláspontra helyezkedett. Február harmadikán a fogoly páternek sikerült egy-egy levelet P. Laineznek és

P. Costának elküldenie. Tinta és toll ugyan nem állt rendelkezésére, hanem szalmaszál szolgált toll gyanánt, és tintául kevés vízzel vegyített szénport használt. Lainezhez⁷¹ intézett sorai így hangzottak: „Kedves rendtestvéreim! Kanápágen hitoktató útján tudjátok, hogy mi történt velem a börtönben Ramnádból való elutazásomig. Január 28-án meg kellett jelennem az ítélőszék előtt, és tudtomra adták halálos ítéletemet agyonlövés által. Már ott álltam a vesztőhelyen, amikor a király, aki zendüléstől félt, meghagyta, válasszanak el Krisztus többi hitvallójától, az én drága lelki gyermekeimtől, és átadott fivére, Odejárdéven kezébe. Ennek aztán megparancsolta, hogy haladéktalanul öljön meg. Január utolsó napján érkeztem ide. Utam sok bajjal volt kikövezve. A helytartó már megérkezésem napján maga elé idézett. Hosszú beszélgetésbe elegyedtünk vallási dolgokról. Majd visszahoztak börtönömbé, ahol most lelkemet örömteljes reménnyel tölti el az Istenért rámváró vértanúhalál. A remény, hogy ez a boldogság vár reám, vezetett kétszer Indiába. Igaz, nagy árat fizettem ezért a boldogságért. De a jutalom, melyet Istenemtől remélek, kiért feláldozom magam, megér minden fáradságot és ennél jóval több áldozatot is. A vétség, mellyel vádolnak, nem más, minthogy Isten törvényét hirdetem, és hogy a nép nem akarja már bálványait imádni. Mily dicsőség ilyen bűnért halállal lakolnom, ez örömmel és vigasszal tölt el az Úrban. A katonák nagyon szigorúan őrködnek, tehát nem írhatok többet. Istennek ajánlak titeket, kedves atyáim. Kérem áldástokat, és ajánlom magamat szentmiseáldozataitokba. Oriúr börtönéből 1693. február harmadikán”.⁷²

Aznap megírta P. Costának szánt búcsúlevelét is, mely így hangzott: „Főtisztelendő P. Costa! Krisztus békéje velünk! Tudom jól, mily nagy hálára vagyok önnek lekötve. Isten megfizet önnek mindent. Emánuel, az egyik hitoktató, bizonyára elmondott önnek mindent elfogatásomról és az ezt követő eseményekről. Utolsó utam Oriúrhoz vezetett, itt lefejeznek. Sokat szenvedtem az úton. Ide érkezve, a herceg ítélőszéke elé kerültem. Hosszú kihallgatáson megvallottam hitemet. Megint visszavetve a börtönbe, várom életem legboldogabb napját. Alázatosan kérem áldását és a tartományfőnök és minden atya áldását. Emlékezzék meg rólam szentmiséiben. Telve vagyok örömmel az Úrban, ez tartja fenn erőmet. A katonák mindig körülöttem vannak, ezért többet nem írhatok. Isten önnel, drága jóbarátom. Ez a levél egyúttal valamennyi rendtestvéremnek szól. Ebben az esztendőben négyezer pogányt kereszteltem meg”.

Odejárdéven még mindig habozott. Ott volt ugyan kezében a királyi parancs, de aztán felesége könyörgései és ezenfelül saját hő óhaja, hogy az idegen szan-jásszi meggyógyítsa, arra bízatták, hogy elnéző kegyelmet gyakoroljon. Semmiképpen sem tudott végső elhatározásra jutni. Végre első minisztere, egy nagyon keményszívű és bosszúálló férfi, felhasználva nagy befolyását, rávette a herceget, hogy a gyors lefejezés mellett döntsön. Odejárdéven február negyedikén csakugyan kiszolgáltatta P. Britót öt hóhér kezébe. Hamvazószerda volt éppen. Mintha a páter megsejtette volna a bekövetkező fejleményeket, február harmadikáról negyedikére virradó éjjel mindenre teljesen fölkészült, sőt még jobb ruhát is öltött magára. Déltájban megjelentek nála a pribékek. Brito atya mosolyogva szólt hozzájuk: „Készen állok!” A vesztőhelyre oly gyors léptekkel sietett, hogy őrei alig tudták követni.

Kissé távolabb a vártól észak felé, közvetlenül a Pámburu folyó partján alacsony homokdomb emelkedik. Itt kellett meghoznia élete áldozatát. Megérkezve a helyszínre, P. Brito kérte hóhérait, engedjenek neki rövid időt, hogy imában szedje össze magát. Sokan, keresztények és pogányok egyaránt, messzi földről siettek ide, hogy tanúi legyenek a véres színjátéknak. A halálraítélt valamennyiük jelenlétében térdreborult és bekövetkező utolsó

⁷¹ Franco Imagem 836, levél kelte 1693. február 3.

⁷² Summarium posít. 75.

küzdelmére buzgó imából merített erőt. Arca szent örömtől ragyogott. Még a pogányokat is könnyekig meghatotta a fenséges látvány. Ünnepléses csönd uralkodott mindenütt, melyet a halálos ítélet kegyetlensége és igaztalansága miatt halkan megnyilatkozott kijelentések szakítottak meg. A hóhér készen állt, és élesre fent széles kardját kezébe vette. Mikor a vértanút imába merülve látja, kissé habozva késedelmeskedik. De íme, eközben gyorsan közeleg a palota felől a herceg fia. „Mit haboztok még?”, rivallt rá a hóhérra és társaira, „hajtsátok már végre a parancsot!” P. Brito akkor nyugodtan fölemelkedik, odalép a poroszlókhoz, megöleli őket és szelíden így szól: „Testvéreim, most már tegyétek velem azt, ami nektek tetszik!” A félig ittas hóhérok durván letépi a vértanú ruháit, ahelyett, hogy nyugodtan húznák le testéről. Brito atya nyakán kis ereklyetartót viselt, és amikor a hóhérok ezt a tarsolyt megpillantották, ijedten torpantak vissza. Azt hitték, hogy a páter ebben a tartóban rejti el használni szokott varázsszereit mindazok elbűvölésére, akiket tanítványaivá avat. Az egyik pribék megragadta kardját, hogy a zsinórt szétvágja, melyen a tarsoly függött. Az éles szerszám mély sebet ejtett a páter mellén, vér patakzott sebéből a földre. De a babonás katonák még mindig féltek a vélt csodaszertől, és attól tartva, hogy a kardnak nincs hatalma az elítélt fölött, hatalmas bárdot készítettek elő, amilyennel a pogány templomban az áldozati barmokat szokták megölni. Ha a kardok elégteleneknek bizonyulnak, gondolták, jó, ha éles bárd is van kéznél. Az áldozat szakállára zsinórt kötöttek és úgy húzták lefelé, hogy feje alákonyult. A vértanú ismét térdre hullott, szemét és kezét mégegyszer az ég felé emelte, s ily helyzetben várta a halálos sújtást. Ekkor több maravai keresztény nem tűrtöztette többé magát, keresztülfurakodott a körülálló tömegen, leborult szeretett lelkiatyja előtt, és mindegyik bátran kijelentette, hogy vele akar meghalni. A hóhérok félrelökték őket. Most már nem vártak tovább, és az egyik katona gyors elhatározással kardjával lefejezte a hit hős vértanúját. Az első hatalmas és jólírányzott vágás elég volt a fej elválasztására a törzstől, de azért a katona mégegyszer lesújtott áldozatára. Azután lemetélték a vértanú kezét-lábát, csonkolt törzsét a fejjel együtt facölöpre erősítették ugyanazon a helyen, ahol a vértanú az imént még csendesén imádkozott. A két hősen bátor keresztény nem osztozhatott mestere sorsában. A herceg, aki elé ítéletre vezették őket, előbb levágatta fülüket és orrukat, azután elkergette őket. Egyikük odament a vesztőhelyre, fölszedte a lefejezett páter kezét-lábát és odakötözte a cölöphöz a többi testrész mellé, azután csendes imába merülve még sokáig időzött a szent helyen.

Így hangzik Lainez pontos beszámolója a nagy apostol dicső vértanúságáról, melyre teljes életében oly sóváran vágyott. P. Lainez a saját tudósításához még néhány megkapó szót fűz a hithirdetők és az elárvult keresztények számára: „Mi is, írja, elhagytuk Európát, mint ő. Talán szabad remélnünk, hogy egy napon osztozunk boldogságában, és vértanúkként fejezzük be földi pályafutásunkat. Isten és Üdvözítőnk végtelen irgalmassága szerezze meg nekünk ezt a kegyelmet! A maravai keresztények szomorú helyzetbe jutottak. Imádkozzatok velünk, hogy első vértanújuk vére üdvösséget hozzon országoknak és hogy az ő közbenjárása révén oly férfiak jöjjenek ide, akik hatékonyan, mint a megboldogult, szóval és tettel folytassák, amit ő oly dicsőn megkezdett”.

XVI. A vértanú jelleme es lelkiisége

Végigkísértük immár Brito Jánost változatosságban bővelkedő életpályáján, egészen az Oriúr tőszomszédságában emelkedő dombig. Most pedig igyekezzünk kiemelni rövid alapvonásokban fennkölt életéből a legjellemzőbb színeket, hogy így lelkünkbe rögzítsük magasztos jellemképét.

Pondiseri helytartója, Martin Ferenc, a szent külső megjelenését érett férfikorában a már többször említett följegyzéseiben nagyon szemléltetően ábrázolja.

„P. Brito, festi le külsejét, valamivel kisebb a középtermetűnél, haja és dús szakálla mélyfekete volt. Kissé hosszúkas arcát rendkívül nemes, tiszteletet parancsoló vonások alakították. Ajkai körül többnyire finom mosoly játszadozott, és apró szeme élénken nézett a világba. Társalgása nagyon eleven és bizalmatgerjesztő, föllépése biztos és fesztelen, viselkedése pedig megnyerő és barátságos volt.”

János atyát a természet rendkívüli szellemi adottságokkal ruházta fel. Elöljáróinak a római rendfőnökhöz küldött jelentései nem győzik eléggé dicsérni tehetségét, találó ítéletét, okosságát és bő tapasztalatait. Már tanulóéveiben kimagaslott éleselméjűségével társai közül, és bár gyenge egészsége és egyéb körülmények többször tanulmányai megszakítására kényszerítették, ennek ellenére oly kitűnő eredménnyel tette le vizsgáit, hogy felsőbbbsége komolyan latolgatta, hogy rábízza a goai kollégium egyik bölcséleti tanszékét.

Elméjének éles ítélőképessége szerezte meg számára a biztonságot és könnyedséget, mellyel valamennyi, még legnehezebb feladatait is, sikeresen vitte keresztül. Hithirdető, előljáró, a királyi udvarnál rendtartományi ügyvivő, missziós felülvizsgáló minőségben és minden más helyzetben rögtön otthonosan érezte magát és nyugodt léptekkel járta életútját. Brito Jánosban éles ésszel értékes örökség gyanánt párosult a Britók akaratereje és nemes bátorsága, melyet semmi akadály sem ingatott meg.

Kebelében együttérző, baráti, hűséges szív dobogott. Valóban megható gyermeki ragaszkodása édesanyjához és szeretete testvérei iránt. Ha Isten hívását követve édesanyjának kénytelenült is fájdalmat okozni, úgy minden lehető módot megkísérelt vigasztalására és fájdalma enyhítésére. Barátsága is benső és tartós maradt, őszinte barátokban is bővelkedett. Péter király, Marialva gróf, a goai alkirályok, Tavora és Almeida, mind gyermekkori játszótársai, melegen ragaszkodtak a páterhez, és hűséges emlékezéssel adóztak neki, de ő sem feledte el barátait sohasem. Legjobb barátainak, köztük P. Costa Jánosnak és Martin Ferencnek, Pondiseri helytartójának küldötte utolsó üdvözléteit élete alkonyán. Fáradtságot nem ismerő apostoli buzgósága idején is mindig ráért néhány emlékező sor megírására vagy a kért baráti szolgálat teljesítésére.

De ez még nem minden! P. Brito János tökéletes szentsége is tündöklő fényben ragyog előttünk. XIV. Benedek pápa, aki megválasztása előtt hivatalból tüzetesen átnézte a vértanú boldoggáavatása ügyiratait, megvallotta, hogy a meglevő anyag tanúsága alapján P. Brito méltó mind a vértanú, mind a hitvalló koronájára, mert az iratok akárcsak vértanúságát, éppúgy hősi erényeit is teljes mértékben bizonyítják.

Lelkiéletének egész tartalma és központja az Üdvözítőhöz ragaszkodó izzó szeretet. Ez a szeretet nagyon korán foglalta el szívét, és elvezette Jézus Társasága rendi életébe. Folyton arra ösztönözte, hogy csak az Üdvözítőért és országáért, az ő dicsőségére dolgozzék. Madurai missziójában ezért érezte magát annyira boldognak és megelégedettnek, és missziós apostolkodása követésére ezért hívta rokonát, P. Pereira Lajost, mert mint egyik levele

tanúbizonysága szerint írta, sehol sem lehet jobban előmozdítani az Üdvözítő dicsőségét, és sehol sem lehet érte és iránta érzett szeretetből ennyit szenvedni, mint ebben a misszióban.⁷³

Hősi szenvedés és önátadó áldozatosság a szeretet legszebb bizonyítékai. Valóban csodálatos, mily mély gyökeret vert hithirdetőnk szívében az Üdvözítőért szenvedni kívánó vágy és a vértanúság epedő keresése. Különösen első, kínokkal teli fogsága óta (1686) növekedett lelkében hatalmasan az önfeláldozás olthatatlan szomjúsága. Nagyon gyakran beszélt erről bizalmas baráti körben. Második indiai útja előtt így nyilatkozott több rendtestvére előtt: „Az én hazám a madurai misszió, és India, a mennyek országába történő örök újjászületésem helye. Ott ontom majd véretem Üdvözítőmért”.⁷⁴ „Mily kimondhatatlan” boldogság tölt el, mondta útítársainak, amikor hosszú tárgyalások és viszontagságok után 1690-ben végre hajóra szállhatott, hogy szerencsésen elkerültem a földi becsvágak veszélyes szirtjét, és újra enyém a vértanúkorona reménysége.”⁷⁵ Indiába érkezve többé már pillanatig sem kételkedett, hogy forró vágya küszöbén áll. „Fejemet Marava királya számára őrzöm, mondta nem egyszer hithirdető társának, P. Bouchetnak, hisz csak azért jöttem vissza Indiába, hogy átnyújtsam neki.”⁷⁶ Egyízben egy kicsi gyermek, akit meg akart áldani, kinyújtotta kezecskéit a páter hosszú szakálla felé, de János atya szelíd mozdulattal félretolta a gyermek kezét: „Nem, fiacskám, mondotta mosolyogva, nem szabad hozzányúlnod szakállamhoz! Én szakállamat fejemmel együtt Marava királyának tartogatom.”⁷⁷ Nagyon gyakran kérte hitoktatóit, imádkozzanak érte, hogy elnyerje a vértanúság kegyelmét.⁷⁸ Minden kínzást benső örömmel az Úrért szenvedett el, és földöntúli szent boldogságban ragyogott az arca, mikor a halálos csapás érte.

P. Britót az Üdvözítő iránti lángoló szeretete arra ösztönözte, hogy a Megváltó ruháit és díszjeleit, vagyis erényeit viselje, és e jelképek az alázatosság leghősibb tökéletességéig vezették. Már szerzetesi élete hajnalán semmibe sem vette a születési előjogokat, a címet, rangot és nemességet. Sokszor szolt így társaihoz: „Én valódi nemességemet azóta ismerem, amióta az Üdvözítő testvérei és tanítványai táborába kerültem”.⁷⁹ Minél bensőbben növekedett szívében az Üdvözítő szeretete, annál jobban homályosult el lelkében minden világi tisztelet és tekintély ragyogása. Életfeladatául az elhagyott pogányok közötti tevékenységet választotta, és a pogányok közül is a legmegvetettebbek, a szegény páriák voltak dédelgetett kedvencei. A szerencsétlen páriák nyomorúságos kunyhóinak szennye, nyers és alsórendű szokásai korántsem lohasztották le apostoli buzgóságát. Portugáliában felragyogott előtte a királyi tanácsadói és királyfi-nevelői állás kísértő fénye, majd püspöki székkal kínálták, ám P. Brito minden földi dicsőséget határozottan visszautasított. Maravába kíván menni, és ott elfeledve a nagyvilágtól, Üdvözítője országáért és dicsőítésére óhajt munkálkodni. Címeiről sem akar tudni. Tulajdon bátyját is megdorgálja, amikor levelében többek között „egyetemes ügyvivőnek” címezi. „Ugyan kérlek, feddi őt, légy szíves és ird ezentúl egyszerűen: P. Brito Jánosnak Jézus Társaságából, fivéremnek. Én ugyanis nem vagyok sem nagyontisztelendő, sem pedig úr. És mint ilyen és szerzetes minőségemben alázatos szolgád. Ez minden. Az egyetemes ügyvivő cím, mellyel fölruházol, csak hivatalos iratokra való, nem pedig magánlevelezésre.”

Rendíthetetlen apostoli bátorsága tetteiben megdicsőült és hatékony krisztusi lelki erővé, természetfölötti lelkiséggé növekedett. Semmit sem tekintett nehéznek, és nem riadt vissza

⁷³ Brito Ferd. közli a levelet 160. lapon.

⁷⁴ Summarium. Acta beatificationis n. 6. par. 156.

⁷⁵ Brito Ferd. 168.

⁷⁶ Summarium. Acta beatif. n. 7. par. 174.

⁷⁷ Uo. n. 6. 112. par.

⁷⁸ Uo. n. 7. par. 116.

⁷⁹ Prat 33.

semmi áldozattól, ha a lelkek megmentése forgott kockán. Hónapokig tartó utazásai túlszűfolt járványfészek-hajókon, szüntelen vándorlásai és apostoli útjai helységről-helysére, melyeket a délszaki nap kérlelhetetlenül perzselő sugarai alatt mezítláb rőtt végig Madura síkságainak forró homokján, a pandarám-szvámi élet kemény nélkülözései, az üldözői előli menekülések kinszenvedései, a szüntelen fenyegető életveszély: mindannyi emberfeletti áldozat volt, melyeket az apostol örömmel vállalt, hogy halhatatlan lelkeket nyerjen az Úrnak.

Ha keressük hősi életének eredőjét, akkor eljutunk szerzetesi hivatásához. Itt buzog fel az a kegyelmi forrás, melyből szünet nélkül erőt merített. Az Egyház és leghívebbjei ismertetőjegye, jellemző vonása a hősiesség. Ezt az adottságot maga az isteni Megváltó is hangsúlyozta választottaira nézve, amikor kijelentette, hogy nem békét jött hozni a földre, hanem kardot és harcot. Hiszen csak küzdelem közepette igazolódik a hősi erő és elszánt bátorság. Az Egyház egyik hősképzőjét a szerzetességben állította fel. Ezt a képzőiskolát járta végig P. Brito János kifáradás és ellankadás nélkül.

A jó Makárius apátot kérdezték tanítványai, hogy mi a szerzetesi élet legjellemzőbb vonása? A kérdezett két szóba foglalta és sűrítette találó meghatározását: *Fortitudo et gratia*. Magyarul így lehetne e két szót visszaadni: Hősi életeszmény és kegyelmi életalakítás.

P. Brito szerzetesi élete valóban a hősiesség állapota, a nagylelkű ráadás műve volt: Isten tanácsa, melyet nem mindenki értett meg övéi és kortársai közül, sokszor még a hivatottak sem egészen. A szerzetesség az istenszolgálat főiskolája, melyben a lélek és a test az Úr harcaira vértéződik fel. Ehhez nem elég az egyéni erő és elhatározás, hanem szükséges kelléke az isteni kegyelem indítása.

Miben állt P. Brito szerzetesi hősiessége? Az önkéntes lemondásban és a teljes elfordulásban mindattól, ami a lelket a bűn és az önösség rabszíjára fűzhetné. Az egyiptomi és szíriai szerzetesség ebben oly fokra emelkedett, melyet ma is inkább megcsodálunk, mint követhetünk. A szerzetesi élet minden foglalkozása az Istennel egyesülés eszköze. Ha a mai korban szokásos önmegtagadási gyakorlatok nem keltenek akkora feltűnést, mint régen, ám aligha követelnek csekélyebb önlegyőzést, mint azok. Mindennek az elszánt lelkiségnek az alapja az evangéliumi tanácsok szent szabadsága. Maga az Úr rakta le ennek az életszemléletnek alapját. Ehhez járul az önrendelkezésről való lemondás. P. Brito minden társában szinte előljáróját látja alázatosságában. Mindenkinek – elsősorban szegény híveinek – készségesen szolgál. Ez az önátadása folytonos hősiességet követel tőle, s tekintve állandó engedelmességét, alázatosságát, minden földitől elszakadt életformáját és a velük összekötött sok áldozatot, valóban nem túlozunk, ha Cassianus apáttal ezt az életet a „renunciáns” (mindenről lemondó) szóval jellemezzük.

Ismerjük az önfeláldozás, a gondolat, a munka, a technika s ha tetszik, a sport hősi tetteit. Mi teszi mindezt igazán hősivé? A lelkület, melyből a tett születik. Itt is a lélek az, ami éltezt és indít. S ez a vonás fokozottan áll P. Brito hősi életeszményéről. Ezért illik rá Makárius apát meghatározásának második része: *gratia*, vagyis kegyelmi életalakítás. P. Brito életében nem juthatott szerephez az elégedetlenség, mert ez nemcsak a saját lelkét, hanem a rábízottak lelki világát is megrontja. Ezenfelül megnehezíti az engedelmességet, megzavarja a közös életet. Márpedig ez valódi halál: az alázatosság és áldozatosság halála. Ahol nyugtalanság és békétlenség van, ott nincs lélekáramlás felülről, ott nem lakik a Szentháromság a lélekben. Ahol állandó lázadás üti föl a fejét, ott Isten kegyelmének nincs maradása és helye. Mindig megelégedettnek lenni, soha nem panaszkodni, ez a kegyelem hősi műve. Ahol derűs lelki nyugalom honol, ott van az igazi belső öröm és tiszta szeretet: Krisztus valódi követőinek anyajegye. Milyen dicső és hősi tett volt az ilyen beállítottság abban a korban, mikor az önösség és úrhatnáság szomorú diadalát ülte sokak szívében!

A kegyelmi átalakulás koronája és teljessége: Krisztusnak semmit sem tesz elébe, őt látja szentünk mindeniben: szegényben, betegben, alattvalóban és előljáróban, követi őt önmegtagadásban, résztvesz szenvedéseiben, átadja neki magát vágyaiban, és így jut el az

örök életre. Vagyis második Krisztussá válik mintegy az ilyen lélek és élet a kíméletlenül önző, rideg, szeretetlen világban, hogy mindenkit megnyerjen az Úr Krisztusnak.

Ily fényes sugárzástól övezetten áll előttünk Brito János, az egyszerű szerzetes, az éleselméjű, erősakaratú és hűséges szívű férfiú, az Üdvözítő szeretettel telített apostola. Önmagára nem gondol, és mindent odaad, még az életét is, azzal az izzó lelki buzgósággal, mely örömet és bátor szívvel kész meghozni a legsúlyosabb áldozatot Isten és a lelkek ügyéért. Loyolai Szent Ignác és Xavier Szent Ferenc hősi lelke és apostoli élete elevenedett meg benne.

XVII. Megdicsőülése

Odejárdéven fejedelem minisztere szigorúan megparancsolta, hogy mindenkit üzzenek el, és tartsanak távol, aki el akar valamit vinni a vértanú földi maradványaiból. Éjjel-nappal, szüntelenül katonaságnak kellett a vesztőhelyet őriznie. A február negyedikétől ötödikére virradó éjjel és az utána következő két éjszakán át a cölöp fölött titokzatos lángot láttak libegni. A rejtélyes jelenségről rögtön tudósították a minisztert. Erre újabb parancsot bocsátott ki, és elrendelte, hogy ki kell dönteni a cölöpöt és a vértanú reá erősített földi maradványait szórják szét a porban. Az őrseget hirtelen keletkezett heves záporosó a hely elhagyására kényszerítette, erre azután éhes vadállatok sompolyogtak elő az őserdőből és a visszatérő katonák később mindössze néhány csupasz csontot találtak meg a holttetemből.

P. Lainez minden lehető erőfeszítést megtett a drága kincsek megszerzésére. Amikor a kínhalál hírére vette, rögtön maga készült Maravába, de minden barátja komolyan óvta ettől a lépéstől. A maravai keresztények, de a pogányok is, meg voltak győződve arról, hogy újabb keresztényüldözés lángol majd fel, ha a páter beteszi lábát az országba. Ezt belátta, azért az egyik határmenti falucskába húzódott vissza, s onnan támogatta a pásztoravesztett nyáját, ahogy tudta. Közben igyekezett a megboldogult testvér ereklyéit is megszerezni. A keresztények, főleg a hitoktatók, igazán fáradhatatlanok voltak, minden elképzelhető fogást felhasználva, bementek Oriúrba, ott összegyűjtötték a koponyát és a még szerteszórva heverő csontrészeket, sőt magát a kidöntött cölöpöt is magukkal vitték.

A halálos csapást osztó kard megszerzése nagyobb akadályba ütközött, mert Perumal hóhér, a kivégzés végrehajtója, sokáig vonakodott átadni a kardot. A hóhér kegyetlen műve befejezése után a kardot megmosta a közeli tóban, de az egykori szájhagyomány szerint a tó vize ebben a pillanatban megromlott, és élvezhetetlenné vált. Még a mai napig is mutogatják az elhagyott átokverte tavat. A babonás Perumal szentül hitte, hogy a bűvös kard a gonosz szellemek nyugtalanítása ellen meg tudja őt majd védeni, és ezért ragaszkodott annyira hozzá. Végre, amikor a keresztények nagy összeg pénzzel bíztatták, nem tudott ellenállni a nógatásnak és megvált az értékes ereklyétől. A kard markolatát azonban megtartotta. P. Lainez a kardot és Isten szolgájának ereklyéit Pondiseribe vitette, Martin Ferenc helytartó, a vértanú barátjának őszinte meglepetésére. De az ereklyék nemsokára maradhettek ehelyütt, mert innen csakhamar mindent Goába szállítottak át a régi Szent Pál-kollégiumba. Ez így is volt rendjén. Ahol India nagy apostola, a mester pihen, ott van helye buzgó követője és tanítványa földi maradványainak is.

A vértanú halálhíre Portugáliába is hamar eljutott, de nem komor gyászt, hanem nemes büszkeséget és szent örömet váltott ki mindenütt. P. Sarmento, a goai rendtartomány ügyvivője, Lisszabonból 1694 októberében kelt levelében így ír P. González rendfőnöknek: „P. Brito vértanúsága a királynak és királynénak valamint az egész városnak nagy vigaszára és csodálatára szolgált”. Nyomban a hír vétele után Péter király intézkedésére P. Magalhaes a megboldogult páter édesanyját az udvarba kérette. Beatrix anya hálásan köszönte meg Istennek, hogy fiának dicsősége még e földi életben találta. Ünnepi díszben sietett portalegrei magányából a fővárosba, ahol a királyi udvarban a legnagyobb kitüntetésekkel fogadták. Az uralkodó szerencsét kívánt az anyának ahhoz a nagy dicsőséghez, hogy vértanút ajándékozott a kereszténységnek.

Néhány évvel később P. Costa János a malabári rendtartomány ügyvivőjeként érkezett Lisszabonba. Elutazása előtt elkérte a goai előljárótól a kardot, mellyel a hithirdetőt lefejezték, és finommunkálatú markolattal ellátva, magával vitte Portugáliába. Az értékes ereklyét azután emlékként átnyújtotta a királynak. A király tisztelettel vette kezébe a kardot, és csókkal illette a hideg ércet. Valamennyi jelenlevő kegyeletos szívvel követte a királyi

példát. De Péter király mégsem akarta megtartani a kardot. „Nálatok, így hangzott döntése, a vértanú rendtestvéreinél, méltóbb helye van. Ott nagyobb tiszteletben lehet része, és látása a fiatal rendtagok lelkében új buzgóságot és apostoli lelkesedést fog majd felidézni.” Ez alkalommal újra eszébe ötlött Marialva grófnak a vértanú elutazásakor lejátszódott késleltető jelenet, és könnyezve e szavakra fakadt: „Igazán nem tudom, vajon János atya tett-e többet a vértanúság megszerzésére, vagy én a megakadályozására?”

Indiában az apostoli vértanú emlékének mindenütt nagy tisztelettel adóztak. A maravai és tandzsúri keresztények nem felejtették el lelkiatyjukat. Nagyszámban zárandokoltak kivégzése helyére, melyet hősi halála és kiömlő vére megszentelt. Eleinte megkísérelte Odejárdéven és első minisztere, a hithirdető vértanú halálának főoka, hogy a kegyes zárandokokat gúnnal és erőszakkal tartsák távol, de sikertelenül. Egyik bűnös sem élte soká túl áldozatát. A királyság e részének igazgatását Odejárdéven halála után unokaöccse, Varugánadádéven vette át, aki a keresztényeknek a legnagyobb szabadságot engedélyezte. Állítólag egy ízben így nyilatkozott: „Engedjük, hogy e derék emberek minden akadály nélkül arra a helyre zárandokoljanak, ahol a nagy ember kínhalált szenvedett hitéért”. Nagyon gyakran, kivált szerdai napon, a vértanú ugyanis hamvazószerdán halt meg, ezernél is több zárandók érkezett Oriúrho, hogy a vértanú kínhalála helyén imádkozzék, és buzgó kérő imában tudassa szeretett jó lelkiatyjával hő kívánságait.

Az 1735. évről keltezett évi missziós jelentések egy zárandokutat ismertetnek, melyet az egyik királyi vérből származó keresztény tett meg Oriúrho. A herceg már régóta betegeskedett, és semmiféle gyógyszer sem nyújtott enyhítő írt szenvedéseire. A szenvedő herceg a páter vesztőhelyén buzgó imába merült, és a vértanúba helyezett bizalma azonnal meg is hozta neki teljes felépülését. A herceg később saját kezével segített téglát hordani az ottani kápolna felépítéséhez. Néhány hónap múlva azonban megfeledkezett a vértanúnak tett ígéretéről, és ekkor betegsége váratlanul kiújult. Ám még ennél is mélyebbre süllyedt, mert pogány varázslókat hívott betegágyához, megtagadta hitét, és egészsége visszanyerésére bálványimádó és babonás szereket kezdett használni. Mikor állapota napról-napra súlyosbodott, szorongásában újra P. Britóhoz fordult, bűnbánóan szánta-bánta szöszegő bukását, és ájtatos lélekkel a bűnbánat szentségéhez járult. Rögtön megjavult állapota. Felesége, Ranganádéven király leánya, aki már három éve keresztény volt, eközben saját életét ajánlotta fel Istennek engesztelő áldozatként elpártolt férje megtéréséért. Az Úr meghallgatta a nagylelkű hitves imáját, és elfogadta önfeláldozó életét.⁸⁰

Gyakran olvashatjuk a korabeli hithirdetők levelében, de a későbbi korszakokban is, hogy az indiai keresztények kéréseikkel Xavier Szent Ferenchez, de éppúgy P. Britóhoz is gyakran fordulnak. P. Rossi, aki 38 évig működött (1736–1774) a madurai misszióban, de főként Maravában fejtett ki áldásos tevékenységet, sokszor emlegeti tudósításaiban, hogy Isten a keresztények vigaszára és a pogányoknak a katolikus hitre hívó buzdítására nagyon sok csodát művelt. Mindezek az események a Hétfájdalmú Anya, Szent Jakab, Szent József, P. Brito János és Xavier Szent Ferenc közbenjárására történtek.

Csoda és imameghallgatás gyakran és nagy számban fordult elő. Mi csak néhányat érintünk, amelyeket P. Beschi 1728. évi missziós jelentésében sorol fel. Ezek annyira hitelesek, hogy a tudós atya a csodák bizonyítékait a protestáns hithirdetők elé tárta, akik ezidőben Tandzsúrho iparkodtak beszivárogni, mint a katolikus hit igazságának dönthetetlen bizonyítékait. Íme, néhány mutatóba.

Abban a pillanatban, amikor P. Brito vértanúhalált szenvedett, megjelent meghitt jóbarátjának, P. Costa Jánosnak, aki Talájban, tehát Oriúrtól többnapos járásra lakott. A páter egészen világosan és határozottan látta maga előtt a vértanút, amint kezében levágott véres

⁸⁰ Besse 250.

fejét tartotta. Nyomban hívatta világi hitoktatóját, és tudatta vele a látottakat, és hozzátette, meggyőződése szerint P. Britót e percben fejezték le.

Polla Ignác, a pall-kaszthoz tartozó keresztény, nagyon súlyosan megbetegedett, és az orvosok már lemondtak életéről. A beteg jóformán halottként feküdt kórágyn a legcsekélyebb mozdulat nélkül. Már nem is beszélt, és érverése is kihagyott. Szülei Puliáj községből, ahol a beteg feküdt, saját falujukba akarták vinni fiúkat, hogy kasztjuk temetőjébe helyezték örök nyugalomra. Oriúron átutazva elzarándokoltak a vértanú dombjához, ott letették a nagybeteg hordágyát a földre, és buzgó imával ostromolták P. Britót, közbenjárásával esdje ki, hogy Isten tartsa életben fiúkat. Még jóformán be sem fejezték imájukat, mikor a beteg fölemelkedett, és valamennyiük ujjongó öröme egészségesen omlott térdre, hogy megköszönje szüleivel együtt csodálatos gyógyulását Istennek.

1722-ben egy kis fiú, az egyik tripalákudi gazdag lakos fia, szintén hirtelen gyógyult meg. A gyermek születése óta béna és nyomorék volt. Szülei jóformán nem is mertek már felgyógyulásáért imádkozni, annyira reménytelennek látszott a fiú állapota. De azért mégis könyörögtek P. Brito közbenjárásáért, és a kis fiú meggyógyult. Úgy történt az eset, hogy a szülők egyízben búcsújárással zarándokoltak Oriúrba, hogy megköszönjék jötevőjüknek a sok jót, amit még földi életében tett velük. Ez alkalommal valami ösztönözte őket, hogy béna gyermeküket a vértanú égi pártfogásába ajánlják. Miután a szülők Oriúrban ájtatoskodtak, megtörtént a csoda, a gyermek hirtelen fölemelkedett fekvőhelyéről, és minden akadály nélkül tudott már járni és szaladgálni.

P. Beschi egy belpoklos nő gyógyulásáról is értesít, akin a szörnyű kór annyira elhatalmasodott, hogy már senki sem mert hozzá közeledni. Tagjai rothadásnak indultak, kezujjhegyei és lábujjai is leváltak. Ekkor Oriúrba vitték, ahol hirtelen visszanyerte egészségét, és saját lábán gyalogolt haza falujába.

Egyik keresztény család gyermeke születése óta sajátságos szembajban szenvedett. Pupillái és szemhéjai helyén fehér, porcos hús nőtt. A szerencsétlen szülők a vértanú közbenjárásába ajánlották betegüket, és arra kérték, hogy a szegény gyermeknek legalább a félszeme gyógyulását eszközölje ki. A szülők bizakodó imáját meghallgatta az Ég, mert a gyermek balszeme rögtön meggyógyult, míg a jobbszem régi állapotában maradt.

Még egy csodát említünk meg. Tottiában egyik előkelő pogány megbetegedett. Magához hívatta Szepári hitoktatót, és gyógyszerert kért tőle. Szepári elvitte a beteghez a kívánt orvosságot, de egyben e kedvező alkalommal megbeszélte a pogánnyal az örök üdvösség és az igaz vallás kérdését. A pogány türelmesen végighallgatta a hitoktató szavait, de azután nem fukarkodott ellenvetéseivel. „Hogy lehet vallástok szent és igaz – mondotta –, mikor Marava királya apostolokat szégyenteljes halálra ítélte és szigorúan megtiltotta országában a keresztény tanítás hirdetését, pedig ez a király elismerten bölcs uralkodó.” A hitoktató így válaszolt: „Lásd, éppen az apostol halála világos bizonyíték vallásunk igazáról és szentségéről. A tanítómester, aki buzgón hirdette ezt, többre becsülte életénél is”. Ezek a szavak megkapták a pogány lelkét, és még többet akart megtudni a keresztény tanokból. Majd ígérte, hogy ő is megtér, és elfogadja a keresztséget, ha a vértanú közbenjárása huszonnégy órán belül visszaadja neki egészségét. A hitoktató hazament, és az egész éjszakát a dicső apostolhoz intézett buzgó imádságban töltötte. Amikor másnap reggel betegét meglátogatta, már egészségesen találta, és ez egyúttal késznek nyilatkozott az igaz hit elfogadására.

Rendkívüli csodaszámba vehetjük azt a körülményt is, hogy Maravában a nagy apostol halála után a kereszténység a súlyos üldözések ellenére sem ment tönkre, sőt mind jobban és jobban terjedt. „A pásztor halála, állapítja meg P. Martin,⁸¹ aki Maravában sok évig nagy

⁸¹ Lettres édif. VI. 383.

elődje példáját követve munkálkodott, kegyetlen üldözést zúdított a nyájra, de néhány év óta nyugalmat élvezünk, és a maravai misszió India egyik legvirágzóbb missziójává fejlődött.”

Maravában P. Lainez vállalta magára a dicső vértanú kiterjedt munkakörét. Hogy azonban ne tüzelje fel még jobban Rangadádéven királyt a keresztények ellen, a nyilvánosság előtt nem igen mutatkozott, és az országhatár közelében rendezte be lakóhelyét. Munkásságát nem szentelhette kizárólag maravai híveinek, mert mint kuttúri missziós-elöljárónak, akadtak más kötelességei is. Csak később, mikor az üldözési düh kissé lecsillapodott, hatolt be P. Lainez huzamosabb időre Maravába. Akadt olyan keresztény, aki a keresztényüldöző hajsza éveiben hűtlenné vált, de a páter a hitehagyottak közül sokat, mondhatnók a legtöbbjét megint visszaterelte az Egyházba, és nagy tömeg pogányt keresztelt meg. P. Fernández 1701. november másodikán keltezett levelében azt írja⁸² P. Lainezről, hogy húsz hónap leforgása alatt hétezer hitehagyottat békített ki újra az Egyházzal és kilencezer pogányt keresztelt meg.

1704-ben P. Lainezt, a boldogult P. Brito régi jóbarátját, P. Borghese követte, és 1708-ig leírhatatlan küzdelmek közepette működött Maravában. Egyetlenegy hithirdetőnek hallatlanul nehéz feladatot jelentett néhány hitoktató segítségével ily óriási munkaterület megművelése, ahol P. Martin szavai szerint öt hithirdető is kevés lett volna.⁸³ Igazán nem csoda, ha itt is, ott is babonás szokások kaptak lábra, mint erről P. Borghese leveleiben panaszkodik,⁸⁴ ám azért a kereszténység mégis mindjobban terjedt. P. Martin, aki P. Borghese utódja lett, Marava egymillió pogány lakosa között már körülbelül húsezer keresztény lelket talált. Az is igaz, hogy Tiruvudája király uralkodása alatt újabb keresztényüldözések lángoltak fel, de ennek ellenére évente mégis 1000–2000 keresztelést tudtak felmutatni a hithirdetők.

Maravában az egyik, működése idejét tekintve, utolsó jezsuita hithirdető P. Rossi volt, aki harminc évnél tovább, 1774-ben bekövetkezett haláláig fáradhatatlanul vállalta a nehéz munkaterület lelkipásztori ellátását. Ekkor oszlatták fel Jézus Társaságát, ami a hitterjesztő munka hosszú visszavetését, megszakítását és ellankadását jelentette. Egyik vagy másik goai egyházmegyei pap és néhány világi hitoktató csak nagyon keveset tudott fenntartani vagy átmenteni azokból az alkotásokból, amelyeket a jezsuita hithirdetők évszázados önfeláldozó munkával teremtettek és fejlesztettek.

Indiában nyomban a vértanú halála után hozzáfogtak a szokásos előkészítő lépésekhez, melyek a boldoggáavatáshoz szükségesek. Alfonso Gáspár, Meliapúr püspöke, aki valamikor a malabári tartományfőnök állásában előjárója volt P. Britónak, már 1693-ban kezdte gyűjteni a vértanú életszentségének és ama csodáinak bizonyítékait, amelyeket a nép a vértanú közbenjárásának tulajdonított. Negyven tanú vonult fel, akik önszemükkel látták és fülükkel hallották mindazt, amit a megdicsőült tett, vagy megosztották vele a börtön szenvedéseit. Goa érseke és Kocsin püspöke az indiai bennszülöttek és portugálok egész sorát hallgatta ki ebben az ügyben, akik a nagy hithirdetővel indiai működése alatt Goában vagy másutt ismerkedtek meg. Rómában a pápa bíboroshelytartója magához kérte P. Costa Jánost, aki ügyvivői minőségben 1699-ben Rómába érkezett. Ekkor jegyzőkönyvbe foglalták a vértanú életrajzi adatait és hősi halála körülményeit, végül az összes tanúvallomásokat átadták az ügyet intéző bizottságnak elbírálásra. E bizonyságok ékesen hirdették, hogy P. Brito János szentsége hírének szilárd alapja van, és általános volt mindenütt a meggyőződés, hogy valóban vértanúhalált halt hitéért. Ezekután már csak a tulajdonképpeni apostoli per maradt hátra. A szentatyát mindenfelől levelekkel ostromolták, és sürgetően kérték, fogjon hozzá a boldoggáavatáshoz.

Így például P. Lainez, aki közben Meliapúr püspöke lett, s főntebb P. Brito barátjaként és munkatársaként ismertünk meg, 1713. február 22-én így ír a pápához: „India egyházának

⁸² Besse 233.

⁸³ Bertrand IV. 186.

⁸⁴ Besse 234.

szüksége van a diadalmas Egyház pártfogására, hogy fennmaradjon az üldözések közepette. Különösen ama lánglelkű férfiak természetfölötti és égi védelme fontos, akik itt a földön India hithirdetői voltak. Püspökségemben P. Brito erényeinek emléke ma is él és virul. A reámbízott püspökség lakossága őt, mint Jézus Krisztus dicső vértanúját nagy tiszteletben tartja. A nagy hithirdető működése közben az evangélium hirdetése, apostoli vándorútjai, a keresztyeieért készséggel vállalt fáradozásai, számtalan pogány megtérítése annyira felszították a pogány bráminok gyűlöletét ellene, hogy a hithirdető végül is börtönbe került. A pogány király gyűlölete a hit iránt végre halálos ítéletben nyilvánult meg. Halálra ítélte és lefejeztette őt. Keresztyeinket teljesen áthatja a tudat, hogy papjuk a szent hitért áldozta életét. Halála napja óta vértanúként tisztelik. De még ennél is többet tettek. Krisztus harcosának földi maradványait, hogy ezek pogány kézbe ne jussanak, néhány keresztyén élete kockáztatásával az éjszaka leple alatt magához vette. Azután átadták a drága ereklyét nekem, hogy mindaddig őrizzem becses értéktárgyakként, míg a Szentszék a vértanúkat megillető nyilvános tiszteletet megengedi... P. Brito besorozható mind a vértanú, mind a hitvallók sorába... Ám arról az egyről biztosíthatom Szentségedet, hogy P. Brito szent életének és vértanúságának híre a tömérdek csoda következtében, melyeket Isten a vértanú közbenjárására eszközöl, folyton tovább terjed. E nagy földterület minden keresztyén egyesül abban a kívánságban, hogy Szentséged tiszteletreméltó P. Britót ünnepélyesen iktassa a vértanúk sorába. Vérért valóban a katolikus hit megvallásáért hullatta, és ezzel Egyházának és az egész földkerekségnek nagy szolgálatot tett. Keresztyeim engem bíztak meg azzal, hogy nyilvánítsam ki Szentségednek leghőbb vágyukat. Én mint főpásztoruk és vértanújuknak barátja és egykor munkatársa, hozzácsatolom alázatos kérésemet az övékhez, könyörögve, hogy a nagy hithirdetőnek és vértanúnak adja meg az Egyház a nyilvános tiszteletadást a boldoggáavatással. Azelőtt én is egyszerű hithirdetőként működtem Madurában. Éveken át keresztül-kasul vándoroltam ezt a missziót. Sokszor senyedtem börtönben, vasbilincseket és más kínokat türtem szent hitem dicsőségére, s ezért remélni merem, hogy Szentséged az én és híveim könyörgését nem veti meg.”

A bragai érsek gyermekkori jóbarátja volt a vértanúnak, 1713-ban, december 7-én szintén levelet intézett Rómába. „Én, írja többek között, P. Brito Jánost zsenge gyermekkorra óta ismerem. Együtt apródoskodtunk a portugál királyi udvarban Péter herceg, mostani uram és királyom mellett. Már akkor nem győztük csodálni angyali ártatlanságát. Minden cselekedete nagy érettségről és tökéletességről tanúskodott.”

Indiából érkezett Rómába a kranganúri érsek következő kérése: „Elő-India minden országa lelkesen ünnepli a tiszteletreméltó P. Brito János nevét és vértanúságát, melyet rövid pár éve szenvedett a katolikus hit megvallásáért a maravai király parancsára. Napról-napra növekszik példás erényeinek és bámulatos csodatetteinek híre, amelyekkel Isten úgyszólván megpecsételi és megjutalmazza szolgája érdemeit. Tanúk sokasága bizonyítja, hogy az Úr hűséges szolgája, P. Brito János, Maravában bátran és félelmet nem ismerő buzgósággal hirdette az evangéliumot. A pogány nép ezreit vontta el a bálványimádástól, és vette fel a lelki újjászületés fürdőjében az Anyaszentegyház kebelébe. Mindannyian tanúskodnak amellet, hogy ezzel az igyekezetével idézte elő a bráminok és a király ádáz gyűlöletét. A király börtönbe vetette, válogatott kínzásokkal és méltatlanságokkal gyötörte, és végül levágatta fejét, kezét-lábát. Hiteles tanúvallomások bizonyítják, hogy kivégzése előtt a pátert kétszer is felszólították a bálványimádásra, ő azonban megvetéssel és határozottan utasította vissza ezt a képtelen ajánlatot. Utolsó leheletéig megmaradt hitében és boldogan ment a halálba... Egész élete szent volt, kiváló erények ékesítették, jelesül valódi apostolhoz méltó lelki buzgóság díszítette. Ezenfelül jellemezte nagyvonalú és félelmet nem ismerő bátorság, olyan önmehtagadás, mely messze túlhaladta a szokott mértéket. Ezenkívül kitűnt alázatossága, mely a keresztet és a hitterjesztő tevékenység rejtettségét fölébe helyezte a királyi udvar minden díszes tisztségének. Ihlette végül Isten szeretete, melyért bármikor kész volt

feláldozni életét. Számtalan csoda történt közbenjárására, melyekkel Isten hűséges szolgáját már itt e földön megdicsőítette. Sok ember a vértanú közbejöttével szemévelágát nyerte vissza, akár született vak volt, akár később veszítette el látását. Megint mások, akik már a halál küszöbén álltak, hirtelen visszanyerték egészségüket, egyeseket pedig hitükben erősítette meg az apostoli vértanú bátorító megjelenése. Megdicsőítéséhez még a pogányok is hozzájárulnak tanúbizonyságukkal és egyértelműen állítják, hogy három egymásutáni éjszakán titokzatos, ragyogó fény jelent meg amaz oszlop fölött, amelyen a vértanú holtteste függött.”

E kéréshez több püspök, valamint V. János portugál király és hitvese⁸⁵ is csatlakozott. A Szentszék el is határozta a boldoggáavató eljárás bevezetését. Megbízta a pápa a Szerartások Hivatalát, hogy a kranganúri érsek és a meliapúri püspök útján vizsgálta meg a boldogult hithirdető életét, vértanúságát és a közbenjárására történt csodákat. Ugyanekkor azt is tartoztak igazolni az említett főpásztorok, vajon nem részesítették-e már addig a vértanút nyilvános tiszteletben? Az Indiából befutó jelentések egytől-egyig kedvező véleményt adtak. Most már mindössze még a tüzetes tanúkihallgatás maradt hátra a vértanúságról és néhány csodáról. Mindent szabályszerűen intéztek el a megbízottak. Érdekes, hogy afelől is érdeklődtek Rómában, vajon az akkor sokat vitatott úgynevezett malabári szokások elfogadása és alkalmazása a páter részéről nem áll-e útjában boldoggáavatásának? A malabári szokásokon azokat a társadalmi berendezkedéseket és életformát értették, melyek megtartását egyes madurai hithirdetők megengedték az újkeresztényeknek, sőt amelyekhez ők maguk is alkalmazkodtak. Nevezetesen meghatározott mosakodásokhoz, egyes kasztjelvények viseléséhez, ősi szerartásokhoz tartották magukat, amelyeket azonban járatlanság, félreértés vagy rosszakarattal folytán könnyen lehetett babonásoknak vagy bálványimádóknak minősíteni. Mindezekről a kérdésekről nagyon behatóan tanácskoztak XIV. Benedek pápa jelenlétében, és úgy döntöttek, hogy a malabári szokások gyakorlati alkalmazása önmagában még nem áll útjában a boldoggáavatásnak. Mert ha P. Brito el is fogadta egyikét-másikát, sohasem tette ezt pogánymódra, babonás szándékkal. E népszokásokat helyesen mindig egyszerűen polgári jellegű berendezkedéseknek tartotta.

A boldoggáavatás előkészületei 1741-ben már annyira haladtak, hogy csupán az alaki kijelentés volt hátra a vértanúságról és a történt csodákról. Ám ekkor hatalmas akadály gördült az ügy sikeres befejezése elé: annak a rendnek egyszerre megszervezett üldözése és későbbi megszüntetése, amelynek a megboldogult hűséges tagja volt. Így tehát a boldoggáavatási eljárás befejezését kedvezőbb időre napolták el. Hosszú évszázadnak kellett leperegnie az idő homokóráján, míg IX. Pius pápa 1851. április 8-án újra felvette az elejtett fonalat. 1851 szeptemberében ünnepélyesen kijelentette a Szerartások Hivatala a pápa jelenlétében, hogy a vértanúság, ennek indítóoka és a bemutatott csodák minden kétségen felül hitelesek. Most még utolsó pont gyanánt fölmerült a kérdés, vajon az ügy akkori állását tekintve, lehet-e a boldoggáavatáshoz fogni? Ennek a kérdésnek kedvező megoldása 1852. február 17-én került végső döntésre és nyilvánosságra.

E napon a pápa a római jezsuita kollégium kápolnájába vonult, s ott a kitett Oltáriszentség előtt hosszasan imádkozott, majd átment a kollégium dísztermébe, ahol körülvéve udvarának tagjaitól, Jézus Társasága előjáróitól és még sok előkelőségtől, helyet foglalt az odakészített trónuson. A Szerartások Hivatalának titkárhelyettese felolvasta a rendeletet, melyben a pápa kijelentette és ünnepélyesen kihirdette, hogy immár biztonsággal foghatnak a boldoggáavatáshoz. Azt is közölte a fölolvastól, hogy a történelekről csakhamar kiállítják a

⁸⁵ Summarium. Acta beatif. n. 4. par. 88 kk.

szokásos pápai okiratot, míg maga a boldoggáavatás ünnepélyes keretek között majd később történik a Szent Péter-bazilikában.⁸⁶

A boldoggáavatás lélekemelő ünnepségének megtartása elhúzódott a következő évig, és 1853. augusztus 23-án folyt le. Ez alkalomra a Szent Péter-templomot ünnepélyesen feldíszítették, és a hívők hatalmas serege töltötte meg a bazilikát. Amikor a bíborosok és a hivatalos személyzet tagjai elfoglalták helyüket, előbb felolvasták a boldoggáavató pápai levelet, majd erre ünnepélyes hálaadás és főpapi mise következett a boldoggáavatott tiszteletére. Délután IX. Pius pápa quirinali palotájából átvonult a Szent Péter-bazilikába, hogy ő is bemutassa az új boldognak hódolatát. Ez alkalommal a megjelent tömeg talán még népesebb volt, mint délelőtt. A pápa hosszan imádkozott a boldog képe előtt, majd fogadta Jézus Társasága főnökének, P. Beckx Péter (rendfőnök 1853–87) köszönetét a boldoggáavatás nagy kegyelméért.⁸⁷

A madurai misszió fővárosában, ahol 1838 óta újra Boldog Brito János rendtestvérei működtek, a vértanú boldoggáavatását 1854. év elején ünnepelték. Előkészületül január hó 25-én a tricsinopoli székesegyházban kilencnapos ájtatosság vezette be az ünnepséget. A templom előtt emelkedő magas árbocról diadalmasan lengette a szél a boldoggáavatott képével díszített zászlót. A templom szentélyében magasan díszlett a vértanút megjelenítő szobor, mely pálmaággal kezében a megdicsőült boldog Jánost mutatta. A kilenced ideje alatt minden este zenekar vonult végig a város főbb utcáin, hogy az ájtatosságra és templomlátogatásra hívja fel a hívők figyelmét. A templomban a kilenced minden napján rózsafüzért imádkoztak, és utána egy-egy tanulságos részletet olvastak fel a boldog életéből, amit szentbeszéd követett. Végül mindennap szentségi áldás fejezte be az ájtatosságot. Mikor felvirradt az ünnepély nagy napja, február negyedikén a templom legszebb díszébe öltözött. Az oltár felett a szentély egész szélességét elfoglaló hatalmas festmény pompázott. A kép három jelenetet ábrázolt a prédikáló, keresztelő és vértanúhalált szenvedett Boldog életéből. Az ünnep előestéjén ünnepi vecsernyét tartottak, utána a püspök csókra nyújtotta a megjelent hívőknek a boldoggáavatott ereklyéjét. Másnap szombaton, az ünnep napján, a hívők nagy tömegben tódultak a székesegyházba, hogy szentáldozáshoz járuljanak, és részt vehessenek a főpapi nagymisén. Negapátámból megérkezett P. Méhay, egyik legöregebb hithirdető, hogy Boldog Brito tiszteletére tamil nyelven mondja el szentbeszédét. Az ünnep estéjén a templom előtti tágas téren nagy körmenetet tartottak, miközben a Szűzanya, Szent Mihály és Boldog Brito János képét vitték körül énekkel és zeneszóval, tűzijátékkal adva meg a hangulatot. Néha-néha ünnepélyes csend állott be, mikor egy-egy hitoktató hangos imádsággal fordult a Boldoghoz. Az ünnepélyt követő vasárnap és hétfőn este a szentségi áldás után színielőadás következett, Boldog János életét mutatták be drámai jelenetekben, zsenge gyermekkorától egészen vértanúhaláláig.

A Madura-misszió a múlt század közepén már nagyon elárvult, és szomorú helyzetbe került. A kevés bennszülött pap képtelen volt a régi jezsuita hithirdetőket pótolni, a katolikus nép részint visszasüllyedt a vallási tudatlanságba, sokan újra pogányokká váltak, mások viszont protestáns felekezetekhez csatlakoztak. Közben Rómából újrászervezték az indiai missziókat, és új területi beosztást léptettek életbe. Sok bennszülött pap nem akarta elismerni az új apostoli helytartókat, és nyíltan ellenük és az apostoli szék ellen nyilatkozott. A hívek zárándokoltak ugyan szórványosan még mindig Boldog János vértanúsága helyére, de a Ramnádban működő hithirdető kijelentette róluk, hogy sokszor járatlanok a katolikus hitben, és életmódjukat tekintve, több vonatkozásban a pogányokhoz hasonlítottak. Jobb idők köszöntöttek be, amikor XIII. Leó pápa 1886-ban megteremtette az új elő-indiai egyházi

⁸⁶ Bulla kezdete: Cum primis Ecclesiae, kelt 1852. május 18. Nyomtatásban is megjelent többi közt Nigou kiadásában, Lyon, 1853.

⁸⁷ La Civilt. Cattolica 1853 II. 580. – Moreschini 363 kk.

közigazgatást, és az 1892-ben kelt rendeletekkel az új püspökségek határait pontosan megjelölték. Boldog János vértanúsága helyét, Oriúr községet, ekkor a meliapúri püspökséghez csatolták. Nemsokára szép új templomot emeltek a városka falai között.

Már 1734-ben Marava akkori pogány uralkodója Oriúrbán katolikus szentélyt segített építeni, nagylelkűen az építők rendelkezésre bocsátotta a szükséges követ és fát. A Szűzanya tiszteletére szentelték az új templomot. Mikor később ez a szentély összeomlással fenyegetett, P. Brito lefejezésének helyén kis kerek templom épült, melyhez később hosszanti irányban tágas hajót csatoltak. 1895-ben azután újabb templom készült a vértanúság helyén, mely ma is áll.

A régi madúrai misszió, mely ma a pondiseri érsekséghez és a tricsinopoli, kambákonámi, meliapúri és más püspökségekhez tartozik, újra nagyszerűen virágzik és fejlődik. A keresztények száma a régi misszió területén közel egymillióra, Maravában pedig 100.000-en felülre növekedett.

Boldog Brito János még mindig szeretettel jár közben Istennél keresztényeiért. Ramnádból, Marava régi fővárosából, ahol fogságban sínylődött, és közelében vértanúhalált szenvedett, írta az egyik hithirdető: „Boldog Brito János, dicső elődöm, működése egykori területén még most is érezteti keresztényei mai gyermekeivel égi hatalmát”. Nyomban közöl is néhány imameghallgatást, amelyeknek jómaga volt szemlélője, vagy szavahihető tanúk beszéltek el neki.

Például elbeszéli, hogy a ramnádi templom közelében van egy 7–8 méter mélységű kút, melyben valaha jó ivóvíz volt, azonban a kút évek óta kiszáradt. Pragásszi, a világi hitoktató kilencéves leánykája belezuhant játék közben a kútba. Az apa jajveszékelve rohant ki házából, és nagy bizalommal Boldog Jánost hívta segítségül. A gyermeket felhúzták a mélységből s ekkor látták, hogy legcsekélyebb baja sem történt. A hitoktató szilárd meggyőződése, hogy gyermeke életét Boldog Britónak köszöni.

Az indiai nép értékelésében a gazdag gyermekáldás általában a legnagyobb boldogság és dicsőség, míg a gyermektelenség a legnagyobb szerencsétlenség és szegény. Kilakáráj községben néhány órányira Ramnádtól, élt két magtalan asszony. Már tizenöt esztendeje sóvárogtak és imádkoztak gyermekáldásért, de mindhiába. Ekkor eszükbe ötlött, hogy jó lesz, ha Ramnádba zárandokolnak, és Boldog Brito János elé terjesztik hő vágyukat. A ramnádi templomban buzgón imádkoztak, és fogadalmat tettek, hogy kérésük meghallgatása esetén szép rézlámpát és néhány korsó olajat ajándékoznak a templomnak. Boldog János megjutalmazta hívő bizalmukat. A következő évben Szent Péter apostolfejedelem ünnepén boldogan zárandokoltak Kilakárájából Ramnádba, és magukkal vitték fogadalmi tárgyaikat és örömtől repesve mutatták a hithirdetőnek csecsemőiket, akiket a Boldog égi közbenjárásának köszöntek.

Maravában nagyon gyakori betegség a nehézkór és az ilyen betegeken jelentkező rohamok feltűnő hevességgel szoktak beköszönteni. A pogányok ezt a bajt nem természetes betegségnek tartják, hanem az ördög művének. A ramnádi hithirdető házába szolgául szegődött egy fiú, aki nagyon eszes és derék volt. és minden munkáját gazdája megelégedésére végezte. Apja már meghalt, édesanyja pedig egyszerűen faképnél hagyva gyermekeit, elpogányosodott, és pogányhoz ment újra feleségül. Ez a fiú nehézkórban szenvedett. Anyja hűtlen távozása után rettenetes roham fogta el. Másnap keservesen sírva kereste fel a hithirdetőt, és így jajveszékelt: „Most már végem van. Anyám elhagyott, ki törődik majd velem?” A hithirdető vigasztalta, és ígérte, hogy ő sohasem hagyja el, és majd gondoskodik róla. A nehézkóros rohamok hétről-hétre ismétlődtek, és mind hevesebbé váltak. Végre is együttesen P. Britóhoz fordultak segítségért. Fogadalmat is tettek, és kilencedeket imádkoztak. Eleinte visszatért még időnként a roham. De már jóval kevésbé voltak hevesek, azután mindjobban ritkultak, és végre teljesen megszűntek. Vagyis a gyógyulás tökéletes volt. Az említett fiú nővére hasonló bajban szenvedett. Felbuzdulva

fivére sikerén, ő is fogadalommal járult a Boldoghoz. Kérése teljesült, és az ő gyógyulása is teljes volt.

Valamennyiünknek is így legyen példaképe – mondta egy jeles szónok – a nagy Boldog, aki tiszta ártatlanság sugárzásában, a szent hitvallók dicsőségében, a vértanúk győzelmi pálmájával, az apostolok fénykörében ragyog előttünk. Mindenki a maga hivatásában kövesse őt a harcban, győzelemben, diadalban!⁸⁸

A boldoggáavató pápai iratban 1852. május 18-án így nyilatkozik IX. Pius pápa: „Hogy a hívők előtt a mai súlyos időkben a keresztény erő és bátorság új mintaképe álljon, megadjuk az engedélyt, hogy Brito Jánost, Istennek szolgáját, a boldogok sorában tiszteljék”. Hithűség, erő, bátorság, a szent hit megvallása napjainkban, mely napok nehezebbek, mint az elmúlt évszázadé, szükségesebb, mint valaha. A hithű és bátor hős példája világító fáklyaként lobogjon és serkentsen minket korunk súlyos küzdelmeiben.

Erre a szempontra utal az új boldog ünnepére engedélyezett miseszöveg. Innen vesszük a következő három könyörgést.⁸⁹

Könyörgés: Isten, ki vértanúdat, Boldog Jánost legyőzhetetlen kitartással megerősítetted, hogy a katolikus hitet India népei között elterjessze, engedd, kérünk, érdemei és közbenjárása által, hogy akik győzelmének emlékét ünnepeljük, hitének példáját is kövessük.

Csendes imádság: Fogadd el Uram, ezeket az ajándékokat, melyeket méltán ajánlunk fel neked. Boldog János vértanúdnak érdemeiért és közbenjárásáért add meg nekünk, hogy miután egyszülött Fiadnak szenvedéséhez és halálához hasonlókká lettünk, föltámadásának és dicsőségének is részesei lehessünk.

Áldozás utáni imádság: Az emberiség megváltásának szent gyümölcsétől felüdítve, arra kérünk, Uram, hogy mi, akiket vétkeink terhe nyom, Boldog János vértanúdnak közbenjárására bocsánatot és békét nyerjünk.

A jezsuita rend házaiban évente február negyedikére a szerzetesközösség színe előtt felolvasott szentek jegyzékében e szavak hangzanak el:

Az előindiai Maravaországban Boldog Brito János Jézustársasági áldozópap vértanúsága. Miután nagyon sok pogányt folytonos munkával és veszélyek között az igaz hitre térített, a zsarnok elfogatta őt, ismételten kegyetlenül megkínóztatta. Mivel a hit megvallásában állhatatos maradt, végül is lefejezéssel nyerte el a vértanúság dicsőségét.⁹⁰

A boldoggáavatással még nem zárult le Brito János földi küldetése, mert a Gondviselés a lehető legnagyobb kitüntetésben akarta részesíteni hűséges szolgáját. A megdicsőült földi zaránksága idején elhagyott mindent, nem földi uralkodónak hódolt, hanem az örök Király nevének szerzett dicsőséget. Nem a tudományt kívánta szolgálni, hanem a halhatatlan lelkek javát óhajtotta biztosítani. Most már folytathatja fokozottabb apostoli tevékenységét a földön, ki Isten színélátására eljutott az égbe.⁹¹

A Boldog tisztelete egész Portugáliában megélénkült az 1930-as évektől kezdve. Országszerte ájtatosságokat tartottak tiszteletére, cikkeket közöltek életéről, képeket és imalapokat nyomattak róla és terjesztettek mindenfelé. 1935-ben Portugália és gyarmatai, jelesül India minden egyházmegyéjében bevezették a Boldog ünnepét. Életrajzok jelentek meg róla, köztük 1934-ben Döring Henrik művének fordítása. A Boldog közbenjárásának tulajdonított imameghallgatásokat és rendkívüli csodás eseményeket nyomtatásban is kiadták.⁹² Vértanúságának helye ma a bennszülött papság gondozására bízott tricsinopoli egyházmegyéhez tartozik. A lakosság jelentős része Oriúrbán régen katolikussá lett. Két

⁸⁸ Patiss 426.

⁸⁹ Missale Romanum. Proprium S. J. február 4.

⁹⁰ Gyenis, Jezsuita-ünnepek 11.

⁹¹ Montenegro cikke: Brotéria 31 (1940), 496–505.

⁹² Montenegro két füzetben adta ki 1937-ben és 1939-ben az imameghallgatásokat. Másutt is közöltek ilyeneket.

szentély áll itt a hívek befogadására, az egyiket a Szűzanya, a másikat Boldog Brito tiszteletére emelték. Máskor is sokan keresik fel a kegyhelyet, de február 4-én és szeptember 8-án 12–15.000-re megy a zarándokok száma. Isten a hívek bizalmát feltűnő gyógyulásokkal jutalmazta meg több alkalommal.

A sok csodából, melyek a Boldog közbenjárására történtek, kettőt kiválasztottak behatóbb vizsgálatra. Úgy látták, hogy ezek igazi csodák, és így a szenttéavatás útját majd előkészítik. E csodákról Portugáliában vizsgálatot indítottak, és Rómában 1940. február 28-án jelent meg róluk a hivatalos elismerő és jóváhagyó rendelet és nyilatkozat.

Egyik csodás gyógyulás Paredesben, nem messze Portugál várostól, 1937-ben történt. Ferreira de Rocha Malheiro Maria Gloria nagyon súlyos, a jobb hasfélben levő bélkörüli gyulladásban szenvedett, amint ezt nemcsak a röntgenfelvételek, hanem sebészeti műtét is igazolták. Annyira elmérgesedett a baj, hogy már nem volt remény a beteg életbenmaradására, azért ellátták a szent útravalóval és kenettel. A plébános nagyon tisztelte P. Britót. A betegnek és férjének nagyon ajánlotta, hogy zarándokoljanak el Fatimába, a Szent Szűz kegyhelyére, de a gyógyulást külön azért kérik, hogy elnyerjék P. Brito szenttéavatását. Erre a célra ajánlotta fel maga a lelkipásztor is a szentmisét. Maria Gloria hallgatott a plébános szavára, fekvőhelyé alakított gépkocsiban óvatosan Fatimába vitték. Ott csodásan meggyógyult, a betegség minden kísérő jelensége azonnal eltűnt. Egészsége azóta is szilárd maradt. A szakorvosok egyöntetűen azt állítják a gyógyulásról, hogy a természet törvényein kívül vagy azon túl az Isten műve.

A másik gyógyulás Leca de Palmeirában történt 1938-ban. Monteiro Marques da Silva Joakim Antal 10 éves kisfiú július havában erős fájdalmat érzett jobb bokájában, mely mindinkább súlyossá vált. Klinikai kivizsgáláson és röntgenfelvétellel is beigazolódott, hogy sorvadásos gümőkórtól, csonttuberkulózistól származik, ami a csontot állandóan marta és fogyasztotta. Ha a gyógyítás és ápolás kedvezően haladt volna, akkor is az orvosok véleménye szerint legkorábban csak egy év alatt következett volna be némi javulás. Ám a betegség mindinkább elmérgesedett, s nem is nyílt rá kilátás, hogy megszűnjék. Hiába volt minden orvosság és kezelés. Az anya, maga a beteg és mások buzgó imával kérték P. Brito közbenjárását a gyógyulásért. Az édesanya szeptember 19-én, hétfői napon kora reggel a beteg lábára helyezte a Boldog képét és kis ereklyét tett melléje. Nemsokára a kisfiú édes álomba szenderedett. Félkilenc körül felébredt, gyógyultnak érezte magát, felkelt az ágyból, lábát a padlóhoz üttette erősen és semmi fájdalmat sem érzett.

Az első orvos, aki a gyógyulást igazolta, maga a fiú atyja volt, váratlanul épp akkor tért vissza tengeri útjáról. A többi orvos is csodáról beszél. Ugyanezt mondja a három szakértő, akiket a római szenttéavatási bizottság küldött ki a gyógyulás kivizsgálására.

Mindkét csodáról 1941. január 7-én beható tárgyalás folyt a szokásos előkészítő ülést megelőző tárgyaláson, azután az előkészítő ülésen május 6-án, s végül a pápa jelenlétében június 17-én. A megjelentek mindannyian vallották, hogy valóban csodáról van szó. A pápa maga szentmise bemutatása után kijelentette június 30-án, hogy a két csoda megtörtént, és semmi sem áll útjában az ünnepélyes szenttéavatásnak.⁹³

A közben mind hevesebben föllángolt háború után végre beköszöntött a béke. A már megenyhülő légkörben történik meg Brito János szenttéavatása 1947. június 22-én a római Szent Péter-templomban. XII. Pius pápa Realino Bernardinnal együtt ünnepélyesen a szentek közé iktatja Madura vértanúját.

⁹³ Acta Apost. Sedis 33 (1941), 402–404. – Acta Romana S. J. IX. 319, 520 kk. – Memorabilia S. J. V. 170, 359, 679 k., 680 k., VI. 661. – Salotti 108.

XVIII. Apostoli távlatok

A szentek Isten országában a valódi lángész és okosság megjelenítő hősei és képviselői. Életük és jelentőségük nem szakad meg földi elmúlásukban, mert tovább élnek köztünk példájukkal és közbenjáró szeretetükkel. A szentek segítenek az éhezőkön, mint Pádúai Szent Antal; a betegeteket ápolják és gondozzák, mint Istenes Szent János és Páli Szent Vince; mellettünk állanak az ifjúkor viharos küzdelmeiben, mint Szent Imre, Alajos, Margit és Teréz; segítenek rajtunk a lélek örök ügyeinek és üdvösségének rendezésében, mint Loyolai Szent Ignác és a hit terjesztésében, mint Xavier Szent Ferenc.

A szentek közöttünk élnek ereklýeikben. Betegség és ínség, szomorúság és kísértés megenyhül érintésükre, fenyegető veszedelmeket hárítanak el gyászbaborult életünk felhős egeről, világosságot derítenek utunkra és elkauzolnak a nagy kérdések útvesztőiben a végső megoldások békéje felé.

A szentek példáját őrzi hálás emlékezésünk, pedig élettörténetük tanulását nem rendeli el közoktatási törvény, és nem kívánja meg a társasági élet, mint az általános műveltség színvonalát.

Nemcsak lelkesítő példájukban élnek a szentek, hanem alkotásaikban, a jók szívében, ünnepeikben, a mennyei Jeruzsálem kiapadhatatlan örömeiben és a szenvedők mindig feltáruló bizalmában. Élnek, mert engedelmeskedtek a szívükben lángoló szeretetnek, és ez a szeretet élteti őket és éleszti tiszteletüket mibennünk.

Brito Szent János is él ereklýeiben, emlékezésünkben és alkotásaiban, és segít mindazokon, akik hozzá fordulnak lelkük ügyeiben. A Gondviselés nemcsak saját kortársaihoz küldötte őt, hanem fokozottabban küldi hozzánk és a következő nemzedékekhez, hogy ezentúl korunk apostola és az egész földkerekség hithirdetője legyen. Míg élt, bele nem fáradt az igehirdetésbe és a lelki-testi sebek gyógyításába. Most, hogy immár történelemmé vált földi pályafutása, hatékonyabb a segítő készsége. Ki gondolta róla, mikor még hazájában időzött, hogy majd a lisszaboni királyi palotától az előindiai páriák szegény viskójáig ível pályája? Otthonosabban érezte magát egyszerű hívei eldugott falvaiban, mint a portugál főváros fényes utcáin és palotáiban.

Csaknem mindig lendületes mozgásban hol itt tűnt fel, hol amott jelent meg hívei között.⁹⁴ Az őserdőkben éppoly otthonosan járt-kelt, mint a nyílt országutakon. Lankadatlan buzgósággal hirdette Krisztust a bráminok, fakírok és kasztok földjén. Mégis legnagyobb gondja és lángoló szeretete a megvetett páriáknak szólt, akik akkor is sokat szenvedtek a háborútól fölszántott földön. Hiszen hősünk lelkesülten megfogadta egykor, hogy amennyiben rajta áll, haláláig kitart a misszióban. Apostoli élete nem más, mint a tett és önfeláldozás misztikája. Mennyire hasonló volt apostoli törekvése nagy példaképéhez, Xavier Szent Ferenchez vagy P. Nobili Róberthez!

Xavier Ferenc 1541 áprilisában szállt hajóra Lisszabonban, és a következő év májusa elején érkezett Goába, ahol és ahonnan 10 éven át mint pápai követ és rendje indiai tartományának főnöke működött fáradságot nem ismerő buzgósággal. Mondhatnók, szent türelmetlenséggel járta a tartományokat, gyalog és lovon, szárazföldön és tengeren hatalmas utakat tett meg, beszédeivel és beszélgetéseivel, vitatkozásaival és hitoktatásaival, a misszióstelepek gyakori látogatásával, szeretetművekkel és intézmények létesítésével igyekezett apostoli eredményt elérni mindenütt. Goától Japánig és a Molukki-szigetekig hatolt előre, s végül Kína kapuja előtt láztól és kimerültségtől gyötörve, majdnem elhagyatva halt meg a hálaadó ének végső soraival ajkán: „Benned bíztam, Uram, és nem szégyenülök

⁹⁴ Deésy 184–188.

meg, mindörökké!” Boldoggáavatása 1619-ben, szenttéavatása 1622-ben történt, ünnepe december 3-án van. Xavier a hithirdetés és művei főpártfogója.⁹⁵

P. Nobili Róbert (1577–1656) világosan látta az indiai hithirdetés hiányait és nagyobb eredményt szeretett volna elérni a bennszülöttek között, ezért új módszert dolgozott ki, az alkalmazkodás módszerét. Szerinte a hithirdető első feladata, hogy tanulja meg jól a térítésre kieszemelt nép nyelvét. Rövid idő alatt elsajátította jómagá a tamil népnnyelvet, a telugu udvari nyelvet és a szanszkrit vallásos nyelvet. Felfogása az volt, hogy a hithirdető mindenkinek mindene legyen, ezért ismerje meg a bennszülöttek szokásait, vegye át társadalmi és közéleti intézményeikből mindazokat a vonásokat, melyek nincsenek ellenkezésben a kereszténységgel. A népi szokások közül megtiltotta a bálványimádó vonatkozásúakat, megengedte a társadalmi és közéletieket, a vegyeseket pedig megszabadította pogány jellegüktől, és keresztény tartalommal telítette őket. Tanulmányozta a hindu irodalmat és ezek gondolatkinccseit, és igazságtartalmát felhasználta kiadott nagyszerű műveiben. Nobili nemes törekvése és módszere nem mindenből váltotta ki az elismerés hódolatát. Hamarosan heves viták keletkeztek körülötte. Később azután tisztázták a főbb kérdéseket, és az úgynevezett szertartásvita elült vagy elhalkult. Nobili a felsőbb kasztok között térített inkább, hogy ezzel is emelje és fokozza a kereszténység tekintélyét és befolyását. Ám a legtöbb megtérés az alsóbb kasztok köréből került ki. A páriák, azaz a kasztokon kívül álló szegény néposztály soraiból nyerték többnyire a hithirdetők híveiket.⁹⁶

P. Brito János akkor érkezett Indiába, midőn a valamikor heves szertartási viták már elültek. A portugál főkegyúri jog okán még nem határolták el a missziósterületeket úgy, mint ma. Ezért történhetett, hogy lánglelkű hithirdetők végigpásztázták a messze környék kisebb-nagyobb országait vagy tartományait. A hithirdetés gyakorlata sem alakult ki akkoriban teljesen, mert meglehetősen nagy egyéni szabadsággal jártak-keltek és működtek a hithirdetők.

A római Hitterjesztési Központ, a Congregatio de Propaganda Fide eleinte inkább ellenőrzésével, később már mindjobban kezdeményező tevékenységével irányította a hitterjesztés művét. A kialakult gyakorlat alapján vállalt kötelezettségeit nem teljesítő portugál kormány ellenére mind több apostoli helytartóságot és missziós kerületet szervezett, pontosan körülírta a hitterjesztés módszereit, és megszabta a hithirdetők mozgási szabadságát. De mindez csak lassan, évszázados tapasztalatok alapján valósult meg. Szentünk idejében még a régi szabadabb és kevésbé szervezett s ellenőrzött módszer dívott. Valódi szentpáli lelkülettel járta ő is a kiterjedt Madura területét, fáradhatatlanul oktatott és keresztelt mindenütt. Példaképe, Xavier Szent Ferenc és hithirdető elődje, Nobili Róbert módszeréből alakította ki hithirdető tevékenységének alapelveit, és folytonosan sok egyéni vonással és leleménnyel gazdagította a nagy úttörő hitterjesztők elgondolását és gyakorlatát.

Elő-India a sok kihulló verejték és vér ellenére még ma sem Krisztus-hívő. Azzá válik-e a következő korszakban?

Krisztus országának lényeges vonása, mondhatjuk, hogy anyajegye, az egyetemesség vagyis törekvés minél szélesebbkörű terjeszkedésre.⁹⁷ Az Úr apostolait minden nemzet és minden teremtmény megnyerésére, az Egyházba való tudatos becsatlakoztatására küldötte.⁹⁸ Tehát az Egyház minél egyetemesebb elterjedése Isten parancsoló akarata és az emberiség lelki üdvösségének és boldogulásának egyik legfőbb föltétele. Nem lehetséges számunkra nemesebb cél és magasztosabb föladat, mint a katolikus hit terjesztése a föld minden részén és minden emberi lélekben. Aki az Üdvözítő világmegváltó akaratát megértette és magáévá

⁹⁵ Wolkenberg 375 kk., Brou II. 24 kk.

⁹⁶ Wolkenberg 379 kk.

⁹⁷ Bangha, Világhódító kereszténység 9 kk.

⁹⁸ Máté 28,19 és Márk 16,15.

tette, az nem állhat meg félúton. Ám ez a nagy cél nehéz küzdelembe és sok önfeláldozásba kerül. Az emberiség Krisztushoz vezetése komoly munka és kemény feladat, mert nemcsak belső világukat és akaratukat kell a hithirdetésnek meghódítani, hanem le kell szerelni a konok ellenkezőket és ádáz ellenségeket, akik útját állják a lelki hódításnak.

Ez a hódítás nem azt jelenti, hogy gyorsan mindenkit az Egyházba tereljünk. Azt sem jelenti, hogy ellenkezés nélkül haladhat előre a nagy feladat megvalósítása, hanem azt jelenti, hogy olyan buzgósággal és erővel haladjon előre, hogy legalább a jóakaratú és becsületes szándékú emberek világosan megismerhessék és meggyőződéssel követhessék az igazság szavát.

Így értelmezték az Egyház világhódító és hittedjesztő küldetését az apostolok és mindazok, akik résztvettek az evangélium hirdetésében, így értelmezte Loyolai Szent Ignác, a jezsuita rend alapítója és egyúttal az újkori missziósmunka egyik legkitűnőbb munkása és irányítója. Ez a vágy indította szentünket, hogy Jézus Társasága tagjává legyen, és később Előindia egyik legnehezebb terepén, Madurában álljon be a lelki aratás ígéretes munkájába. Hogyan jutott el a főnemesi várkastélytól és a lisszaboni királyi palotától a délkelet-indiai Madura szegény páriáinak viskójáig és a megállított vértanúságig, megtudtuk e könyv fejezeteiből.

A 350 millió Elő-India ma akárcsak Brito Szent János korában, jövő történetének nagy feladatai előtt áll. A teljes szabadság kivívása foglalkoztatja a hatalmas birodalom legjobb erőit. Milyen részekből tevődik majd össze? Saját törvényhozással rendelkező tartományokból és az indiai fejedelmek jogara alá tartozó országokból vagy talán összindiai szövetség létesül minden idegen elem kikapcsolásával? A vallási, társadalmi, nemzetiségi és egyéb csoportok hogyan értik meg egymást? A kasztrendszer hívei, mohamedánok, szikhek, keresztények, keverékfajúak, európaiak s a többiek mind megelégszenek-e azzal, amit kapnak? Most még mindenki tiltakozik és követel, mondván, hogy még nem kapott eleget, sőt leszorult az osztó igazság asztala mellől az útszélre. Minden csoport megegyezik a célkitűzésben: India nemzeti egyesülése. Ám az egyik csoport föltétlen szoros egységet akar, a másik meg laza államszövetséget. Egyik a brit birodalom tagállama óhajt lenni, a másik teljes függetlenségre törekszik.

India földrajzi helyzetét tekintve, valóban egységesnek mondható, de már nem egységes faji, nyelvi, művelődési, vallási és társadalmi szempontból. A történelem folyamán négy nagy hódítás egyesítette eddig Indiát úgy ahogy. A legutolsó az angoloké. De mindez a múlt befolyás igazi egységet nem tudott teremteni, a teljes összeforrás a jövő feladata. Ha sikerül, akkor Elő-India kiváló helyet foglal el a föld nemzetei között. Megindult immár az új fejlődés gazdasági és társadalmi téren egyaránt. A családi körben még mereven ragaszkodnak a kasztrendszerhez, ám a közéletben, hivatalban, vasúton, színházban és sportpályán meg az élet sok viszonylatában a társadalmi osztályok békésen keverednek egymással. A földművelők és a csekélyebb számú ipari munkások gazdasági helyzete aggasztja azokat, akik a nép jólétével komolyan törődnek. Állították, hogy India gazdasági és társadalmi bajaira nincs más ír, mint a forradalom. A bomlás és forrongás lehetőségének árnyéka borul évek óta erre a hatalmas birodalomra. A haladás a művelődés terén, a nevelés, sajtó, elméleti és gyakorlati tudományok és újkori találmányok alkalmazása területén már nem annyira a nyugati hatás jegyeit látjuk érvényesülni, hanem inkább az egyetemes, ha tetszik, nemzetközi vagy nemzetfeletti vonásokat ismerjük fel. A vallási és bölcséleti gondolkodás terén is kezdenek már eltérni a hagyományos indiai szokástól, sokan keresztény kifejezésekkel és fogalmakkal írnak és dolgoznak. A fejlődést igazolja, hogy épült már hindu templom keresztény stílusban és beosztással. De mindez a változás csak felszínes, nem mélyreható, mert az igazi indiai lélek ma is csak a vallási és társadalmi különbségek fogalmain töpreng.

Körükben a valláshoz ragaszkodás el sem választható vagy képzelhető a társadalmi csoporthoz vagy kaszthoz való ragaszkodástól.⁹⁹

A katolikus hitelesítő munkában kettős akadály mered elénk.¹⁰⁰ Aki Indiában keresztény lesz, az a közfelfogás szerint elveszti nemzetiségi mivoltát, megtagadja hazafiságát, kiszakítja magát hazája ezeréves hagyományaiból, szinte hazaáruló lesz. Mindezek gátak, melyeket nem lehet csak egyszerűen megkerülni, hanem át kell ugrani, ha meg akarjuk hódítani Indiát Krisztusnak. Ha mérsékelt és az adottságokkal számoló derűlátással nézzük a jövőt, akkor sok biztató jelenséget észlelünk, akárcsak az elmúlt hat évtized alatt, mióta XIII. Leó felállította az előindiai katolikus hierarchiát, mert azóta a katolikusok száma másfél milliőről öt millióra szökött. Nem hagyhatjuk ki körültekintő számításunkból a Gondviselést. Hisz Európa is bálványokat imádott egykor, ma pedig az igaz hit eredményes hirdetője. Milyen erőt jelent majd a kereszténységnek a tehetséges és elszánt hindu fajta, mely olyan hatalmas épületeket emelt, melyeket akár romjaikban is megcsodálunk és olyan gondolati kincseket termelt ki, melyek végső kicsengése csak a katolikus igazság lehet?

Ezt érezte meg Xavier Szent Ferenc, s talán még tudatosabban Nobili Róbert, és nyomukban haladt Brito Szent János. Nemcsak mi látjuk a megoldást sürgető előindiai kérdéseket, ők sokkal világosabban és közelebről szemlélték. Nem hangoztathatjuk eléggé, hogy Ázsia több ősi kultúrája közül az előindiai látszott sokáig a legegységesebbnek és legviharállóbbnak. A kasztokra tagozódás adta ennek a kultúrkörnek szilárd szervezetét és egységes jellegét. A tiszta és tisztátalan kasztok mellett hatalmas tömegek és igazi értékek álltak minden fejlődési lehetőség vagy haladásra való kilátás nélkül. Ez a sejtyszerű tagozódás kétezer különféle kasztot termelt ki Elő-India sokszínű, soknyelvű, annyira gazdag és mégis oly szegény lakóiból. A zárt hagyományok között élő, egymásra utalt s egymással késhegyig menő harcban álló népek többszáz államra, kisebb-nagyobb fejedelemségre különültek el, melyekkel könnyen elbántak a hódító arabok, később a rajokban megtelepülő portugálok és spanyolok vagy az ezeket hátraszorító hollandok, franciák és angolok.

Elő-India széthúzó érdekeivel és egymás iránt ellenséges államaival nem tudott ellenállni az európaiak hódításának. Így alakult ki a szerencsés helyzetű és fekvésű Portugália hatalma Kelet felé. Midőn a portugál nemzet fiai már megunták a terhes spanyol gyámkodást és kizsákmányolást, s aggódva látták a legjobbak, hogyan csúszik ki egyik gyarmatrész a másik után birtokukból, újra önállóak lettek. A spanyol félelmetesen nagy birodalom gyöngítésére szövetkeztek a portugálokkal a franciák és svédek, de Anglia és Hollandia is. Am a megkötött szövetség nem akadályozta az utóbbiakat, hogy tovább ne foglalják el a portugáloktól az előindiai gyarmatok legértékesebb részeit.

Portugália hosszú tespedés után újra talpra állt. A megújuló ország történetének kettős évfordulója e nép felé irányította kortársaink figyelmét.¹⁰¹

A Szentatya is ünnepélyes szavakkal fordult a portugál nemzethez, mely valamikor elsörendűen jelentékeny és eredményes hitelesítő munkát végzett amerikai és ázsiai gyarmataiban. XII. Pius pápa e levelét két jelentős történelmi évforduló sugallta. 1940-ben tért vissza annak a fordulatnak 800-ik éve, hogy Portugália sok viszontagság után önálló lett, és 300-ik esztendeje, hogy sok küzdelem árán Spanyolországtól függetlenítette magát. E

⁹⁹ Examiner 1921. okt. 29., nov. 3. és 5. száma három, nagy távlatokra utaló cikket közöl az előindiai közélet sürgető feladatairól, elsősorban a hitelesítés ügyének szempontjából mérlegeli az eseményeket, feladatokat és lehetőségeket. – Sok új meglátást találunk Váth, Goetz, Glasenapp, Oldenburg, Schomerus, Grousset, Fischer és mások említett műveiben. A behatóbban érdeklődőket hozzájuk irányítjuk.

¹⁰⁰ Osservatore Romano 1936. július 2. száma.

¹⁰¹ Hajnal 31 kk., 304 k.

pápai megnyilatkozás a portugálok vallásos és hazafias történetének kitűnő és rövid összefoglalása.¹⁰²

Más alkalommal Brito János szenttéavatási ügyéről szólva a következő tartalmú buzdító beszéddel fordult a pápa a portugál nemzethez:

Isten külön kegyességében egyik-másik népet nagy jótéteményekkel halmozta el, nemcsak azért, hogy őket idejében az igazhítre vezérelte, hanem hogy közülük választotta hithirdetőit a pogány népek között. A portugál népet is a katolikus hit táplálta – mint éltető nedv a növényt – kezdetől fogva. Így, ha nem is egyetlen, de a legfőbb hatóerő volt, mely a portugál népet a dicsőség magaslataira emelte, a hit terjesztőjévé tette, és sok áldással árasztotta el. Ahová a portugál felfedezők eljutottak, velük mentek a hithirdetők, és többen közülük a hirdetett hitet vérükkel pecsételték meg.

Köztük látjuk –, hogy mellőzzük a régi vértanúkat, folytatta szavait a pápa, – a jezsuiták rendjéből való Boldog Azevedo Ignácot, Boldog Pacheco Ferencet és társaikat. Most meg új dísz ragyog fel a portugál nép egén: Brito János ugyanabból a Jézus Társaságából való, akit a pápa a jelzett körlevelében nagy dicsérettel említett. S méltán. Főnemes családból származott 1647-ben, királyi apródok közé vették be, erről a megtisztelő hivatalról mondott le, miután Xavier Szent Ferenc közbenjárására halálos betegségéből kigyógyult. Égi pártfogójának nyomát akarva követni, 15 éves korában a jezsuita rendbe lépett, melyben fejlődő missziós hivatása még élénkebbé vált. Minden akadályt bátor lélekkel elhárítva, 1673-ban már mint áldozópap, Indiába utazott. A misszió élére kerülve, a madarai alsóbb néposztályok megtérítésére szentelte minden erejét és képességét. A gonoszlélek nagy üldözést szított ellene, de sok kínzás után ekkor mégis szabadon bocsátották. 1688-ban visszatért hazájába, s Lisszabonban mint a misszió gondnoka és ügyvivője járt el hivatalos ügyekben. Édesanyja ekkor inkább a vértanút tisztelte benne, mint édes gyermekét ölelte a keblére. De a kedvelt misszióba két év múlva visszatért, s 1693. február 4-én itt fejezték.

IX. Pius pápa Krisztus dicső vértanúját már 1853. aug. 21-én a boldogok tiszteletével gyarapította. Miután a szenttéavatási ügyet újra fölvették, két igazolt csodát hitelesnek fogadtak el. Ezeket a pápa 1941. jún. 30-án jóváhagyta. Július 15-én tartott ülésen a vizsgáló bizottság tagjai kijelentették, hogy megtörténhet a szenttéavatás. Maga a pápa aug. 15-én, Nagyboldogasszony égbevitelének ünnepén mondotta ki a végső szót.

Így a portugál népnek új dísze támad Fructuosus bragai püspök, Páduai Szent Antal után, kinek hírnevét az egész Egyházban dicsőítik. Erzsébet királyné mellett, akit 300 éve avatott szentté VIII. Orbán pápa. A nemes portugál nép mintegy új ékkövel gyarapszik. Eddig a Szentatya.¹⁰³

XII. Pius ünnepélyes nyilatkozatai rámutatnak azokra az apostoli távlatokra, melyek a jövőbe tekintve kibontakoznak lelki szemünk előtt. Brito Szent János lelkesítő példaul és biztatásul szolgál nemcsak honfitársainak, hanem a bekövetkező megbékélés korszakában az egyetemes katolikusságnak is a fokozottabb és áldozatosabb hiterjesztő tevékenységre, új missziós tavasz elindítására széles e világon, de elsősorban Elő-India nagymúltú s érdemes népei között. Ennek az értékes népszövedéknek a megtérítése volt P. Brito János szíve-vágya, míg a földön élt. Ez marad az immár megdicsőült Brito Szent Jánosnak küldetése az isteni Gondviselés örök határozataiban mindörökre.¹⁰⁴

¹⁰² Acta Apost. Sedis 32 (1940), 249–260.

¹⁰³ Acta Apost. Sedis 33 (1941), 460–462.

¹⁰⁴ Osservatore Romano 1947. június 22, 23–24., 25. számaiban közlik XII. Pius pápa beszédeit Brito Szent Jánosról, Realino Szent Bernardinról, Cafasso Szent Józsefről. Ugyanitt a szenttéavatás lefolyásáról található részletei ismertetés.

Irodalom

- Artnér Edgár*: Ókeresztény egyház- és dogmatörténet. I. kötet. Budapest, 1946.
- Bangha Béla*: A négyszázéves Jézustársaság. Budapest, 1940.
- Bangha Béla*: Képek a Jézus Társaság történetéből. Budapest, 1940.
- Bangha Béla*: Világhódító kereszténység. Budapest, 1940.
- Baumgartner Alexander*: Geschichte der Weltliteratur. II.: Die Literaturen Indiens. Freiburg, 1902.
- Becker Christoph*: Indisches Kastenwesen und christliche Mission. Aachen, 1921.
- Bertrand J.*: La mission du Maduré d'après des documents inédits. Négy kötet. Paris, 1817–54.
- Bertrand J.*: Lettres édifiantes et curieuses de la nouvelle mission du Maduré. Két kötet. Paris, 1865.
- Bertrand J.*: Mémoires historiques sur les missions des ordres religieux. Paris, 1862.
- Besse Léon*: Father Beschi of the Society of Jesus. Trichinopoly. 1918.
- Besse Léon*: La mission du Maduré. Trichinopoly, 1914.
- Boero Giuseppe*: Vita di B. Giovanni de Britto. Roma, 1853.
- Brito Ferdinánd*: Historia de nascimento, vida e martyrio de Joan de Britto. Coimbra, 1722. Újabb kiadása Lisboa, 1852.
- Brou Alexandre*: Au Pays des Dieux. Paris, 1946.
- Brou Alexandre*: S. Fr. Xavier. Két kötet. Paris, 1922.
- Brou Alexandre*: S. Fr. Xavier. Conditions et méthodes de son apostolat. Bruges, 1925.
- Brucker Joseph*: La Compagnie de Jésus. Paris, 1919.
- Camara Manuel*: Missões dos Jesuítas no oriente nos séculos XVI. e XVII. Lisboa, 1894.
- Campbell Thomas*: The Jesuits. 1534–1921. London, 1921.
- Carrez Ludovicus*: Atlas geographicus S. J. Paris, 1900.
- Casimiro Acácio*: B. J. de Brito da Comp. de Jesus martir no Maduré. Cucujaes, 1937.
- Castels J.*: La mission du Maduré. Trichinopoly, 1924.
- Chandler J.*: History of the Jesuit mission in Madura. Madras, 1907.
- Contzen Leopold*: Goa im Wandel der Jahrhunderte. Berlin, 1902.
- Correa G.*: Lendas da Índia. Négy kötet. Lisboa, 1858.
- Costa Luis*: Um herói desconhecido B. João de Brito. Porto, 1939.
- Crétineau-Joly J.*: Geschichte der Gesellschaft Jesu. Három kötet. Wien, 1846–52.
- Cros L. M.*: S. Fr. de Xavier, sa vie et ses lettres. Két kötet. Toulouse. 1900.
- Dahlmann Joseph*: Indische Fahrten. Freiburg, 1927.
- Dahlmann Joseph*: Die Sprachkunde und die Missionen. 1500–1800. Freiburg, 1891.
- Dahmen Pierre*: Robert de Nobili. Három kötet. Paris, 1931.
- Dahmen Pierre*: Robert de Nobili. Münster, 1924.
- Dahmen Pierre*: Un Jésuite brahme. Louvain, 1932.
- Danvers Fr. Charles*: The Portuguese in India. Két kötet. London. 1894.
- Deéry Géza*: Krisztusba öltözöttek. Budapest, 1938.
- Döring Heinrich*: Vom Edelknaben zum Märtyrer. Der selige Johann de Britto. Freiburg, 1920.
- Döring Heinrich*: Die Mission vom Hiroshima im 16. und 17. Jahrhundert. Aachen, 1924.
- Döring Heinrich*: Die Mission vom Hiroshima in neuerer Zeit. Aachen, 1924.
- Erdősi Károly*: Napsütéses Indiában. Budapest, 1928.
- Franco Antonio*: Imagem da virtude em o noviciado de Lisboa. Lisboa, 1717.

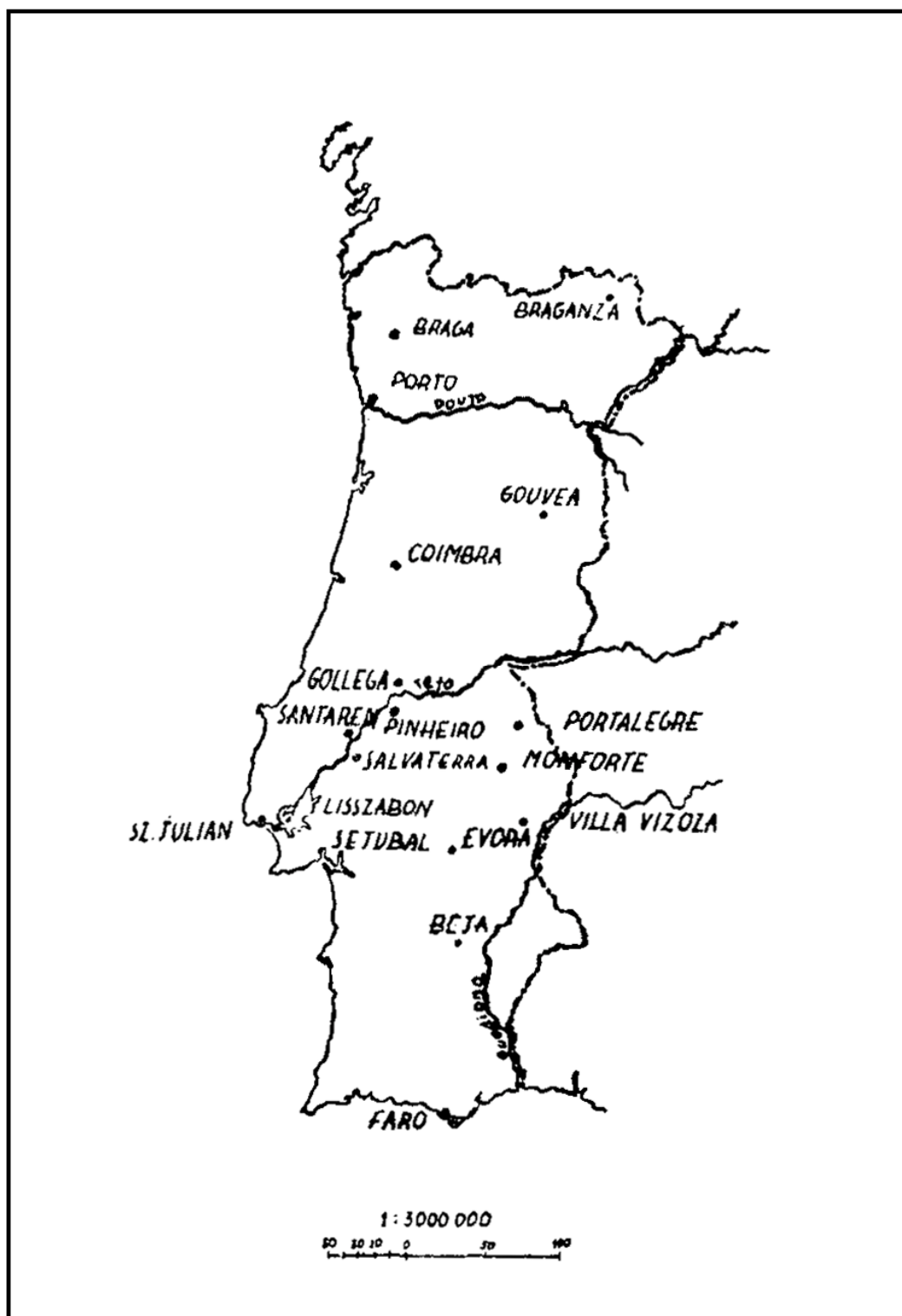
- Franco Antonio*: Synopsis annalium S. J. in Lusitania ab anno 1540 usque ad annum 1725. Augustae Vindel. 1726.
- Franco Antonio*: Anno sancto de Comp. de Jesus em Portugal. Porto, 1931. – Latinul is megjelent Annus sanctus címmel.
- Fischer Otto*: Die Kunst Indiens, Chinas und Japans. Berlin, 1928.
- Glaserapp Helmuth*: Brahma und Buddha. Berlin, 1926.
- Glaserapp Helmuth*: Die Literaturen Indiens. Potsdam, 1929.
- Glaserapp Helmuth*: Die Religion Jainas. Leipzig, 1928.
- Goetz Hermann*: Epochen der indischen Kultur. Leipzig, 1929.
- Grousset René*: Les philosophies indiennes. Két kötet. Paris, 1931.
- Guchen P. D.*: Cinquante ans au Maduré. 1837–87. Két kötet. Trichinopoly, 1887–89.
- Guilhermy Elesban*: Ménologe de la Compagnie de Jésus. 14 kötet. Paris, 1867–1904.
- Gyenis András*: A jezsuitarend generálisai. Budapest, 1935.
- Gyenis András*: A hitvédők fejedelme. Bellarmino szent Róbert élete. Budapest, 1941.
- Gyenis András*: Jezsuita-ünnepek. Rákospalota, 1941.
- Gyenis András*: Száz jezsuita arcél. Három kötet. Budapest, 1941.
- Gyenis András*: Madura hős apostola. Budapest, 1947.
- Hajnal István*: Az újkor története. Budapest. É. n.
- Hassinger Hugo*: Geographische Grundlagen der Geschichte. Freiburg, 1931.
- Heimbucher Martin*: Die Orden und Kongregationen der kath. Kirche. Két kötet. Paderborn, 1933–34.
- Haupt J. C.*: John de Britto. Trichinopoly, 1924.
- Haupt J. C.*: A South Indian Mission: The Madura Catholic Mission from 1535–1935. Trichinopoly, 1937.
- Hughes H.*: Il beato Giovanni de Britto. Pensiero Missionario 11 (Roma, 1939), 132–137.
- Hull E. R.*: Bombay Mission. History with a special study of the Padroado Question. Két kötet. Bombay, 1927.
- Huonder Anton*: Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahrhunderts. Freiburg, 1899.
- Ibelings Karel*: Johannes de Britto. Jezuiten Missies n. 32 (1939), 666–680.
- Jablonkay Gábor*: Loyolai szent Ignác élete és működése. Két kötet. Budapest, 1921.
- Jean A.*: Le Maduré. Két kötet. Bruges, 1894.
- Joppen Charles*: Historical Atlas of India. London, 1914.
- Juambelz J.*: Index bibliographicus S. J. 1937, 1938, 1939. Roma, 1938–41.
- Kempff Konstantin*: Die Heiligkeit der Gesellschaft Jesu. Két kötet. Einsiedeln, 1922–25.
- Koch Ludwig*: Jesuiten-Lexikon. Paderborn, 1934.
- Launay H.*: Histoire des Missions de l'Inde. Négy kötet. Paris, 1896–98.
- Lévay Mihály*: A kat. hittérítés története. Két kötet. Budapest, é. n.
- Leveil Luis*: B. Joao de Brito S. J. Mensageiro do Corazao de Jesus 55 (Barga, 1937), 111 kk.
- Montenegro A.*: A canonizacao de B. Joao de Brito. Brotéria 31 (1940), 496–505.
- Montenegro A.*: Novas grazas do B. Joao de Brito. Braga, 1937.
- Montenegro A.*: Mais grazas do B. Joao de Brito. Braga, 1939.
- Moreschini Cesare*: San Giovanni de Brito. Firenze, 1943.
- Müllbauer M.*: Geschichte der kath. Missionen in Ostindien. Freiburg, 1852.
- Oldenburg Hermann*: Die Literatur des alten Indien. Stuttgart, 1926.
- Otto J. Albert*: Kirche im Wachsen. Freiburg, 1940.
- Pastor Ludwig*: Geschichte der Päpste. XIV. kötet két részben (1644–1700). Freiburg, 1929–30.
- Patiss Georg*: Festpredigten. III. kötet. Innsbruck, 1882.
- Pámer László*: A jézustársasági szentek és boldogok tisztelete. Budapest, 1926.
- Pinzger Ferenc*: Magasztos eszmék útján. Budapest, 1931.

- Prat J.*: Histoire du B. Jean de Britto. Paris–Bruxelles, 1853.
Reisz Elemér: A Jézustársaság és a világmisszió. Budapest, 1942.
Richter Julius: Indische Missionsgeschichte. Gütersloh, 1924.
Rosa Enrico: I Gesuiti. Roma, 1930.
Salotti Carolus: Catalogus ac Status causarum beatificationis Servorum Dei et canonizat. Beatorum. Roma, 1941.
Schmidlin Joseph: Kath. Missionsgeschichte. Steyl, 1925.
Schmidt Emil: Geschichte Indiens. Leipzig, 1923.
Schomerus H. Wiardo: Indien und das Christentum. Három kötet. Halle, 1931–33.
Schnürer Gustav: Kath. Kirche und Kultur in der Barockzeit. Paderborn, 1937.
Semptey László: Az alkalmazkodás módszere és jogszabályai a hithirdetésben. Esztergom, 1942.
Senart Emil: Les castes dans l’Inde. Paris, 1927.
Sommervogel Carlos: Bibliothèque de la Comp. de Jésus. 11 kötet. Paris.
Streit Carolus: Atlas hierarchicus. Paderborn, 1929.
Testore Celestino: B. Giovanni de Brito. Venezia, 1939.
Thurston Edgar: Castes and tribes of Southern India. Hét kötet. Madras, 1909–16.
Vasconcelos Evaristo: Beato Joao de Brito da Comp. de Jesus. Porto, 1937.
Väth Alfons: Das Bild der Weltkirche. Akkomodation und Europäismus. Hannover, 1932.
Väth Alfons: Der hl. Thomas, der Apostel Indiens. Aachen, 1925.
Väth Alfons: Die deutschen Jesuiten in Indien. Regensburg, 1920.
Väth Alfons: Die Inder. Freiburg, 1934.
Väth Alfons: Im Kampfe mit der Zauberwelt des Hinduismus. Berlin–Bonn, 1928.
Veit L. Andreas: Die Kirche im Zeitalter des Individualismus. Két részben. Freiburg, 1933.
Weiss Johann: Weltgeschichte. IX. kötet. Graz–Leipzig, 1895.
Wolkenberg Alajos: A kath. Világmisszió könyve. Budapest, 1928.
Zalka János: Szentek élete. Első rész. Eger, 1860.

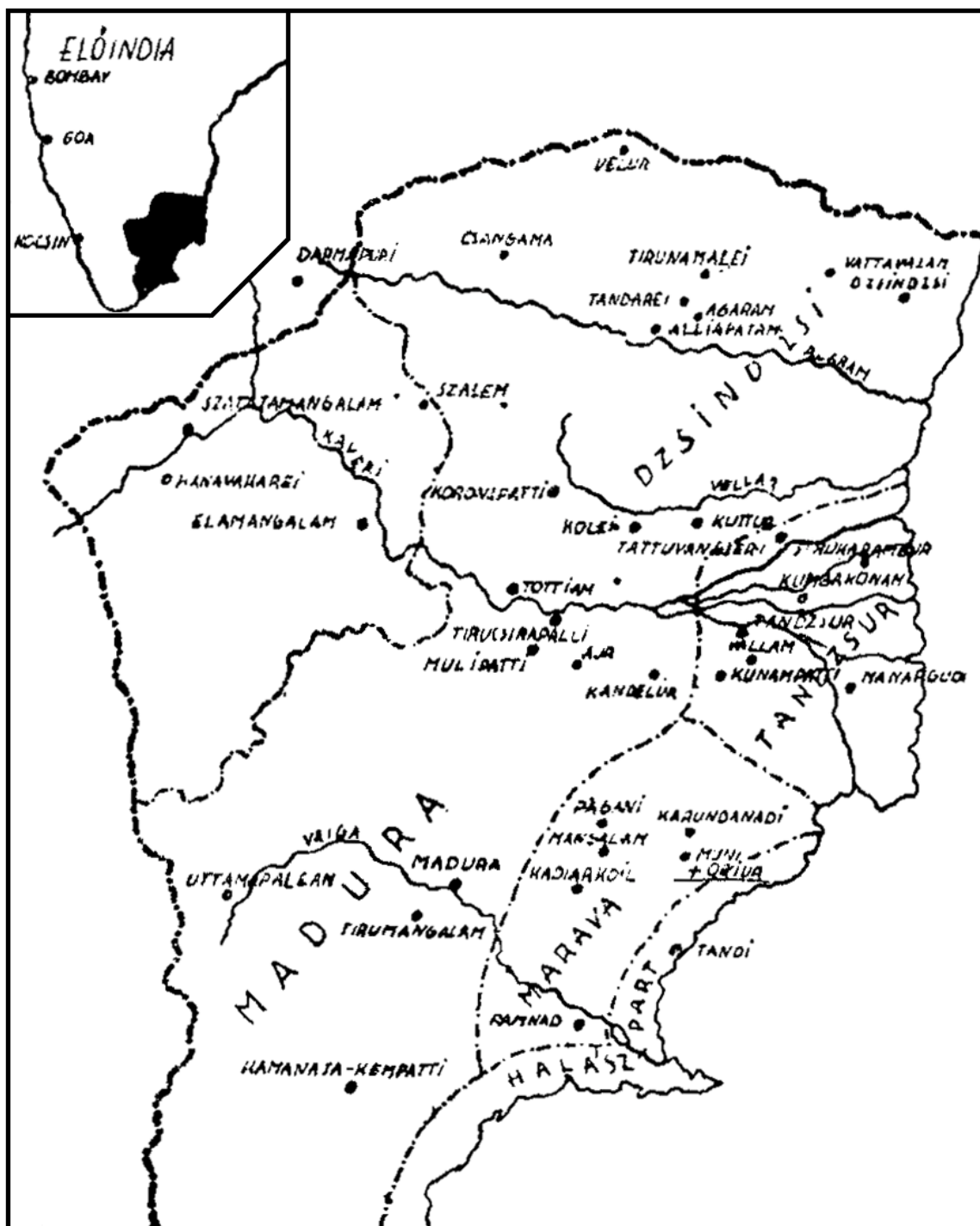
Folyóiratok és egyéb kiadványok

- Acta Apostolicae Sedis.*
Acta Romana S. J.
Archivum Historicum S. J.
Catholic Encyclopedia. J. Brucker cikke a malabári szertartásokról.
Dict. de théologie catholique. Amann cikke a malabári kérdésről.
Examiner. Bombay.
Il quarto centenario della costituzione della Comp. di Gesù. Milano, 1911.
Kaszap István Lapja. Budapest, 1946 karácsonyi száma.
La Civiltà Cattolica. Roma.
La Comp. di Gesù e le scienze sacre. Roma. 1942.
Lettres édifiantes.
Memorabilia S. J.
Summarium. A boldoggáavatás iratait összesítő kiadvány.
Synopsis historiae S. J. Regensburg, 1911.
The Cambridge History of India. Hat kötet. Cambridge, 1922–32.
Welt-Bott, Der neue. Szerk. Stöcklein József.

Térképek

Portugália

Madura vázlatos térképe